

POROČILO O RAZVOJU 2017

Kazalo vsebine

Uvodna pojasnila	7
Povzetek	8
1 Makroekonomski okvir	10
1.1 Makroekonomska stabilnost in gospodarska rast	10
1.2 Stabilnost in kakovost javnih financ.....	14
1.3 Finančni sistem in zadolženost podjetniškega sektorja.....	16
1.3.1 Razmere v finančnem sistemu.....	16
1.3.2 Zadolženost podjetniškega sektorja.....	18
2 Dejavniki konkurenčnosti.....	20
2.1 Konkurenčnost podjetniškega sektorja.....	20
2.2 Človeški kapital	25
2.3 Inovacijska sposobnost	27
2.4 Vloga države in institucij.....	29
2.4.1 Umik države iz gospodarstva	30
2.4.2 Delovanje javne uprave in pravosodja	31
3 Trg dela in socialna država.....	32
3.1 Trg dela	32
3.2 Sistemi socialne zaščite in njihova dolgoročna vzdržnost.....	37
3.3 Kakovost življenja in socialna vključenost	38
3.3.1 Materialni pogoji za življenje	38
3.3.2 Dejavniki kakovosti življenja.....	42
4 Okoljski, regionalni in prostorski razvoj.....	44
4.1 Okoljski razvoj	44
4.1.1 Naravni viri in ravnanje z njimi	44
4.1.2 Izbrani okoljski ukrepi.....	49
4.2 Regionalni razvoj.....	51
4.3 Trajnostni prostorski razvoj	52
Priloga: Kazalniki razvoja Slovenije	55
1 Makroekonomski okvir	56
1.1 Realna rast bruto domačega proizvoda.....	58
1.2 Inflacija.....	59
1.3 Tekoči račun plačilne bilance.....	60
1.4 Bruto zunanji dolg	61
1.5 Neto finančna pozicija do tujine	62
1.6 Ravnotežje sektorja država	63

1.7 Dolg sektorja država	64
1.8 Donosnost 10-letnih državnih obveznic	65
1.9 Davki in prispevki za socialno varnost	66
1.10 Davčna obremenitev po ekonomskih kategorijah	67
1.11 Državne pomoči	68
1.12 Razvitost finančnega sistema	69
1.13 Razmerje med posojili in vlogami	70
1.14 Nedonosne terjatve	71
1.15 Zadolženost podjetniškega sektorja	72
2 Dejavniki konkurenčnosti	73
2.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči	75
2.2 Tržni delež	76
2.3 Stroški dela na enoto proizvoda	77
2.4 Produktivnost dela	78
2.5 Faktorska sestava izvoza blaga	79
2.6 Na znanju temelječe tržne storitve	80
2.7 Mrežne dejavnosti	81
2.8 Neposredne tuje investicije	82
2.9 Podjetniška aktivnost	83
2.10 Prebivalstvo s terciarno izobrazbo	84
2.11 Izdatki za izobraževanje	85
2.12 Vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje	86
2.13 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost	87
2.14 Diplomanti in doktorji naravoslovja in tehnike	88
2.15 Inovacijska aktivnost podjetij	89
2.16 Intelektualna lastnina	90
2.17 Uporaba interneta in e-storitev	91
2.18 Zaupanje v institucije	92
3 Demografska gibanja in socialna država	93
3.1 Rodnost in pričakovano trajanje življenja	95
3.2 Selitveni prirast	96
3.3 Koeficient starostne odvisnosti	97
3.4 Stopnja delovne aktivnosti	98
3.5 Stopnja brezposelnosti in stopnja dolgotrajne brezposelnosti	99
3.6 Začasne in delne zaposlitve	100
3.7 Minimalna plača	101

3.8 Mladi, ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje	102
3.9 Izdatki za socialno zaščito	103
3.10 Izdatki za zdravstvo	104
3.11 Izdatki za dolgotrajno oskrbo	105
3.12 Izdatki za pokojnine	106
3.13 Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek na prebivalca	107
3.14 Dejanska individualna potrošnja na prebivalca	108
3.15 Zadovoljstvo z življenjem	109
3.16 Leta zdravega življenja	110
3.17 Delež prebivalstva z vsaj srednješolsko izobrazbo	111
3.18 Stopnja tveganja revščine	112
4 Okoljski, regionalni in prostorski razvoj	113
4.1 Izpusti toplogrednih plinov	115
4.2 Kakovost zraka	116
4.3 Energetska učinkovitost	117
4.4 Emisijsko intenzivne industrije	118
4.5 Cestni blagovni promet	119
4.6 Obnovljivi viri energije	120
4.7 Domača poraba snovi	121
4.8 Odpadki	122
4.9 Intenzivnost kmetovanja	123
4.10 Intenzivnost poseka lesa	124
4.11 Okoljski davki	125
4.12 Regionalne razlike v BDP na prebivalca	126
4.13 Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti	127
Literatura in viri	128
Seznam uporabljenih kratic	135

Kazalo tabel

Tabela 1: Dekompozicija spremembe stopnje delovne aktivnosti (15-64 let) v obdobju 2013–2015	32
Tabela 2: Komponente razpoložljivega dohodka prebivalstva v Sloveniji, realne stopnje rasti v %	39
Tabela 3: Osnovni naravni viri in njihova raba	44
Tabela 4: Delež proračunskih sredstev za okolje in energijo v celotnih proračunskih sredstvih za RRD, v %*	50

Kazalo slik

Slika 1: Struktura rasti bruto domačega proizvoda (izdatkovna stran BDP)	10
--	----

Slika 2: Spremembe na tekočem računu plačilne bilance, Slovenija	11
Slika 3: Saldo in strukturni saldo javnih financ, Slovenija	14
Slika 4: Dolg sektorja država, Slovenija	15
Slika 5: Neto obrestni prihodki in poslovni rezultati bančnega sistema (levo) in kreditna aktivnost bank (desno)	16
Slika 6: Struktura bančnih virov financiranja	17
Slika 7: Sprememba bančnega dolga celotnega podjetniškega sektorja	18
Slika 8: Kazalniki sposobnosti za odplačevanje dolgov po velikosti podjetij	20
Slika 9: Tržni delež blaga Slovenije na tujih trgih (levo) in relativni* tržni deleži na svetovnem trgu glede na faktorsko sestavo izvoza blaga (desno)	21
Slika 10: Kazalniki cenovne in stroškovne konkurenčnosti gospodarstva (levo) in predelovalnih dejavnosti (desno)	22
Slika 11: Dekompozicija trendne produktivnosti na prispevek kapitala in skupne faktorske produktivnosti (levo) ter produktivnost zgornjega in osrednjega decila podjetij (desno)	23
Slika 12: Povprečna letna stopnja rasti produktivnosti v obdobju 2008–2014	24
Slika 13: Število vpisanih v terciarno izobraževanje po področjih izobraževanja, Slovenija	26
Slika 14: Besedilne in matematične spretnosti delovno aktivnih, 2012 oz. 2015	27
Slika 15: Letne spremembe števila raziskovalcev, Slovenija	28
Slika 16: Inovacijsko aktivna podjetja, 2012–2014, v % vseh podjetij	28
Slika 17: Kazalniki učinkovitosti države za Slovenijo po IMD (levo) in WEF (desno)	29
Slika 18: Stopnje brezposelnosti in delež mladih, ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje, Slovenija	34
Slika 19: Stopnja odliva iz brezposelnosti glede na trajanje brezposelnosti (levo) in Beveridgeeva krivulja (desno), Slovenija	35
Slika 20: Projekcije javnih izdatkov za pokojnine, zdravstvo in dolgotrajno oskrbo, Slovenija	37
Slika 21: Stopnja tveganja socialne izključenosti in njene komponente, Slovenija	40
Slika 22: Nezadovoljene potrebe po zdravstvenih storitvah v populaciji 50 let in več, zaradi finančnih razlogov in/ali čakalnih dob, po dohodkovnih kvintilih, 2015	42
Slika 23: Ekološki odtis, leto 2012	45
Slika 24: Izpusti TGP in emisijska intenzivnost	45
Slika 25: Energetska intenzivnost skupaj in predelovalnih dejavnosti ter delež rabe energije cestnega prometa v končni rabi energije	46
Slika 26: Domača poraba snovi in relativna snovna produktivnost ¹ , Slovenija	47
Slika 27: Ravnanje s komunalnimi odpadki	48
Slika 28: Prihodki od okoljskih davkov, Slovenija	49
Slika 29: Davki in druge javne dajatve na bencin in dizelsko gorivo	50
Slika 30: Stopnja registrirane brezposelnosti v območjih ukrepov razvojne podpore, 2009–2016, v %	52
Slika 31: Transakcije ter cene novih in rabljenih stanovanjskih nepremičnin, Slovenija	53

Kazalo okvirjev

Okvir 1: Ocena Slovenije v postopku ocenjevanja presežnih neravnotežij pri Evropski komisiji	13
Okvir 2: Menjava s tujino z vmesnimi proizvodi	24
Okvir 3: Demografske spremembe	36
Okvir 4: Neenakosti v dohodkih in premoženju	41

Kazalo zemljevidov

Zemljevid 1: Indeks razvojne ogroženosti regij, 2012–2016 (IRO 2016)	51
--	----

Uvodna pojasnila

Poročilo o razvoju analizira gospodarski, družbeni in okoljski vidik razvoja Slovenije z namenom ovrednotiti napredek na področju dejavnikov blaginje prebivalstva. V preteklih letih je bil namen poročila tudi spremljati uresničevanje strateških razvojnih usmeritev Slovenije na navedenih področjih. V času priprave nove strategije razvoja Slovenije pa letošnje poročilo prikazuje izhodiščno stanje in razvojne izzive države v luči zagotavljanja makroekonomske stabilnosti ter dolgoročne vzdržnosti gospodarskega, družbenega in okoljskega razvoja ter uresničevanja nekaterih s tem povezanih mednarodnih zavez države (npr. v okviru Strategije EU2020, določil pakta stabilnosti in rasti ter mehanizma odkrivanja presežnih neravnotežij).

Analiza poročila temelji na izbranih kazalnikih razvoja, pri čemer so podrobneje obravnavana področja, ki so razvojni izziv za Slovenijo. Pri analizi smo uporabili uradne podatke domačih in tujih institucij, objavljene do 31. 3. 2017. Letošnje poročilo tako prikazuje pregled gibanj do leta 2016 oziroma do zadnjega leta, za katero so podatki razpoložljivi. Na področjih, na katerih zaradi pomanjkanja podatkov ni ustreznih kazalnikov, smo se oprli tudi na druge vire, predvsem na ustrezne raziskave domačih in tujih institucij ter poročila o izvajanju področnih strategij in programov. V analizah smo Slovenijo večinoma primerjali s članicami EU. Kjer podatka za celotno EU ni bilo, smo za primerjavo uporabili povprečje držav EU z razpoložljivimi podatki. Slovenijo ponekod primerjamo tudi s članicami OECD, najpogosteje s povprečjem enaindvajsetih držav EU, ki so članice OECD. Kadar v besedilu uporabljamo izraz evropsko povprečje ali povprečje EU, mislimo na skupino držav EU-28, ko govorimo o novih članicah EU, pa je mišljena skupina držav EU-13, ki so se EU pridružile v širitvah po letu 2004 (oz. EU-12 brez Hrvaške).

Poročilo je razdeljeno na dva dela. V osrednjem delu smo predstavili sintezne ugotovitve analize, v prilogi pa so podrobnejši prikazi posameznih kazalnikov razvoja. Vsebino smo razvrstili v štiri sklope: makroekonomski okvir, dejavniki konkurenčnosti, demografska gibanja in socialna država ter okoljski, regionalni in prostorski razvoj.

Povzetek

Po poslabšanju v krizi Slovenija zadnja leta napreduje na področju gospodarskega razvoja in blaginje prebivalstva, manjši so tudi pritiski na okolje. Poročilo o razvoju analizira gospodarski, družbeni in okoljski vidik razvoja Slovenije z namenom ovrednotiti napredek na področju dejavnikov blaginje prebivalstva. Relativno hitri gospodarski rasti v prejšnjem desetletju je v krizi sledil močan padec BDP, ki je močno omajal gospodarsko stabilnost in negativno vplival na blaginjo. Od leta 2014 se gospodarska slika izboljšuje, obnovilo se je dohitevanje gospodarsko razvitejših držav. Okrevanje je omogočilo izboljševanje materialnega položaja prebivalstva, na kakovost življenja pa ugodno vpliva tudi relativno dobra dostopnost do velikega dela javnih storitev. Kljub rastoči gospodarski aktivnosti so se v zadnjih letih ohranila ugodna gibanja ključnih okoljskih kazalnikov. Zaostanek za gospodarsko razvitostjo in življenjskim standardom povprečja EU pa je zaradi precejšnjega upada bruto domačega proizvoda v krizi še precej višji, kot je bil pred krizo.

Gospodarska aktivnost se je okrepila, hitreje dohitevanje razvitejših držav pa omejuje nizka rast produktivnosti. BDP se je leta 2016 povečal tretje leto zapored in se že zelo približal predkrizni ravni. Na gospodarsko rast so v tem obdobju poleg rastočega povpraševanja iz tujine močno vplivali tudi ukrepi in prilagoditve v domačem gospodarskem okolju, ki so podprli izboljšanje izvozne konkurenčnosti in okolja za investiranje. Poleg sanacije bančnega sistema, finančnega in lastniškega prestrukturiranja podjetniškega sektorja ter reforme trga dela so na to vplivale tudi prilagoditve podjetniškega sektorja, zlasti razdolžitev in izboljšanje stroškovne konkurenčnosti. Posledično višja dobičkonosnost je skupaj z boljšim dostopom do virov financiranja pripomogla k ponovni rasti podjetniških investicij. Kljub temu je rast produktivnosti, ki zlasti ob demografskih spremembah postaja ključna za nadaljnje dohitevanje razvitejših držav, ostala precej pod povprečjem predkriznega obdobja. Za njeno povečanje na višjo raven bo potrebno predvsem izboljšanje strukturnih dejavnikov, ki imajo dolgoročnejši vpliv na produktivnost.

Dolgoročni dejavniki rasti produktivnosti, ki so povezani s krepitvijo človeškega kapitala, se postopno izboljšujejo, inovacijska aktivnost pa ostaja nizka. Raven izobrazbe prebivalstva Slovenije se je v preteklih letih precej izboljšala, struktura vpisa po področjih izobraževanja pa se je začela spreminjati v smeri večje usklajenosti s potrebami trga dela, kar bi lahko postopno zmanjšalo obstoječa neskladja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili. Kljub temu bo zaradi manjše ponudbe delovne sile kot posledice demografskih sprememb v prihodnje izziv zagotoviti zadosten obseg in ustrezno strukturo zlasti visoko izobražene delovne sile. To je pomembno tudi z vidika inovacijske aktivnosti podjetij, ki ostaja nizka. Poslovni sektor je sicer od začetka krize precej povečal vlaganja v raziskave in razvoj, sodelovanje z raziskovalnim sektorjem pa je skromno. Tudi še vedno nizek delež terciarno izobraženih v podjetniškem sektorju upočasnjuje odziv podjetij na uvajanje sodobnih tehnologij in digitalizacijo. Delež hitro rastočih podjetij že nekaj let stagnira na izjemno nizki ravni. Nespodobno je tudi nekajletno zmanjševanje vlaganj javnega sektorja v razvojno-raziskovalno dejavnost, saj zmanjšuje zmogljivosti raziskovalnih institucij, da ostanejo v stiku z razvojem novih znanj.

V zadnjih letih se je izboljšala stabilnost javnih financ in bančnega sistema, financiranje podjetij pa je postalo manj odvisno od bančnih virov. Javnofinančni primanjkljaj se je do leta 2016 zmanjšal na 1,8 % BDP, prvič po sedmih letih se je znatno znižal tudi dolg sektorja država kot delež BDP, na kar je vplivalo tudi nominalno znižanje dolga. K pozitivnim gibanjem so prispevale ugodne makroekonomske razmere, pa tudi ukrepi za omejevanje rasti izdatkov in povišanje prihodkov. Glede na začasno naravo nekaterih ukrepov v preteklih letih in zaradi demografskih sprememb, ki povečujejo pritiske na rast javnofinančnih izdatkov, pa izziv ostaja dolgoročno vzdržna konsolidacija. Po sanaciji se je povrnila tudi stabilnost bančnega sistema. Izboljšal se je poslovni rezultat bank, v letu 2016 se je umirilo upadanje kreditne aktivnosti. Podjetniški sektor, ki je bil do krize nadpovprečno odvisen od domačih bančnih virov financiranja, pa je v zadnjem obdobju povečal razpršenost svojih finančnih virov. Vendar je razvitost nebančnih segmentov finančnega sektorja še skromna.

Z gospodarskimi razmerami se izboljšuje tudi materialni položaj prebivalstva, na kakovost življenja pa bo poleg krepitve gospodarskega potenciala v prihodnje vse bolj vplivala sposobnost prilagoditve demografskim spremembam. Razpoložljivi dohodek prebivalstva se je z rastjo zaposlenosti in plač povečal tretje leto zapored. Zmanjševati se je začelo tudi tveganje socialne izključenosti, ki je sicer tudi v času krize ostalo nižje kot v EU. Neenakosti v dohodkih so ostale nizke, vendar pa je segmentacija trga dela, ki prizadene predvsem mlade, visoka. Zaradi razvejanosti javnih institucij in pretežno javnega financiranja je dostopnost do javnih storitev v mednarodnem merilu še relativno visoka, vendar se zmanjšuje. Na kakovost življenja v tem pogledu bo vse bolj vplivala zlasti neprilagojenost sistemov socialne zaščite demografskim spremembam. Glede pokojninskega sistema se odpira vprašanje dostojne višine pokojnin. Na zmanjšano dostopnost zdravstvenih storitev kaže naraščanje čakalnih dob, poslabšuje se tudi finančna dostopnost storitev dolgotrajne oskrbe, oskrba na domu pa ostaja slabo razvita. Vse to povečuje pritiske na javnofinančno vzdržnost sistemov socialne zaščite. Nadaljnje izboljšanje kakovosti življenja bo ob

učinkovitem prilagajanju demografskim spremembam odvisno tudi od zmožnosti povečanja gospodarskega potenciala za nadaljnjo rast dohodkov prebivalstva in zagotovitev virov financiranja storitev dolgotrajne oskrbe, zdravstva in izobraževanja.

Pri zmanjševanju obremenjevanja okolja je bil v zadnjem nekajletnem obdobju dosežen napredek, zlasti ob hitrejši gospodarski rasti pa bo potrebno trajnejše izboljšanje. Zmanjšali so se izpusti toplogrednih plinov in poraba energije. Oboje se je zmanjšalo tudi na enoto ustvarjenega BDP, še vedno pa je ostalo višje kot v povprečju EU. Problematičen je predvsem velik negativen vpliv povečevanja cestnega prometa in odsotnost ukrepov za njegovo učinkovitejše reševanje. Slovenija kljub izboljšanju za EU zaostaja tudi v porabi surovin na enoto BDP. Učinkovitejša raba surovin in energije bi lahko prispevala ne le k zmanjšanju pritiskov na okolje, ampak tudi k dvigu konkurenčnosti gospodarstva. Ob ugodnih naravnih danostih pa sta v primerjavi z EU dosežena večja deleža obnovljivih virov energije ter ekološke obdelave kmetijskih zemljišč, a so zastavljeni cilji na obeh področjih še višji. Količina nastalih komunalnih odpadkov na prebivalca je kljub povečanju v zadnjih nekaj letih manjša in hkrati se je tudi ravnanje z njimi precej izboljšalo. Za prehod v zeleno gospodarstvo, ki bo omogočal njegovo konkurenčnost in blaginjo prebivalstva brez večje škode za okolje, pa bo potrebno obstoječo proizvodnjo in potrošnjo spremeniti v bolj trajnostne oblike.

Institucionalna konkurenčnost Slovenije, ki kaže učinkovitost države pri podpori in spodbujanju razvoja, je še nizka. Slovenija je v zadnjih letih naredila premike na posameznih področjih delovanja države, npr. pri zmanjšanju administrativnih ovir ter izboljšanju insolvenčne zakonodaje, povečala se je učinkovitost v pravosodju. Ni pa še prišlo do celovite prenove in modernizacije delovanja javne uprave. Tudi njena učinkovitost za sprejemanje in izvedbo ključnih razvojnih odločitev je še nizka. Nekatere države so v zadnjih letih naredile večje in hitrejše korake v spremembah regulacije in zmanjševanju nepotrebne birokracije, kar je zmanjšalo relativno konkurenčnost poslovnega okolja v Sloveniji. To nakazujejo tudi mednarodni kazalniki konkurenčnosti države in njenih institucij, ki opozarjajo na pomanjkljivo delovanje javnih institucij ter na neučinkovitost javne porabe in visoka bremena državne regulacije. Tudi zaupanje prebivalcev v institucije države je nizko.

Za doseganje vzdržnega in uravnoveženega razvoja, ki se bo zrcalil v večji blaginji prebivalstva, morajo biti prednostna področja ukrepanja usmerjena v:

- **Dvig produktivnosti z učinkovito uporabo tehnološkega napredka in znanja.** V podporo temu je treba (i) izboljšati učinkovitost inovacijskega sistema z ukrepi za povečanje sodelovanja med javnim raziskovalnim sektorjem in podjetji, z upoštevanjem vseh vrst inovacij in posebnosti inoviranja v malih podjetjih; (ii) zagotoviti spodbudno in predvidljivo poslovno okolje, zlasti stabilen dostop do virov financiranja, učinkovitejše umeščanje dejavnosti in objektov v prostor ter odpravo administrativnih ovir; (iii) zagotavljati zadosten obseg ustrezno izobražene delovne sile s povečanjem odzivnosti izobraževalnega sistema na spremembe na trgu dela, vseživljenjskim izobraževanjem in spodbudami za pritegnitev deficitarne delovne sile v Slovenijo; (iv) izboljšati upravljanje državnega premoženja.
- **Celovite prilagoditve spremenjeni demografski strukturi prebivalstva:** (i) trg dela in migracijska politika: večja participacija mladih in starejših, ustvarjanje pogojev za priseljevanje delovne sile in zmanjšanje odseljevanja (zlasti visoko izobražene) delovne sile; (ii) sistemi socialne zaščite: prilagoditve, ki bodo zagotovile socialno in dohodkovno varnost posameznika ter dostopnost do zdravstvenih storitev in dolgotrajne oskrbe; (iii) izobraževanje in usposabljanje: krepitev vseživljenjskega učenja in kontinuiranega usposabljanja na delovnem mestu, medgeneracijski prenos znanja; (iv) spodbujanje prilagoditev delovnih procesov in krepitev upravljanja z različnimi starostnimi skupinami na delovnem mestu; (v) spodbujanje zdravega načina življenja; (vi) prilagoditve bivalnih razmer in prometne ureditve s podporo IKT in tehnoloških rešitev.
- **Hitrejši prehod v zeleno gospodarstvo s spremembo današnjih modelov proizvodnje in potrošnje v bolj trajnostne oblike.** Ključno je: (i) spodbujati trajnostno in učinkovito izkoriščanje naravnih virov, kar bo pripomoglo tudi k rasti produktivnosti gospodarstva; (ii) pospešiti razvoj raziskav in inovacij, ki koristijo tudi okolju; (iii) izboljšati trajnostno mobilnost in povečati konkurenčnost železniškega prometa; (iv) krepiti sodelovanje med posameznimi sektorskimi politikami in tesneje povezati njihove ukrepe.
- **Povečanje učinkovitosti države in njenih institucij za podporo in spodbujanje razvoja** s (i) celovito prenovo in modernizacijo javne uprave (učinkovitejša organizacija, digitalizacija); (ii) povečanjem odgovornosti, strokovnosti in transparentnosti delovanja državnih organov; (iii) prestrukturiranjem javnofinančnih prihodkov in izdatkov v smeri večje razvojne naravnosti in učinkovitosti.

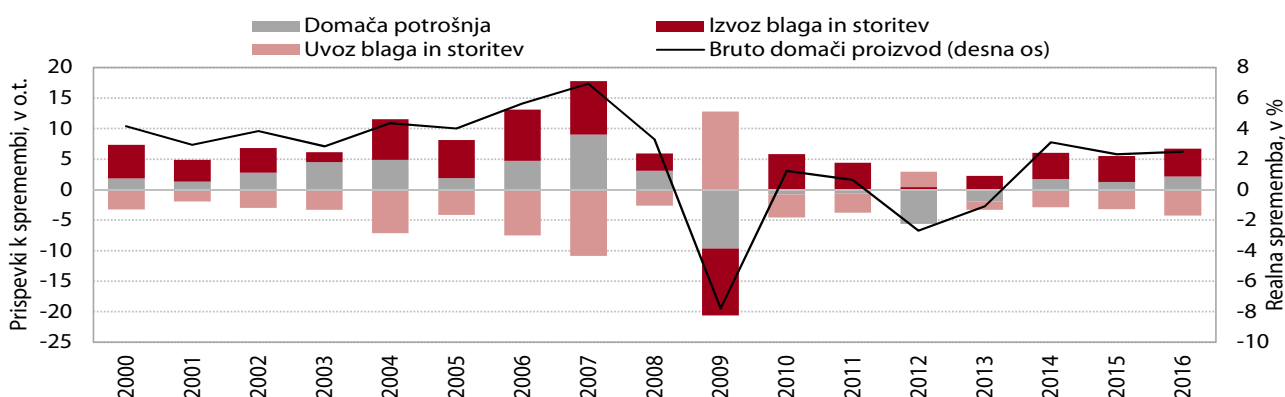
1 Makroekonomski okvir

Stabilno makroekonomsko okolje je ključnega pomena za hitrejšo krepitev dejavnikov konkurenčnosti, vzdržno gospodarsko rast in ustvarjanje novih delovnih mest. Po znatnem poslabšanju makroekonomskih kazalnikov od začetka krize, je v zadnjih letih prišlo do izboljšanja. BDP se je v letu 2016 povečal že tretje leto zapored, ob izvozu se postopoma krepi domača potrošnja, ki pa je še pod predkrizno ravnilo. To se kaže v visokem presežku varčevanja nad investicijami, ki poleg izboljšane izvozne konkurenčnosti odraža predvsem obsežno razdolževanje podjetij in poslovnih bank od začetka krize. Zadolženost podjetij se je znižala na raven pred pospešeno rastjo kreditov leta 2005, kar zmanjšuje njihovo ranljivost za morebitne finančne šoke. Javnofinančni primanjkljaj je od leta 2015 pod mejo 3 % BDP in se še nadalje postopoma znižuje, izziv pa ostaja vzdržna konsolidacija, ki bo dolgoročno olajšala tudi pokrivanje naraščajočih izdatkov, povezanih z demografskimi gibanji. Razvojni zaostanek finančnega sistema za evropskim povprečjem na področju bančništva in trga kapitala se je še povečal, izziv na tem področju pa je predvsem v krepitvi nebančnih segmentov. Poleg virov za financiranje gospodarskega razvoja, bo to ključnega pomena tudi za vzdržno financiranje izdatkov, povezanih s staranjem.

1.1 Makroekonomska stabilnost in gospodarska rast

Od leta 2014 gospodarska aktivnost ponovno raste, zlasti zaradi izvoza, krepi se tudi prispevek domače potrošnje. Po znatnem upadu v letih 2012 in 2013, je rast BDP v zadnjih treh letih povezana z dejavniki iz mednarodnega in domačega okolja. Tuje povpraševanje je s hkratnim izboljšanjem konkurenčnosti izvoznikov omogočilo razmeroma visoko rast izvoza. V domačem okolju se je v tem obdobju precej zmanjšala negotovost, k čemur so pomembno prispevali ukrepi ekonomske politike, zlasti sanacija bančnega sistema in postopno izpolnjevanje zavez na fiskalnem področju, kar je izboljšalo percepcijo Slovenije na finančnih trgih. Dobri izvozni rezultati so se v takšnem okolju postopoma prelili v izboljševanje razmer tudi v segmentih gospodarstva, usmerjenih na domači trg. Z gospodarsko rastjo so se izboljšale tudi razmere na trgu dela (gl. poglavje 3.1). To je ob izboljšanju razpoložena potrošnikov spodbudno vplivalo na rast zasebne potrošnje, po znatnem padcu v letih 2012–2013. Od leta 2014 naraščajo tudi zasebne investicije v stroje in opremo, kar so, ob višjih naročilih in izkoriščenosti proizvodnih zmogljivosti, omogočili izboljšani poslovni rezultati in nižja zadolženost podjetij (gl. poglavje 1.3). Na dinamiko infrastrukturnih (javnih) investicij pa je močno vplival prehod na novo finančno perspektivo: v letih 2014 in 2015 so se zaradi pospešenega črpanja EU sredstev iz prejšnje finančne perspektive močno povečale, v letu 2016 pa ob zastoju črpanja novih sredstev močno zmanjšale. Ob sproščanju varčevalnih ukrepov, sprejetih v letih 2012 in 2013, se je v zadnjih dveh letih okrepila tudi državna potrošnja. Slovenija je bila leta 2016 v majhni skupini držav EU, kjer je BDP realno še zaostajal za predkrizno ravnilo.¹ Končna potrošnja in zlasti izvoz sta to raven sicer že preseгла, investicije pa so bile še znatno nižje kot leta 2008.²

Slika 1: Struktura rasti bruto domačega proizvoda (izdatkovna stran BDP)

Vir: SURS, preračuni UMAR.

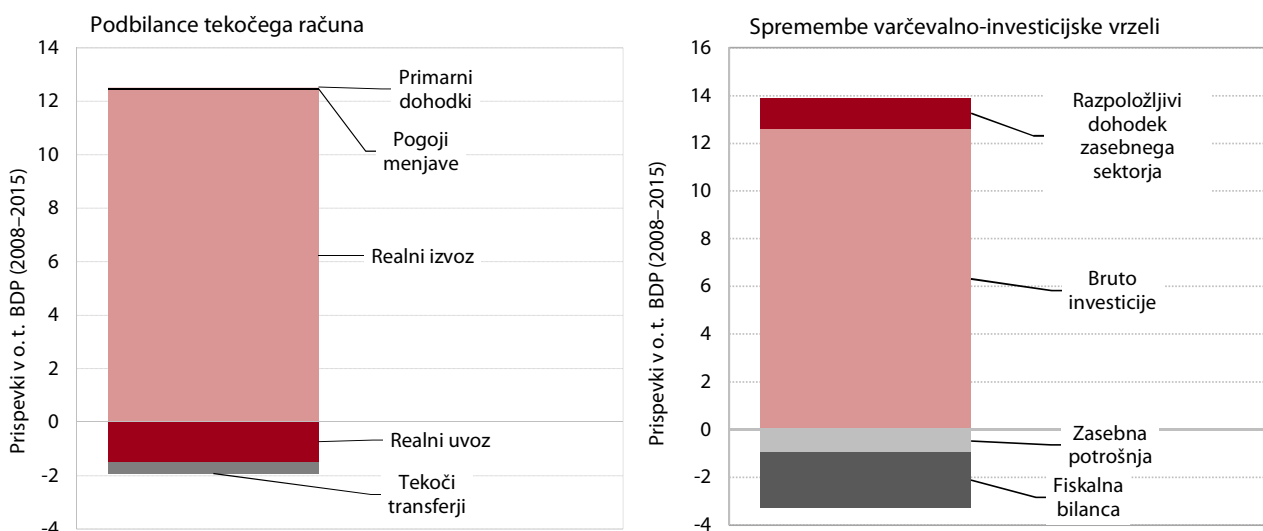
¹ BDP je bil realno za 2 % nižji kot leta 2008.

² Bruto investicije v osnovna sredstva so bile leta 2016 za 40 % nižje kot leta 2008.

Na cenovna gibanja je v zadnjih letih močno vplivala dinamika cen surovin. Cene življenjskih potrebščin so se po nekajletnem obdobju stagnacije oziroma zniževanja ob koncu leta 2016 medletno nekoliko povišale. Na to je močno vplival obrat cen surovin na svetovnih trgih in posledično uvoznih cen. Te so v začetku leta 2016 po več letih začele naraščati in poviševati cene energetskega blaga in hrane v Sloveniji. Uvozne cene neenergetskega blaga so tekom leta tudi začele počasi naraščati, vendar povišanja cen tega blaga v Sloveniji v povprečju še ni bilo zaznati. Deloma je to povezano s časovnim odlogom prenosa višjih cen surovin (neposredno in posredno)³ na trgih teh proizvodov. Krepitev povpraševanja je že vplivala na nekoliko višjo rast cen v storitvenem oziroma nemenjalnem sektorju (gl. kazalnik 1.2). Kljub temu pa odsotnost večjih cenovnih pritiskov v gospodarstvu v letu 2016 povežujemo tudi s še vedno nizko ravno domačega povpraševanja, kar nakazujejo ocene proizvodne vrzeli, ki se je sicer zapirala, a ostala negativna.

Presežek na tekočem računu plačilne bilance je tudi delno posledica padca cen surovin v zadnjih letih, predvsem pa odraža proces razdolževanja bank in podjetij ter krčenja domače potrošnje. Leta 2016 je presežek znašal 6,9 % BDP. K prehodu iz visokega predkriznega primanjkljaja (-5,3 % BDP leta 2008) v presežek je prispevalo več procesov in sprememb, ki so povezani s krizo in odzivi nanjo. Ob hitrem okrevanju izvoza že sredi leta 2009 se je uvoz zaradi padca domače potrošnje več let krčil. V prvih letih je k temu prispeval močan upad investicij, na eni strani povezan z visoko zadolženostjo podjetij in omejenimi finančnimi viri (gl. poglavje 1.3), na drugi pa z nizko izkoriščenostjo proizvodnih zmogljivosti ob upadu povpraševanja.⁴ S poslabševanjem razmer na trgu dela in nujno javnofinančno konsolidacijo pa sta se v letih 2012 in 2013 močno skrčili tudi zasebna in državna potrošnja. Čeprav domača potrošnja v zadnjih letih ponovno raste, pa je še znatno pod predkrizno ravno, zato je tudi razkorak med obsegom izvoza in uvoza še vedno visok. Poleg znatno višje količinske rasti izvoza od uvoza je k temu od leta 2013 prispevalo tudi izboljševanje pogojev menjave zaradi upadanja cen energentov in surovin (gl. kazalnik 1.3). Razdolževanje zasebnega sektorja v tujini je vplivalo tudi na znižanje skupnih neto plačil obresti tujini, kljub naraščajočim stroškom financiranja zunanjega dolga sektorja država. K presežku varčevanja nad investicijami so tako prispevali vsi sektorji, najbolj pa podjetniški sektor. Do podobne spremembe ali obrata kot v Sloveniji v saldu tekočega računa plačilne bilance v smeri presežka je od začetka krize prišlo v številnih državah evrskega območja, podobno so glavni razlogi v nižji ravni domače potrošnje oziroma večjem varčevanju celotnega gospodarstva.

Slika 2: Spremembe na tekočem računu plačilne bilance, Slovenija

Vir: SURS, BS, Eurostat, izračuni UMAR.

Bruto zunanji dolg v zadnjih dveh letih upada, glede na predkrizno obdobje pa je bil konec leta 2016 višji za 2,9 mrd EUR; v tem času se je močno spremenila njegova struktura, v kateri delež države že presega polovico. Glede na predkrizno obdobje se je delež države povečal na 54,3 % (kar 44 o. t. več kot v letu 2008) predvsem zaradi obsežnega dolgoročnega zadolževanja v tujini z namenom financiranja javnofinančnih primanjkljajev in ukrepov za reševanje domačih

³ Več v UMAR Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2017, 2017 (Okvir 1).

⁴ Na dinamiko investicijske aktivnosti je dodatno negativno vplival zaključek izgradnje avtocest tik pred krizo, kar bi zaradi pomanjkanja večjih investicijskih načrtov v vsakem primeru umirilo njeno visoko predkrizno rast.

bank. Na drugi strani so se poslovne banke in podjetja razdolževala v tujini, znotraj zasebnega sektorja se je v tem času povečal le dolg slovenskih podružnic do matičnih podjetij v tujini. Zunanji dolg države je v letih 2015 in 2016 sicer naraščal precej počasneje (gl. poglavje 1.2), kar je skupaj z nadaljnjim razdolževanjem, deloma tudi odlivom vlog nerezidentov iz slovenskih bank, prispevalo k znižanju skupnega bruto zunanjskega dolga z najvišje ravni leta 2014.

Znižanje bruto zunanjskega dolga je, zlasti v letih 2015 in 2016, ob rasti terjatev do tujine vplivalo tudi na izboljšanje neto finančne pozicije, vendar njena razmeroma visoka negativna vrednost kaže na ranljivost gospodarstva za morebitne finančne šoke iz mednarodnega okolja. Neto finančna pozicija Slovenije se je sicer močno poslabšala že v predkriznem obdobju sprva zaradi zadolževanja poslovnih bank v tujini, leta 2008 pa je zaradi padca vrednosti naložb v vrednostne papirje tudi že presegla indikativno mejo evropskega kazalnika za neto finančno pozicijo (35 % BDP). V obdobju 2009–2014 se je še poslabšala in precej presegala 40 % BDP, najbolj leta 2012, k temu je največ prispevalo zadolževanje države v tujini, na relativno izražen kazalnik pa tudi upad BDP. Vrednost kazalnika se je nato začela izboljševati sprva predvsem zaradi rasti terjatev do tujine (naložbe v tuje vrednostne papirje, gotovine in vlog v tujini), nato tudi zniževanja bruto zunanjskega dolga, od leta 2014 je na višino relativno izraženega kazalnika pozitivno vplivala tudi rast BDP. Konec leta 2016 je stanje mednarodnih naložb izkazovalo neto dolžniško pozicijo do tujine v višini 13,7 mrd EUR ali 34,5 % BDP.

Okvir 1: Ocena Slovenije v postopku ocenjevanja presežnih neravnotežij pri Evropski komisiji

Po oceni Evropske komisije neravnotežja v Sloveniji od leta 2015 niso več presežna, izziv pa ostaja predvsem zagotavljanje dolgoročne vzdržnosti javnih financ. Slovenija je bila v letih 2013 in 2014 v okviru postopka ocenjevanja presežnih neravnotežij, ki ga izvaja Evropska komisija (EK), uvrščena med države s presežnimi neravnotežiji¹. Z izboljšanjem gospodarske slike in konkurenčnosti gospodarstva ter s sprejetjem ukrepov na področju sanacije bank, prestrukturiranja in privatizacije finančnega in podjetniškega sektorja so se vrednosti kazalnikov do leta 2015 (zadnji podatki) precej izboljšale². Slovenija je mejne vrednosti presežala le še pri dveh od štirinajstih kazalnikov (v letih 2013 in 2014 pri šestih oz. petih). V zadnjem poglobljenem pregledu⁴ je EK ugotovila, da se razmere na ključnih področjih, kjer je zaradi tveganja neravnotežij še potrebno spremljanje (bančni sektor, zadolženost podjetij in javnofinančna tveganja), izboljšujejo, nadaljnje aktivnosti pa so po njenem mnenju potrebne predvsem glede dolgoročne vzdržnosti javnih financ, pa tudi glede izboljšanja poslovnega okolja.

Tabela: Rezultati nabora kazalnikov makroekonomskih neravnotežij za Slovenijo

Kazalnik / mejna vrednost		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Zunanja neravnotežja in konkurenčnost	Tekoči račun, % BDP (triletno povprečje)	+6/-4 %	-1,8	-2,1	-2,6	-3,8	-3,3	-2,0	-0,2	0,9	2,5	4,5	5,4
	Neto finančni položaj do tujine, % BDP	-35 %	-11	-17	-26	-39	-44	-47	-45	-50	-47	-44	-39
	Realni efektivni tečaj (deflator CPI), rast v treh letih	+/-11 %	0,9	-2,8	-1,2	2,1	5,2	1,2	-1,1	-4,5	-0,7	1,2	0,6
	Tržni delež na svetovnem trgu (blago in storitve), rast v petih letih	-6 %	30,0	21,4	23,6	16,3	9,8	-1,3	-5,4	-20,4	-17,8	-12,4	-3,6
	Nominalni stroški dela na enoto proizvoda, rast v treh letih	+9 %	9,7	6,3	5,4	10,6	18,5	16,1	8,3	0,6	0,4	-0,1	-0,6
Notranja neravnotežja	Cene nepremičnin, letna rast	+6 %	12,0	14,1	18,8	1,3	-10,3	-1,3	0,9	-8,2	-6,0	-6,6	1,5
	Zadolževanje zasebnega sektorja, priliv kot % BDP	15 %	12,4	13,6	21,5	15,5	2,9	1,9	0,4	-2,9	-4,0	-4,7	-5,1
	Dolg zasebnega sektorja, % BDP	160 %	76	83	96	106	114	115	113	113	108	98	87
	Dolg sektorja država, % BDP	60 %	26	26	23	22	35	38	47	54	71	81	83
	Stopnja brezposelnosti, triletno povprečje	10 %	6,5	6,3	5,8	5,1	5,1	5,9	7,1	8,1	9,1	9,6	9,6
	Finančne obveznosti finančnega sektorja, nekonsolidirano, letna rast v %	16,5 %	17,7	13,8	28,6	6,6	7,7	-3,4	-1,2	-0,7	-10,3	-0,2	-3,4
Trg dela	Stopnja delovne aktivnosti (15-64), 3-letna sprememba v o. t.	-0,2	2,9	3,8	1,5	1,1	0,9	0,2	-1,5	-1,4	-1,0	0,6	1,4
	Dolgotrajna brezposelnost (15-74), 3-letna sprememba v o. t.	0,5	-0,4	-0,6	-1,1	-1,2	-1,1	1,0	1,7	2,5	2,0	1,7	0,4
	Brezposelnost mladih (15-24), 3-letna sprememba v o. t.	0,2	-0,6	-3,4	-6,0	-5,5	-0,3	4,6	5,3	7,0	6,9	4,5	-4,3

Vir: Eurostat Portal Page – Macroeconomic imbalance procedure statistics, 2016. Opomba: siva polja označujejo preseganje mejne vrednosti v postopku ocenjevanja presežnih neravnotežij v EU.

¹ Države so glede na rezultate nabora kazalnikov makroekonomskih neravnotežij (gl. tabelo) in poglobljeno analizo EK razvrščene v štiri skupine: države brez neravnotežij, države z neravnotežji, države s presežnimi neravnotežji in države s presežnimi neravnotežji, ki zahtevajo pripravo načrta popravilnih ukrepov.

² Alert Mechanism Report 2016, 2015; Alert Mechanism Report 2017, 2016.

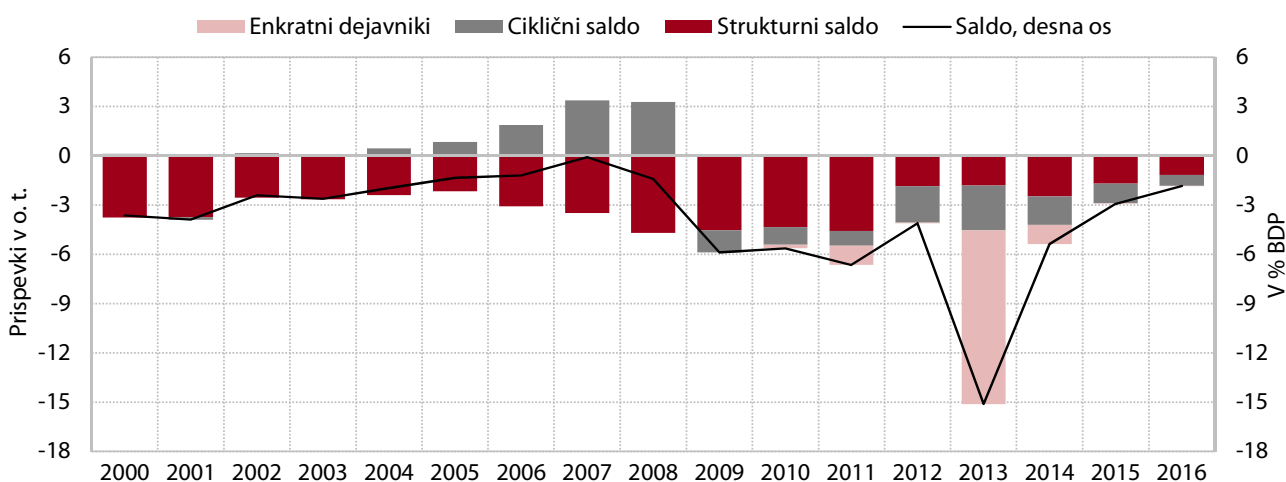
³ Alert Mechanism Report 2017, 2016.

⁴ Country Report Slovenia 2017, 2017.

1.2 Stabilnost in kakovost javnih financ

Javnofinančne razmere se v zadnjih letih postopno izboljšujejo. Javnofinančni primanjkljaj se po letu 2013 znižuje. Leta 2015 je padel pod 3 % BDP, s čimer je Slovenija odpravila presežni primanjkljaj in izšla iz korektivnega dela Pakta za stabilnost in rast, v letu 2016 pa se je še nadalje znižal na 1,8 % BDP. Zniževanje primanjkljaja je prekinilo tudi trend izrazitega naraščanja dolga, ki je trajal od sredine leta 2008. Dolg se je v letu 2016 znatno znižal (za 3.4 o. t. na 79,7 % BDP), kar je tudi posledica nominalnega znižanja dolga, ki je ob koncu leta znašal 31,7 mrd EUR. Izboljšanje razmer v slovenskem gospodarstvu je omogočilo aktivno upravljanje dolga v ugodnih pogojih zadolževanja na mednarodnih finančnih trgih, nadalje se je podaljšala povprečna ročnost dolga do dospelja, znižujejo se tudi stroški zadolževanja, to pa se odraža v zniževanju implicitne obrestne mere.

Slika 3: Saldo in strukturni saldo javnih financ, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, 2017. UMAR, izračun strukturnega salda.

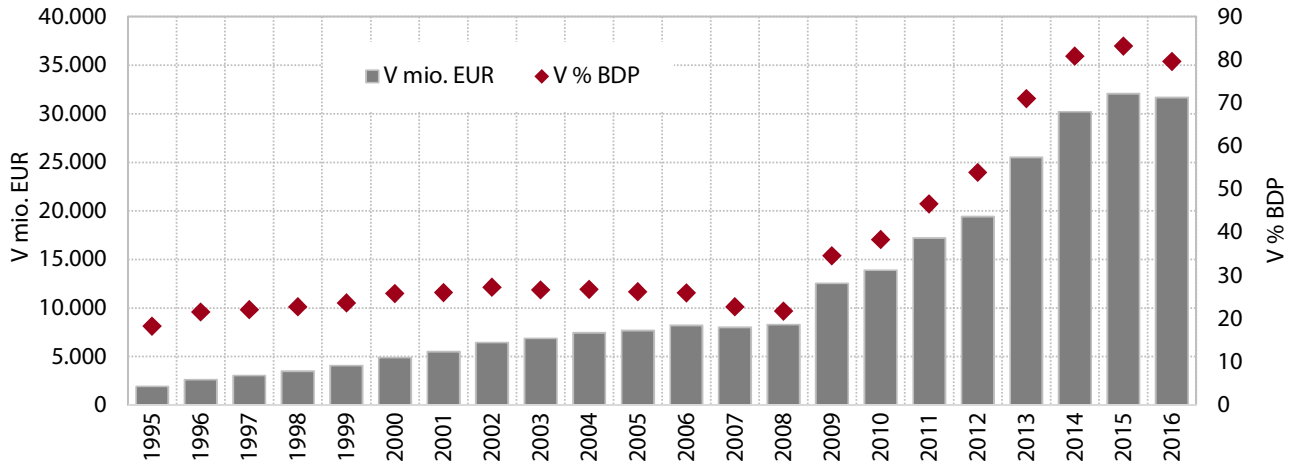
Polovica javnofinančnega primanjkljaja po oceni UMAR ostaja strukturne narave. Njegovo zniževanje v zadnjih letih je potekalo pod vplivom začasnih in trajnih ukrepov.⁵ Znižanje javnofinančnega primanjkljaja je v letih 2014 in 2015 potekalo pod vplivom ugodnih makroekonomskih razmer, znižanja izdatkov po sanaciji bank ter učinka pretežno začasnih ukrepov. V letu 2016 pa so imele pri znižanju primanjkljaja, ob delni sprostivni varčevalnih ukrepov iz predhodnih let (gl. kazalnik 1.6), ki niso bili nadomeščeni s sistemskimi ukrepi, povečano težo fleksibilne komponente izdatkov. Zmanjšale so se predvsem investicije oz. sofinanciranje pri črpanju iz skladov EU. Bistveno manjši so bili tudi kapitalski transferji, povezani z delovanjem DUTB.⁶ Ocena UMAR kaže, da je poleg cikličnih gibanj na izboljšanje javnofinančnega salda v letih 2014–2016 slabo polovico prispevalo tudi strukturno prilagajanje, saj se je strukturni primanjkljaj v tem obdobju znižal z okoli 2 % BDP na blizu 1 % BDP. Ob tem je fiskalna politika v razmerah ocenjene negativne proizvodne vrzeli sicer delovala rahlo restriktivno, a gospodarska rast zaradi krepitve izvoza, zasebne potrošnje in investicij podjetij ni bila bistveno omejena (gl. Poglavje 1.1.). S takšnim znižanjem strukturnega primanjkljaja je Slovenija kratkoročno tudi pretežno izpolnila zahteve, ki izhajajo iz preventivnega dela Pakta za stabilnost in rast⁷, za vzdržno izravnavo strukturnega salda do leta 2020, pa bodo potrebni bolj trajni ukrepi.

⁵ Med trajnimi ukrepi so najpomembnejši: zvišanje stopnje DDV; sprememba zakonodaje na področju socialnih transferov, ki so vezani na dohodek in premoženje; pokojninska reforma, ki je začela veljati v letu 2013.

⁶ Vpliv DUTB kot enote sektorja država je izrazit zlasti zaradi vrednotenja odpisov terjatev in konverzij slabih posojil v lastniške deleže podjetij, ki jih ima DUTB v upravljanju, kar se izkazuje med kapitalskimi transferji, ki so bili v letu 2015 zelo visoki.

⁷ V okviru Preventivnega dela Pakta, v katerem se Slovenija nahaja od leta 2016, je v obdobju normalnega gospodarskega cikla (ob oceni proizvodne vrzeli v območju $\pm 1,5$ % BDP) ter ob dolgu sektorja država nad 60 % BDP zahtevano zniževanje strukturnega primanjkljaja 0,6 o. t. na leto (glej Okvira 4 in 6 v Ekonomski izzivi, 2016).

Slika 4: Dolg sektorja država, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Dolg sektorja država, marec 2017.

Možnost fiskalnih spodbud se je zaradi velikega povišanja dolga v času krize in predvsem demografskih pritiskov močno zožila. Manevrski prostor fiskalne politike krčijo zahteve o zniževanju dolga oz. strukturnega prilagajanja v okviru pravil Pakta za stabilnost in rast. Projekcije zaradi demografskih sprememb pa kažejo na povečevanje javnih izdatkov za staranje že na srednji rok (po letu 2020), kar bo dodatno krčilo fiskalni prostor v bodoče. Čeprav ugodni pogoji financiranja in aktivna politika upravljanja dolga znižujejo stroške obresti v prihodnjih letih, sprejeti dokumenti, ki opredeljujejo javnofinančno politiko za leti 2017 in 2018,⁸ kažejo, da bodo ti prihranki izkoriščeni za povečanje izdatkov, ki so bili v zadnjih letih zadrževani prek začasnih ukrepov. Doseganje javnofinančnih ciljev naj bi bilo zato na strani izdatkov podobno kot že v letu 2016 podprto zlasti z omejevanjem fleksibilnih izdatkov in nadaljnjim predvidenim zniževanjem kapitalskih transferjev (DUTB). Izziv prihodnjih let tako ostaja nadaljevanje konsolidacije s prehodom od posegov v fleksibilne izdatke k trajnejšim strukturnim prilagoditvam, kar bi prispevalo tudi k srednjeročno bolj vzdržni konsolidaciji.

Za zagotovitev vzdržne javnofinančne konsolidacije bodo v prihodnjih letih potrebni učinkoviti ukrepi na več področjih. Gre predvsem za i) prestrukturiranje prihodkov in izdatkov v smeri večje razvojne naravnosti in učinkovitosti. Na področju prihodkov bi takšno prestrukturiranje lahko vključevalo premik k obdavčitvi premoženja in nadaljnjo širitev davčnih oz. prispevnih osnov, kar je še posebej pomembno v obdobju povečane globalne negotovosti. Na področju izdatkov pa bodo potrebne sistemske racionalizacije na podlagi podrobnih pregledov odhodkov vseh ravni sektorja država in usmerjanje izdatkov k prioritarnim porabam, ki zagotavljajo ekonomsko učinkovitost in socialno pravičnost. Potrebna je tudi ii) prenova sistemov socialne zaščite in njihova prilagoditev demografskim spremembam, kjer bo ključen izziv oblikovanje nabora ukrepov, ki bodo ohranili kakovost življenja, hkrati pa bodo finančno vzdržni. Ob nadaljevanju ugodnih pogojev financiranja se kaže tudi še nekaj možnosti za iii) aktivno upravljanje dolga z namenom znižanja bremena dolga in obresti. Poleg tega bi iv) izboljšano upravljanje s premoženjem zvišalo donosnost državnega premoženja in zmanjšalo tveganja morebitnih dokapitalizacij z javnimi sredstvi. Nenazadnje je tudi zaradi krepitve davčnih prihodkov pomembna krepitev potenciala za rast. Pri tem je poleg zagotovitve učinkovitejše institucionalne podlage za delovanje gospodarstva nujen preudaren in koordiniran izbor ukrepov za vzdržno povečanje srednjeročne gospodarske rasti.

K prestrukturiranju javnih financ bi, predvsem preko spremenjenega procesa proračunskega načrtovanja, prispevala krepitev institucionalnega okvira. Z njo bi preoblikovali srednjeročno načrtovanje in vzpostavili mehanizem za učinkovito določanje prioritet javne porabe ter temu prilagodili postopek sprejemanja in spreminjanja proračuna države, ki bi se odmaknil od razmišljanja na ravni določanja posameznih proračunskih izdatkov. V tej smeri

⁸ Spremembe proračuna RS za leto 2017, Proračun RS za leto 2018, Osutek proračunskega načrta 2017.

deluje predlog Zakona o javnih financah, ki se nahaja v javni razpravi.⁹ Pomembna pa bo tudi vloga v marcu 2017 izvoljenega Fiskalne sveta, ki bi lahko pripomogel k oblikovanju primernih fiskalnih odločitev za Slovenijo in sodeloval v širših razpravah in določanju javnofinančne politike s Fiskalnim svetom na ravni EU, ki se je oblikoval v letu 2016.

1.3 Finančni sistem in zadolženost podjetniškega sektorja

1.3.1 Razmere v finančnem sistemu

Struktura finančnega sistema se je v zadnjih letih postopoma spremenila; delež nebančnih segmentov se je povečal, vendar predvsem zaradi krčenja bančnega sektorja. Padeč skupne bilančne vsote slovenskih bank od začetka krize je bil eden največjih v EU, zato se je zaostanek za evropskih povprečjem še poglobil. Razvoj nebančnih segmentov finančnega sektorja, pomemben za zagotavljanja vzdržnejših virov financiranja gospodarstva, pa je ostal skromen. Na področju trga kapitala se je zaostanek za povprečjem EU od začetka krize še poglobil, na področju zavarovalništva pa je podoben kot pred krizo, z vztrajanjem precejšnjega zaostanka pri življenjskih zavarovanjih.

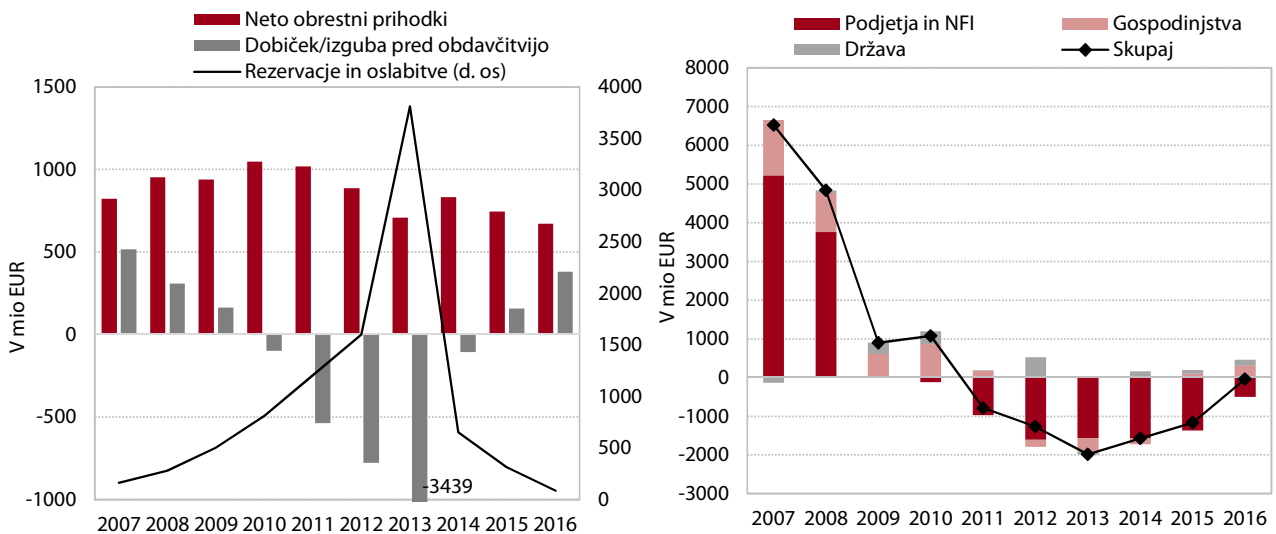
Poslovni rezultat bančnega sistema se je izboljšal po sanaciji v letih 2013 in 2014, prispevek neto obrestnih prihodkov pa je bil relativno manjši kot v predkriznem obdobju. Dobiček v letih 2015 in 2016 je bil v veliki meri posledica manjšega oblikovanja rezervacij in oslabev. Glede na to, da se je kreditna aktivnost bank nadalje zmanjšala, pa so se v okolju nizkih obrestnih mer neto obrestni prihodki bank zmanjšali. Ocenjujemo, da so upadli zlasti na področju financiranja nefinančnih družb, ki so se še naprej razdolževale. Nizka raven obrestnih mer je že močno znižala donosnost bank ne samo v Sloveniji temveč tudi v celotnem evrskem območju. Odsotnost okrevanja kreditov podjetjem je po naši oceni povezana z več dejavniki. Na eni strani spremembo pri bankah zaradi (i) zavez ki so bile sprejete ob sanaciji bančnega sistema z državno pomočjo¹⁰, (ii) še vedno pomembnega obsega državnih vrednostnih papirjev z visokim donosom v bilancah bank in (iii) še vedno relativno visokega deleža nedonosnih terjatev; ta se je v letu 2016 sicer občutneje znižal, a je ostal nekoliko nad povprečjem EU.¹¹ Na drugi strani je tudi povpraševanje po posojilih s strani nefinančnih družb razmeroma skromno. Finančno stabilna podjetja se namreč v vse večji meri financirajo iz drugih virov, kar jim omogoča povečan obseg lastnih virov, ki izhaja iz boljših poslovnih rezultatov. Zaradi nadpovprečnih stroškov zadolževanja pri domačih bankah pa se poslužujejo tudi drugih virov, kot so zadolževanje pri tujih bankah in nebančni viri (kapitalski trgi). Aktivnost bank je tako v veliki meri usmerjena predvsem na kreditiranje gospodinjstev, ki so zaradi nizke zadolženosti in ugodnih gibanj na trgu dela komitentni z relativno nizko stopnjo tveganja. Poleg stanovanjskih posojil, ki naraščajo že od konca leta 2013, se tako krepijo tudi potrošniška posojila.

Slika 5: Neto obrestni prihodki in poslovni rezultati bančnega sistema (levo) in kreditna aktivnost bank (desno)

⁹ Predlog Zakona o javnih financah, EVA 2002-1611-0120.

¹⁰ Pomemben omejitveni dejavnik na strani ponudbe so zaveze dane Evropski komisiji glede zahtevanih donosnosti novih posojil podjetjem v bankah prejemnicah državne pomoči, ki so v okolju nizkih obrestnih mer postale nedosegljive (Poročilo o finančni stabilnosti, december 2016).

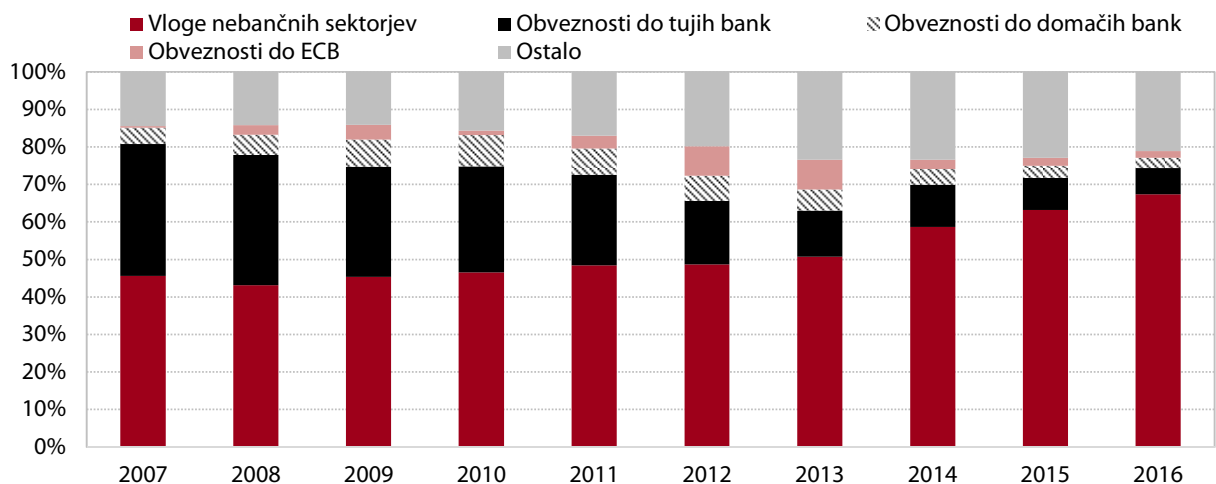
¹¹ Obseg nedonosnih terjatev v slovenskem bančnem sistemu je sicer konec leta 2016 že dosegel vrednost kazalnika v EU iz leta 2015, v katerem niso vključeni podatki za Finsko, Luksemburg in Nemčijo. V kolikor bi predpostavili, da je delež nedonosnih terjatev v Nemčiji ostal enak kot v letu 2014, bi bil delež nedonosnih terjatev v EU za približno pol odstotne točke nižji kot v Sloveniji.

Vir: Banka Slovenije. Opomba: Pri podatkih za kredite podjetja in NFI smo izločili vpliv prenosa terjatev na DUTB.

Struktura virov financiranja bank se močno spreminja, njihova ročnost se skrajšuje, kar lahko omejuje kreditno aktivnost bank. Do izbruha krize so bile banke močno odvisne od tujih, predvsem bančnih virov financiranja. Že v drugi polovici leta 2008 so se ti viri začeli zmanjševati, banke so se razdolževale v tujini v celotnem obdobju do konca leta 2016.¹² Izpad tujih bančnih virov so deloma nadomestile z nebančnimi viri financiranja, zlasti vlogami, ki so se v preteklih letih izkazale kot najbolj stabilen vir financiranja. Naraščale so v celotnem obdobju od leta 2008 (z izjemo leta 2013, ko so bile negotovosti povezane s sanacijo bank in vplivi ciprske bančne krize največje), poleg vlog gospodinjstev pa so se zlasti po letu 2013 precej povečale tudi vloge podjetij, ki so konec leta 2016 znašale 5,8 mrd EUR, kar je največ doslej. Ob skromni kreditni aktivnosti se je razmerje med krediti in depoziti nebančnih sektorjev leta 2016 tako že prepolovilo glede na leto 2008, depoziti pa so leta 2014 tudi prvič po letu 2004 presegli obseg kreditov. Nizke depozitne obrestne mere pa so bolj kot na višino prilivov vlog v banke vplivale na njihovo ročnost, ki se je skrajšala in poslabšala ročno neuskkljenost naložb in virov. Vloge čez noč tako predstavljajo že okoli 40 % vseh vlog nebančnih sektorjev.

Slika 6: Struktura bančnih virov financiranja

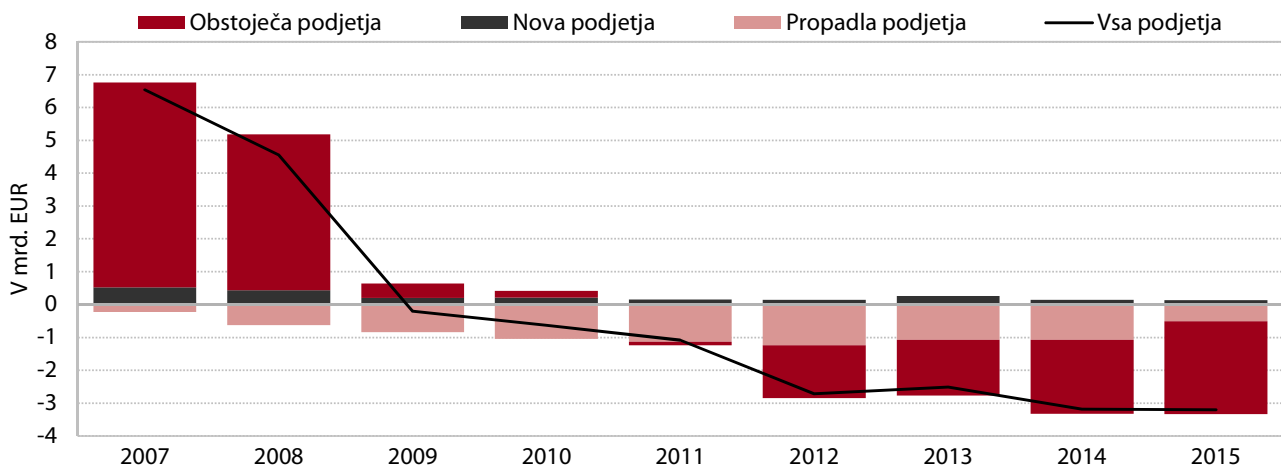
Vir: Banka Slovenije.

¹² Do konca leta 2016 se je obseg posojil, najetih pri tujih bankah znižal na 2,7 mrd EUR oz 7 % bilančne vsote bančnega sistema, kar je za približno 15 mrd EUR manj kot v drugi polovici leta 2008.

1.3.2 Zadolženost podjetniškega sektorja

Zadolženost podjetniškega sektorja se je v obdobju 2013–2015 opazno zmanjšala in vrnila na raven pred pospešitvijo rasti kreditov, močno se je izboljšala tudi sposobnost podjetij za odplačevanje dolgov. Visoka zadolženost in prezadolženost¹³, ki sta ob začetku krize po večini kazalnikov dosegli vrh, sta bili povezani z veliko predkrizno odvisnostjo podjetij od dolžniških, predvsem bančnih virov in nenadnim zelo omejenim dostopom do posojil ob izbruhu krize. Zadolženost se je začela zniževati po letu 2009, sprva predvsem zaradi prenehanja poslovanja podjetij, od leta 2012 pa v vedno večji meri zaradi dejanskega intenzivnejšega odplačevanja bančnega dolga (deloma tudi prenosa slabih terjatev na DUTB), ki je bilo v letih 2014 in 2015 najintenzivnejše doslej. Leta 2015 je bil bančni dolg tako že na ravni iz leta 2005 (celotni dolg blizu ravni iz leta 2006). Do izboljšanja kazalnikov zadolženosti je prišlo v večini dejavnosti in v vseh velikostnih skupinah podjetij, relativno večje je bilo v velikih podjetjih. Med manj in najmanj zadolženimi podjetji se je zlasti povečalo število izvozno usmerjenih podjetij¹⁴, ki se je v primerjavi z letom 2008 več kot podvojilo. Tudi sposobnost podjetij za odplačevanje dolgov se je v obdobju 2013–2015 izraziteje izboljšala, kazalniki pa so dosegli najbolj ugodne vrednosti v celotnem opazovanem obdobju (od leta 2006)¹⁵. Poleg razdolževanja je k temu prispevalo tudi izboljšanje poslovnih rezultatov. Do izboljšanja je prišlo v večini dejavnosti, problematični ostajajo holdingi in lizingi, kjer je finančni vzvod¹⁶, kljub izrazitemu izboljšanju v zadnjem letu, izrazito visok (61,5 leta).

Slika 7: Sprememba bančnega dolga celotnega podjetniškega sektorja

Vir: AJPES, preračuni UMAR. Opomba: Obstoječa podjetja – sprememba dolga podjetij, ki so poslovala v obeh zaporednih letih; Nova podjetja – zvišanje dolga konec dveh zaporednih let, zaradi prihoda novih podjetij (t. i. podjetij, ki so se na novo ustanovila v zadnjem zaporednem letu); Propadla podjetja – znižanje dolga konec dveh zaporednih let, zaradi prenehanja poslovanja podjetij; Vsa podjetja – skupna sprememba dolga konec dveh zaporednih let (nova podjetja+propadla podjetja+obstoječa podjetja).

Prezadolženost se je leta 2015 prav tako približala ravni iz leta 2006, finančni dolg prezadolženih podjetij pa je bil močno skoncentriran. Prezadolženost, ki je leta 2015 znašala 13,4 mrd EUR, se je od leta 2009 prepolovila, do izboljšanja je prišlo v večini dejavnosti, ki tudi že dosegajo predkrizne ravni. Težave s prezadolženostjo so ostale skoncentrirane v podjetjih z nizkim ali negativnim denarnim tokom iz poslovanja, saj ta podjetja dolga ne morejo tekoče financirati. Struktura prezadolženosti kaže, da je imelo leta 2015 petdeset najbolj zadolženih podjetij okoli 50 % finančnega dolga prezadolženih podjetij. Po dejavnostih je bilo več kot 20 % skupne prezadolženosti skoncentrirane v holdingih in lizingih, več kot po 10 % pa so je imele še trgovina, nepremičninska dejavnosti ter promet in skladiščenje. Po velikosti med prezadolženimi podjetji prevladujejo mikro, majhna in srednje velika podjetja (MSP), katerih delež v skupni prezadolženosti je vse od leta 2011 višji kot pri velikih podjetjih in je leta 2015 znašal 59 %.¹⁷

¹³ Več od definiciji prezadolženosti kazalniku 1.15.

¹⁴ Izvozno usmerjena podjetja so tista, pri katerih prihodki od prodaje na tujih trgih presegajo prihodke od prodaje na domačem trgu.

¹⁵ Kazalnika za celoten dolg in bančni dolg v obveznostih do virov sredstev (za katera je možna primerjava pred letom 2006), sta dosegla ravni iz leta 2004.

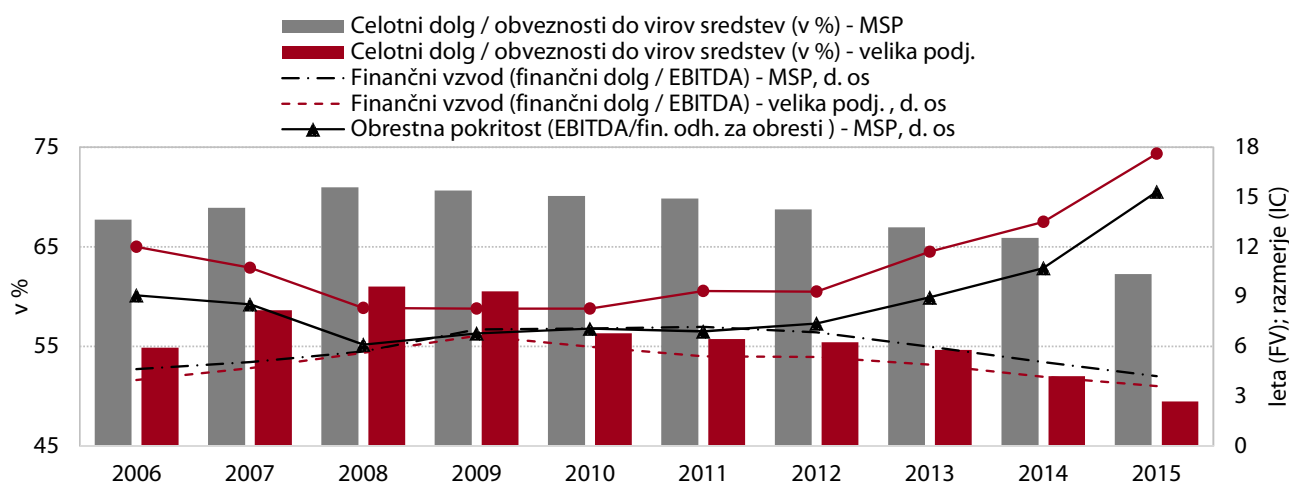
¹⁷ Več o Strukturi prezadolženosti glede na velikost in dejavnosti prezadolženih podjetij v letu 2015 v EO 4/2016.

¹⁷ Več o Strukturi prezadolženosti glede na velikost in dejavnosti prezadolženih podjetij v letu 2015 v EO 4/2016.

MSP se soočajo tudi z večjimi težavami pri odplačevanju dolgov. Ukrepi za finančno prestrukturiranje so bili prvotno večinoma namenjeni velikim podjetjem, katerih nedonosne terjatve so bile reševane s krovnimi pogodbami o finančnem prestrukturiranju (t. i. sporazumi MRA¹⁸). Ukrepi za MSP pa so se, zaradi razdrobljenosti terjatev in s tem potrebe po drugačnem pristopu bank, večinoma oblikovali šele v zadnjih dveh letih. Združenje bank Slovenije in Banka Slovenije sta tako decembra 2015 izdala smernice za upravljanje z nedonosnimi terjatvami MSP (Smernice za prestrukturiranje mikro, majhnih in srednjih podjetij), ki naj bi bile v pomoč poslovodstvu bank pri temeljitem prestrukturiranju MSP. Zaradi večje usmerjenosti na domači trg, bolj omejenega dostopa do finančnih sredstev in kasneje oblikovanih ukrepov se MSP tako soočajo z relativno večjim deležem nedonosnih terjatev oz. večjimi težavami pri odplačevanju dolgov. Omejen dostop do finančnih sredstev teh podjetij pa blažijo: (1) že uveljavljeni instrumenti Slovenske izvozne in razvojne banke (SID; garancije in krediti); (2) ukrepi finančnega inženiringa, ki jih SID izvaja v sodelovanju z MGRT in (3) instrumenti Slovenskega podjetniškega sklada (garancije in mikrokrediti).

¹⁸ Angl. Master Restructuring Agreement. Po podatkih Banke Slovenije je bilo v te sporazume v času trajanja projekta (od začetka leta 2015 do sredine leta 2016) zajetih 72 podjetij (Poročilo o Finančni stabilnosti, junij 2016).

Slika 8: Kazalniki sposobnosti za odplačevanje dolgov po velikosti podjetij

Vir: AJPES, preračuni UMAR. Opomba: MSP – mikro, majhna in srednje velika podjetja; Opomba: FV - finančni vzvod; IC - obrestna pokritost.

Z razdolževanjem sta se med podjetniškimi viri financiranja zmanjšala deleža bančnih in poslovnih virov.¹⁹ Večina podjetij je izpadle vire nadomeščala s preostalimi finančnimi obveznostmi, predvsem s finančnimi obveznostmi do družb v skupini, kar je bilo bolj značilno za velika podjetja.²⁰ V nefinančnih družbah se je sicer povečal delež t. i. dolgoročnejših virov financiranja, kamor spadajo kapital in dolžniški vrednostni papirji, k temu je po naši oceni prispevalo tudi nadaljevanje procesa privatizacije in s tem povezan precej višji priliv kapitala iz tujine. Delež kapitala in dolžniških vrednostnih papirjev nefinančnih družb pa v Sloveniji predstavlja nekoliko manj kot polovico finančnih obveznosti, v EU je za skoraj 10 o. t. višji.

2 Dejavniki konkurenčnosti

Slovenija se uvršča med gospodarsko srednje razvite države EU s precejšnjim zaostankom za najrazvitejšimi v produktivnosti. Po letu 2013 se zaostanek v BDP na prebivalca (po kupni moči) za evropskim povprečjem postopno zmanjšuje, a ostaja precej višji kot ob začetku krize. Za dvig produktivnosti potrebne investicije se z izboljševanjem okolja za investiranje zadnja leta postopno krepijo, vendar bodo za odpravo razlik v gospodarski razvitosti potrebne večje spremembe, podprte s podjetniškimi inovacijami, digitalno preobrazbo ter sodelovanjem in napredovanjem podjetij v globalnih verigah vrednosti. Izziv bo zlasti zagotavljanje ustreznega človeškega kapitala ter spodbudnega in predvidljivega okolja za poslovanje, investicije in inovacije. Nizka institucionalna konkurenčnost pa kaže tudi na nujnost izboljšanja usposobljenosti in učinkovitosti javne uprave.

2.1 Konkurenčnost podjetniškega sektorja

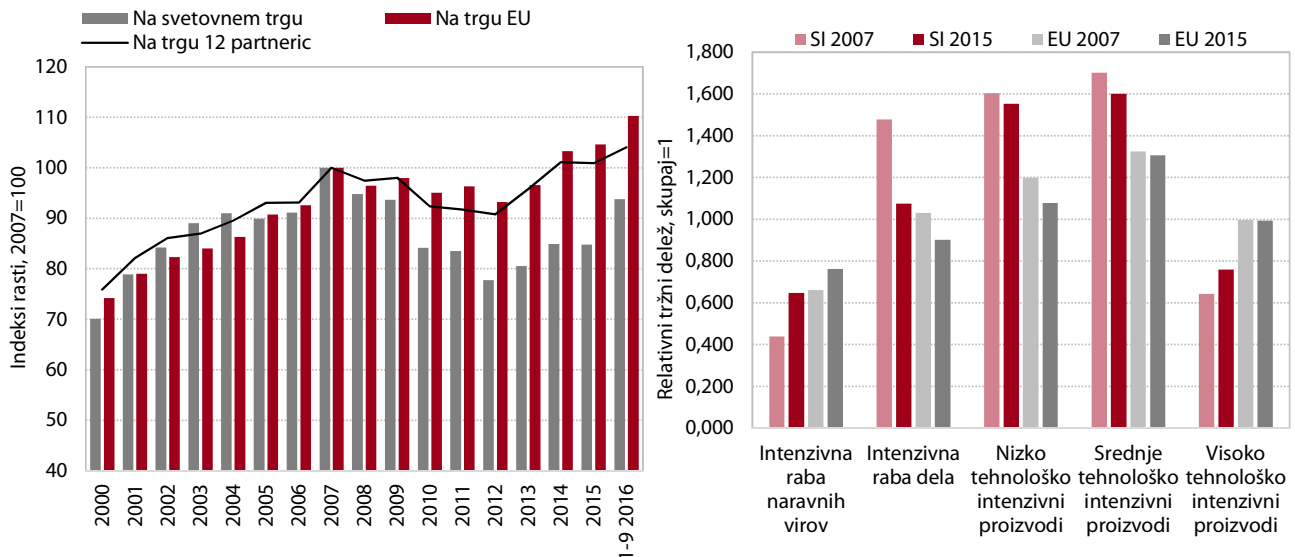
Izvozna konkurenčnost slovenskega gospodarstva se je zadnja leta precej izboljšala in na ključnih geografskih trgih presega predkrizne ravni. Tržni delež blagovnega izvoza se po padcu v krizi od leta 2013 povečuje. Njegova rast je bila tudi v 2016 med višjimi v EU in je prisotna na večini pomembnejših izvoznih trgov z vidika geografske in proizvodne sestave izvoza. Tržni delež se je v tem obdobju najbolj okrepil na največjih izvoznih trgih (Nemčija, Italija, Avstrija, Hrvaška), kjer tudi precej presega predkrizne ravni. Poleg utrditve položaja na tradicionalnih trgih, hitra rast na manj pomembnih izvoznih trgih v EU kaže tudi na diverzifikacijo izvoza znotraj evropskega trga. Z vidika proizvodne sestave predkrizno raven dosega tržni delež visokotehnološko zahtevnih

¹⁹ Poslovni viri ostajajo za MSP relativno pomembnejši kot za velika podjetja.

²⁰ Mikro, majhna in srednje velika podjetja so glede na leto 2008 zvišala preostale finančne obveznosti do bank različno: majhna podjetja jih sploh niso, srednja podjetja so zvišala le finančne obveznosti do družb v skupini, medtem ko so mikro podjetja zvišala le druge finančne obveznosti.

proizvodov²¹, po letu 2012 pa se ob okrevanju industrijske proizvodnje v EU povečujeta tudi deleža srednje in nizko tehnološko zahtevnih, ki imajo običajno vlogo vmesnih proizvodov v globalnih dobaviteljskih verigah.

Slika 9: Tržni delež blaga Slovenije na tujih trgih (levo) in relativni* tržni deleži na svetovnem trgu glede na faktorsko sestavo izvoza blaga (desno)

Vir: UN, UNCTAD, SURS, Eurostat, WIW, WTO, 2017; preračuni UMAR.

Opomba: *Relativni tržni delež je tržni delež za posamezno skupino proizvodov v primerjavi s celotnim tržnim deležem blaga na svetovnem trgu.

Legenda: Pomembnejši proizvodi po faktorski strukturi glede na delež v izvozu v 2015: **intenzivna raba naravnih virov** – olja, električna energija, plin, aluminij, les enostavno obdelan, mleko in mlečni izdelki; živalska krma; **delovno intenzivni** – pohištvo in deli, papir in karton, preja, mineralni izdelki, obutev, oblačila; **nizko tehnološko intenzivni** – proizvodi iz navadnih kovin, izdelki iz legiranega jekla, konstrukcije in deli konstrukcij, žica, profili iz železa in jekla, ročno orodje, orodje za stroje; **srednje tehnološko intenzivni** – osebni avtomobili, deli in pribor za motorna vozila, električni stroji in aparati, gospodinjstva oprema, stroji za posamezne vrste industrije; črpalke in kompresorji, izdelki iz plastike, gume; **visoko tehnološko intenzivni** – zdravila, pigmenti, premazna sredstva, laki, parfumerijski, kozmetični, toaletni izdelki, oprema za telekomunikacije, merilni in kontrolni instrumenti.

Rast tržnega deleža je poleg izboljšanih dejavnikov v domačem gospodarskem okolju tudi posledica relativno hitre rasti za slovenski izvoz pomembnejših proizvodnih in geografskih trgov. V domačem okolju so se zadnja leta izboljšali stroškovni in cenovni dejavniki konkurenčnosti, močno se je zmanjšalo tudi breme zadolženosti podjetij. Posledično višja dobičkonosnost je skupaj z izboljšanim dostopom do virov financiranja za podjetja pripomogla k postopni rasti investicij podjetniškega sektorja, po letu 2013 so se precej povečali tudi prilivi neposrednih tujih investicij. Poleg teh dejavnikov, ki vplivajo na konkurenčnost na ravni podjetij, je na rast agregatnega tržnega deleža po letu 2012 pozitivno vplival tudi učinek sestave izvoza. Relativno hitreje se je namreč povečevalo uvozno povpraševanje na za slovenski izvoz pomembnejših trgov (zlasti trg EU) v primerjavi z manj pomembnimi trgi. Od začetka krize se je spremenila tudi sestava slovenskega izvoza, v kateri se je zmanjšal predvsem delež manj konkurenčnih delovno intenzivnih proizvodov in povečal delež tehnološko zahtevnejših, ki pa ostaja precej nižji kot v EU (gl. kazalnik 2.5). Pozitiven učinek geografske in proizvodne sestave izvoza na rast tržnega deleža je bil tako v obdobju 2013–2015 razmeroma visok²², potem ko je bil v prvih letih krize močno negativen.

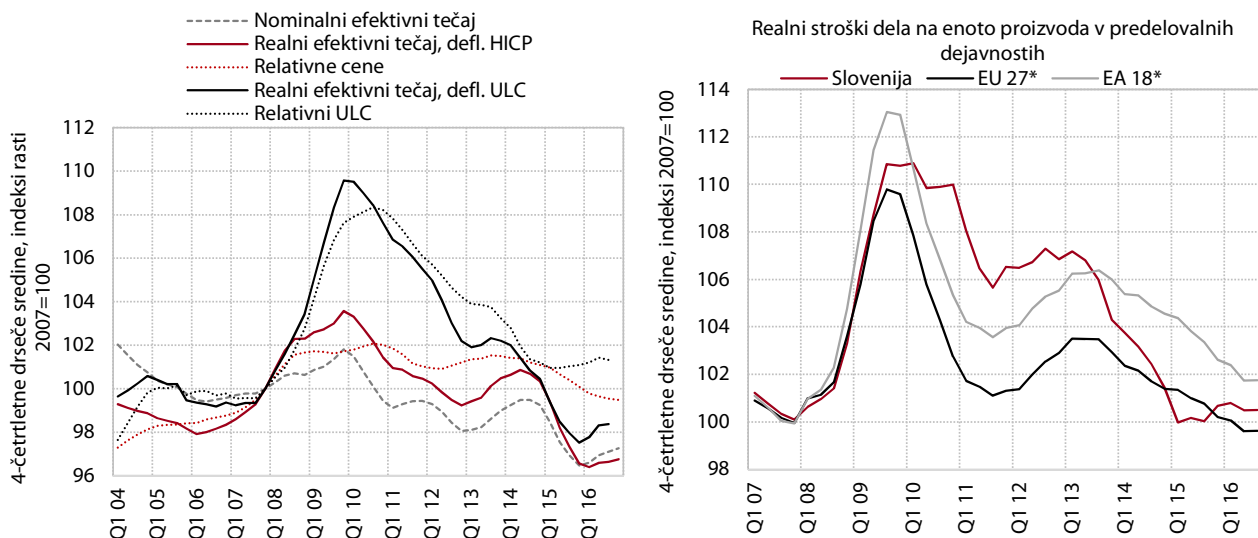
Rast produktivnosti ostaja skromna in predstavlja osrednji izziv za nadaljnjo krepitev konkurenčnosti podjetniškega sektorja. Izboljšanje stroškovne konkurenčnosti po letu 2010 je izhajalo predvsem iz prilagoditve trga dela (preko plač in zaposlenosti) nižji gospodarski aktivnosti. Največja prilagoditev je bila v menjalnem sektorju, in sicer v predelovalnih dejavnostih, kjer so se stroški dela na enoto proizvoda do leta 2015 znižali na predkrizno raven in s tem dosegli tudi podobno razmerje do EU kot pred krizo. Rast produktivnosti, ki je v razmerah okrevanja trga dela in rasti plač ključna za ohranjanje konkurenčnosti, pa ostaja nižja od večletnega povprečja pred krizo. Kazalniki

²¹ Glede na leto 2007 je višji le tržni delež proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov, kar pa je v veliki meri posledica povečanega mednarodnega trgovanja z energenti (izvoz pred tem uvoženih proizvodov).

²² 58 % povprečne letne rasti tržnega deleža v obdobju 2013–2015 je bilo posledica vpliva geografske in proizvodne sestave izvoza v izhodiščnem letu.

stroškovne konkurenčnosti menjalnega sektorja in predelovalnih dejavnosti so v letih 2015 in 2016 ostali na relativno ugodnih ravneh, vendar bi v primeru ohranjanja nizke rasti produktivnosti nadaljnja rast plač v prihodnje lahko začela povzročati pritiske na konkurenčni položaj podjetij, še posebej v razmerah, ko se krepijo tudi stroškovni pritiski s strani cen surovin na svetovnem trgu. Na konkurenčnost menjalnega sektorja bi lahko negativno vplivalo tudi morebitno vztrajanje v letu 2016 obnovljene rasti stroškov dela na enoto proizvoda v nemenjalnem sektorju (npr. preko višjih cen storitev).

Slika 10: Kazalniki cenovne in stroškovne konkurenčnosti gospodarstva (levo) in predelovalnih dejavnosti (desno)

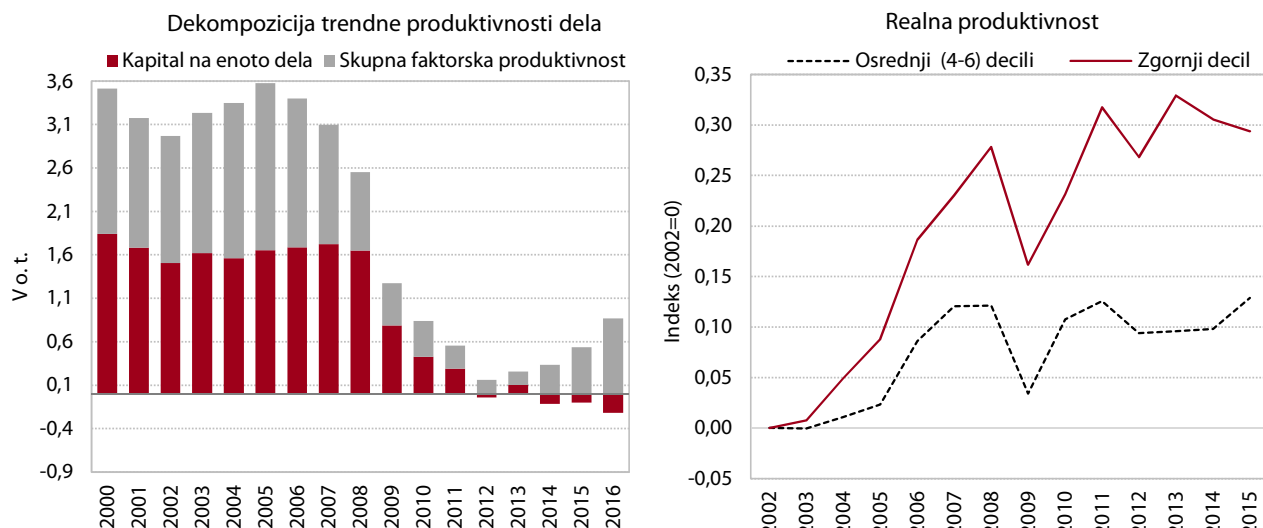
Vir: ECB, Eurostat Portal page – National Accounts, 2017; preračuni UMAR. Opomba: * Povprečji EU in evrskega območja brez Irske, kjer je zaradi obsežnejše revizije BDP prišlo do preloma v seriji podatkov.

V ozadju skromne rasti produktivnosti so poleg cikličnih tudi dolgoročni strukturni dejavniki. V krizi se je močno znižal prispevek kapitala k rasti produktivnosti, ki je tudi v kasnejših letih ostal precej pod predkrizno ravno. Ocenjujemo, da so poleg cikličnega upada investicij nanj vplivali tudi strukturni dejavniki, kot je na primer neustrezna alokacija kapitala pred krizo. Hkrati se je močno zmanjšal prispevek skupne factorske produktivnosti, ki naj bi odražala vpliv vseh ostalih dejavnikov razen kapitala, običajno pa se jo povezuje z dolgoročnejsimi dejavniki, ki vplivajo na inovacijsko aktivnost in podjetniško dinamiko. Slovenija je glede inovacijske aktivnosti od začetka krize nazadovala (gl. poglavje 2.3) in zaostaja za razvitejšimi državami, prav tako se je število hitro rastočih podjetij v krizi močno zmanjšalo in od leta 2010 ostaja na izjemno nizkih ravneh (gl. kazalnik 2.9). Tudi podjetja na produktivnostni meji²³, ki so bila do leta 2008 gonilo rasti produktivnosti, po krizi niso ohranila predkriznega tempa povečevanja produktivnosti. Izboljšanje podjetniške dinamike v prihodnjem obdobju bi lahko nakazoval v letu 2016 povečan delež zgodnjih podjetnikov zaradi zaznanih poslovnih priložnosti (po večletni stagnaciji) ter premiki na področju zagonskega podjetništva.²⁴

²³ Gospodarske družbe, ki se uvrščajo v zgornji decil po višini produktivnosti.

²⁴ Poročilo o razvoju 2016, 2016.

Slika 11: Dekompozicija trendne produktivnosti na prispevek kapitala in skupne faktorske produktivnosti (levo) ter produktivnost zgornjega in osrednjega decila podjetij (desno)

Vir: Izračuni UMAR. Opombe: Za izračun dekompozicije trendne produktivnosti so upoštevani podatki statistike nacionalnih računov, za izračun gibanja produktivnosti po decilih pa podatki AJPES na ravni gospodarskih družb, pri čemer so iz vzorca izključene družbe z manjkajočimi, negativnimi in ničelnimi podatki za realno dodano vrednost ter družbe s pet in manj zaposlenimi.

Dvig produktivnosti je izziv za vse sektorje, od krize so najbolj napredovale predelovalne dejavnosti. Slovenija ima za približno petino nižjo produktivnost²⁵ od povprečja EU, glavna zaostanka je posledica nižje produktivnosti na ravni sektorjev, le manjši del pa razlik v strukturi gospodarstva.²⁶ Dinamika izboljševanja produktivnosti od začetka krize pa se med sektorji precej razlikuje (gl. kazalnik 2.2). Le predelovalne dejavnosti so v primerjavi s predkrizno ravno zmanjšale zaostanek za povprečjem EU. Njihovo rast povezujemo z visoko izvozno usmerjenostjo in vključenostjo v globalne verige vrednosti zlasti na trgu EU, ki je po letu 2013 okreval. Na agregatno rast produktivnosti sektorja je pozitivno vplivalo tudi povečanje deleža tehnološko zahtevnejših panog. Kljub napredku pa je zaostanek predelovalnih dejavnosti za evropskim povprečjem še visok, zlasti v nekaterih tehnološko zahtevnejših dejavnostih, ki v najrazvitejših in visoko inovativnih gospodarstvih dosegajo najvišje ravni produktivnosti.

Napredek storitev, zlasti na znanju temelječih, je bil skromnejši. Med storitvami so bolj napredovale tradicionalne (trgovina, gostinstvo, promet), na znanju temelječe (gl. kazalnik 2.6), ki imajo velik potencial za dvig produktivnosti, pa od krize počasneje zmanjšujejo zaostanek za EU. Takšna gibanja so posledica pretežne usmerjenosti na domači trg, ki je po krizi počasneje okreval, njihovo produktivnost pa hromi tudi šibka inovacijska aktivnost pretežno majhnih storitvenih podjetij (gl. poglavje 2.3), v telekomunikacijah verjetno tudi odlašanje s privatizacijo največjega operaterja. Analize²⁷ kažejo, da bi dolgoročno pozitivne učinke na produktivnost prinesla tudi deregulacija najbolj reguliranih poklicnih storitev²⁸ ter zmanjšanje administrativnih ovir, ki bolj bremenijo manjša podjetja.²⁹ Večletna rast deleža prihodkov na znanju temelječih storitev na tujih trgih je pozitiven trend, ki pa se še ne kaže v izboljšanju njihove izvozne konkurenčnosti.

²⁵ Merjeno z BDP na zaposlenega v standardih kupne moči.

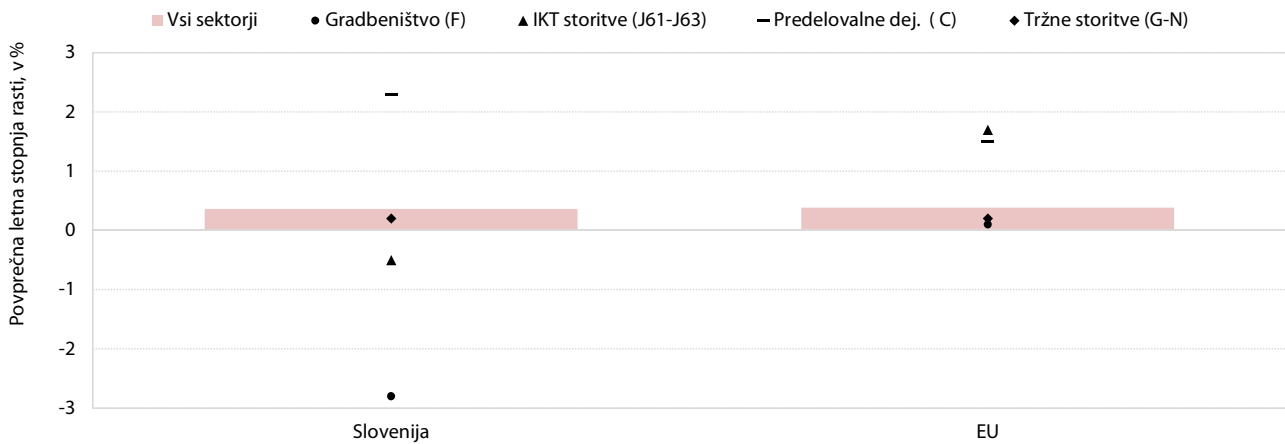
²⁶ Leta 2014 so razlike v gospodarski strukturi v primerjavi z EU pojasnjevale 5 % zaostanka v produktivnosti za EU (leta 2010 še 10 %).

²⁷ Ocene učinkov nekaterih strukturnih ukrepov v Sloveniji (UMAR), 2016.

²⁸ Po oceni OECD so to arhitekturne, pravne, računovodske in tehnične storitve (Koske et al., 2015).

²⁹ Aussilloux et al., 2017.

Slika 12: Povprečna letna stopnja rasti produktivnosti v obdobju 2008–2014

Vir: Eurostat Portal page – Economy and Finance, 2017; preračuni UMAR.

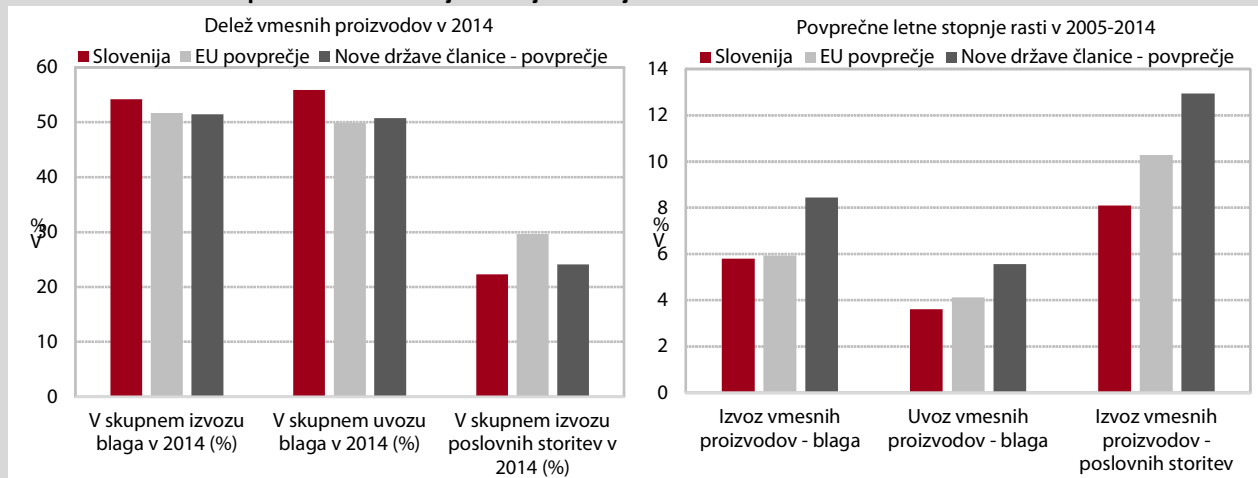
Okvir 2: Menjava s tujino z vmesnimi proizvodi

Z mednarodno menjavo z vmesnimi proizvodi lahko ocenjujemo vključenost države v globalne verige vrednosti.

V sodobnih razmerah je stopnja mednarodne integracije gospodarstva vse bolj odvisna od vključevanja v globalne verige vrednosti (GVV). Točne ocene vključenosti gospodarstva v globalne verige vrednosti (GVV) zahtevajo input-output tabele, ki pa so na razpolago le s precejšnjim časovnim zamikom. Menjava s tujino z vmesnimi proizvodi predstavlja precej dober in bistveno bolj ažuren približek integriranosti gospodarstva v GVV. Večji kot je delež vmesnih proizvodov v menjavi s tujino, večja je integriranost gospodarstva v GVV.

Slovenija je preko blagovne menjave s tujino nadpovprečno, preko menjave poslovnih (na znanju temelječih)¹ storitev pa podpovprečno integrirana v globalne verige vrednosti. Delež vmesnih proizvodov v slovenski blagovni menjavi s tujino, tako v izvozu kot v uvozu presega povprečje EU kot tudi povprečje novih držav članic, obratno pa velja za delež vmesnih proizvodov v izvozu poslovnih storitev. Dinamično gledano pa je Slovenija v povečevanju menjave s tujino z vmesnimi proizvodi v zadnjih desetih letih (2005–2014) precej zaostajala za povprečjem EU, še bolj pa za povprečjem novih držav članic. Med temi (13 držav) je bila Slovenija leta 2014 po deležu vmesnih proizvodov v blagovnem izvozu na 5. mestu, po deležu vmesnih proizvodov v blagovnem uvozu na 6. mestu, po deležu vmesnih proizvodov v izvozu poslovnih storitev pa šele na 11. mestu.

Slika: Deleži vmesnih proizvodov v menjavi s tujino in njihova rast

Vir: Trade in value-added and global value chains: statistical profiles (WTO), 2016.

Pospešitev vključevanja v globalne verige vrednosti je možnost za hitrejšo preboje na področju produktivnosti in razvoja. Poleg z lastno inovacijsko dejavnostjo lahko podjetja učinkovitost izboljšajo tudi s prenosom tehnologij in znanj ter zmanjšanjem stroškov preko sodelovanja v globalnih verigah vrednosti (GVV). Vanje se lahko vključujejo preko neposrednih tujih investicij ali na pogodben način z ustvarjanjem lastnih GVV oz. kot dobavitelji z vključevanjem v GVV drugih podjetij³⁰, pri čemer je zaželeno sodelovanje s proizvodi in storitvami s čim višjo dodano vrednostjo. Slovenija sodi med majhna odprta gospodarstva z nadpovprečnim deležem menjave glede na BDP, visoka je tudi vključenost v GVV, merjena s trgovino z vmesnimi proizvodi. Vendar to velja le za blagovno menjavo, v integraciji na znanju temelječih storitev v GVV pa zaostaja tako za povprečjem EU kot za povprečjem novih članic EU. Poleg tega tako pri blagu kot pri storitvah zaostaja v hitrosti vključevanja v GVV, še zlasti za povprečjem novih članic EU (gl. Okvir 2). Na področju neposrednih tujih investicij (NTI) so se po letu 2013 precej povečali prilivi zaradi ponovnega zagona privatizacije in lastniškega prestrukturiranja podjetij, pa tudi širjenja obstoječih podjetij s tujim kapitalom v Sloveniji. Gre za pozitivne premike, ki jih potrjujejo tudi anketna pričakovanja o nadaljnjem širjenju podjetij s tujim kapitalom v Sloveniji v letu 2017. Vendar pa je Slovenija zaradi nizkega izhodišnega stanja še vedno med državami z najnižjim stanjem vhodnih NTI v primerjavi z BDP.

2.2 Človeški kapital

Izobrazbena raven prebivalstva Slovenije se je v preteklih letih precej izboljšala, delež visoko izobraženih v podjetniškem sektorju pa je še relativno nizek. Delež odraslih s terciarno izobrazbo je visok in od leta 2014 presega povprečje EU (gl. kazalnik 2.10), vendar je njihova zaposlenost po sektorjih precej neenakomerna. V mednarodni primerjavi je relativno velik del terciarno izobraženih zaposlen v javnem sektorju. V zasebnem pa ostaja pod evropskim povprečjem, kar kaže na premalo izkoriščeno možnost uporabe človeškega kapitala za dvig dodane vrednosti in povečanje konkurenčnosti podjetij. Zaposelnost visoko izobraženih v podjetniškem sektorju bi lahko povečali z večjo povezanostjo izobraževalnih programov s potrebami trga dela. Povpraševanje podjetij po visoko izobraženih kadrih omejuje tudi precejšnja progresivnost obdavčitve dela. V začetku 2017 uvedena davčna razbremenitev višjih dohodkov je eden od načinov za povečanje uporabe visoko izobraženih v zasebnem sektorju.

Čim večja usklajenost med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili postaja vse pomembnejša tudi zaradi demografskih gibanj, ki imajo za posledico postopno zmanjševanje ponudbe delovne sile. Po podatkih raziskave PIAAC je v Sloveniji pri nekaj več kot petini delovno aktivnih prisotno neskladje v ravni izobrazbe, pri okoli treh desetinah neskladje v področju izobraževanja, od 12 do 14 % delovno aktivnih pa nima ustreznih besedilnih oz. matematičnih spretnosti. V srednješolskem izobraževanju se neskladja postopno zmanjšujejo, število vpisanih v poklicno izobraževanje in njihova struktura pa še odstopata od potreb delodajalcev.³¹ Tudi v strukturi vpisanih v terciarno izobraževanje je v preteklih letih prišlo do sprememb v smeri večje usklajenosti področij izobraževanja s povpraševanjem po delovni sili, saj se je močno zmanjšal delež vpisanih v družbene, poslovne in pravne vede. Ostaja pa problem ustrezne zaposlitve številnih pred tem izšolanih generacij. Neustrezna pretekla struktura vpisa je v razmerah krize privedla do precejšnjega povečanja deleža mladih (25-34 let), ki so zaposleni v poklicih, za katere ne potrebujejo terciarne izobrazbe.³² Hkrati so zaradi pretekle strukture vpisa nekateri poklici tudi deficitarni (npr. za področja IKT, elektronike in avtomatizacije). Glede na pričakovano povečano povpraševanje po terciarno izobraženih³³ na eni strani in ob vse bolj prisotnem zmanjševanju obsega generacij mladih za vpis na drugi strani, pa lahko pričakujemo, da se bo problem zagotavljanja ustreznih kadrov zlasti na nekaterih področjih (npr. naravoslovje in tehnika) še okrepil, upoštevajoč stalne tehnološke spremembe. Na razpoložljivost kadrov bi lahko vplivalo tudi odseljevanje terciarno izobraženih v tujino.³⁴

³⁰ Poročilo o razvoju 2014 (Umar), 2014.

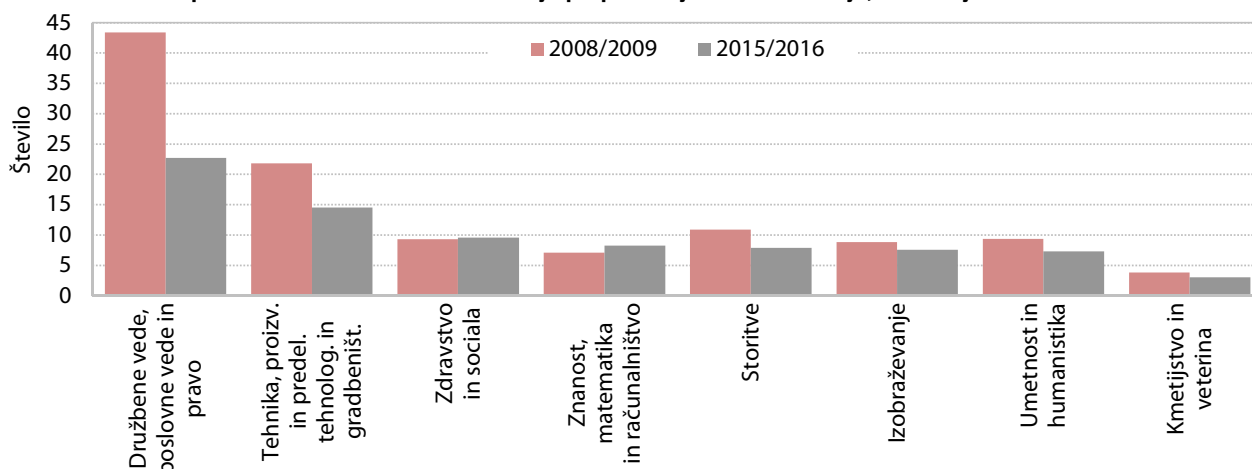
³¹ Na trgu dela je že dalj časa veliko povpraševanje po tehničnih poklicih (Rezultati ankete napovednik zaposlovanja 2016/II).

³² V obdobju 2008–2015 se je njihov delež povečal za 13,2 o. t. na 24 %. Povečanje je bilo večje kot v povprečju v EU.

³³ Slovenia: Skills forecasts up to 2025, 2015.

³⁴ Število odseljenih državljanov Republike Slovenije s terciarno izobrazbo se povečuje. Leta 2015 se jih je odselilo 2.225, kar je za 142 % več kot leta 2011. V starostni skupini 25-34 let se jih je leta 2015 odselilo 1.238, kar je za 228 % več kot leta 2011.

Slika 13: Število vpisanih v terciarno izobraževanje po področjih izobraževanja, Slovenija

Vir: SURS.

Zaradi pričakovane omejene ponudbe delovne sile (demografske spremembe) in povečanih potreb po visoko izobraženih z razvojem gospodarstva in družbe je treba ukrepanje na tem področju še okrepiti. Nekateri ukrepi za večjo povezanost med visokim šolstvom in podjetji so bili že sprejeti³⁵, nekatere pa predvideva leta 2016 sprejeti Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu iz leta 2016.³⁶ Prilagajanje izobraževalnih programov in vpisnih mest ter s tem zmanjševanje neskladja večšin bi lahko v prihodnje še pospešili z vzpostavitvijo sistema napovedovanja potreb po veččinah. Možnosti za izboljšanje so tudi na področju kakovosti izobraževanja (npr. glede razmerja med številom študentov in pedagoškega osebja ter učinkovitosti postopkov evalvacij in akreditacij v visokem šolstvu³⁷). Za čim hitrejšo zagotavljanje zadostnega števila terciarno izobraženih glede na pričakovane potrebe je pomembno tudi nadalje povečati učinkovitost študija (stopnja in hitrost dokončanja študija). Vse to bi poleg prilagajanja mreže visokošolskih zavodov in študijskih programov potrebam podjetij prispevalo tudi k bolj učinkoviti rabi javnih izdatkov za terciarno izobraževanje (gl. kazalnik 2.11). Za zagotavljanje potrebnih kadrov pa je treba oblikovati tudi ustrezne ukrepe migracijske politike.

Za večjo konkurenčnost podjetij in prilagajanje celotne družbe na globalne trende je pomembna tudi čim večja vključenost v vseživljenjsko učenje. Za razliko od mladih, ki dosegajo na področjih bralne, matematične in naravoslovne pismenosti³⁸ v mednarodni primerjavi dobre rezultate, odrasli (še zlasti nizko izobraženi in starejši) in delovno aktivni prebivalci zaostajajo na področjih besedilnih in matematičnih spretnosti ter spretnosti, potrebnih za uspešno delovanje v digitalni družbi.³⁹ Te pomanjkljivosti bi lahko izboljšali z večjo vključenostjo odraslih v vseživljenjsko učenje. S tem bi zmanjšali različna neskladja in hkrati bolje uporabili obstoječo delovno silo, še posebej ob demografskih spremembah. Vključenost v vseživljenjsko učenje je nizka zlasti v zasebnem sektorju ter pri starejših in manj izobraženih, in sicer tako z vidika doseganja večje konkurenčnosti podjetij kot z vidika odzivanja družbe na globalne trende (digitalizacija, podnebne spremembe, staranje prebivalstva ipd.), ki zahtevajo nova znanja.

³⁵ Npr. leta 2013 ukrep, ki podpira pridobivanje praktičnih izkušenj v podjetjih.

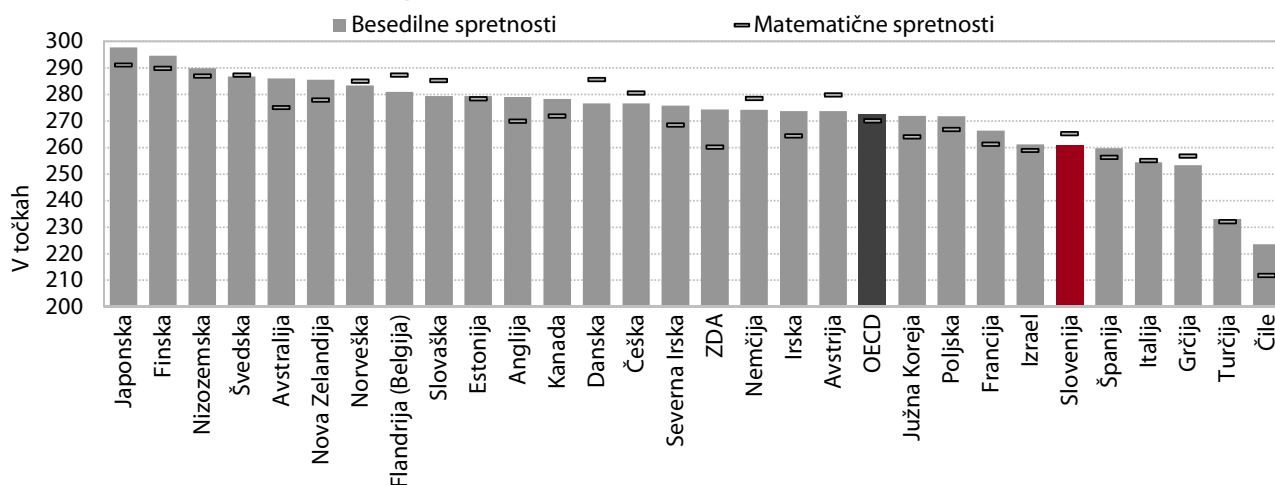
³⁶ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (ZViS-K) iz leta 2016 pa je predvidel vzpostavitev sistema spremljanja zaposljivosti študentov in diplomantov. Pri financiranju visokošolskih zavodov iz proračunskih virov se bo upoštevala zaposljivost diplomantov. Študijski program se bo po novem akreditiral le enkrat, nato pa bo lahko visokošolski zavod obvezne sestavine študijskih programov spreminjal sam, kar bo omogočilo hitrejšo spreminjanje študijskih programov in njihovo prilagajanje potrebam podjetij.

³⁷ Računsko sodišče je opozorilo na neučinkovitost postopkov evalvacij in akreditacij, s katerimi naj bi NAKVIS izvajala zunanje zagotavljanje kakovosti visokega šolstva (Revizijsko poročilo Postopki evalviranja, akreditiranja ter podeljevanja koncesij v višjem in visokem šolstvu, 2016).

³⁸ Po podatkih mednarodne raziskave PISA 2015, ki je bila opravljena pri petnajstletnikih, kar kaže na dobro kakovost začetnega izobraževanja (PISA 2015, TIMSS 2015 in TIMSS Advanced 2015).

³⁹ Po podatkih raziskave PIAAC.

Slika 14: Besedilne in matematične spretnosti delovno aktivnih, 2012 oz. 2015

Vir: OECD, PIAAC, 2012 in 2015.

2.3 Inovacijska sposobnost

Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (v deležu BDP) so nad povprečjem EU, a se vlaganja javnega sektorja že od leta 2012 zmanjšujejo. Do leta 2015 so se znižala na raven leta 2006, kar kaže, da ekonomska politika tem vlaganjem ne pripisuje zadostnega pomena za povečanje produktivnosti in konkurenčnosti. V letu 2015 so se prvič po desetletju rasti znižale tudi naložbe poslovnega sektorja, ki pa je hkrati znatno povečal obseg uveljavljenih davčnih olajšav za RRD. Spodbudno je, da število podjetij, ki uveljavljajo davčne olajšave, še narašča. IKT sektor, ki ima ključno vlogo za povečanje učinkovitosti drugih sektorjev, premalo vlaga v RRD, njegov delež v skupnih RRD vlaganjih je znatno nižji kot v povprečju EU.⁴⁰ Sodelovanje med javnim in zasebnim sektorjem ter prenos raziskovalno-razvojnih rezultatov v prakso ovira šibko navzkrižno financiranje RRD med tema sektorjema. Problem je pereč zlasti po izteku nekaterih spodbujevalnih mehanizmov za povečanje sodelovanja med javnim in zasebnim sektorjem, financiranih pretežno z evropskimi sredstvi, počasne implementacije ukrepov RISS⁴¹ in zamude pri uresničevanju strategije pametne specializacije, ki predvideva ukrepe za krepitev prenosa znanja iz javnih raziskovalnih inštitutov in univerz v podjetja.

Število raziskovalcev se je od začetka krize povečalo, vendar ni kontinuiranega pristopa za učinkovito uporabo njihovega potenciala. Ob znatnem povečanju v poslovnem sektorju, je število raziskovalcev v javnem sektorju med letoma 2010 in 2015 upadlo za 600 zaradi nižjih vlaganj javnega sektorja v RRD. Deloma je prišlo do odliva teh raziskovalcev v zasebni sektor⁴², zlasti v obdobju 2010–2013, ko je bilo z evropskimi sredstvi financirano delovanje kompetenčnih centrov, centrov odličnosti in razvojnih centrov. Od leta 2014 pa upada število raziskovalcev tudi v zasebnem sektorju. Nekateri raziskovalci opravljajo delo, za katerega se ne zahteva doktorat, imajočasne zaposlitve ali pa odhajajo v tujino. Zaposlitev so izgubili pretežno mlajši raziskovalci, ki so pred kratkim zaključili doktorski študij in imajo najnovejša znanja⁴³ ter so bolj odprti za sodelovanje s podjetji, komercializacijo raziskav in ustanavljanje spin-off podjetij.⁴⁴ Z razpisom v letu 2016 so bila zagotovljena sredstva za zaposlovanje raziskovalcev na začetku kariere v obdobju 2017–2020, ki naj bi ublažila problem in prispevala tudi h krepitevi sodelovanja med javnimi raziskovalnimi inštitucijami in podjetji.

⁴⁰ Po zadnjih razpoložljivih podatkih za leto 2013 so podjetja iz IKT sektorja v EU investirala 17 % vseh sredstev poslovnega sektorja za RRD, v Sloveniji pa le 8 %.

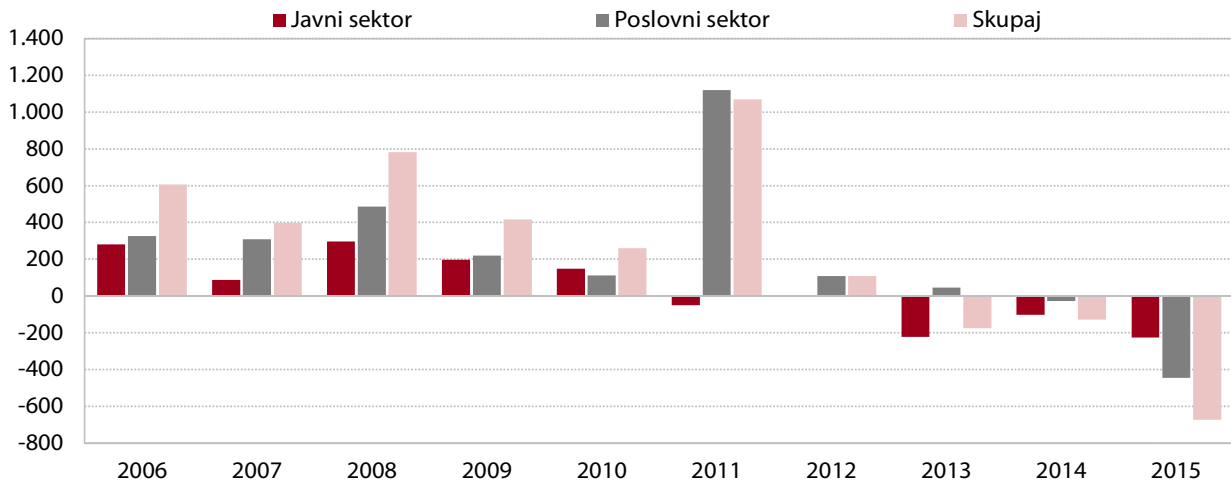
⁴¹ Od načrtovanih 69 je bilo realiziranih samo 10 ukrepov. Poročilo o uresničevanju RISS za obdobje 2012–2014, 2016.

⁴² To je bilo značilno zlasti v obdobju 2010–2013, ko je bilo z evropskimi sredstvi financirano delovanje kompetenčnih centrov, centrov odličnosti in razvojnih centrov.

⁴³ Bučar, Verdesoto, 2017.

⁴⁴ Bučar in dr., 2014.

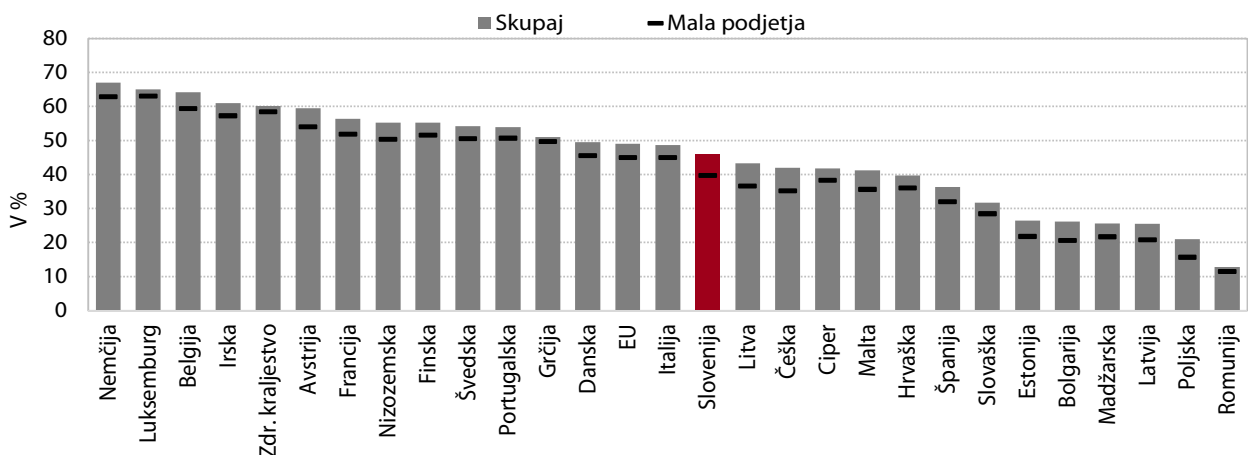
Slika 15: Letne spremembe števila raziskovalcev, Slovenija

Vir: Eurostat – Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2017.

Inovacijska aktivnost podjetij je šibka in stagnira. Po zadnjih podatkih za obdobje 2012–2014 je bilo inovacijsko aktivnih 46 % podjetij, kar je nekoliko manj kot v prejšnjem triletnem obdobju. Velika podjetja imajo višjo stopnjo inovacijske aktivnosti v primerjavi s povprečjem EU⁴⁵, problem ostajajo mala podjetja, kjer je inovacijsko aktivnih manj kot 40 % podjetij, delež pa še pada⁴⁶ (gl. kazalnik 2.13). Izobražena delovna sila je eden ključnih dejavnikov inovacijske sposobnosti, zato njena visoka obdavčitev predstavlja oviro za povečanje inovacijske aktivnosti zlasti v malih podjetjih. Poleg tega so različni ukrepi za spodbujanje inovativnosti večinoma usmerjeni v raziskave in razvoj ter krepitev uporabe tehnoloških rešitev, v mnogih storitvenih podjetjih pa je proces inoviranja v manjši meri odvisen od teh dejavnikov. Tudi vključevanje malih podjetij v inovacijske procese večjih podjetij lahko prispeva h krepitvi inovacijske aktivnosti obojih. Gibanja v EU kažejo, da so v obdobju 2010–2014, razen redkih izjem, samo najbolj razvite države povečale delež inovacijsko aktivnih podjetij in še posebej malih podjetij, kar povezujemo s celovitim in usklajenim delovanjem njihovega inovacijskega sistema na daljši rok.⁴⁷

Slika 16: Inovacijsko aktivna podjetja, 2012–2014, v % vseh podjetij

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology - Community Innovation Survey, 2017.

⁴⁵ Deloma je to lahko posledica dejstva, da se morajo velika podjetja zaradi omejenega domačega trga usmeriti predvsem na zunanje trge, kar pa lahko ob ostri mednarodni konkurenci dosežejo samo ob kontinuiranem inoviranju.

⁴⁶ Raziskava o o inovacijski dejavnosti, ki je usklajena z mednarodno metodologijo OECD (priročnik Oslo), ne zajema podjetij z manj kot 10 zaposlenimi, zato so ta podjetja in start-upi, ki uvajajo inovacije na področju visoko-tehnoloških rešitev ter poslovnih modelov izključena iz raziskave.

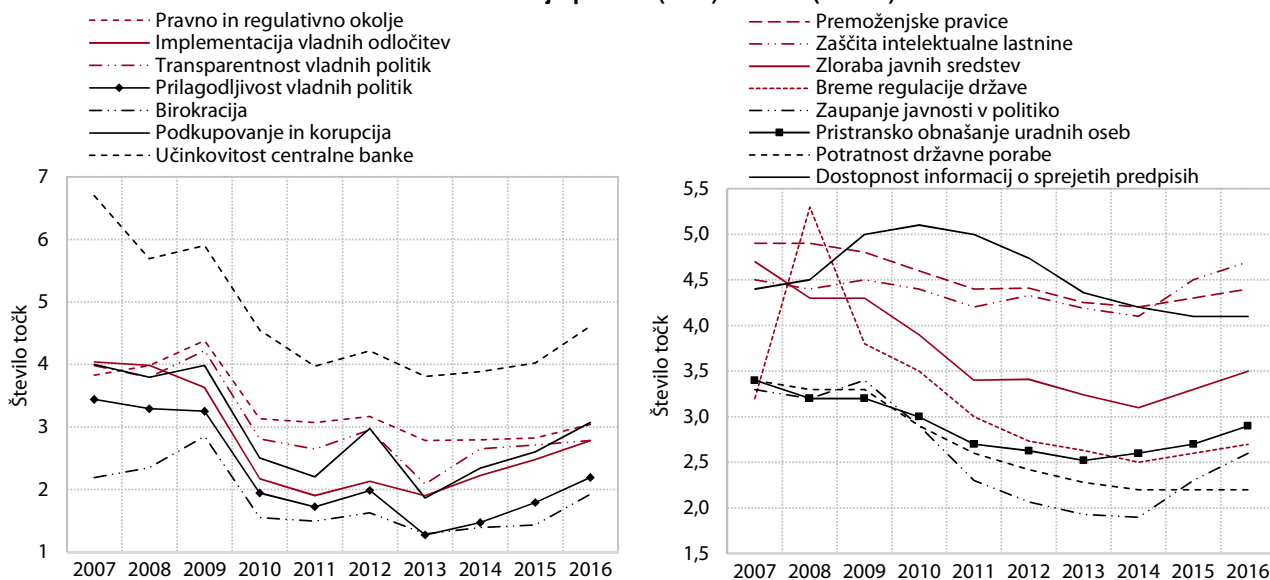
⁴⁷To pomeni usklajeno delovanje in sodelovanje med akterji izobraževalnega sistema, razvojno-raziskovalne in inovacijske dejavnosti v zasebnem in javnem sektorju ter podpornih institucij v cilju ustvarjanja sinergij in povečanja inovacijske uspešnosti.

Človeški kapital za digitalizacijo se krepi, vendar ne zadostuje za večje izkoriščanje potenciala digitalizacije in napredno uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT). Po eni strani imamo glede na EU nekoliko višji delež IKT specialistov med zaposlenimi in delež diplomantov naravoslovja in tehnike v skupnem številu diplomantov, po drugi strani pa so osnovne in napredne veščine prebivalstva za uporabo digitalnih tehnologij slabše od evropskega povprečja. Izrazit je zaostanek pri vključevanju starejših in manj izobraženih v digitalno družbo, ki ohranja digitalni razkorak (gl. kazalnik 2.17). Tudi podjetja premalo uporabljajo IKT, kar je lahko eden od razlogov za stagnacijo inovacijske aktivnosti (gl. kazalnik 2.13), saj na področju IKT in mobilnih aplikacij prihaja do najbolj dinamičnega razvoja inovacij in uvajanja novih poslovnih modelov na njihovi podlagi. Ker se je delež naložb poslovnega sektorja v IKT v njihovih celotnih naložbah med letoma 2011 in 2014 pomembno znižal⁴⁸, lahko to dodatno omeji zmogljivosti podjetij za digitalno preobrazbo ter zmanjša njihovo konkurenčnost. Pri e-javnih storitvah je uporaba enostavnejših storitev primerljiva s povprečjem EU, precej pa zaostaja naprednejše e-poslovanje z upravo. V letu 2016 se je uvrstitev Slovenije med članicami EU pri digitalizaciji javnih storitev še poslabšala⁴⁹, kar je verjetno tudi posledica počasne implementacije e-storitev in digitalizacije procesov, ki so pomembni za poslovanje podjetij in uvajanje e-storitev za državljane.

2.4 Vloga države in institucij

Institucionalna konkurenčnost se počasi izboljšuje, a še naprej zaostaja za predkrizno ravno. Mednarodni kazalniki konkurenčnosti kažejo, da se je zaradi prepočasne odzivnosti na spremenjene razmere med krizo ter nakopičenih pomanjkljivosti pri delovanju zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti institucionalna konkurenčnost Slovenije v krizi precej poslabšala. Po letu 2014 je bilo zaznati izboljšanje razpoložjenja gospodarstvenikov na večini področij, predvsem zaradi ugodnejših razmer v gospodarstvu, trgu dela in izboljšanja na področju javnih financ. Še naprej pa mednarodne institucije (IMD, WEF, Svetovna banka) opozarjajo na nezadovoljstvo gospodarstvenikov z delovanjem javnih institucij, predvsem vlade, državnega zbora in centralne banke, ter na neučinkovitost javne porabe in visoka bremena državne regulacije, kar vpliva tudi na relativno nizke uvrstitve v primerjavi z drugimi državami. Slovenija tudi ostaja ena izmed držav, ki so glede institucionalne konkurenčnosti uvrščene slabše kot pred začetkom krize. Tudi po podatkih Eurobarometra⁵⁰ ostaja zaupanje prebivalcev v institucije države zelo nizko in je nižje od povprečja EU.

Slika 17: Kazalniki učinkovitosti države za Slovenijo po IMD (levo) in WEF (desno)

Vir: IMD, WEF. Opomba: Višje število točk je boljše, največ možnih pri IMD (levo) je 10, pri WEF (desno) je 7.

⁴⁸ Zupan, 2016.

⁴⁹ Digital Economy and Society Index (DESI), 2016.

⁵⁰ Eurobarometer 86, 2016.

Glavne ovire za poslovanje v Sloveniji so po oceni gospodarstvenikov povezane predvsem z davki in davčno politiko. Rezultati mednarodnih raziskav konkurenčnosti (IMD, WEF) kažejo, da gospodarstveniki v zadnjih dveh letih opozarjajo predvsem na strukturne probleme, poleg višine davčnih stopenj in davčne zakonodaje, tudi na premalo učinkovito državno administracijo in omejevalno delovno zakonodajo. Ob tem so bili izpostavljeni še zlasti visoki socialni prispevki in stroški dela (gl. tudi kazalnik 1.9). Svetovna banka pa kot glavna dejavnika, ki zavirata poslovanje v Sloveniji, navaja dostop do finančnih sredstev za poslovanje in trajanje sodnega uveljavljanja pogodb. Kljub temu je uvrstitev Slovenije na lestvici enostavnosti poslovanja Doing Business relativno visoka⁵¹, v zadnjih letih se je zaostanek za najboljšimi precej zmanjšal. Na to so vplivale predvsem spremembe insolvenčne zakonodaje, ki so med drugim tudi precej skrajšale dolžino trajanja stečajnih postopkov, in nadaljevanje izvajanja programa zmanjševanja administrativnih ovir. Zaskrbljujoče pa je, da so v zadnjih letih nekatere druge države naredile večje in hitreje korake v spremembah regulacije in zmanjševanju nepotrebne birokracije kot Slovenija, kar tudi vpliva na konkurenčnost poslovnega okolja in privlačnost za tuje investicije v mednarodnem okolju.

2.4.1 Umik države iz gospodarstva

S sprejetjem Strategije upravljanja kapitalskih naložb države⁵² je Slovenija v letu 2015 zaokročila zakonski in institucionalni okvir za umik države iz lastništva podjetij. Strategija je na osnovi vnaprej opredeljenih kriterijev razvrstila kapitalske naložbe države v strateške, pomembne in portfeljske, kar naj bi Slovenskemu državnemu holdingu (SDH) in Družbi za upravljanje terjatev bank (DUTB) omogočilo izvedbo privatizacije podjetij. EK ob tem opozarja, da so med strateške ali pomembnejše naložbe uvrščene tudi gospodarske družbe, ki v drugih državah običajno niso predmet državnega lastništva.⁵³ Sprejeta je bila tudi novela Zakona o ukrepih za krepitev stabilnosti bank⁵⁴, ki omogoča DUTB učinkovitejše sodelovanje v postopkih prestrukturiranja dolžnikov in financiranje podjetij s ciljem povečanja ekonomske vrednosti terjatev, vsebuje pa tudi določbe glede izboljšanja upravljanja in nadzora na DUTB. Novela ohranja določbo, da mora DUTB vsako leto odprodati vsaj 10 % ocenjene vrednosti pridobljenih sredstev, delovanje DUTB pa je bilo podaljšano do konca leta 2022.

Pospešeno se je nadaljeval umik države iz lastništva podjetij preko DUTB. Umik države iz lastništva podjetij preko DUTB poteka na tri načine; kot prodaja lastniških deležev v podjetjih, kot prodaja terjatev oziroma nedonosnih posojil podjetjem in kot prodaja nepremičnin, ki jih je DUTB dobila v procesu bančne sanacije. Od ustanovitve leta 2013 do konca leta 2016 je DUTB ustvaril prilive iz upravljanja sredstev v višini 864 mio. EUR, od tega v letu 2016 370 mio. EUR, s tem pa je preseгла zakonsko zahtevo po odprodaji desetine svojega premoženja letno. Poslovna strategija DUTB 2016–2022 sicer predvideva, da se bodo sredstva v upravljanju do konca leta 2017 zmanjšala na 975 mio. EUR.⁵⁵

V letu 2016 so se z zmanjšano dinamiko nadaljevale aktivnosti v zvezi z odprodajo lastniških deležev podjetij s seznama 15 kapitalskih naložb v lasti države, katerih prodajo je leta 2013 odobril državni zbor.⁵⁶ SDH je do sedaj prodal lastniške deleže v osmih podjetjih s tega seznama⁵⁷, v letu 2016 pa le Adria Airways. Prodajni postopki potekajo še pri treh podjetjih⁵⁸, pri preostalih štirih pa so ustavljeni⁵⁹. V teku je tudi prodajni postopek Nove ljubljanske banke.

V letu 2017 se obeta sprememba lastništva strateških in pomembnih družb. V začetku januarja 2017 je imel SDH v upravljanju (naložbe v neposredni lasti SDH in naložbe RS v upravljanju SDH) lastniške deleže v 96 družbah, prodajne postopke (vključno s prej omenjenimi) pa vodi v 22 družbah. Zaradi omejitev pri prodaji lastniških deležev v družbah, ki so bile v skladu s strategijo opredeljene kot strateške oz. pomembne, SDH ne more poravnati svojih obveznosti, ki jih je prevzel kot pravni naslednik Slovenske odškodninske družbe iz naslova plačila denacionalizacijskih odškodnin. Zato se v letu 2017 pričakuje dokapitalizacija SDH⁶⁰ v višini 200 mio. EUR, s tem pa

⁵¹ Slovenija se med 190 proučevanimi državami uvršča na 30. mesto, med državami EU pa na 15. mesto.

⁵² Ur. list RS, št. 53/2015.

⁵³ State-Owned Enterprises in Member States – Thematic Review Note, European Commission, 2015.

⁵⁴ Novela Zakona RS o ukrepih za krepitev stabilnosti bank (ZUKSB-A), 2015.

⁵⁵ Sredstva v upravljanju DUTB so na začetku 2016 (po pripojitvi Factor banke in Probanke) znašala 1.518 mio. EUR, in so se do konca leta 2016 zmanjšala na 1.228. mio. EUR (DUTB, 2016a, 2016b, 2017).

⁵⁶ Ur. list RS, 36/13 in 52/13.

⁵⁷ Adria Airways, Elan, Fotona, Helios, Aerodrom Ljubljana, Adria Airways Tehnika, Nova KBM in Žito.

⁵⁸ Paloma (končna faza), Cimos (končna faza) in Unior.

⁵⁹ Mariborska livarna Maribor, Cinkarna Celje, Telekom Slovenije in Gospodarsko razstavišče.

⁶⁰ Sklep o dokapitalizaciji SDH je bil sprejet na 115. redni seji Vlade RS, dne 22.12.2016.

bo prišlo do prenosa lastniških deležev SDH v strateških in pomembnih družbah na državo, SDH pa bo ostal le še njihov upravljalac. SDH je sicer v zadnjih letih povečal donosnost, saj je čista donosnost kapitala naložb SDH (ROE) v letih 2014 in 2015 znašala 11,1 %, višji pa je bil tudi dobiček pred obrestmi, davki, odpisi in amortizacijo (EBITDA).⁶¹

2.4.2 Delovanje javne uprave in pravosodja

K razvoju in učinkovitemu delovanju javne uprave bi lahko prispevalo učinkovito izvajanje sprejete strategije razvoja javne uprave 2015–2020. Junija 2016 je bil sprejet drugi dvoletni akcijski načrt strategije, ki pomeni operacionalizacijo zastavljenih ciljev in posega na področja organiziranosti in delovanja javne uprave.⁶² Eden izmed pomembnejših ukrepov akcijskega načrta je izboljšanje e-storitev in s tem nadgradnja e-uprave, saj se v primerjavi z državami EU Slovenija uvršča okoli povprečja s srednjo stopnjo penetracije in digitalizacije.⁶³ V tem okviru se je začel vzpostavljati tudi državni računalniški oblak, ki naj bi omogočal državnim institucijam hitrejše in cenejše poslovanje. Na področju zmanjševanja korupcije poteka v sodelovanju s Policijo ugotavljanje preteklih koruptivnih dejanj pri sklepanju bančnih poslov. Sprejet je bil tudi nov Zakon o javnem naročanju, ki poudarja e-naročanje, skrajšanje postopkov, večjo transparentnost nad javnimi razpisi in boljši nadzor nad javnimi sredstvi. Nov sistem spodbuja izbor izvajalcev na podlagi najboljšega razmerja med ceno in kakovostjo, pri čemer za določene storitve eksplicitno prepoveduje zgolj ceno kot edino merilo za izbor. Nadaljuje se centralizacija javnega naročanja v zdravstvu (npr. združevanje naročanja zdravil, medicinskih pripomočkov in opreme), kjer je bilo v preteklih letih zaznanih precej neracionalnosti porabe sredstev.⁶⁴

Slovenija je v preteklih letih dosegla precejšnje zmanjšanje administrativnih bremen, zamuja pa realizacija napovedanih ukrepov za leto 2016. Različni programi odprave zakonodajnih ovir se v Sloveniji izvajajo približno deset let in so po oceni Ministrstva za javno upravo do konca leta 2015 zmanjšali administrativne ovire za 365 mio. EUR, nerealizirani in delno realizirani ukrepi pa predstavljajo še okoli 59 mio. EUR potencialnih prihrankov. To je v skladu s prvotnim ciljem programa zmanjšanja administrativnih ovir za 25 % iz leta 2009, ko je bilo ugotovljeno za okoli 1,5 mrd EUR administrativnih bremen.⁶⁵ Aktualni krovni program na tem področju je leta 2013 sprejeti Enotni dokument za zagotovitev boljšega zakonodajnega in poslovnega okolja⁶⁶, Ministrstvo za javno upravo pa opozarja na nizko realizacijo ukrepov za leto 2016, saj je bilo uresničenih le okoli 40 % napovedanih ukrepov za to leto.⁶⁷ Med pomembnejšimi je bil v zadnjem letu uveden test za mala in srednje velika podjetja kot podpora pripravi predpisom in merjenju njihovega učinka na gospodarstvo, vzpostavlja pa se tudi centralni kreditni register, ki bo vseboval podatke o zadolženosti fizičnih oseb in poslovnih subjektov. Na počasno uresničevanje prednostnih ukrepov, predvsem na področju prostorske zakonodaje in deregulacije profesionalnih storitev, opozarja tudi Evropska komisija.⁶⁸

Sodna statistika kaže nadaljnje povečevanje učinkovitosti sodišč, kljub temu zaupanje v sodstvo ostaja nizko. V letu 2016 se je število nerešenih zadev na skoraj vseh sodiščih nadalje znižalo, sodišča pa so večinoma rešila več zadev, kot je bil pripad novih.⁶⁹ Ob zmanjševanju števila sodnikov in sodnega osebja⁷⁰ se je nadaljevalo tudi skrajševanje povprečnega časa reševanja zadev, ki je v letu 2016 trajal 2,3 meseca. Nekoliko se je sicer podaljšal povprečni čas reševanja pomembnejših zadev, ki pa se je v zadnjih petih pomembno znižal.⁷¹ Cilj na tem področju je, da bi do leta 2020 povprečen čas rešitve pomembnejših zadev znašal največ 6 mesecev. Vrhovno sodišče sicer ob tem opozarja, da skrajševanje ne sme zmanjšati pravic strank in kakovosti delovanja sodstva.⁷² V primerjavi z drugimi

⁶¹ Letno poročilo upravljanja kapitalskih naložb RS in SDH za leto 2015, 2016.

⁶² Dvoletni akcijski načrt izvedbe strategije razvoja javne uprave 2015–2020 za leti 2016 in 2017, 2016.

⁶³ eGovernment Benchmark 2016, European Commission, 2016.

⁶⁴ Tretje vmesno poročilo Vlade RS o izvajanju programa ukrepov Vlade RS za preprečevanje korupcije za 2015–2016 – ničelna toleranca do korupcije, 2016.

⁶⁵ Znižanje zakonodajnih bremen v obdobju med 2009 in 2015, 2016.

⁶⁶ Enotni dokument se stalno dopolnjuje in trenutno vsebuje 318 ukrepov, od tega jih je bilo 19 novih. Skupna realizacija ukrepov od leta 2014 je 57 %.

⁶⁷ Na dan 31. 12. 2016 je bilo za leto 2016 še delno ali celotno nerealiziranih 48 ukrepov (60 %). (Deveto poročilo o realizaciji ukrepov iz enotne zbirke ukrepov za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti, 2017).

⁶⁸ European Commission, 2017 Country Report Slovenia, 2017.

⁶⁹ Število nerešenih zadev je v primerjavi z letom 2015 upadlo za 19 %, v zadnjih štirih letih pa kar za 48 %. Kazalnik reševanja pripada je tudi v letu 2016 presegel 100 %, kar pomeni, da sodišča rešijo več zadev, kot jih prejmejo; znašal je 105 % za vse prejete zadeve oz. 102 % za pomembnejše zadeve.

⁷⁰ Število sodnikov na 100.000 prebivalcev se je v zadnjih štirih letih znižalo od 47,8 (2012) na 43,6 (2016).

⁷¹ Med letoma 2011 in 2015 se je povprečni čas reševanja zadev znižal s 4,6 na 2,3 meseca, pomembnih pa z 8,7 na 7,7 meseca.

⁷² Otvoritev sodnega leta 2017, 2017.

državami je sicer trajanje postopkov na področju pravnih civilnih in gospodarskih zadev podobno dolgo.⁷³ Zaupanje javnosti v sodstvo ostaja nizko in se je v zadnjih dveh letih še znižalo⁷⁴, kljub temu pa se več kot 60 % vprašanih strinja, da so postopki na sodiščih pravični.

3 Trg dela in socialna država

Ohranjanje socialne države ob upoštevanju demografskih gibanj je eden od pomembnih dejavnikov kakovosti življenja in blaginje prebivalcev. Z izboljšanjem gospodarske slike in okrevanjem trga dela se materialni položaj prebivalstva od leta 2014 izboljšuje, zmanjševati se je začelo tudi tveganje socialne izključenosti, ki je sicer v času krize ostalo nižje kot v EU. Slovenija je v krizi ohranila tudi v mednarodnem merilu relativno visoko dostopnost do javnih storitev, neenakosti v dohodkih so ostale nizke. Kakovost življenja in blaginja prebivalstva pa postajata vse bolj odvisni od sposobnosti prilagoditve celotne družbe posledicam demografskih sprememb. Izzivi se kažejo zlasti glede dolgoročne vzdržnosti sistemov socialne zaščite in zagotavljanja zadostnega obsega ustrezne delovne sile za stabilno gospodarsko rast, ki je eden ključnih pogojev za izboljšanje življenjskega standarda prebivalstva. Poleg izzivov, povezanih s starajočo populacijo, je treba nasloviti tudi pomanjkljivosti trga dela v povezavi z močno segmentacijo, ki prizadene predvsem mlade.

3.1 Trg dela

Po padcu v obdobju krize se zaposlenost povečuje že tretje leto zapored. Skladno s strukturo gospodarske aktivnosti so v zadnjih treh letih zaposlenost povečale zlasti izvozno usmerjene dejavnosti, s postopnim okrevanjem zasebne potrošnje pa tudi storitvene. Tako se je v letu 2016 rast zaposlenosti še okrepila. Na stopnjo delovne aktivnosti pa poleg povečanega zaposlovanja v zadnjih letih vedno bolj vplivajo tudi demografska gibanja, saj zmanjševanje števila delovno sposobnega prebivalstva zvišuje skupno stopnjo delovne aktivnosti.⁷⁵ Takšen trend je sicer značilen tudi za večino držav EU, a je Slovenija med tistimi, kjer je ta učinek med večjimi. Stopnja delovne aktivnosti se je v obdobju 2013–2016 povišala v vseh starostnih skupinah, glede na predkrizno raven pa je bila v letu 2016 višja le med starejšimi (55-64 let). Na slednje so v zadnjih letih dodatno vplivali pokojninska reforma, ukrepi aktivne politike zaposlovanja in demografski učinek⁷⁶, vendar kljub temu ostaja med najnižjimi v EU.

Tabela 1: Dekompozicija spremembe stopnje delovne aktivnosti (15-64 let) v obdobju 2013–2015

Obdobje	Sprememba stopnje delovne aktivnosti (v o. t.)	Prispevek v o. t. zaradi spremembe števila		
		Aktivnega prebivalstva (+)	Brezposelnih (-)	Delovno sposobnega prebivalstva (-)
Slovenija	1,2	-0,3	0,0	1,5
Slovaška	3,0	0,6	1,7	0,7
Češka	3,7	0,4	1,4	1,9
Litva	5,2	-0,4	3,3	2,3
Latvija	5,1	-3,1	4,5	3,8
Italija	-0,3	0,4	-0,9	
Madžarska	7,3	3,3	2,5	1,4
Nemčija	1,0	1,1	0,5	-0,7
Avstrija	-0,3	1,7	-0,7	-1,3

Vir: Eurostat, preračuni UMAR.

Opomba: Spremembo stopnje delovne aktivnosti lahko razdelimo na prispevek spremembe v številu aktivnega prebivalstva, v številu brezposelnih in številu delovno sposobnega prebivalstva. Zmanjšanje števila aktivnega prebivalstva ima negativni prispevek na stopnjo delovne aktivnosti, medtem ko ima zmanjšanje števila brezposelnih ali števila delovno sposobnega prebivalstva nasprotni učinek (negativni predznak v glavi tabele), pri čemer se stopnja delovne aktivnosti poveča. Izračun dekompozicije poteka na sledeči način: $[(Et - Et-1) / WAPt] + [(Et-1 / WAPt) - (Et-1 / WAPt-1)]$, kjer je Et število delovno aktivnih v letu t, WAPt pa število delovno sposobnega prebivalstva. V prvem oglatem oklepaju je izražen prispevek delovno aktivnega prebivalstva, v drugem pa prispevek delovno

⁷³ EU Justice Scoreboard, 2016. Izjema so stečajni, kjer so sicer dejanski postopki pred sodišči precej krajši. Glavni razlog je v tem, da se te zadeve do zaključka stečajnega postopka vodijo pred sodiščem kot nerešene, pri čemer sodišče na tek postopka po izdaji sklepa o začetku stečajnega postopka nima neposrednega vpliva.

⁷⁴ Zadovoljstvo javnosti z delovanjem slovenskih sodišč, 2016.

⁷⁵ Stopnja delovne aktivnosti v starosti 15-64 let se je v Sloveniji v obdobju 2013–2015 povišala za 1,2 o. t. K temu je največ (1,5 o. t.) prispevalo zmanjševanje obsega delovno sposobnega prebivalstva. Ker je stopnja delovne aktivnosti izračunana kot razmerje med številom delovno aktivnih in številom prebivalstva, zmanjševanje slednjega poviša stopnjo delovne aktivnosti. Zmanjševanje števila aktivnega prebivalstva je v omenjenem obdobju na stopnjo delovne aktivnosti delovalo v nasprotni smeri.

⁷⁶ Gre za učinek, ko v kohorto (55-64 let) vstopajo generacije z visoko stopnjo delovne aktivnosti in iz nje izstopajo generacije z nizko aktivnostjo, kar zvišuje stopnjo delovne aktivnosti starejših.

sposobnega prebivalstva k spremembi stopnje delovne aktivnosti. Prispevek delovno aktivnega prebivalstva je možno nadalje razdeliti na prispevek spremembe aktivnega prebivalstva in brezposelnih, kjer velja ($E_t = A_t - U_t$), pri čemer je A_t število aktivnega prebivalstva, U_t pa število brezposelnih. Metodologija je povzeta po Labour Market and Social Developments in Europe: Annual Review (EK), 2016.

Segmentacija na trgu dela⁷⁷ ostaja problem, še posebej za mlade. Visoka segmentiranost lahko poveča neenakost med delavci in povečuje nihanja v zaposlenosti. Hkrati lahko zmanjša spodbude za vlaganja v zaposlene s strani podjetij.⁷⁸ Na pogostost uporabe začasnih zaposlitev vplivajo možnost uporabe takšnih zaposlitev, togost predpisov ob odpuščanju in negotovost v gospodarskem okolju. Od začetka okrevanja trga dela v letu 2013 je bilo ustvarjeno večje število zaposlitev za nedoločen čas kot začasnih zaposlitev, a je bila relativna rast slednjih v povprečju v tem obdobju višja. Posledično se je nekoliko povečal delež začasnih zaposlitev v skupnih zaposlitvah, kar je sicer značilno tudi za večino drugih držav EU, saj v začetni fazi gospodarskega okrevanja podjetja zaradi negotovosti ostajajo previdna pri novem zaposlovanju. Zakonske spremembe za zmanjšanje segmentacije trga dela in povečanje njegove prožnosti⁷⁹ so le začasno ustavile naraščanje deleža začasnih zaposlitev (gl. kazalnik 3.6.), ki sicer še naprej ostajajo pogoste med mladimi (15-24 let). To je v veliki meri posledica obsega študentskega dela, ki se kljub podražitvi (zaradi uvedbe plačevanja prispevkov za socialno varnost) postopoma povečuje. Posledično je delež začasnih zaposlitev v Sloveniji med mladimi še vedno najvišji v EU.

Stopnja brezposelnosti se ob okrepljenem zaposlovanju zmanjšuje zadnja tri leta, še posebej med mladimi. Stopnja brezposelnosti je najnižjo raven dosegla leta 2008, zaradi gospodarske krize pa se je do leta 2013 močno povišala. Od takrat se z naraščanjem gospodarske aktivnosti relativno hitro zmanjšuje, kar pripisujemo izboljšanju konkurenčnosti v tem obdobju, skromnejši rasti opravljenih delovnih ur v primerjavi z rastjo zaposlenosti in zmernemu odzivu rasti plač. To je bilo sicer značilno⁸⁰ tudi za večino ostalih držav EU, zlasti za tiste, ki jih je kriza nadpovprečno prizadela. Na večje možnosti za zaposlitev kažeta tudi obseg prehodov iz brezposelnosti v delovno aktivnost, ki se je v zadnjem letu še okrepil, in višja stopnja zaposlovanja.⁸¹ V obdobju 2008–2013 se je močno poslabšal položaj mladih na trgu dela, na kar je poleg splošno nizkega povpraševanja po delovni sili vplivala tudi premajhna prilagojenost izobraževalnega sistema potrebam trga dela ter velika izpostavljenost mladih začasnim oblikam zaposlitve (delo za določen čas in študentsko delo⁸²). Posledično se je stopnja brezposelnosti mladih v krizi povišala bolj kot v povprečju EU. Od leta 2013 pa se je znižala za več kot tretjino, kar je po naši oceni posledica ponovne krepitve povpraševanja po študentskem delu, nekoliko večje osredotočenosti aktivne politike zaposlovanja⁸³ na mlade ter demografskih gibanj.⁸⁴ Na izboljšanje položaja mladih na trgu dela kaže tudi zmanjšanje deleža mladih, ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje (delež NEET) v 2015 (gl. kazalnik 3.8).

⁷⁷ Segmentacija glede na vrsto zaposlitve (začasna zaposlitev ali zaposlitev za nedoločen čas).

⁷⁸ Lepage-Sauier, 2013.

⁷⁹ Aprila 2013 so začeli veljati novi Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1) in spremembe Zakona o urejanju trga dela (ZUTD-A). Spremembe so zmanjšale varovanje zaposlitev, kar se po oceni OECD odraža v zmanjšanju indeksa varovanja redne zaposlitve v primeru individualne odpovedi (EPR) z 2,39 na 1,99, kar je nekoliko pod povprečjem OECD. Analiza Vodopivec et al. (2016) je pokazala, da so zakonske spremembe delovale v smeri izboljšanja prehoda iz začasne zaposlitve v zaposlitev za nedoločen čas, tako pri obstoječem delodajalcu kot pri novem, prehod v zaposlitev za nedoločen čas pa je tudi večji za ranljive skupine, kot so mladi in stari.

⁸⁰ Analiza EK (Labour Market and Social Developments in Europe: Annual Review, 2016) ugotavlja, da je bil odziv znižanja brezposelnosti za večino držav EU razmeroma hiter in večji, kot ga predvideva zgodovinska empirična povezava med BDP in brezposelnostjo (Okunov zakon).

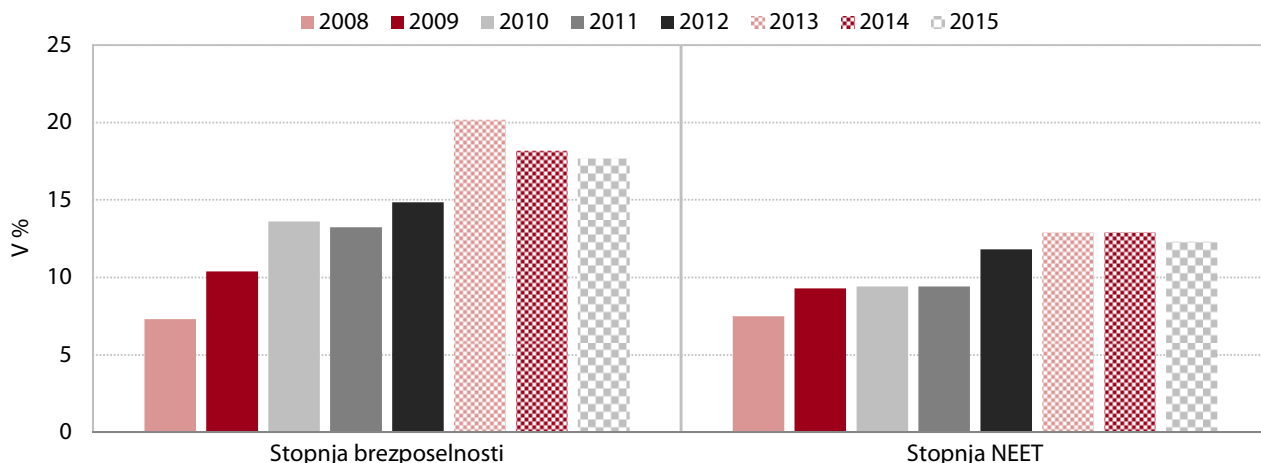
⁸¹ Stopnja zaposlovanja se lahko interpretira kot verjetnost zaposlitve iz brezposelnosti v posameznem četrtletju. Izražena je kot četrtletno povprečje odstotka brezposelnih, ki so v določenem mesecu prešli iz brezposelnosti v delovno aktivnost.

⁸² Obseg študentskega dela se je v obdobju 2008–2013 zmanjšal za 35,7 %. Na to bi lahko poleg manjšega povpraševanja po delu vplivalo tudi povišanje koncesijske dajatve sredi leta 2012 in omejevanje študentskega dela v dejavnostih javnih storitev. V obdobju 2013–2016 pa se je povečal za 14,6 %, kljub uvedbi plačila socialni prispevkov, ki so podražili to obliko dela v letu 2015.

⁸³ V letu 2016 je bilo v ukrepe APZ (usposabljanje in izobraževanje, spodbude za zaposlitev, kreiranje novih delovnih mest) vključenih 6.222 mladih (15-29 let), kar je približno tretjina vseh vključenih v APZ.

⁸⁴ Po podatkih ankete o delovni sili se zaradi dlje časa trajajočega postopnega zmanjševanja števila mladih in rasti (oz. manjšega padca) števila delovno aktivnih med mladimi povečuje razmerje med številom delovno aktivnih in številom vseh mladih v tej starostni skupini, ki predstavlja stopnjo delovne aktivnosti.

Slika 18: Stopnje brezposelnosti in delež mladih, ki niso zaposleni, niti niso vključeni vizobraževanje, Slovenija

Vir: Eurostat.

Čprav se zaposlitvene možnosti dolgotrajno brezposelnih počasi izboljšujejo, je še vedno vsaka druga brezposelna oseba brez dela več kot leto dni. Zaradi gospodarske krize se je stopnja dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji do leta 2014 močno povišala. Kljub zniževanju v zadnjih dveh letih ostaja precej višja kot pred krizo (gl. kazalnik 3.5). Na postopno izboljšanje zaposlitvenih možnosti dolgotrajno brezposelnih kaže tudi stopnja odliva iz brezposelnosti⁸⁵, ki se za dolgotrajno brezposelne zvišuje. Kljub izboljšanju zaposlitvenih možnosti dolgotrajno brezposelnih njihov delež v celotni brezposelnosti ostaja visok, s čimer je povezano večje tveganje za materialno prikrajšanost, tudi zaradi nizke pokritosti dolgotrajno brezposelnih z nadomestili za brezposelnost in socialno pomočjo. Ker so dolgotrajno brezposelni zlasti starejši, ki so tudi z drugih vidikov ranljiva skupina na trgu dela, se pojavlja potreba po programih aktivacije dolgotrajno brezposelnih in ukrepih za zaposlovanje ter njihovo reintegracijo na trg dela. Smiselno pa bi bilo spremeniti tudi nekatere sistemske rešitve, ki lahko povečujejo dolgotrajno brezposelnost med starejšimi.

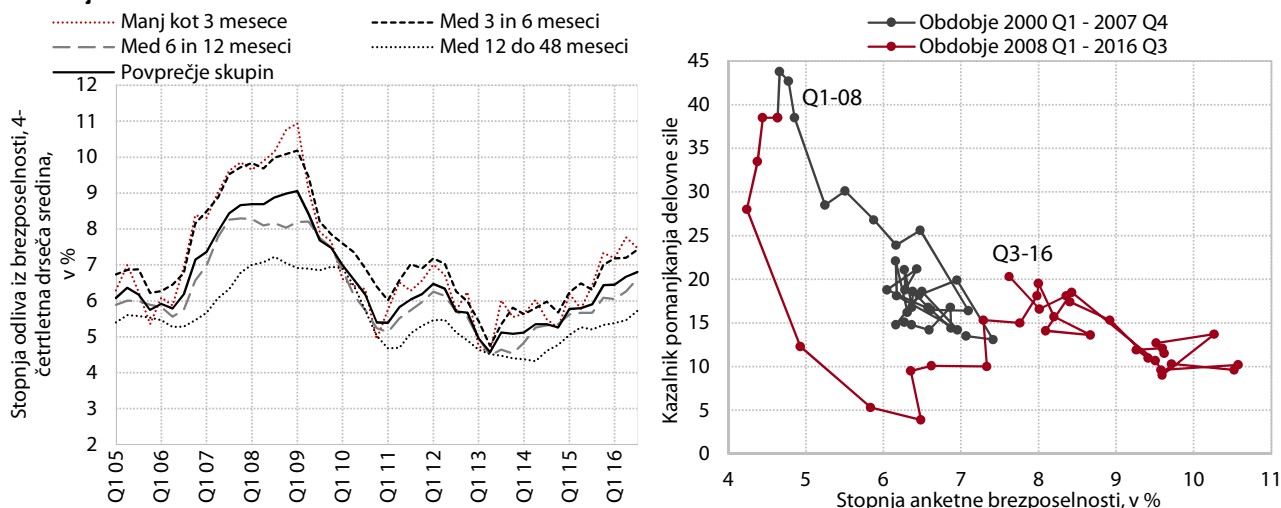
Neskladja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili se po letu 2008 niso bistveno povečala. Gibanje Beveridgeeve krivulje, ki meri neskladja v ujemanju ponudbe in povpraševanja po delovni sili, nakazuje, da se takšna neskladja v zadnjih letih niso zaostriala. Gibanje krivulje v zadnjih letih v levo in navzgor vzdolž krivulje kaže na procikličen in pozitiven obrat ob znižanju brezposelnosti in povišanju kazalnika pomanjkanja delovne sile ob okrepanju gospodarstva ter na premik k dolgoročnemu ravnovesju, ki je prevladovalo v letih stabilne gospodarske rasti. Tudi ocena naravne stopnje brezposelnosti⁸⁶, ki se poleg Beveridgeeve krivulje najpogosteje uporablja za ocenjevanje strukturnega dela brezposelnosti, kaže le na njeno skromno povišanje v času krize.⁸⁷

⁸⁵ Stopnja odliva iz brezposelnosti je izračunana na podlagi mesečne verjetnosti, da brezposelna oseba zapusti status brezposelnosti, izražena pa v deležu vseh brezposelnih oseb. Izračun je izveden s pomočjo agregatnih podatkov števila brezposelnih oseb glede na trajanje brezposelnosti, pridobljenih z anketo o delovni sili. Za metodologijo gl. Elsby et al., 2011. Stopnja odliva iz brezposelnosti ni enaka stopnji zaposlovanja, saj je prva le posredna ocena vseh odlivov iz brezposelnosti, druga pa upošteva izključno realizirane odlive v zaposlitev.

⁸⁶ Naravna stopnja brezposelnosti (NAWRU) je stopnja brezposelnosti, ki se ujema s stabilno (z rastjo stroškov dela spodbujeno) inflacijo. Ocenjena je z metodo novokeynesianske Phillipsove krivulje, ki predvideva negativno povezavo med ciklično brezposelnostjo in pričakovano rastjo realnih stroškov dela na enoto proizvoda.

⁸⁷ Naravna stopnja brezposelnosti se je povečala s 6,5 % v letu 2008 na 6,8 % v letu 2015.

Slika 19: Stopnja odliva iz brezposelnosti glede na trajanje brezposelnosti (levo) in Beveridgeeva krivulja (desno), Slovenija

Vir: Eurostat, SURS, preračuni UMAR.

V zadnjih letih se je postopno začela krepiti tudi rast plač. Okrepljena gospodarska aktivnost je z letom 2014 spodbudila rast plač zasebnega sektorja, ki pa je bila zmerna. Relativno skromnejši odziv plač zasebnega sektorja po krizi v primerjavi z zaposlenostjo povezujemo z njihovo manjšo prilagoditvijo krizi⁸⁸, z nizko rastjo cen in precejšnje upočasnitvijo rasti produktivnosti po krizi. Tudi še vedno relativno visoko število brezposelnih, povečan delež začasnih zaposlitev in zaposlitev za krajši čas ter ponovno zaposlovanje dolgotrajno brezposelnih, ki vstopajo na trg dela z nižjimi plačami kot pred izgubo zaposlitve, so, podobno kot drugod v EU⁸⁹, zavirali hitrejše okrevanje plač. Od leta 2014 se po sprostitvi nekaterih varčevalnih ukrepov, ki so bili v krizi uvedeni zaradi nujnosti konsolidacije javnih financ⁹⁰, povečujejo tudi plače javnega sektorja. V skladu z dogovorom o politiki plač v javnem sektorju v prihodnjih dveh letih še vedno ne bo plačil za delovno uspešnost, kar omejuje možnosti za vodenje stimulativne plačne politike v tem sektorju.

Demografske spremembe preko zmanjševanja in staranja delovne sile vse bolj vplivajo na trg dela. Demografska gibanja so do leta 2012, predvsem preko neto pozitivnega priseljevanja, ugodno vplivala na razpoložljivost delovne sile (v starosti 20-64 let), kar je zlasti v času pred krizo omogočalo hitrejšo rast zaposlenosti. Zadnjih nekaj let pa demografski pritiski preko zmanjševanja števila prebivalstva zmanjšujejo potencialno ponudbo delovne sile in povišujejo njeno povprečno starost. V času krize se ti učinki zaradi skromnega povpraševanja po delovni sili in večjega števila brezposelnih še niso izrazili kot omejitev za rast zaposlenosti ali produktivnosti, opazneje pa bi se lahko izrazili ob nadaljevanju okrevanja gospodarstva v prihodnjih letih. Ocena demografskega učinka na razpoložljivost aktivnega prebivalstva namreč kaže, da se ta zmanjšuje v povprečju za 8 tisoč oseb na leto, v naslednjih letih pa bi se učinek lahko še nekoliko povečal. S staranjem delovne sile bi se lahko zaostрил tudi problem doseganja ustrezne rasti produktivnosti. Z vedno izrazitejšimi demografskimi pritiski se povečuje potreba po daljšem ostajanju v delovni aktivnosti, učinkoviti migracijski politiki, politiki integracije in upravljanju z različnimi starostnimi skupinami, s čimer bi povečali dolgoročno sposobnost za zagotavljanje in povečevanje blaginje prebivalstva.

⁸⁸ Na relativno visoko rast plač zasebnega sektorja v prvih letih krize sta vplivala predvsem spremenjena struktura zaposlenih in visok dvig minimalne plače leta 2010 (gl. kazalnik 3.7).

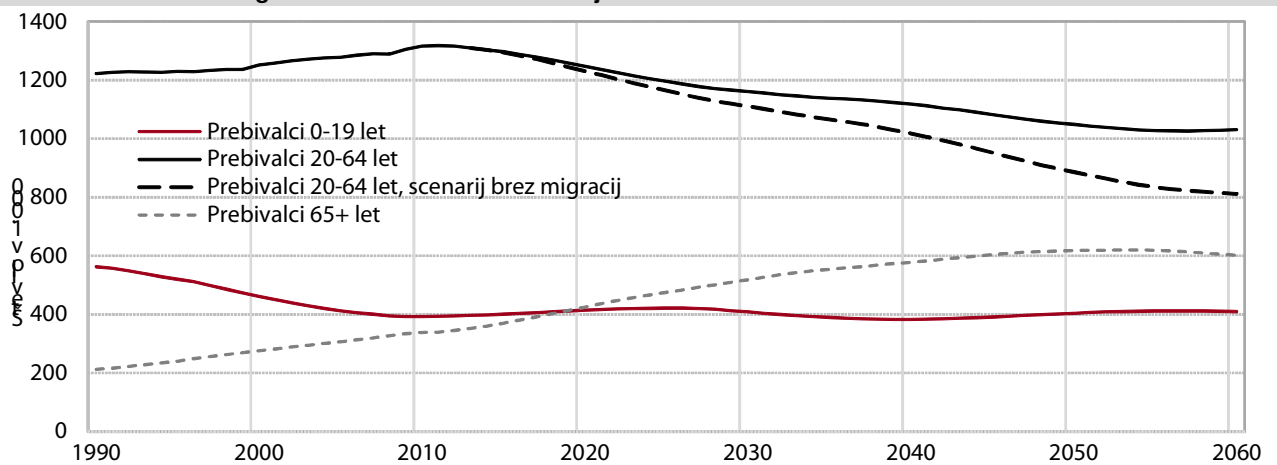
⁸⁹ European Commission (2016): Labour Market and Wage Developments in Europe 2016.

⁹⁰ Ti so v krizi ukiniteli večino stimulativnih elementov plač in plače ter druge prejemke iz dela tudi znižali.

Okvir 3: Demografske spremembe

Slovenija se sooča z demografskimi spremembami, ki zahtevajo prilagajanje celotne družbe. Kažejo se kot povečevanje števila starejših od 65 let in zmanjševanje prebivalstva v starostni skupini 20-64 let, ki danes predstavlja glavni potencial za ponudbo delovne sile. Po osnovnem scenariju projekcij prebivalstva EUROPOP2013 se število prebivalcev v Sloveniji v prihodnje ne bo bistveno spreminjalo, močno pa se bo povečal delež starejših od 65 let, ki bo leta 2060 znašal nekaj manj kot 30 % vseh prebivalcev. Proces staranja prebivalstva, s katerim se že soočamo, bo pri nas intenzivnejši kot v drugih državah EU. Takšna gibanja se bodo odražala na trgu dela in izobraževanju, pri javnih izdatkih za sisteme socialne zaščite, vključenosti starejših v družbo in kakovosti življenja starejših. Spremenjene demografske razmere zato zahtevajo aktivacijo različnih politik in procese prilagajanja vseh segmentov družbe.

Slika: Pričakovana demografska slika –osnovni scenarij EUROPOP2013

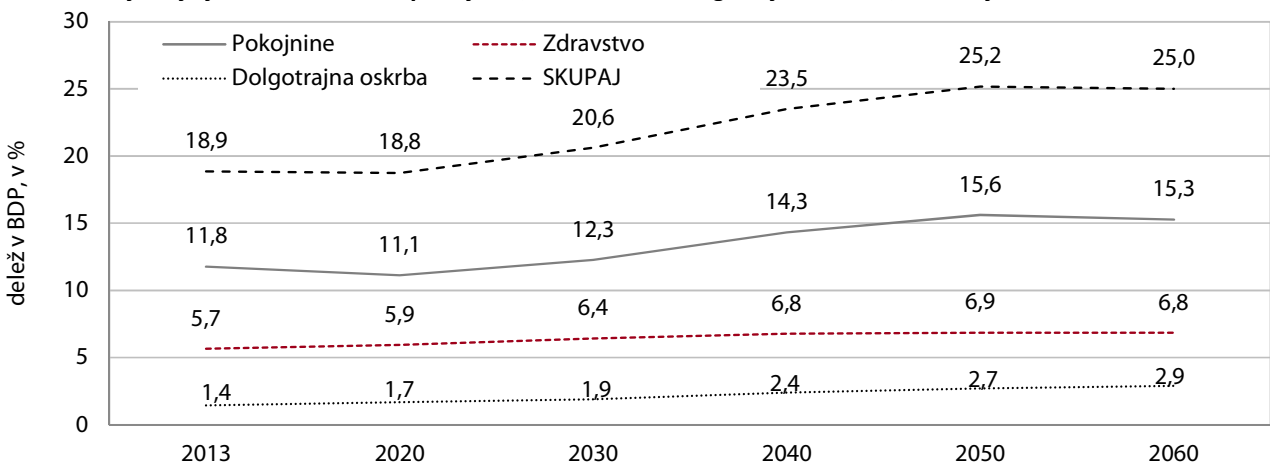

Vir: SURS, od leta 2013 projekcije Eurostat EUROPOP2013.

3.2 Sistemi socialne zaščite in njihova dolgoročna vzdržnost

Staranje prebivalstva ob nespremenjenih politikah in sistemih vodi do težav pri zagotavljanju stabilnega financiranja izdatkov socialne zaščite. Projekcije Evropske komisije iz marca 2015 kažejo, da bi bil brez spremembe politik učinek staranja na javnofinančne izdatke zelo močan, saj bi se delež izdatkov povezanih s staranjem glede na BDP med letoma 2013 in 2060 povečal najbolj med vsemi državami EU. Slovenija med državami EU najbolj izstopa po napovedanem visokem povečanju izdatkov za pokojnine, vendar tudi po rasti izdatkov za zdravstvo, dolgotrajno oskrbo in izobraževanje presegamo povprečje EU. To je posledica demografske slike Slovenije, saj se bodo približno do leta 2050 upokojevale številčnejše generacije, ki bodo ob podaljševanju trajanja življenja tudi dlje časa preživele v upokojitvi (ob sedanjih upokojitvenih pogojih). Hkrati bodo na trg dela vstopale manj številčne generacije, kar bo zelo poslabšalo razmerje med številom upokojencev in zavarovancev. Demografske projekcije kažejo nadaljnje povečanje koeficienta starostne odvisnosti, ki se hitro povečuje že od leta 2012 (gl. kazalnik 3.3.).

Slika 20: Projekcije javnih izdatkov za pokojnine, zdravstvo in dolgotrajno oskrbo, Slovenija

Vir: The 2015 Ageing Report, 2015. Opomba: Prikazan je osnovni scenarij AWG, ki se upošteva pri ocenah fiskalne vzdržnosti v okviru nadzora javnofinančnih politik držav EU.

Tudi po pokojninski reformi (2013) so na počasnejšo rast izdatkov za pokojnine v zadnjih treh letih vplivali predvsem interventni ukrepi; nezadostni ostajata kratkoročna in dolgoročna vzdržnost pokojninskega sistema. Po nekajletni zamrznitvi zakonskega usklajevanja so se pokojnine v letu 2016 uskladile dvakrat, kar je bil ob nespremenjenem številu upokojencev glavni razlog za nadaljnjo rast izdatkov za pokojnine. Nov pokojninski zakon (ZPIZ-2), ki je začel veljati leta 2013, je začasno upočasnil naraščanje števila starostnih upokojencev⁹¹, zmanjšuje pa se število drugih vrst upokojencev.⁹² Proračunski transfer v blagajno ZPIZ je še vedno visok (gl. kazalnik 3.12), kar kaže na kratkoročne probleme financiranja pokojnin. Projekcije pokojninskih izdatkov kažejo, da se bodo izdatki za pokojnine glede na BDP čez nekaj let spet začeli povečevati, saj se število starejših od 65 let povečuje (gl. kazalnik 3.3.), hkrati pa se slabša razmerje med številom delovno aktivnih in upokojenih. Zato bo treba čimprej pripraviti novo reformo, ki bo v večji meri naslovlila tudi dolgoročno vzdržnost pokojninskega sistema. Poleg tega bi bilo nujno informirati prebivalce Slovenije o posledicah staranja, o pravicah iz obveznega zavarovanja ter spodbuditi zasebna varčevanja za starost. S tega vidika in v luči doseganja dostojnih pokojnin ostaja izziv oblikovanje ukrepov za spodbujanje večje lastne odgovornosti posameznika za njegov socialni položaj. Ob ohranjanju javnofinančne vzdržnosti pokojninskega sistema namreč problem predstavlja tudi zagotavljanje dostojne ravni pokojnin, na kar kaže tudi relativno visoka stopnja tveganja revščine med starejšimi od 65 let, še posebej med ženskami.

⁹¹ Ocenjujemo, da se je rast števila upokojencev upočasnila zaradi učinka (sprejemanja) reforme, ko se je pred sprejetjem ZPIZ-2 in v letu po njem njihovo število precej povečalo. V prihodnjih letih bi se ta učinek upočasnjene rasti postopno zmanjševal, saj bodo v pokoj začeli odhajati tisti, ki so se jim z novim zakonom zaostriili pogoji in so morali upokojitev odložiti. Zato lahko tudi pričakujemo, da se bo upokojitvena starost novih upokojencev postopno povečevala.

⁹² Zmanjšuje se število družinskih, invalidskih pa tudi vojaških in kmečkih upokojencev.

V zdravstvu so se še povečale težave v dostopnosti sistema, zdravstveno blagajno pa je dodatno obremenilo zlasti povečanje bolniških odsotnosti. V zadnjih letih so se čakalne dobe močno podaljšale (gl. poglavje 3.3.2). Za izboljšanje dostopnosti na nekaterih programih je vlada v letu 2016 že namenila dodatna namenska sredstva; v letih 2017 in 2018 pa bo v teku poseben vladni projekt za skrajšanje čakalnih dob ter povečanje kakovosti zdravstvene obravnave. Pozitivni učinki na dostopnost se pričakujejo tudi zaradi uvedbe e-napotnice in dopolnitev Zakona o pacientovih pravicah. V zadnjih dveh letih pa se v Sloveniji ponovno hitro povečuje absentizem, ki je precej višji kot v povprečju držav OECD.⁹³ V letu 2015 je bilo že 11 % več izgubljenih dni v breme ZZZS glede na leto 2008, število primerov pa se je povečalo za okoli tretjino. Negativen trend se je nadaljeval v letu 2016, ko so se izdatki za bolniška nadomestila povečali kar za 15 %. Analiza ZZZS⁹⁴ je pokazala, da je bilo največje povečanje pri zavarovancih starejših od 50 let, glede na dejavnost pa v javnem sektorju (predvsem v izobraževanju, zdravstvu in socialnem varstvu). Med glavnimi razlogi so v zadnjem letu zlasti rast zaposlenosti, na splošno pa staranje aktivnega prebivalstva, spremembe v pokojninskem sistemu, omejevanje zaposlovanja v letih krize, povečevanje vključenosti v vrtce ter podaljševanje čakalnih dob. Ukrepi bi morali biti usmerjeni v večjo odgovornost delodajalcev, predpise glede bolniških nadomestil in ocenjevanja nezmožnosti za delo, skrajševanje čakalnih dob, prednostne obravnave dolgotrajne odsotnosti, promocijo zdravja, preventivo v delovnem okolju ter vlaganja v motiviranost in zadovoljstvo zaposlenih.

Večletno odlašanje z reformama zdravstva in dolgotrajne oskrbe (DO) je postavilo v ospredje izziv oblikovanja dolgoročnejših sistemskih sprememb. V zadnjih letih so pritiski povezani s konsolidacijo javnih financ postavili med glavne cilje ekonomskih politik v EU tudi zagotovitev dolgoročne vzdržnosti javnih financ. Reformi zdravstva in dolgotrajne oskrbe bosta zato morali zagotoviti tako večjo učinkovitost sistemov kot tudi stabilno in vzdržno financiranje na dolgi rok. Dolgoročne projekcije nas tudi opozarjajo, da kakovostnih storitev v sedanjem obsegu ne bo možno zagotoviti zgolj z javnimi sredstvi, zato bo ohranjanje in izboljšanje dostopnosti do zdravstvenih storitev in storitev dolgotrajne oskrbe v prihodnosti možno le z ustrezno kombinacijo javnih in zasebnih virov v obeh sistemih. Za zagotovitev dolgoročne fiskalne vzdržnosti je zato treba iskati rešitve v kombinaciji treh usmeritev: (i) izboljšanju učinkovitosti, (ii) povečanju in diferenciaciji javnih virov ter (iii) ponovni določitvi meje med javnih in zasebnim financiranjem zdravstva in dolgotrajne oskrbe (redefinicija košarice pravic v obeh sistemih).⁹⁵ Spremembe na področju zdravstvene zakonodaje, ki so v pripravi, bodo morale zagotoviti rešitve za te izzive.

Reformi financiranja zdravstva in dolgotrajne oskrbe sta neposredno povezani, zato je nujno uveljaviti rešitve za stabilno in vzdržno financiranje obeh sistemov hkrati. Z vidika posameznika – zavarovanca, je poleg košarice pravic v zdravstvu pomembna tudi košarica pravic v dolgotrajni oskrbi (DO), obe dejavnosti pa sta tesno povezani po vsebini in financiranju. V Sloveniji se kar 48 % vseh javnih izdatkov za DO financira iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja, zato bi bilo treba vprašanje obsega in financiranja košarice pravic v dolgotrajni oskrbi reševati hkrati z vprašanjem obsega in financiranja košarice pravic v zdravstvu. Z vidika prekrivanja med storitvami in denarnimi prejemki, nepreglednosti sistema, administrativnih stroškov in organizacije izvajanja DO, bi bilo obstoječe javne vire za DO smiselno združiti v enoten vir za novo socialno zavarovanje za DO. Slednje bi omogočilo bolj učinkovito upravljanje z razpoložljivimi viri za DO, lažjo koordinacijo med zdravstvenimi in socialnimi službami ter s tem boljše kakovost obravnave v DO⁹⁶, večjo dostopnost in nižje stroške.

3.3 Kakovost življenja in socialna vključenost

3.3.1 Materialni pogoji za življenje

Materialni pogoji za življenje se z rastjo razpoložljivega dohodka gospodinjstev od leta 2014 izboljšujejo. Z rastjo zaposlenosti in plač se je masa plač (sredstva za zaposlene) po obdobju upadanja (2008–2013) v zadnjih treh letih povečala, njen delež v strukturi dohodka pa je bil leta 2015 večji kot pred krizo. Socialni prejemki⁹⁷ so se po precejšnjem povečanju na začetku krize z ukrepi za javnofinančno konsolidacijo sredi leta 2012 in uveljavitvijo nove

⁹³ Zaposleni prebivalci Slovenije so v letu 2014 na bolniškem dopustu preživeli 11,3 delovnega dneva, povprečje za države OECD pa se giblje okoli 9 delovnih dni. Več gl. v Ocena učinkov strukturnih ukrepov v Sloveniji (UMAR), 2016.

⁹⁴ Nezmožnost za delo - podatki, ocene in aktivnosti ZZZS (Gradivo za člane upravnega odbora ZZZS), 2016.

⁹⁵ Fiscal Sustainability of Health Systems: Bringing Health and Finance Perspectives (OECD), 2015.

⁹⁶ Adequate social protection for long-term care needs in an ageing society (EK), 2014.

⁹⁷ Socialni prejemki v razpoložljivem dohodku zajemajo: nadomestila za brezposelnost, družinske prejemke, denarne socialne pomoči, pokojnine, prejemke za bolezen, invalidnost in smrt hranitelja družine. Največji del predstavljajo pokojnine.

socialne zakonodaje začeli zmanjševati. Njihov delež v strukturi dohodkov pa ostaja večji kot pred krizo predvsem zaradi večje mase pokojnin kot posledica večjega števila upokojencev ob zmanjševanju povprečne pokojnine. Na zniževanje povprečne pokojnine, ki se je zniževala do leta 2016, je vplivala predvsem omejevalna politika usklajevanja v obdobju 2010–2015, delno pa verjetno tudi več predčasnih odhodov v pokoj (in s tem z nižjo pokojnino) pred uveljavitvijo nove pokojninske zakonodaje leta 2013. Po letu 2013 je začel naraščati tudi bruto prilagojen razpoložljiv dohodek na prebivalca⁹⁸ (gl. kazalnik 3.13), vendar je bil zaostanek Slovenije po tem kazalniku za povprečjem EU v letu 2015 še večji kot pred krizo. Podobno velja tudi glede zaostanka pri individualni potrošnji na posameznika (gl. kazalnik 3.14).

Tabela 2: Komponente razpoložljivega dohodka prebivalstva v Sloveniji, realne stopnje rasti v %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Sredstva za zaposlene	5,7	3,9	-1,3	-0,3	-1,8	-4,0	-3,8	1,7	3,6	4,2
Socialni prejemki razen socialnih transferjev v naravi	1,8	4,5	5,3	2,3	4,7	-2,5	-3,5	-1,2	1,8	1,5
Bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek	6,0	0,7	-3,1	-6,2	-0,6	-7,0	-2,4	4,5	3,2	1,8
Dohodek od lastnine in drugi tekoči transferji	-5,2	-0,9	-10,6	6,5	6,2	-6,1	2,6	10,6	-21,4	-31,3
Prispevki za socialno varnost	4,6	3,8	1,0	0,2	-1,0	-2,6	-4,2	2,0	4,5	3,9
Tekoči davki na dohodek, premoženje itd.	3,6	10,1	-5,4	-3,2	0,3	-1,3	-8,7	2,7	4,4	4,6
Bruto razpoložljivi dohodek	5,0	2,5	-0,5	-0,8	0,0	-5,0	-2,7	1,5	2,0	2,1

Vir: SURS in Eurostat, Nacionalni računi, preračuni UMAR.

Ob precejšnjem znižanju dohodkov spodnjih dohodkovnih decilov so se v krizi povečale sicer relativno nizke dohodkovne neenakosti, razlike v dohodkih glede na izobrazbo pa so se znižale. V obdobju 2008–2015⁹⁹ so se neto razpoložljivi dohodki v prvem in drugem decilu realno znižali za več kot 16 %, v desetem decilu pa za 6,3 %. Zmanjšal (za 1,3 o. t.) se je tudi delež prebivalstva, ki ga uvrščamo v srednji razred.¹⁰⁰ Ker so bili ukrepi za javnofinančno konsolidacijo na področju plač v javnem sektorju dokaj progresivni, je v obdobju 2008–2015 prišlo do znižanja mediane dohodka terciarno izobraženih, mediana dohodkov nizko izobraženih pa se je ohranila na podobni ravni. Posledično so se razlike v dohodkih glede na izobrazbo nižale, zaostanek za EU v dohodkih pa je najvišji pri terciarni izobrazbi.¹⁰¹ Dohodkovne razlike po starostnih skupinah kažejo, da so primerjalno z EU v najslabšem dohodkovnem položaju prebivalci v starosti med 55 in 64 let, kar pripisujemo velikemu deležu dolgotrajno brezposelnih starejših in zgodnjemu upokojevanju.

Stopnja socialne izključenosti¹⁰² se je po povečanju v krizi leta 2015 znižala, ves čas pa je bila pod povprečjem EU. Znižanje neto razpoložljivega dohodka in povečanje dohodkovne neenakosti v krizi je zvišalo stopnjo tveganja revščine in socialne izključenosti, ki je dosegla vrh leta 2014. V letu 2015 sta se pod vplivom izboljšanih razmer na trgu dela prvič od krize znižali (na 19,2 % in 14,3 %). Zaradi negativnih gibanj v krizi pa se je Slovenija oddaljila od cilja strategije EU 2020, da bo do leta 2020 znižala število ljudi, ki so izpostavljeni tveganju socialne izključenosti na 320 tisoč (v 2015 385 tisoč). Stopnji tveganje revščine in socialne izključenosti sta nad povprečjem EU pri starejših od 65 let.

⁹⁸ Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek poleg vseh razpoložljivih sredstev, s katerimi razpolagajo gospodinjstva in NPISG, vključuje še socialne transferje v naravi, npr. izobraževalne, zdravstvene, stanovanjske, kulturne in rekreacijske storitve.

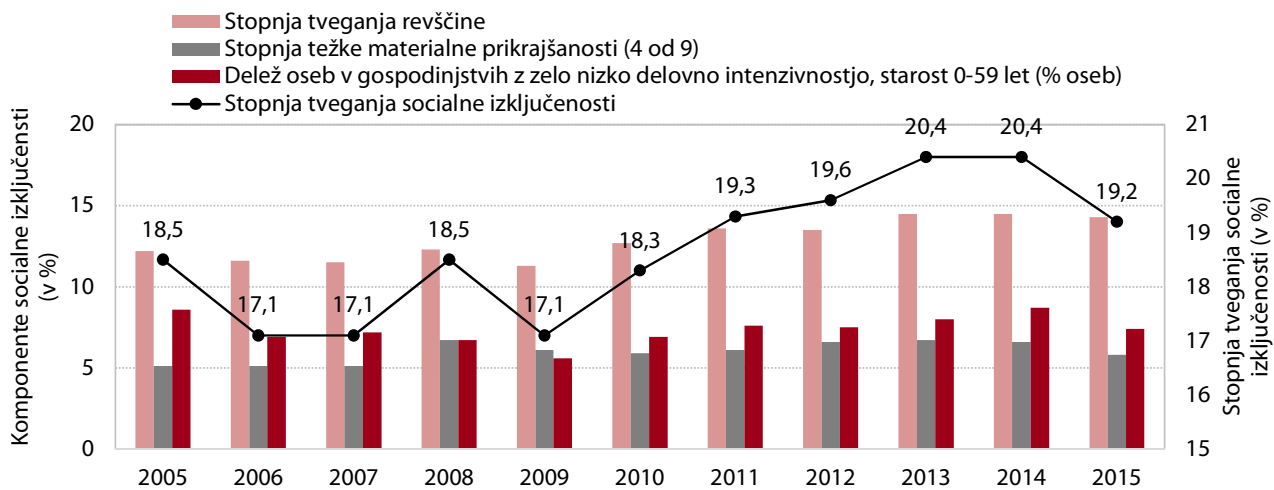
⁹⁹ Dejansko gre za dohodke iz obdobja 2007–2014.

¹⁰⁰ Pri oceni smo izhajali iz Eurostatove opredelitve med deležem prebivalstva, ki tvega revščino ali socialno izključenost (nižji razred), in deležem prebivalstva z dohodki, višjimi od 160 % mediane (višji dohodkovni razred). V Sloveniji se je leta 2015 v nižjem razredu nahajalo 19,2 %, v srednjem 69,3 % in v višjem 11,5 % prebivalcev (v EU so razmerja zaradi večje neenakosti pričakovano drugačna: 23,7 % : 59,0 % : 17,3 % prebivalcev).

¹⁰¹ Slovenija pri osnovni izobrazbi dosegla 76,1 %, pri srednji 75,2, pri visoki pa le 69,2 % povprečja EU.

¹⁰² Stopnja socialne izključenosti je sestavljen kazalnik, ki vključuje tri komponente: stopnjo tveganja revščine, stopnjo težke materialne prikrajšanosti in delež oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo.

Slika 21: Stopnja tveganja socialne izključenosti in njene komponente, Slovenija

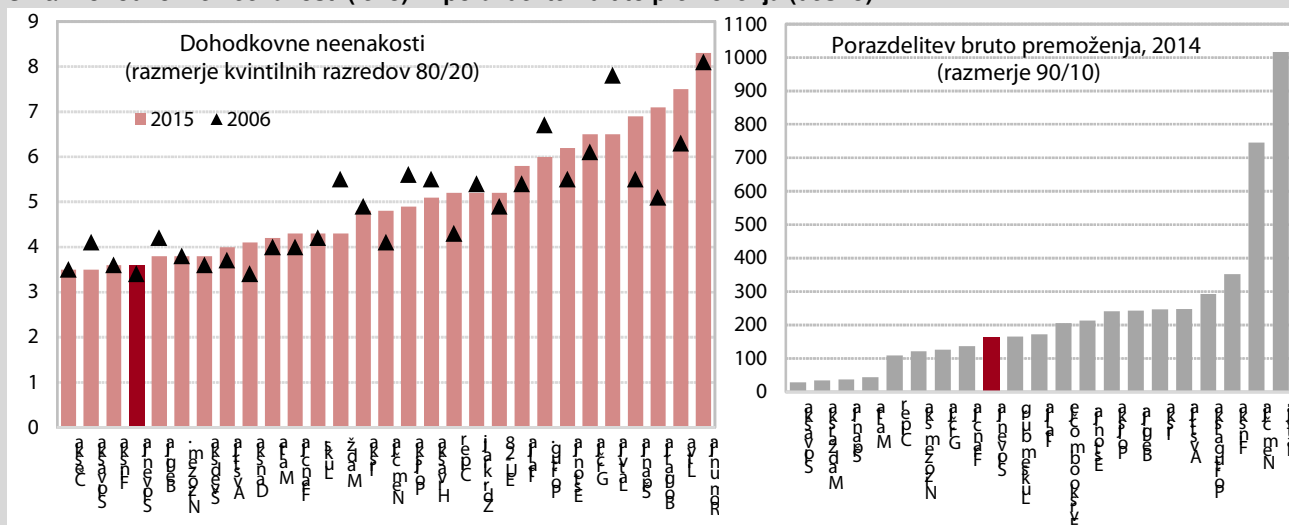

Vir: SURS.

Okvir 4: Neenakosti v dohodkih in premoženju

V Sloveniji so se podobno kot v večini članic EU dohodkovne neenakosti po krizi povečale, a so bile še vedno nizke. Neenakost porazdelitve neto razpoložljivega dohodka na ekvivalentnega odraslega člana gospodinjstva je bila v obdobju 2005–2015 razmeroma nizka in stabilna, malenkost se je povečala šele po letu 2012 s spremembo strukture razpoložljivega dohodka gospodinjstev in porazdelitve dohodkov. Kriza je precej bolj prizadela prvi kvintilni dohodkovni razred kot petega. V prvem kvintilnem razredu so se v obdobju 2008–2015 namreč močno znižali deleži dohodkov iz zaposlitve (posledica stečajev in odpuščanj predvsem v delovno intenzivnih dejavnostih) povečali pa so se deleži dohodkov iz samozaposlitve (zaposlovanja iz nuje) ter iz družinskih in socialnih prejemkov. V petem kvintilnem razredu se je povečala koncentracija dohodkov iz zaposlitve, pokojnin z dodatki (zaradi večjega upokojevanja delavcev iz višjih dohodkovnih razredov) ter drugih dohodkov od kapitala. Slovenija je bila sicer tudi leta 2015 med državami z najnižjimi dohodkovnimi neenakostmi v neto dohodkih. Dohodkovne neenakosti v Sloveniji namreč močno znižuje obdavčitev dela.

Slika: Dohodkovne neenakosti (levo) in porazdelitev bruto premoženja (desno)

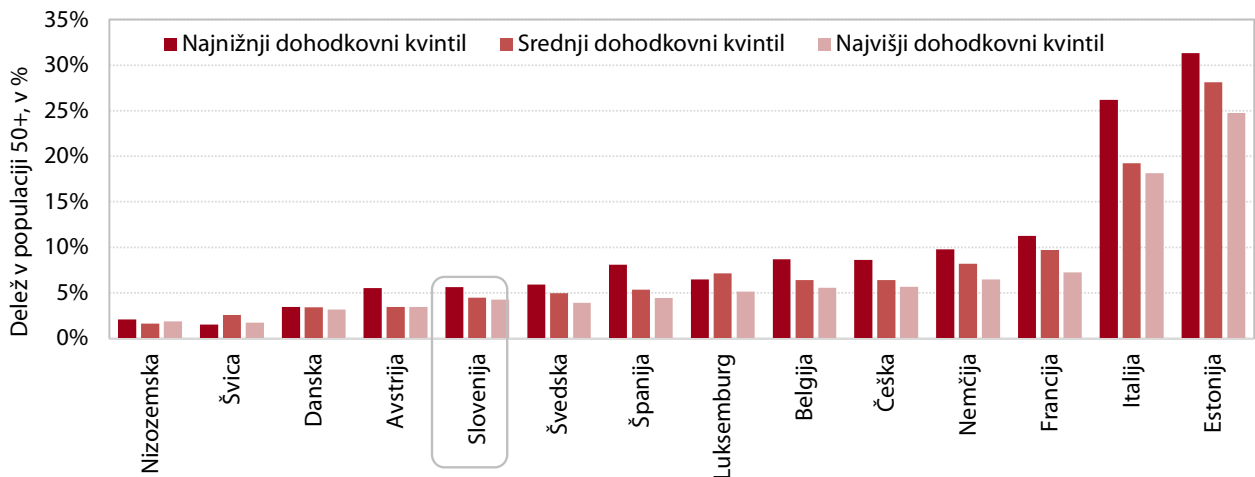

3.3.2 Dejavniki kakovosti življenja

Zaradi razvejanosti javnih institucij in pretežno javnega financiranja je dostopnost prebivalstva do izobraževanja večinoma dobra. Vključenost otrok v vrtnice, ki pomembno vpliva na razvoj otrok in omogoča lažje usklajevanje delovnega in družinskega življenja, je visoka. Tudi deleža mladih (20-24 let) in odraslih (25-64 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo sta visoka, kar je rezultat visoke vključenosti mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje¹⁰³, ki je že vrsto let veliko višja od povprečja EU. Ugodna so tudi gibanja na področju pismenosti mladih, kjer je v zadnjih letih med drugim prišlo tudi do zmanjšanja razlik v dosežkih učencev v povezavi z njihovim socio-ekonomskim položajem. Vključenost odraslih v formalno izobraževanje pa se zmanjšuje in je bila leta 2014 enaka povprečju EU (2,8 %), kar je preskromno z vidika staranja prebivalstva, ki zahteva daljše ostajanje v delovni aktivnosti.

Finančna dostopnost zdravstvenih storitev ostaja razmeroma dobra, podaljšale pa so se čakalne dobe. V obdobju krize so neposredni izdatki iz žepa ostali relativno nizki, kar je povezano z visoko vključenostjo prebivalstva v dopolnilna zdravstvena zavarovanja. Tudi v strukturi potrošnje gospodinjstev predstavlja delež izdatkov za zdravje le 1,9 %, kar je manj kot v povprečju EU (2,3 %). Gospodinjstva v najnižjem dohodkovnem razredu trošijo predvsem za zdravila in medicinsko tehnične pripomočke, gospodinjstvom v najvišjem razredu pa je v zadnjih letih močno porasel delež izdatkov za ambulantne storitve¹⁰⁴, kar je povezano predvsem s podaljševanjem čakalnih dob v javni zdravstveni mreži.¹⁰⁵

Slika 22: Nezadovoljene potrebe po zdravstvenih storitvah v populaciji 50 let in več, zaradi finančnih razlogov in/ali čakalnih dob, po dohodkovnih kvintilih, 2015

Vir: Raziskava SHARE, 5. val, Inštitut za ekonomske raziskave.

Opombe: Obiski pri zobozdravniku niso vključeni. Vprašani v anketi Share se glasita: 1) Ali bi morali v preteklih 12 mesecih obiskati zdravnika, a si tega niste mogli privoščiti zaradi stroškov? Odg. Da; Ne. 2) Ali bi morali v preteklih 12 mesecih kdaj obiskati zdravnika, a ga niste mogli, ker ste morali predolgo čakati? Odg. Da; Ne.

Osnovni kazalniki zdravja so se v zadnjih letih izboljševali, še vedno pa smo precej slabši od drugih držav pri kazalnikih življenjskega sloga. Slovenija ohranja najnižjo stopnjo umrljivosti dojenčkov med vsemi državami EU, zaostanek v številu zdravih let življenja se je zmanjšal, izboljšujejo se tudi samoocene zdravja in oviranosti¹⁰⁶, ki pa so še vedno slabše od povprečja v EU. Še zlasti velik je zaostanek pri populaciji z najnižjimi dohodki in nizko izobrazbo. Po kazalnikih življenjskega sloga pa smo v Sloveniji večinoma slabši kot v povprečju EU (kajenje, alkohol, debelost).

¹⁰³ Visoka vključenost mladih (20-24 let) v terciarno izobraževanje je povezana z brezplačnim študijem za redno vpisane na prvi in drugi stopnji ter ugodnim razmerjem med številom vpisnih mest in prijav nanje.

¹⁰⁴ Od 40 % v letu 2012 na 52 % v letu 2015.

¹⁰⁵ Število vseh čakajočih se je od 1. 1. 2015 do 1. 1. 2016 povečalo za 26 % (od 182.498 na 208.428), v tem nad dopustno mejo s 24.805 na 40.648 čakajočih (Nacionalni inštitut za varovanje zdravja). Po Anketi o zdravju in zdravstvenem varstvu (EHIS) je bilo zaradi čakalnih dob v letu 2014 v celotni populaciji 13,4 % nezadovoljenih potreb, kar tudi približno ustreza razpoložljivim podatkom o številu vseh čakajočih.

¹⁰⁶ Delež populacije, ki svoje zdravje ocenjuje dobro ali zelo dobro, se je leta 2014 ohranil na ravni leta 2013 in znašal 64,8 % (2009: 60 %), kar je manj od povprečja EU (67,4 %). Še bolj zaostajamo po samooceni oviranosti, v letu 2014 je 30 % odrasle populacije ocenilo, da so zaradi zdravstvenih težav zelo ali zmerno omejeni pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti, EU (28 %).

Slednje je tudi glavni razlog za visoko stopnjo prezgodnje umrljivosti¹⁰⁷ ter umrljivosti zaradi raka in samomora, ki ostaja med najvišjimi v državah EU. Po kazalniku preprečenih smrti¹⁰⁸ (kazalnik učinkovitosti sistema) dosegamo povprečje EU. Izboljšanje življenjskega sloga bi lahko prispevalo tudi k zmanjšanju pritiskov na rast izdatkov za zdravstvo.

Na kakovost življenja starejših vpliva dostopnost storitev dolgotrajne oskrbe, ki bi jo bilo treba izboljšati.

Staranje prebivalstva že povečuje potrebe po dolgotrajni oskrbi, kar se kaže v naraščanju števila prejemnikov dolgotrajne oskrbe.¹⁰⁹ Po vključenosti celotne populacije v dolgotrajno oskrbo je Slovenija približno na povprečju OECD¹¹⁰, nekoliko pa zaostaja po vključenosti populacije nad 65 let (SI: 11,3 %; OECD 21: 12,9 %). Najmanj razvito je področje oskrbe na domu, kjer v mednarodni primerjavi tudi najbolj zaostajamo po deležu vključenih.¹¹¹ Neustrezno urejena dolgotrajna oskrba povečuje breme družin in pritiske na koriščenje zdravstvenih storitev ter kaže na potrebo po čimprejšnji sistemski ureditvi dolgotrajne oskrbe. Izziv tako predstavlja oblikovanje enovitega sistema dolgotrajne oskrbe, ki bo zagotavljal kakovostne storitve in njihovo dostopnost v razmerah staranja prebivalstva.

Na kakovost življenja vpliva obisk kulturnih ustanov in prireditev, ki je pri nas razmeroma visok. Razpoložljivi podatki kažejo, da je bil v letu 2013 v primerjavi s povprečjem EU nižji samo delež oseb, ki so si ogledali baletno, plesno ali operno predstavo. V primerjavi z EU je razlika pri obisku kulturnih prireditev oseb iz najnižjega in najvišjega nižjega dohodkovnega razreda velika, kar kaže na omejeno dostopnost do obiska kulturnih prireditev v najnižjem dohodkovnem razredu.

Nekateri kazalniki družbene klime so bili leta 2016 boljši kot v 2008¹¹², občutek osebne ogroženosti ljudi v njihovem življenjskem okolju še naprej ostaja nizek.

Izboljšanje družbene klime kaže povečanje zaupanja med ljudmi, zaupanja v poštenost ljudi in povečanje deleža tistih, ki menijo, da so ljudje večinoma pripravljeni pomagati drugim, kar kaže tudi večji obseg opravljenega prostovoljskega dela. Zaradi izboljšane družbene klime se je povečalo tudi splošno zadovoljstvo z gospodarskim stanjem, vlado, stanjem šolstva in zdravstva, a ostaja nižje kot leta 2008. Nekoliko sta se povečala zadovoljstvo z delovanjem demokracije in zaupanje ljudi v ključne državne institucije, ki pa ostajata nizka. V Sloveniji ostaja občutek osebne ogroženosti ljudi v njihovem življenjskem okolju še naprej nizek, ljudje se počutijo varne, kadar zvečer sami hodijo po svoji soseski, osebno izkušnjo z vlomi ali s fizičnim napadom je leta 2016 doživelo nekoliko manj ljudi kot leta 2008. Slovenija je v primerjavi z drugimi državami EU precej varna država.¹¹³ Tako je leta 2015 je 96 % anketiranih menilo, da je njihova neposredna soseščina varen kraj za življenje, 93 % pa, da je Slovenija varen kraj za življenje.

Splošno zadovoljstvo z življenjem je po zadnjih meritvah¹¹⁴ na podobni ravni kot pred krizo.

Na osebni ravni se je zadovoljstvo z osebno finančno in zaposlitveno situacijo sicer izboljšalo, kljub temu pa respondenti kot dva ključna problema še vedno najpogosteje izpostavijo pokojnine in življenjske stroške. Hkrati zadovoljstvo z gospodarstvom in zaposlitveno situacijo v državi ostaja dokaj nizko, ključni problem na državni ravni je problem brezposelnosti. Pri splošnem zadovoljstvu z življenjem prihaja do vse večjega razhajanja med vzhodno in zahodno Slovenijo, ki presega izključno dohodkovne vidike (npr. kazalnik stopnje tveganja revščine).

¹⁰⁷ Stopnja prezgodnje umrljivosti je kazalnik, s katerim prikazujemo umrljivost pred 65. letom starosti, ki je pogosto povezana z nezdravim in tveganim življenjskim slogom – smrt zaradi nezgod, posebno prometnih, zaradi kajenja in alkohola, včasih pa je tudi v dosegu ukrepov zdravstvenega varstva (zgodnje odkrivanje dejavnikov tveganja, presejalni testi za raka).

¹⁰⁸ Stopnja preprečenih smrti (angl. amenable mortality) pove, koliko smrti določenega vzroka (ali vseh vzrokov, npr. posledice kajenja) bi se lahko izognili z ustreznimi ukrepi preventive in javnega zdravja.

¹⁰⁹ Število prejemnikov se približuje 61 tisoč osebam, pri čemer jih je nekaj več kot tretjina je prejemnikov oskrbe v institucijah, preostali pa so prejemniki oskrbe na domu.

¹¹⁰ Leta 2014 je v Sloveniji znašal 2,9 % (OECD v 2013 pa 2,3 %) (več v Nagode et al., 2014).

¹¹¹ Delež prejemnikov oskrbe na domu je v Sloveniji v 2014 znašal 6,5 % (OECD21 v 2013 pa 8,9 %).

¹¹² Vir za primerjavo z letom 2008 je Evropska družboslovna raziskava 2016 (SJM 2016) - preliminarni podatki.

¹¹³ Kazalniki področja osebne varnosti ne kažejo poslabšanja. Umrljivost zaradi prometnih nesreč se je v Sloveniji leta 2015 v primerjavi z letom prej nekoliko povišala. Na 100.000 prebivalcev je v prometnih nesrečah umrlo 6,9 osebe (2014: 6,3), kar je manj kot v obdobju 1996–2013. Standardizirana stopnja umrljivosti zaradi napadov se je leta 2015 v primerjavi s preteklimi leti znižala in je na ravni leta 2008 (0,6 na 100.000 prebivalcev).

¹¹⁴ Standardni Eurobarometer, Slovensko javno mnenje (SJM) jeseni 2016 ter Eurostat v okviru EU-SILC za leto 2015.

4 Okoljski, regionalni in prostorski razvoj

Gospodarska uspešnost in kakovost življenja sta vse bolj povezani z uspešnostjo prizadevanj za zdravo naravno okolje, enakomerni regionalni razvoj in optimalno rabo prostora. Med gospodarsko krizo so bila gibanja na teh treh področjih precej pod vplivom manjše rabe virov, s ponovno oživitvijo gospodarstva pa bodo zastavljeni cilji težje dosegljivi in bodo zahtevali sistematično ukrepanje. Za prehod v nizkoogljično, zeleno in krožno gospodarstvo bo potrebno izboljšati upravljanje z naravnimi viri, modele proizvodnje in vzorce potrošnje usmeriti v bolj trajnostne oblike ter razviti in podpreti ekonomske spodbude in inovacije, ki koristijo tudi okolju. Slovenija je pri tem sprejela nekatere mednarodne zaveze, uspešnost zelenega razvoja pa bo v veliki meri odvisna od sodelovanja in usklajevanja med vsemi deležniki. To je pomembno tudi za doseganje skladnega regionalnega in trajnostnega prostorskega razvoja.

4.1 Okoljski razvoj

4.1.1 Naravni viri in ravnanje z njimi

Slovenija razpolaga z bogato paletto naravno geografskih in okoljskih zmogljivosti, kar je lahko velika razvojna priložnost. Ima ugodno geografsko, podnebno in prometno lego, dobre bivalne in pridelovalne razmere ter razmeroma dober naravni kapital. Pokrajinska in biotska raznovrstnost je velika, velik del ozemlja je vključen v omrežje posebnih naravovarstvenih območij.¹¹⁵ Obstoječe in za pridelavo potencialno ponovno usposobljene nekdanje kmetijske površine lahko omogočijo primerno prehransko varnost, tudi s sonaravnimi oblikami pridelave. Obsežni in visoko kakovostni vodni viri omogočajo zanesljivo vodno oskrbo. Slovenija je ena najbolj gozdnatih držav v evropskem prostoru, gozdovi pa njen najbolje ohranjen naravni ekosistem, ki ugodno učinkuje na okolje. V vseh pokrajinah je poleg lesa tudi precej drugih vrst obnovljivih virov energije.¹¹⁶

Tabela 3: Osnovni naravni viri in njihova raba

	Slovenija	EU
Kmetijska zemljišča v uporabi v skupni površini, 2013, delež v %	23,6	40,8
kmetijska zemljišča v uporabi, 2013, v ha na prebivalca	0,2	0,3
Gozd v skupni površini, 2015, delež v %	61,6	40,8
lesna zaloga, 2015, v m ³ na prebivalca	167,7	45,6
Razpoložljivi sladkovodni viri, dolgoletno povpr., v m ³ na prebivalca	15.588	7.963
Izkoriščanje domačih virov snovi, 2015, v tonah na prebivalca	13,3	13,2
Obnovljivi viri energije v končni rabi energije, 2015, delež v %	22,0	16,7

Vir: Eurostat in SURS.

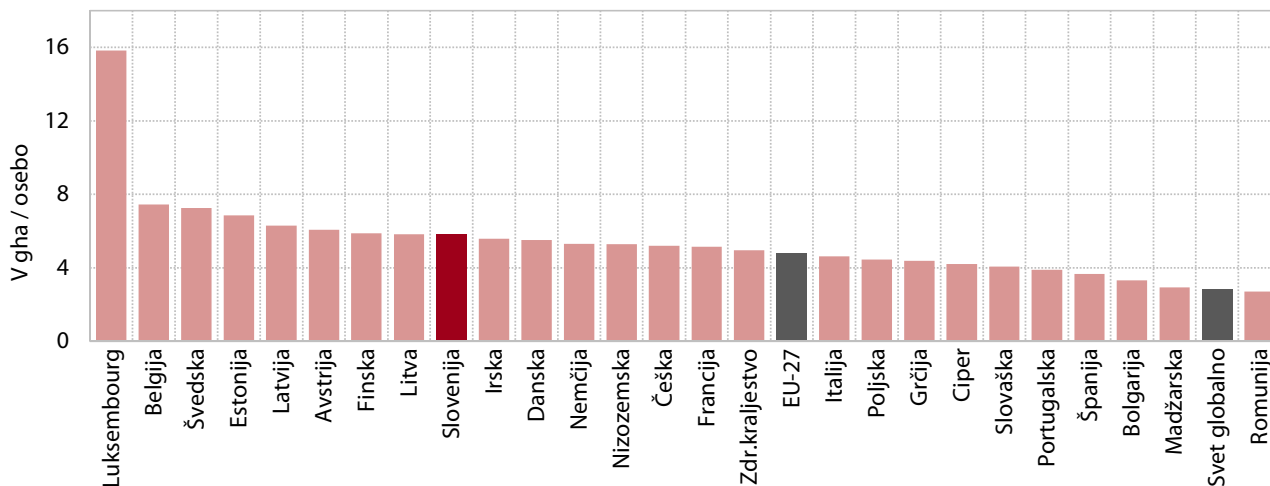
S sedanjim življenjskim slogom in proizvodnimi procesi pa naravo, kljub njeni razmeroma visoki biološki zmogljivosti, preobremenjujemo. Ekološki odtis¹¹⁷ se je v obdobju gospodarske rasti razmeroma hitro zviševal, v recesiji pa znižal približno na raven pred njo in po zadnjem izračunu za leto 2012 znašal 5,8 gha/osebo. To je precej več od biološke zmogljivosti narave, ki je ocenjena na 2,4 gha/osebo. Sloveniji največjo biološko zmogljivost prinašajo gozdovi, kljub veliki površini pa ne zadostujejo za absorpcijo izpustov ogljikovega dioksida, ki k okoljskemu odtisu prispevajo največ. Ocene kažejo, da je povpraševanje po hrani, gorivih, lesu in vlaknih dva in pol krat tolikšno kot znaša biološka zmogljivost obnavljanja. K tolikšni razliki med njima največ prispeva raba neobnovljivih virov energije, to je fosilnih goriv. V povprečju EU so rezultati boljši, ob skoraj enaki biokapaciteti kot v Sloveniji je ekološki odtis nižji; leta 2012 je znašal 4,8 gha/osebo.

¹¹⁵ Slovenija je po deležu površine v Naturi 2000 v ospredju držav EU; znaša več kot tretjino skupne površine.

¹¹⁶ Plut, 2014.

¹¹⁷ Ekološki odtis (angl. Ecological Footprint), ki ga meri Global Footprint Network, je sintezni kazalnik okoljskega razvoja. Izražen je v standardizirani enoti biološko produktivne površine, t. i. globalnih hektarjih (gha). To je rodovitna površina, potrebna za zadovoljitev človekovih potreb po hrani ter površina za ohranjanje njegovega življenjskega sloga in odlaganje odpadkov, ki pri tem nastanejo. Ekološki odtis se primerja z biološko zmogljivostjo narave oz. biokapaciteto; to so tiste biološko produktivne površine, ki so se sposobne regenerirati. Za več glej Poročilo o razvoju 2016, str. 66.

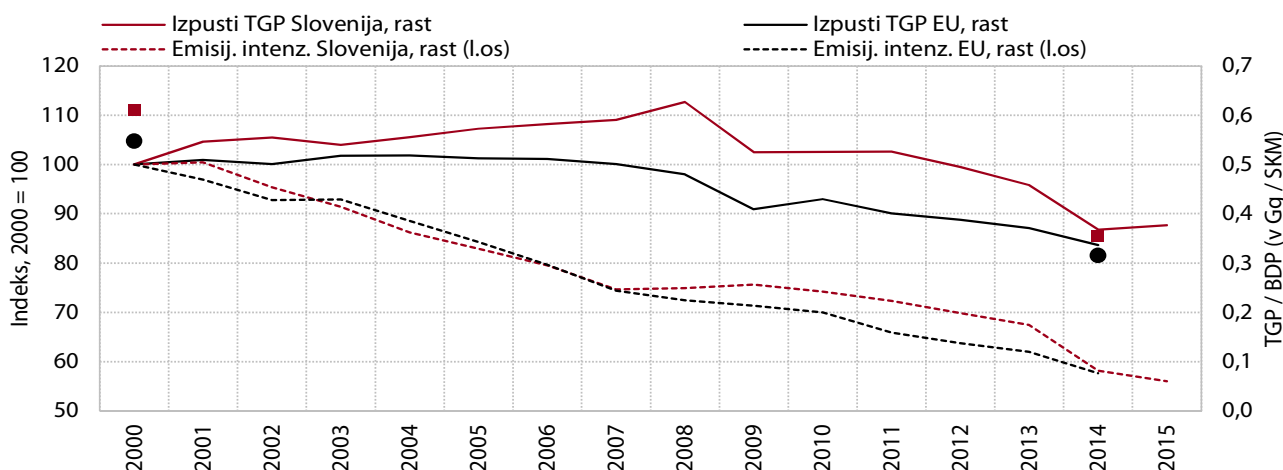
Slika 23: Ekološki odtis, leto 2012

Vir: Global Footprint Network, National Footprint Accounts, 2016.

Izpusti toplogrednih plinov so se po krizi zmanjšali, emisijska intenzivnost pa je še vedno slabša kot v povprečju EU. Izpusti teh plinov, ki povzročajo enega najpomembnejših okoljskih problemov, so bili v letu 2015 za okoli petino manjši kot v tem pogledu najbolj onesnaženem letu 2008 (glej kazalnik 4.1). Po zmanjšanju zaradi zaustavitve delovanja ene izmed večjih termoelektrarn je vodilno mesto prevzel promet. Z vmesnim preverjanjem izvajanja izvedbenega programa za prehod v konkurenčno nizkoogljično gospodarstvo¹¹⁸ je bilo ugotovljeno, da so obveznosti v prvih letih izpolnjene in zastavljeni cilji celo preseženi, kar pa še ne zagotavlja dolgoročnega obvladovanja izpustov. Največja negotovost je dejavnost prometa, kjer je poleg obsega problematična tudi velika letna varibilnost, zato lahko izpolnjevanje cilja ogrozi celo kratkotrajna visoka rabe goriv.¹¹⁹ Zniževanje *emisijske intenzivnosti*, to je izpustov TGP na enoto ustvarjenega BDP, ki je bilo v obdobju gospodarske rasti hitrejše in se je s krizo upočasnilo, pa se je v letih 2014 in 2015 ponovno izboljšalo. Ker so pri tem imeli vlogo vzroki enkratne narave, kot sta zaprtje termoelektrarne in manjše ogrevanje v toplejši zimi, bodo za doseg dosegla dolgoročnejšega izboljšanja tudi ob hitrejši gospodarski rasti potrebne izboljšave trajnejše narave.

Slika 24: Izpusti TGP in emisijska intenzivnost

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy in Economy and Finance, 2017, za leto 2015 preliminarni podatki ARSO; preračuni UMAR.
Opomba: Emisijska intenzivnost je izračunana kot razmerje med izpusti TGP in ustvarjenim BDP v standardih kupne moči.

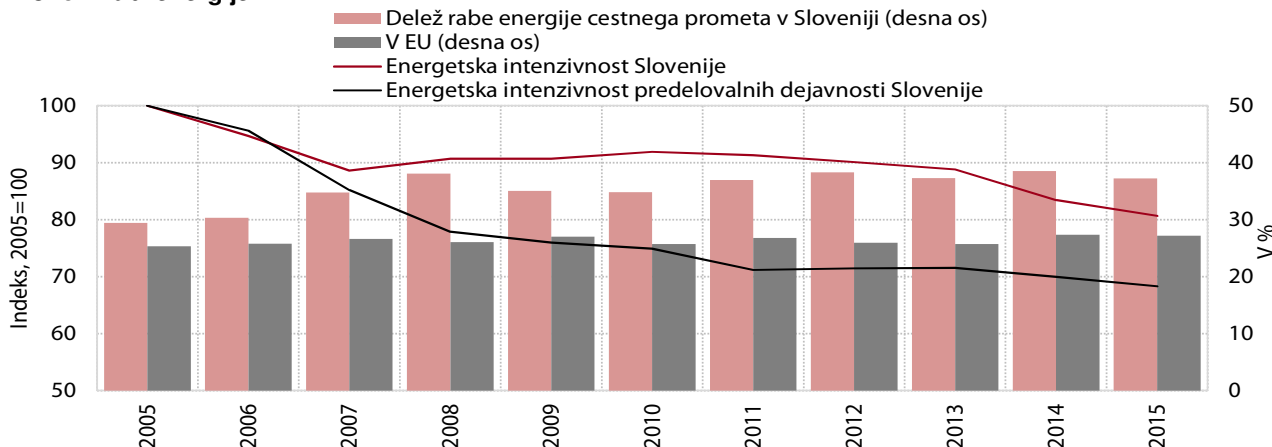
¹¹⁸ Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij TGP do leta 2020, 2014. Cilj Slovenije do leta 2020 je, da se ne bodo povečali za več kot 4 % glede na leto 2005. Obveznost zmanjšanja se nanaša na izpuste v sektorjih, ki niso vključeni v shemo trgovanja s pravicami.
¹¹⁹ Prvo letno poročilo o izvajanju Operativnega programa ukrepov zmanjšanja emisij TGP do leta 2020, 2016.

Kakovost zraka je v Sloveniji precej povezana s presežnimi koncentracijami prašnih delcev in ozona, ki se v daljšem časovnem obdobju ne izboljšujejo. Koncentracija trdnih, prašnih oz. PM delcev je najbolj povezana s kurjenjem lesne biomase v individualnih kuriščih, pa tudi s cestnim prometom, industrijo in kmetijstvom. K zboljšanju bi največ pripomogli večja uporaba tehnološko sodobnejših kurišč in boljša ozaveščenost prebivalstva. Izpostavljenost urbanega prebivalstva tem delcem je kljub znižanju predvsem v zimskem času še razmeroma visoka in presega povprečje v EU (gl. kazalnik 4.2). Zaradi velikega vpliva kakovosti zraka na zdravje prebivalstva se politika EU na tem področju zaostruje; države članice bodo morale pripraviti nacionalne programe nadzora in ukrepe uskladiti z načrti na vseh področjih z največjim vplivom.¹²⁰ Drugi večji problem kakovosti zraka je v Sloveniji povezan z ozonom in njegovimi predhodnimi plini, ki pa so v največji meri posledica cestnega prometa. V Sloveniji je koncentracija ozona pod velikim vplivom čezmejnega prenosa iz nižin v severni Italiji.¹²¹

Raba energije se je ob spremembah v termoenergetiki, nižji gospodarski aktivnosti, učinkovitejši rabi energije in ugodnih vremenskih vplivih zmanjšala in bo leta 2020 verjetno pod ciljno vrednostjo. Raba trdnih goriv se je leta 2014 znižala zaradi prenehanja obratovanja termoelektrarne na rjavi premog in zagona posodobljenega dela termoelektrarne na lignit. Znižuje se tudi raba tekočih goriv, zlasti kurilnega olja, ki ga deloma nadomeščajo cenejši (les) ali čistejši (toplota iz okolice) viri ogrevanja.¹²² Tudi celotna raba energije za ogrevanje se zmanjšuje z bolj varčno rabo, boljšo izolacijo stavb, večjim izkoristkom kurilnih naprav in drugimi ukrepi za učinkovito rabo. Ob vse manjši rabi motornega bencina narašča raba dizelskega goriva. Zaradi visoke rabe energije v prometu se skupna raba energije znižuje počasneje, a cilj 20-odstotnega prihranka glede na predvideno rabo do leta 2020 bo najverjetneje dosežen (gl. kazalnik 4.3).

Energetska intenzivnost¹²³ Slovenije se je v zadnjem desetletju znižala za petino, zaradi velikega deleža energetske intenzivnih dejavnosti pa ostaja razmeroma visoka. Najvišja je v prometu, nekajkrat nižja v predelovalnih dejavnostih (pri tem so najbolj energetske intenzivne papirna in kovinska industrija, nekovine in kemija; gl. kazalnik 4.4), bistveno nižja pa v storitvah. V omenjenih energetske intenzivnejših dejavnostih je porabljenega okoli 40 %, v EU pa tretjina skupne energije. Energetska intenzivnost se je v zadnjem desetletju v Sloveniji zniževala, a počasneje kot v EU in bila leta 2015 za 21 % višja kot v EU (leta 2005 za 16 %).¹²⁴ Tudi v predelovalnih dejavnostih še precej presega povprečno v EU (pri tem se po letu 2009 razlika ne zmanjšuje), čeprav se je močno znižala tik pred krizo, ko je bila posodobljena proizvodnja aluminija in zaprta stara elektroliza.

Slika 25: Energetska intenzivnost skupaj in predelovalnih dejavnosti ter delež rabe energije cestnega prometa v končni rabi energije

Vir: Eurostat Portal Page, Environment and Energy – Energy ter Economy and Finance – National Accounts, 2017; preračuni UMAR.

¹²⁰ Direktiva EU o nacionalnih zgornjih mejah emisij, ki je osrednji element celovitejšega programa »Čist zrak za Evropo«. Določa strožje omejitve za pet glavnih onesnaževal, med katerimi so tudi delci PM. Slovenija naj bi emisije PM_{2,5} v primerjavi z letom v 2005 po letu 2020 zmanjšala za 25 %, po letu 2030 pa za 70 % (v povprečju EU za 22 % in 51 %). To bo zahtevalo nove naložbe, vendar naj bi bili prihranki zaradi manjših stroškov zdravstvene oskrbe in bolezni pri delu nekajkrat višji.

¹²¹ Kakovost zraka v Sloveniji v letu 2015 (Arso), 2016.

¹²² V sestavi energentov za ogrevanje prostorov sta les in kurilno olje leta 2005 pomenila 50 % in 26 %, leta 2015 pa 57 % in 15 %.

¹²³ Energetska intenzivnost je celotna raba energije na enoto BDP.

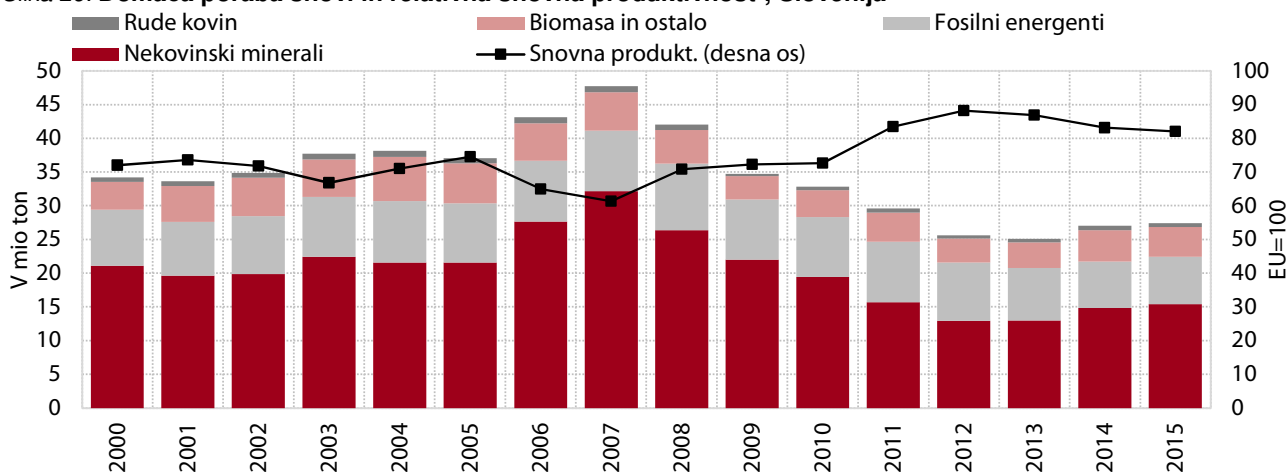
¹²⁴ Pri primerjavi v času upoštevamo kazalnik primerjave primarne energije na enoto ustvarjenega BDP v stalnih cenah, zaradi večje metodološke ustreznosti pa se primerjava med državami v posameznem letu spremlja v standardih kupne moči (SKM).

Promet je dejavnost z enim od največjih negativnih vplivov na okolje, obseg vseh vrst blagovnih prevozov pa se je ob širitvah EU močno povečal. Delež cestnega blagovnega prometa se je z razmahom prevozniške dejavnosti močno povečal sredi prejšnjega desetletja in zadnja leta pomeni malo nad 80 % skupnega blagovnega prometa (gl. kazalnik 4.5). Obseg opravljenih prevozov slovenskih cestnih prevoznikov se je v obdobju 2005–2015 povečal za 62 %. To je predvsem posledica obsežnejšega prevoza po tujini, hkrati pa so se v Sloveniji bolj povečevali prevozi tujih cestnih prevoznikov. Obseg železniškega prometa se je v tem obdobju povečal za okoli polovico manj. Skupni prevoz blaga na prebivalca je v Sloveniji precej večji kot v povprečju EU. Velik vpliv imajo povečani zunanjetrgovinski blagovni tokovi skozi Slovenijo. Po gostoti avtocestnega omrežja na prebivalca se Slovenija uvršča v vrh držav EU, sicer tudi obsežna železniška infrastruktura pa na nekaterih delih ne omogoča hitrejšega povečevanja okoljsko bolj sprejemljivega železniškega blagovnega prometa.

Delež obnovljivih virov energije (OVE) je ob ugodnih naravnih danostih višji kot v povprečju EU, a raste počasneje. Obseg rabe OVE, ki je zelo odvisen od naravnih pogojev (gozdovi, reke, osončenost), je vse bolj odvisen tudi od intenzivnega spodbujanja rabe te energije. V Sloveniji je k rasti rabe OVE do leta 2009¹²⁵ največ prispevala večja raba lesa oz. trdne biomase, pozneje pa raba sončne in geotermalne energije, a raba klasičnih OVE (les, hidroenergija) še vedno močno prevladuje (gl. kazalnik 4.6). Le v treh državah EU je delež ostalih OVE nižji kot v Sloveniji. Razlika je največja v rabi vetrne energije. Delež OVE je v Sloveniji v primerjavi z EU skoraj dvakrat višji pri ogrevanju, precej tudi pri proizvodnji elektrike, izrazito manjši pa je v prometu.¹²⁶ Ob višjem skupnem deležu OVE, ki z 22 % za nekaj odstotnih točk presega povprečnega v EU, pri povečevanju rabe OVE napredujemo počasneje.

Snovna produktivnost slovenskega gospodarstva se je od začetka krize izboljšala, kar pa je predvsem posledica zmanjšanja gradbene aktivnosti. Povečevanje ustvarjenega BDP na enoto porabljene snovi je bilo v obdobju 2007–2012 v Sloveniji hitrejše kot v EU, nato pa počasnejše. Izboljšanje v prvem obdobju je bilo povezano z manjšo porabo nekovinskih mineralov ob znižanju gradbene aktivnosti, ki pa se je v letu 2014 ponovno nekoliko povečala. Snovna produktivnost se je tako do leta 2015 zmanjšala na 82 % povprečne EU, torej je bilo v Sloveniji na enoto porabljene snovi ustvarjenega 18 % manj BDP kot v povprečju EU. V strukturi porabe snovi pa ni večjih razlik (gl. kazalnik 4.7).

Slika 26: Domača poraba snovi in relativna snovna produktivnost¹, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2016; Eurostat Portal Page – Environment, 2016; Eurostat Portal Page – Economy and Finance; preračuni UMAR.

Opomba: ¹ Snovna produktivnost je razmerje med BDP in domačo porabo snovi (v SKM/kg), v grafu sorazmerno glede na EU. Domača poraba snovi je opredeljena kot izkoriščanje domačih virov, povečano za neto uvoz snovi.

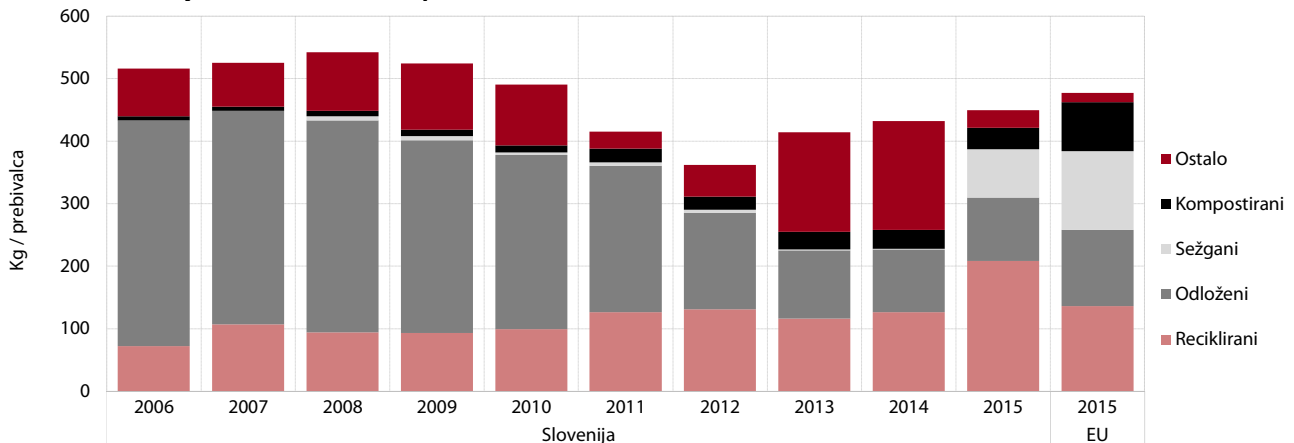
Nastajanje odpadkov se po zmanjšanju v krizi ponovno nekoliko povečuje, v ravnaju z njimi pa je bil dosežen velik napredek. V proizvodnih in storitvenih dejavnostih, kjer jih nastaja glavnina, so se v letu 2015 po treh letih skoraj nespremenjene ravni povečali za 14 % (gl. kazalnik 4.8). Pri zelenem zmanjševanju njihovega nastajanja bo ključna večja preusmeritev proizvodnje v krožni sistem, to je v povečano uporabo za recikliranje primernih materialov, posebno pozornost pa bo treba posvetiti nevarnim odpadkom. Drugo leto zapored se je povečalo tudi nastajanje komunalnih odpadkov, a je v Sloveniji še vedno nižje kot v povprečju EU. *Ravnanje* z odpadki pa se je v zadnjih letih

¹²⁵ V tem letu se je delež zaradi krize in upada rabe energije ter porasta rabe OVE najbolj povečal (tudi ob izboljšanjem statističnem zajetju).

¹²⁶ V letu 2015 smo imeli le 2,2-odstotni delež biogoriv, cilj za leto 2020 na ravni EU pa je 10 %.

precej izboljšalo.¹²⁷ Povečuje se njihova predelava in zmanjšuje odlaganje, ki je z okoljskega stališča najmanj zaželeno ravnanje. V prizadevanju za bolj trajnostno ravnanje bo treba ta delež še zmanjševati. Z odlaganjem odpadkov, ki bi jih bilo mogoče pripraviti za ponovno uporabo, so namreč izgubljene priložnosti za učinkovitejšo rabo virov, manjšo odvisnost od uvoženih surovin, manjše izpuste toplogrednih plinov, pa tudi za ustvarjanje novih delovnih mest.

Slika 27: Ravnanje s komunalnimi odpadki

Vir: Eurostat Portal Page – Environment, 2017; preračuni UMAR. Opomba: upoštevan je izvoz odpadkov, uvoz pa ne. V skupino »ostalo« je zajeta predpriprava odpadkov in njihovo začasno skladiščenje, to je predelava, ki v tem letu ni bila dokončana.

Obremenjevanje okolja s kmetijstvom, ki po mednarodni primerjavi ni med intenzivnejšimi¹²⁸, se po večini opazovanih kazalnikov dolgoročno zmanjšuje. Pri tem se površina ekološko obdelanih zemljišč povečuje in je leta 2015 znašala okoli 9 % vseh (gl. kazalnik 4.9.). To je nad povprečjem v EU, a pomeni le okoli polovico zastavljenega cilja.¹²⁹ Trg ekoloških pridelkov in živil je hitro rastoč segment tržišča živil, rast ponudbe domače ekološke pridelave pa je prepočasna in dosega le okoli petino skupne prodaje.¹³⁰ Proizvodnja je v največji meri uveljavljena v živinoreji, narašča pa zlasti povpraševanje po ekološkem sadju, zelenjavi ter nemesnih predelanih živilih. Predvsem zaradi varstva kakovosti pitnih voda, ki je v Sloveniji v splošnem dobra in se še izboljšuje, je posebna pozornost namenjena kmetovanju na vodovarstvenih območjih. Zaželeno pa bi bila večja učinkovitost skupnega kmetovanja. Merjena s povprečnimi hektarskimi pridelki je pri večini kultur nižja od povprečja v EU, kar sicer kaže na želeno manjšo obremenjevanje okolja, a tudi na slabšo izkoriščenost naravnih virov. Izboljšanje zagotavljanja proizvodnje hrane bo treba posvetiti več pozornosti.¹³¹

Posek lesa in proizvodnja lesnih sortimentov sta se po obsežnem žledolomu iz leta 2014 zelo povečala, a razmeroma veliko najkakovostnejše surovine je bilo usmerjene v izvoz. Kljub povečevanju je bil posek lesa v razmerju do njegovega prirastka v nekaj zadnjih desetletjih razmeroma nizek¹³², po letu 2014, ko je polovico površin slovenskih gozdov prizadel močan žledolom, pa se je zelo zvišal (gl. kazalnik 4.10). Z večjim posekom se je zelo povečala tudi proizvodnja nepredelanega lesa, predvsem lesa za celulozo in plošče. Precej bolj kot skupna proizvodnja nepredelanega lesa pa se je po žledolomu povečala zunanja trgovina z njim; ob nižjem uvozu za okoli petino se je izvoz povečal za okoli tri četrtine. Izvoz hlodov za žago in furnir, ki je najkakovostnejši in za dosego višje dodane vrednosti najprimernejši les, se je več kot podvojil. Obsežen in hitro naraščajoč izvoz tega lesa je neizkoriščena možnost doseganja večje zaposlenosti in višje dodane vrednosti v nadaljnjih členih gozdno-lesne verige.

¹²⁷ Izgrajenih oz. nadgrajenih je bilo več regijskih centrov za ravnanje z odpadki; v programskem obdobju 2007–2013 so bili to eni izmed pomembnejših kohezijskih projektov s področja okolja.

¹²⁸ Po izbranih kazalnikih v Agriculture, fishery and forestry statistics, Eurostat, 2015.

¹²⁹ Cilj za leto 2015 je bilo 20 % kmetijskih zemljišč v uporabi (Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015, 2005).

¹³⁰ Zaključno poročilo Delovne skupine za spremljanje akcijskega načrta razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015, 2012.

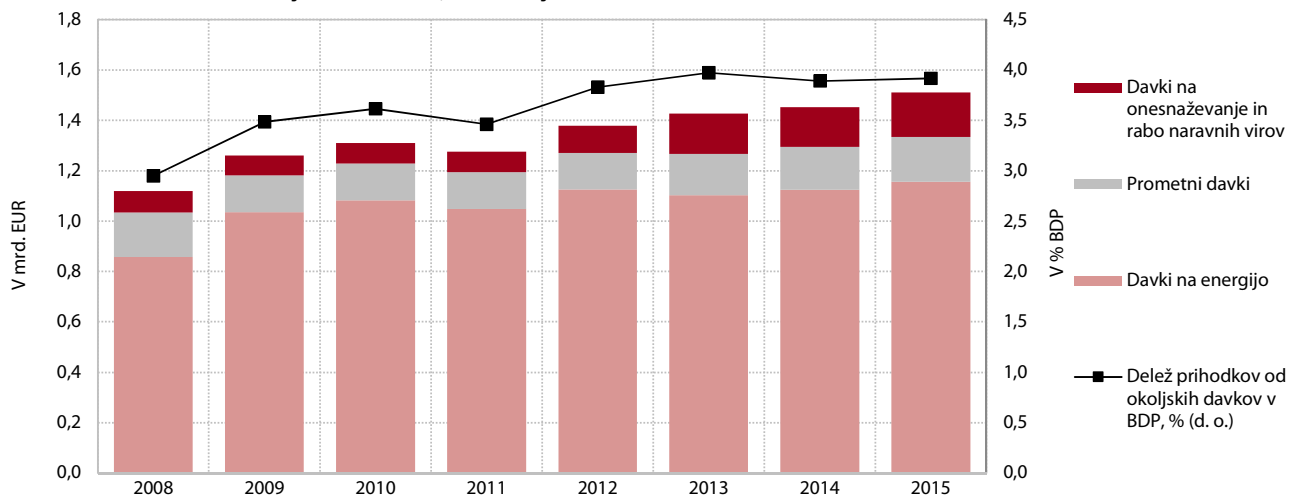
¹³¹ Lampič in drugi, 2016.

¹³² Pri tem je bil posek v državnih gozdovih uresničen približno v višini načrtovanega oz. možnega, v zasebnih gozdovih, ki so v večini, pa je za njim precej zaostajal.

4.1.2 Izbrani okoljski ukrepi

Delež okoljskih davkov v BDP je v Sloveniji višji kot v povprečju EU, njihova rast pa je bila po letu 2008 spodbujena predvsem s ciljem znižanja javnofinančnega primanjkljaja. Skupni prihodki od okoljskih davkov so naraščali; leta 2015 so bili za več kot tretjino višji kot leta 2008. Večji del zvišanja v tem obdobju izhaja iz dvigov trošarinskih stopenj na energente, zlasti v letih 2009 in 2012, ter v letu 2012 uvedene CO₂ takse na tekoča goriva. Dve tretjini okoljskih davkov sta bremenili gospodinjstva.¹³³ Merjeno z deležem plačanih okoljskih davkov v dodani vrednosti je najbolj obremenjena dejavnost (i) oskrba z energijo, paro in električno energijo, ki ji sledita (ii) promet in skladiščenje¹³⁴ ter (iii) oskrba z vodo, ravnanje z odpadki in skrb za okolje. Obremenitev se je po letu 2008 povečala v vseh dejavnostih. Delež okoljskih davkov v BDP, ki je bil v zadnjih treh letih približno enak, okoli 4-odstoten, je v Sloveniji precej višji kot v povprečju EU; leta 2015 za 1,5 o. t. To je predvsem posledica obširnejše rabe pogonskih goriv v cestnem prometu, ki izhaja iz razpršene poseljenosti prebivalstva, velikega obsega tranzitnega cestnega prometa ter slabo razvitega železniškega in drugega javnega potniškega prometa.¹³⁵

Slika 28: Prihodki od okoljskih davkov, Slovenija

Vir: SI-STAT – Okolje in naravni viri – Okoljski davki, 2017.

Trošarinske stopnje za posamezne energente, podobno kot v EU, ne odsevajo njihove energetske vsebnosti in izpustov CO₂. Povišanje implicitne davčne stopnje (IDS)¹³⁶ na rabo energije, ki je bila leta 2015 za okoli 42 % višja kot v predkriznem letu 2008, je bilo spodbujeno s potrebo po uravnoteženju javnih financ. Rast je posledica po letu 2008 razmeroma visoke obdavčitve tekočih pogonskih goriv. Leta 2015 so bile javne dajatve (okoljski davki, DDV in ostale javne dajatve) na liter 95-oktanskega bencina in dizelskega goriva višje kot v večini sosednjih držav. Pri tem so bile v Sloveniji in skoraj vseh članicah EU trošarinske stopnje na bencin višje kot na dizelsko gorivo, kljub nižjim izpustom CO₂. Učinkovitost okoljskih davkov pri varovanju okolja so v zadnjih letih zniževali tudi: (i) neučinkovitost evropskega sistema trgovanja z emisijskimi kuponi, saj so dovoljenja za izpuste CO₂ pri mnogih podjetjih višja od njihovih potreb, (ii) okolju škodljive subvencije ter (iii) padanje cene nafte, kar je zmanjšalo učinek višjih dajatev na njeno potrošnjo in uporabo čistejših virov energije.¹³⁷

¹³³ To je delno rezultat metodološke poenostavitve, s katero se večino porabe pogonskih goriv pripiše gospodinjstvom.

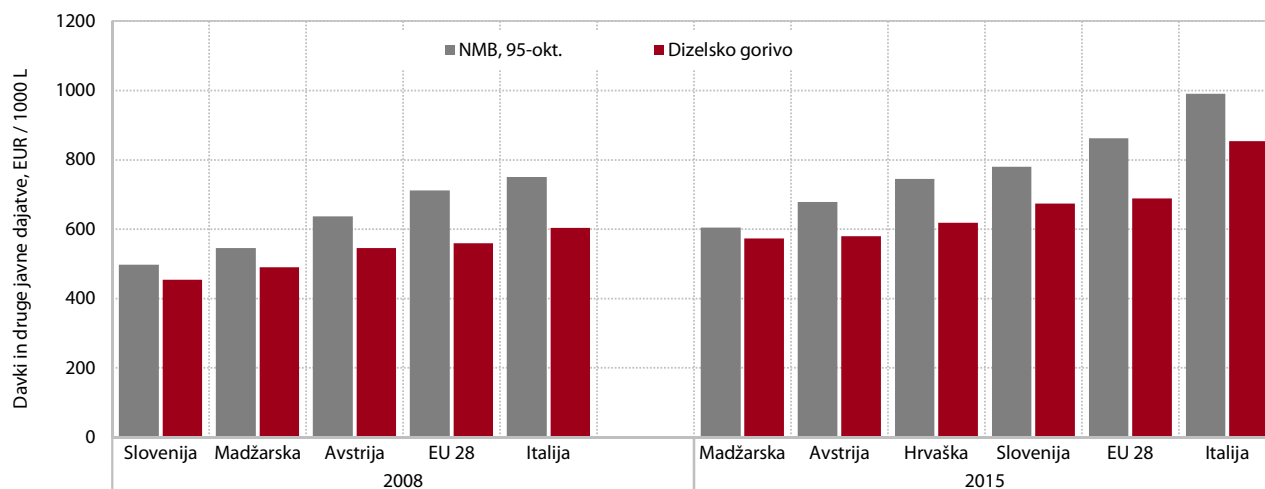
¹³⁴ Obremenjenost prometa in skladiščenja je bila sicer zmerna. Ob naglem dvigu trošarinskih stopenj leta 2009 je bila namreč uvedena možnost delnega vračila plačanih trošarin na dizelsko gorivo za pogon motornih vozil za namene poslovne uporabe (do minimalne stopnje, določene v energetske direktivi EU).

¹³⁵ Po kakovosti železniške infrastrukture se Slovenija med državami EU uvršča na 21. mesto, po kakovosti cest pa na 16. mesto (WEF, Indeks globalne konkurenčnosti, 2015–2016).

¹³⁶ IDS na rabo energije meri efektivno povprečno davčno obremenitev 1 tone ekvivalenta nafte.

¹³⁷ Fricke, 2016 in Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo (MOP), 2015.

Slika 29: Davki in druge javne dajatve na bencin in dizelsko gorivo

Vir: Weekly Oil Bulletin (EK), 2017. Opombe: NMB – neosvinčeni motorni bencin. Podane so vrednosti konec leta.

Ostali ukrepi z večjimi okoljskimi učinki, kot so spodbude v okviru evropske kohezijske politike, državne pomoči za varovanje okolja in proračunska sredstva za okoljsko in energetska raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD), so se okrepili. Iz finančnega obdobja 2007–2013 je bilo do konca leta 2015¹³⁸ v okviru operativnih programov za okoljsko in prometno infrastrukturo (OP ROPI) upravičencem iz državnega proračuna izplačano 1,6 mrd. EUR; pri tem je bila velika večina teh sredstev s strani EU že povrnjenih.¹³⁹ Največ izplačil je bilo namenjenih projektom varstva okolja in železniški infrastrukturi. V novi finančni perspektivi bo tovrstnim projektom dodeljena le 1 mrd. EUR. Na področju varstva okolja postajajo vse pomembnejše tudi državne pomoči; te so v letu 2015 znašale že okoli 190 mio. EUR in so bile v največji meri namenjene obnovljivim virom energije (gl. kazalnik 1.11). Povečujejo se tudi državna proračunska sredstva za RRD za okoljske in energetske namene ter število zelenih patentov¹⁴⁰, vendar oboje ostaja na razmeroma nizki ravni. Največ prvih prijav slovenskih prijaviteljev pri EPO je s področja tehnologij, povezanih z blaženjem posledic podnebnih sprememb v povezavi z energijo. Tudi glede na sestavljeni eko-inovacijski indeks za leto 2015¹⁴¹ ostaja Slovenija pod evropskim povprečjem, predvsem zaradi nizkih naložb v zelene industrije. Skromno izkoriščanje priložnosti dinamičnega globalnega trga okoljskih tehnologij¹⁴² ostaja za raziskovalno in inovacijsko dejavnost ter trajnostno rast slovenskega gospodarstva velik izziv.

Tabela 4: Delež proračunskih sredstev za okolje in energijo v celotnih proračunskih sredstvih za RRD, v %*

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija								
Okolje	3,51	2,27	3,27	3,36	2,98	3,10	3,30	6,21
Energija	1,11	1,58	1,99	3,59	2,79	2,90	3,08	2,63
EU								
Okolje	2,87	2,80	2,69	2,62	2,62	2,54	2,48	2,68
Energija	3,75	3,64	3,88	3,88	3,84	4,27	4,07	4,11

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2017; SURS, 2016.

Opomba: * V skladu z mednarodno metodologijo Frascati gre za finančna sredstva, ki jih država nameni za izvajanje RRD znotraj države ter v tujini, ne glede na sektor izvajanja (OECD Frascati Manual, 2002).

¹³⁸ Izplačila iz državnega proračuna za izvajanje evropske kohezijske politike so bila možna do konca leta 2015, povračila pa še v letu 2016.

¹³⁹ Slovenija je preteklo finančno obdobje zaključila zelo uspešno, predvsem s pomočjo poenostavljanja procedur in uvajanja t. i. nadomestnih projektov.

¹⁴⁰ Število zelenih patentov se je v obdobju 2005–2013 povečalo s 4 na 58. Med zelene patente oz. patenete, povezane z okoljskimi tehnologijami, se uvrščajo: (i) okoljsko upravljanje (zmanjševanje onesnaževanja zraka, vode, upravljanje z odpadki, sanacija tal, okoljski nadzor), (ii) prilagoditvene tehnologije v povezavi z vodo, (iii) tehnologije za blaženje posledic podnebnih sprememb na področju energije, transporta in stavb ter (iv) zajem, shranjevanje, sekvestracija ali odstranjevanje toplogrednih plinov (Haščič and Migotto, 2015).

¹⁴¹ Eco-innovation Scoreboard, 2016.

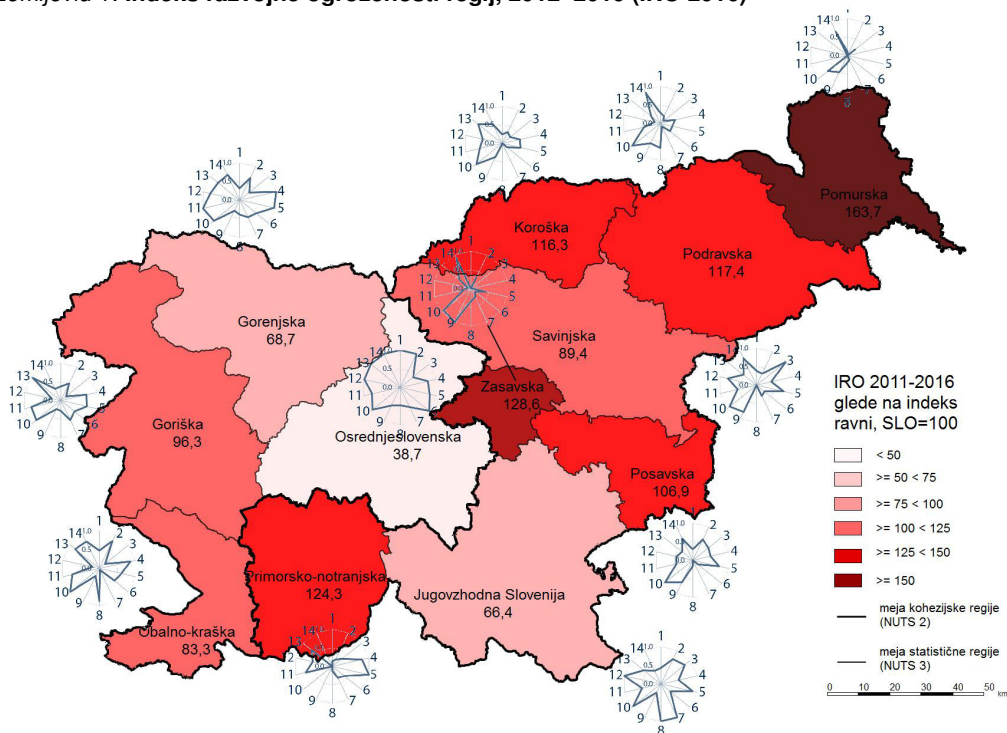
¹⁴² V obdobju 1980–2005 so zeleni patenti na osnovi okoljskih tehnologij predstavljali približno 5 %, leta 2015 pa že 10 % vseh patentiranih izumov na svetu (Haščič and Migotto, 2015).

4.2 Regionalni razvoj

V Sloveniji so regionalne razlike po osnovnih kazalnikih gospodarske razvitosti, kot sta višina BDP na prebivalca in stopnja brezposelnosti, relativno majhne. To je glede na velikost države pričakovano, a je tudi rezultat (i) dolgoletne politike skladnega regionalnega razvoja (ii) sistema policentričnega razvoja poselitve in (iii) razmeroma velike dnevne delovne migracije, kar omogoča ustvarjanje dohodkov v razvitejših regijah in trošenje v revnejših. Potem ko so se razlike pred krizo zaradi osredotočene gospodarske aktivnosti v osrednjeslovenski regiji, ki ustvari več kot tretjino skupnega BDP, povečevale, so se v krizi zmanjšale, ker se je gospodarska aktivnost hitreje zniževala v razvitejših regijah. V teh, ki so večinoma v zahodni kohezijski regiji, se je posledično stopnja registrirane brezposelnosti povečala, v vzhodni kohezijski regiji pa je ostala na visoki ravni (gl. kazalnika 4.12 in 4.13).

Razvojno najbolj ogrožene so večinoma regije severovzhodne Slovenije. Indeks razvojne ogroženosti (IRO)¹⁴³ kaže, da je pomurska regija razvojno okoli štiri krat bolj ogrožena kot osrednjeslovenska, razmerje med obema skrajnima regijama in koeficient varacije pa sta se v zadnjih letih zmanjšala. Razvojna ogroženost se je najbolj zmanjšala v podravski regiji, zaradi manjše stopnje registrirane brezposelnosti pri mladih in skupaj ter zaradi boljše izobrazbene strukture prebivalstva. Tudi naravne nesreče so to regijo v zadnjih nekaj letih prizadele manj kot ostale. Nasprotno se je razvojna ogroženost v opazovanem obdobju najbolj povečala v primorsko-notranjski regiji, zaradi poslabšanja pri skoraj vseh vključenih kazalnikih.

Zemljevid 1: Indeks razvojne ogroženosti regij, 2012–2016 (IRO 2016)

- 1 Bruto domači proizvod na prebivalca
- 2 Bruto dodana vrednost na zaposlenega
- 3 % bruto investicij v osnovna sredstva v BDP
- 4 Stopnja registrirane brezposelnosti (15–29 let)
- 5 Stopnja delovne aktivnosti (20–64 let)

- 6 % preb. s terciarno izobrazbo (25–64 let)
- 7 % bruto domačih izdatkov za RRD v BDP
- 8 % vsaj sekundarno prečiščene odpadne vode
- 9 % površine varovanih območij
- 10 % ocenjene škode zaradi elementarnih nesreč v BDP

- 11 Stopnja registrirane brezposelnosti
- 12 Indeks staranja prebivalstva
- 13 Razpoložljivi dohodek na prebivalca
- 14 Poseljenost v km² na prebivalca

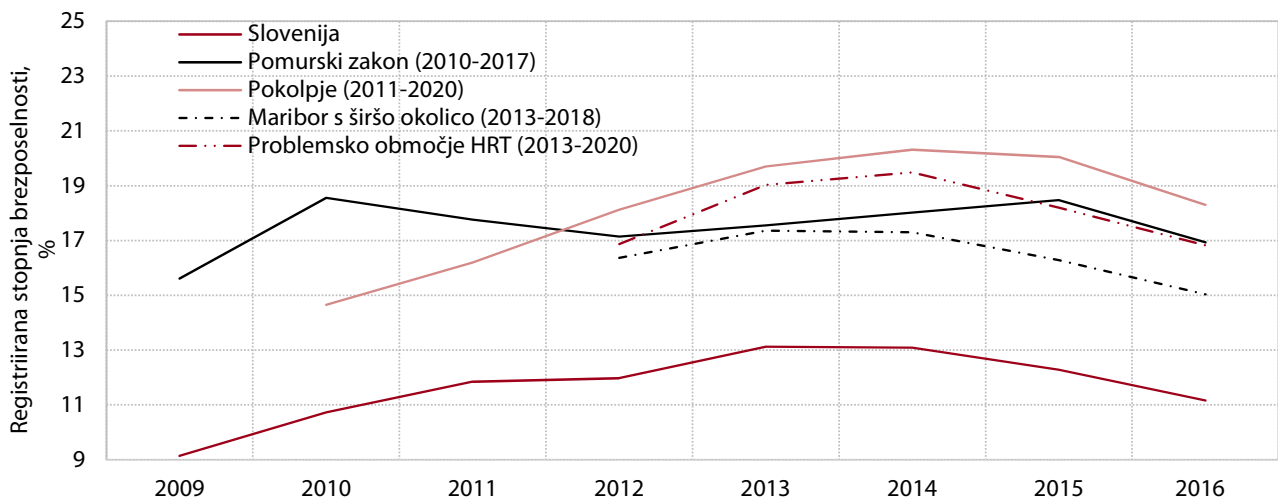
Vir: SURS, ARSO, URSZR, MGRT, DRI upravljanje investicij d.o.o., izračuni UMAR.

Opomba: V grafih (diamanti) so prikazane standardizirane vrednosti posameznih kazalnikov, ki sestavljajo IRO in se gibljejo od 0 (najslabša vrednost) do 1 (najboljša vrednost). V pomurski regiji, ki je po IRO najslabša, ima veliko kazalnikov vrednost 0, v osrednjeslovenski, ki je po IRO najboljše, pa 1.

¹⁴³ Razvoj v regijah je odvisen od številnih dejavnikov, zato je bil kot orodje za njegovo spremljanje razvit sintezni kazalnik IRO. Sestavljen je iz 14-ih podkazalnikov, ki so navedeni pod Zemljevidom 1.

Zaradi nadpovprečne brezposelnosti v nekaterih območjih so bili uvedeni dodatni začasni ukrepi endogene regionalne politike.¹⁴⁴ Zaradi visoke brezposelnosti je bil najprej sprejet interventni razvojni zakon za Pomurje¹⁴⁵, nato pa so bili za Pokolpje, Maribor z okolico ter območje občin Hrastnik, Radeče in Trbovlje (HRT) uvedeni začasni ukrepi razvojne podpore. Povsod se ukrepi izvajajo na osnovi razvojnih programov, ki so časovno omejeni.¹⁴⁶ Temeljijo na aktiviranju lastnih razvojnih potencialov območij, podprti pa so s ciljno usmerjenimi proračunskimi sredstvi. Glavna cilja vseh programov sta zmanjšanje brezposelnosti z ohranjanjem obstoječih in ustvarjanjem novih delovnih mest ter povečanje dodane vrednosti na zaposlenega. Tudi po uvedbi ukrepov je stopnja registrirane brezposelnosti v vseh območjih še naraščala, po letu 2014 pa se je začela zmanjševati. Ker pa se je zmanjševala tudi v ostalih regijah, je bilo to lahko bolj posledica splošnega izboljšanja gospodarskih razmer. Rezultat dosedanjih ukrepov je okoli 1.300¹⁴⁷ zaposlitev v Pomurju (načrtovanih 1.000) in okoli 250¹⁴⁸ v Pokolpju (načrtovanih 400).

Slika 30: Stopnja registrirane brezposelnosti v območjih ukrepov razvojne podpore, 2009–2016, v %

Vir: SURS, preračuni UMAR.

V območjih izvajanja začasnih ukrepov se je dodana vrednost na zaposlenega povečala, a je to tudi posledica splošnega okrevanja gospodarstva. Rast je bila večinoma višja kot v slovenskem povprečju tako v gospodarskih družbah, kot pri samostojnih podjetnikih, na kar pa je vplivalo tudi nadpovprečno zmanjšanje števila zaposlenih in propad slabih podjetij v teh območjih. K boljšim rezultatom so prispevala tudi evropska sredstva kohezijske politike¹⁴⁹, ki bodo pomembna razvojna sredstva tudi v zdajšnjem programskem obdobju.¹⁵⁰ Dolgoročneje učinke ukrepov v vseh programih razvojnih podpor bo mogoče bolj realno oceniti šele po zaključku njihovega izvajanja.

4.3 Trajnostni prostorski razvoj

Prostorski razvoj zaznamuje koncentracija prebivalstva v suburbanih območjih, blizu večjih središč ob avtocestnem križu. V Sloveniji je stopnja urbanizacije ob neenakomerni in razpršeni poseljenosti razmeroma nizka¹⁵¹, kar je posledica (i) naravnih pogojev, (ii) zgodovinskega razvoja, (iii) načrtnega spodbujanja policentričnega urbanega

¹⁴⁴ ZSRR-2 in Uredba o izvajanju ukrepov endogene regionalne politike določata pogoje za uvedbo dodatnih začasnih ukrepov na problemskih območjih z visoko brezposelnostjo (stopnja registrirane brezposelnosti nad 17 %).

¹⁴⁵ Zakon o razvojni podpori Pomurski regiji v obdobju 2010–2015; obdobje je bilo podaljšano do konca leta 2017.

¹⁴⁶ Pomurje za obdobje 2010–2017, Pokolpje za 2011–2020, Maribor z okolico in občine HRT za 2013–2018.

¹⁴⁷ Vključene so vse po pogodbah predvidene zaposlitve. Investitorji so se zavezali, da bodo delovna mesta ustvarili v času od treh do petih let po zaključku investicije.

¹⁴⁸ 5. letno poročilo o izvajanju programa spodbujanja konkurenčnosti in ukrepov razvojne podpore Pokolpju v obdobju 2011–2016.

¹⁴⁹ Do konca leta 2015 je bilo iz proračuna RS upravičencem izplačanih 4,3 mrd EUR, največ pomurski regiji, okoli 4 tisoč EUR na prebivalca.

¹⁵⁰ Po oceni EK prispevajo kohezijska sredstva k rasti BDP pri največjih prejemnikih med 4 in 6 o. t. Euro investiranih kohezijskih sredstev v obdobju 2007–2014 naj bi k BDP dodatno prispeval 2,7 EUR do leta 2023 (Ex post evaluation of the ERDF and Cohesion Fund 2007–13 (EK), 2016).

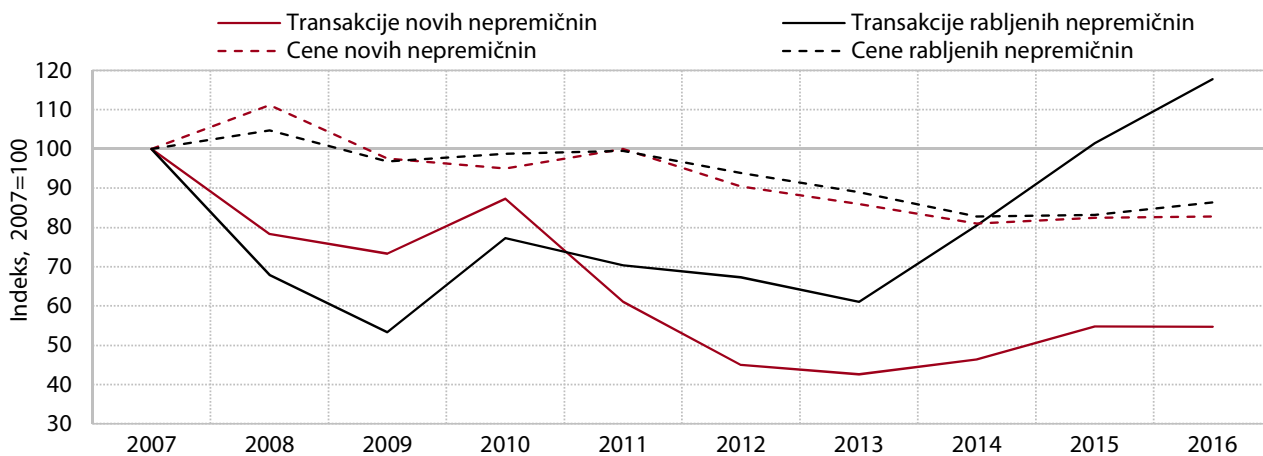
¹⁵¹ V Sloveniji v mestnih območjih živi le okoli polovica prebivalstva, v povprečju EU pa okoli tri četrtine.

sistema ter (iv) visokega vrednotenja življenja v naravnem okolju. Zadnja leta se demografsko krepijo suburbana območja v bližini večjih središč z dobro prometno povezavo z regionalnimi in nacionalnimi središči. Gradnja stanovanj sledi avtocestnemu križu, ki omogoča hitro dostopnost do s kraji bivanja vse bolj prostorsko neuskkljenimi lokacijami delovnih mest, izobraževalnih centrov in oskrbe. V občinah ob avtocestah se število prebivalcev povečuje, tako zaradi naravnega kot selitvenega gibanja. Hkrati se povečuje tudi število delovnih migrantov, zaradi večjega osebnega potniškega prometa pa je vse več prebivalcev izpostavljenih onesnaženemu okolju in prekomernemu hrupu.

Prostorski trendi niso v skladu s ciljem urbane koncentracije v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije (SPRS)¹⁵². Suburbanizacija vpliva na demografsko stagniranjne urbanih centrov, kjer se prebivalstvo pospešeno stara. Staranje in praznjenje je značilno tudi za območja, ki nimajo dobrih prometnih povezav, so gospodarsko manj uspešna in nimajo dovolj delovnih mest za praviloma bolj izobraženo mlajšo populacijo. Tu je višji delež opuščeni stavb in praznih stanovanj, krajina se zarašča zaradi opuščanja kmetovanja. Problematična je oskrba prebivalcev s storitvami splošnega in splošnega gospodarskega pomena kot so zdravstvo, socialno varstvo in javni potniški promet. Pričakovane demografske spremembe bodo sedanje trende v prostoru še okrepile in v območjih upadanja števila prebivalstva se bodo lahko pritiski po krčenju obsega dejavnosti splošnega in splošnega gospodarskega pomena še povečali.

Stanovanjski nepremičninski trg, ki je pomemben segment prostorskega razvoja, še naprej okreva, pri tem pa trg najemniških stanovanj ostaja skromen. Ob prisotnem in pričakovanem oživljanju nepremičninskega trga, še vedno nizkih ravneh gradnje novih stanovanjskih nepremičnin¹⁵³ in demografskih spremembah bi lahko v naslednjih letih pričakovali pomanjkanje primernih stanovanj. Delno bi se neustrezna struktura ponudbe stanovanjskih nepremičnin lahko izboljšala z aktiviranjem nezasedenih stanovanj, z energetske in funkcionalno prenovo starejših stanovanj ter z gradnjo javnih in zasebnih najemnih stanovanj, kar so tudi osnovni cilji sprejete Resolucije.¹⁵⁴ Prve aktivnosti pri njenem izvajanju so se leta 2016 začele s projektom, ki bo določil metodo in kriterije za prepoznavanje območij s potencialom za poselitev¹⁵⁵, kjer bi se financirala gradnja javnih stanovanj za najem.

Slika 31: Transakcije ter cene novih in rabljenih stanovanjskih nepremičnin, Slovenija

Vir: SURS, 2017; izračuni UMAR.

Na področju enostavnosti poslovanja dolgotrajni postopki pridobivanja gradbenih dovoljenj in dokumentacije za začetek gradnje kljub izboljšanju še vedno predstavljajo pomembno oviro. Pri registraciji nepremičnin in pridobitvi gradbenih dovoljenj je bilo v zadnjih letih sprejetih več ukrepov, ki so ugodno vplivali na enostavnost

¹⁵² Trenutno še veljavne SPRS iz leta 2004.

¹⁵³ Število začeti gradnji stanovanj je bilo leta 2014 najmanjše po osamosvojitvi oz. za 75 % manjše kot v letu 2007. Leta 2015 se je zaradi gradnje fizičnih oseb nekoliko povečalo, izdana gradbena dovoljenja pa kažejo na nadaljnjo rast tudi v letu 2016.

¹⁵⁴ Resolucija o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025, 2015. Med drugim je predvideno nadaljnje koriščenje finančnih instrumentov Eko sklada, predvsem ugodnih posojil in nepovratnih sredstev za vlaganje v izboljšanje energetske učinkovitosti stavb. Akcijski načrt izvajanja Resolucije do leta 2025 predvideva zmanjšanje števila nezasedenih stanovanj, opremljenih z osnovno infrastrukturo, z 90 tisoč na 40 tisoč. Delež najemnih stanovanj naj bi se z 9 % v letu 2011 povečal na 16 % v 2025 (v 2013 v povprečju EU 30 %).

¹⁵⁵ Projekt »Opredelitev in določitev prednostnih območij za stanovanjsko oskrbo – PROSO«.

poslovanja.¹⁵⁶ Postopki pridobivanja gradbenih dovoljenj pa so zaradi dolgotrajnejšega usklajevanja z drugimi deležniki še vedno razmeroma dolgi, za četrtno daljši kot v povprečju EU.¹⁵⁷ Težave so pri ugotavljanju skladnosti s prostorskimi akti, za pripravo katerih so pristojne lokalne oblasti, in pri pridobivanju predpisanih soglasij, ki so pogoj za izdajo gradbenih dovoljenj. Dolgotrajnejše usklajevanje je tudi razlog za razmeroma dolgotrajno evidentiranje nepremičnine za podjetja; ta čas je za polovico daljši kot v povprečju EU.¹⁵⁸

Neuspešno medsebojno usklajevanje sektorskih politik narekuje spremembe na zakonodajnem in strateškem področju urejanja prostora. Navzkrižja interesov različnih nosilcev planiranja, ki so pri posegih v prostor vedno prisotna, se pogosto rešujejo s prevlado posameznih sektorjev. Pri tem prihaja tudi do škodljivih in ekonomsko neupravičenih posegov mimo dolgoročnih razvojnih ciljev. Predlog nove zakonodaje¹⁵⁹ med drugim predvideva ponovno povezovanje regionalnega razvoja in prostorskega načrtovanja. V dosedanjih aktivnostih v procesu prenove SPRS, ki se zaključuje, so bile prepoznane štiri ključne teme: (i) funkcionalna urbana območja, (ii) prostorske možnosti za nizkoogljično družbo, (iii) podeželje in zelena infrastruktura ter (iv) gorska in obmejna območja. Ob tem so bile opredeljene njihove prostorske usmeritve in možni ukrepi. Mestne občine so v letu 2016 sprejele trajnostne urbane strategije, ki bodo osnova za financiranje urbanega razvoja iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj. S projekti, kot so eProstor, eGraditev in ePlan se postopoma izboljšuje informatizacija prostora, hkrati se vzpostavljajo instrumenti zemljiške politike. To bo prispevalo h kakovostnejšim prostorskim podatkom, ki so ključni za informirano odločanje, upravljanje in spremljanje načrtanega prostorskega razvoja.

¹⁵⁶ Vzpostavitev registra nepremičnin, informatizacija zemljiške knjige, odprava zahteve za pridobitev projektnih pogojev od ponudnika vode in kanalizacije ipd. Ukrepi so tudi izboljšali uvrstitev Slovenije v mednarodni primerjavi (Svetovna banka, Doing Business 2017, 2016).

¹⁵⁷ V Sloveniji 225 dni, v povprečju EU 168 dni. Samo čas od popolne vloge pa je po podatkih upravne statistike v letu 2015 trajal 21 dni, kar je v okviru zakonsko predpisanega roka, ki je do 60 dni (Zakon o graditvi objektov, 2014 in Zakon o splošnem upravnem postopku, 2013).

¹⁵⁸ V Sloveniji 49 dni, v povprečju EU 24 dni. V tem je zajet tudi čas za pridobivanje potrebnih potrdil iz različnih javnih evidenc.

¹⁵⁹ V letu 2016 so bili pripravljene predlogi Zakona o urejanju prostora, Gradbenega zakona in Zakona o pooblaščenih arhitektih in inženirjih.

Priloga: Kazalniki razvoja Slovenije

1 Makroekonomski okvir

Makroekonomska stabilnost in gospodarska rast

- 1.1 Realna rast bruto domačega proizvoda
- 1.2 Inflacija
- 1.3 Tekoči račun plačilne bilance
- 1.4 Bruto zunanji dolg
- 1.5 Neto finančna pozicija

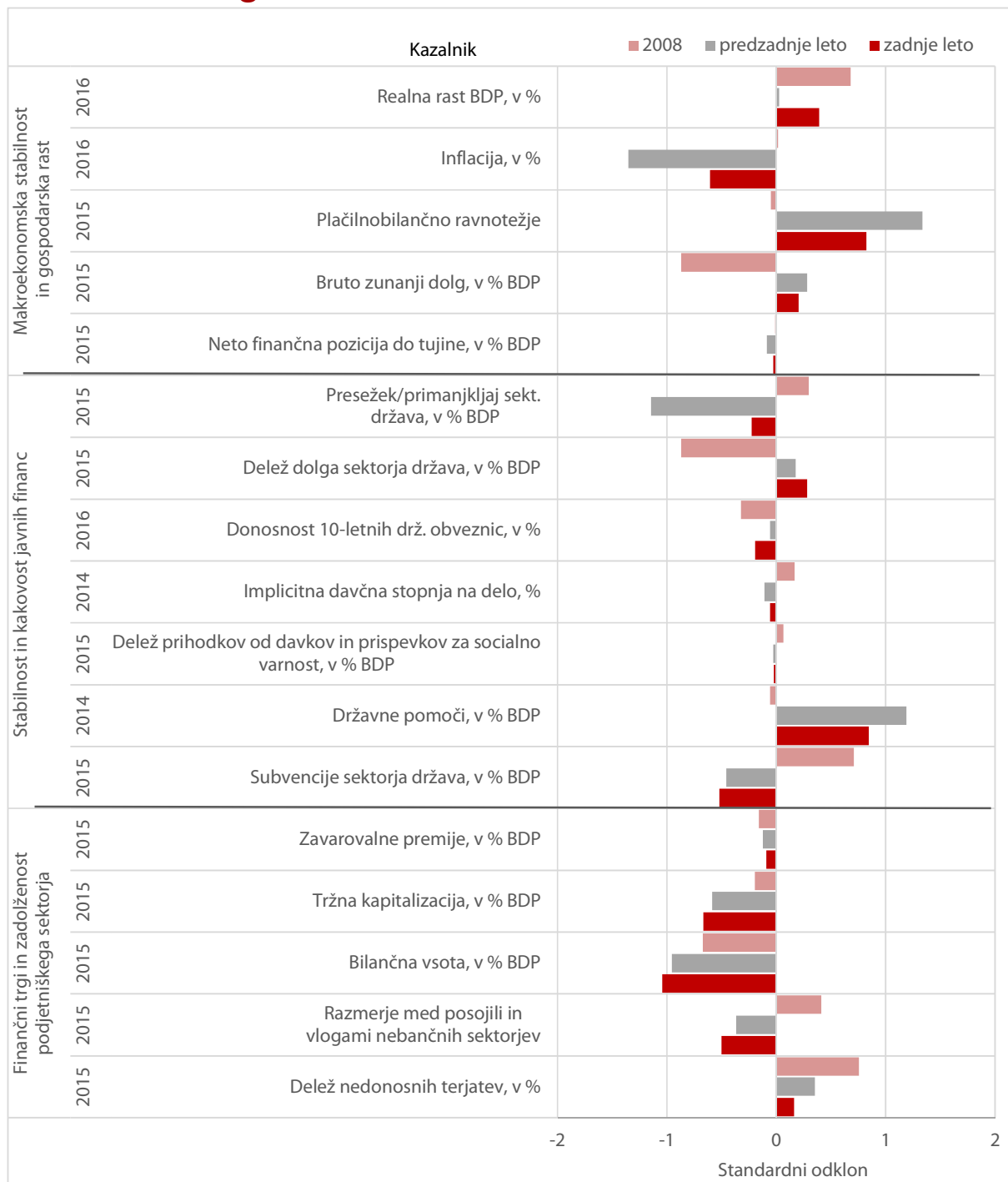
Stabilnost in kakovost javnih financ

- 1.6 Ravnotežje sektorja država
- 1.7 Dolg sektorja država
- 1.8 Donosnost 10-letnih državnih obveznic
- 1.9 Davki in prispevki za socialno varnost
- 1.10 Davčna obremenitev ekonomskih kategorij
- 1.11 Državne pomoči

Finančni trgi in zadolženost podjetniškega sektorja

- 1.12 Razvitost finančnega sektorja
- 1.13 Razmerje med posojili in vlogami
- 1.14 Nedonosne terjatve
- 1.15 Zadolženost podjetniškega sektorja

Pregled kazalnikov – makroekonomski okvir

Vir: Izračuni UMAR.

Opomba: Slika prikazuje položaj Slovenije glede na netehtano aritmetično sredino držav EU. Izračunan je glede na razpoložljivi nabor držav za posamezni kazalnik, zaradi nepopolnih podatkov pa smo iz analize vseh kazalnikov izključili Ciper, Malto, Luksemburg in Hrvaško. Podatki so za leto 2008 in za zadnje leto, za katero so na voljo podatki za države EU (zadnje leto je navedeno v tabeli). Pozitivna vrednost pomeni, da je pri izbranem kazalniku njegova vrednost za Slovenijo večja glede na povprečje držav EU, negativna vrednost pa, da je vrednost kazalnika nižja glede na povprečje držav EU.

1.1 Realna rast bruto domačega proizvoda

Bruto domači proizvod se povečuje od leta 2014, poleg izvoza pa je vedno pomembnejši dejavnik rasti tudi domače trošenje. V letu 2016 je bila rast BDP 2,5-odstotna. Izvoz je ostal glavni dejavnik gospodarske rasti, njegova rast, spodbujena s tujim povpraševanjem in izboljšanjem konkurenčnosti v preteklih letih, se je še nekoliko povečala. Nadaljevala se je tudi rast domače potrošnje, za razliko do preteklih let je bila v letu 2016 v precej večji meri posledica rasti zasebne potrošnje. Ob nadaljnji krepitvi rasti zaposlenosti in plač ter zelo ugodnih kazalnikov zaupanja potrošnikov so se povečali nakupi trajnih dobrin, ki so v krizi najbolj zastali, po daljšem času pa vidneje tudi drugih dobrin in storitev, ki so prevladujoč del zasebne potrošnje. Ob sprostitvi nekaterih varčevalnih ukrepov se je ponovno povečala tudi državna potrošnja. K rasti domače potrošnje lani so še nekoliko več kot v preteklih letih prispevale tudi zasebne investicije v stroje in opremo, ki sicer rastejo od leta 2014. Njihovo rast povezujemo predvsem z visoko izkoriščenostjo proizvodnih zmogljivosti, dobrimi poslovnimi rezultati in nižjo zadolženostjo podjetij. Od ugodnih gibanj so v letu 2016 tako odstopale le javne investicije, ki so bile v letih 2014 in 2015 občutno višje, njihovo krčenje pa je povezano z zelo skromnim črpanjem EU sredstev ob prehodu na novo finančno perspektivo.

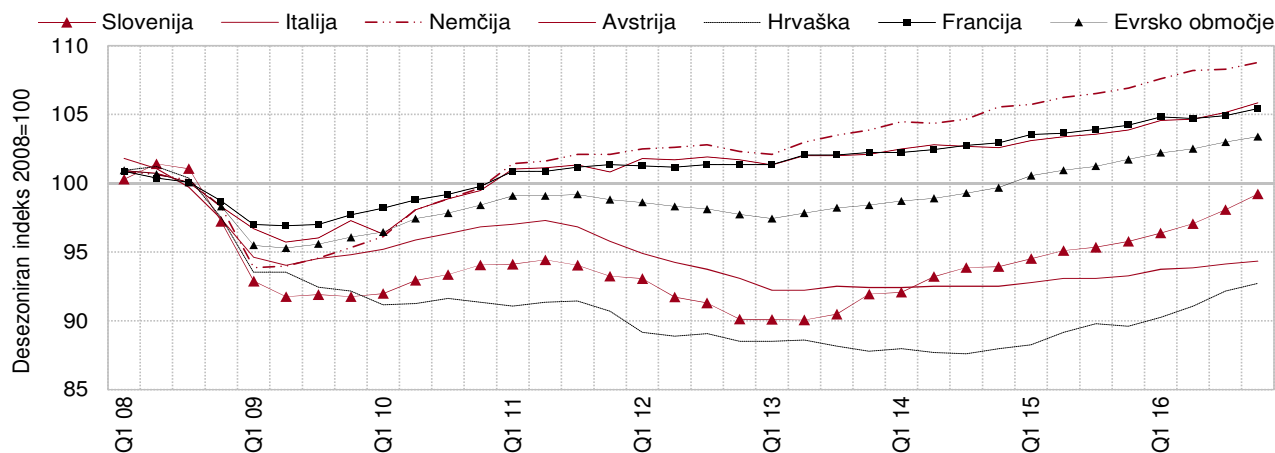
Gospodarska rast se je lani nadaljevala tudi na ravni celotne EU (1,9 %). Rast je bila znova predvsem posledica krepitve zasebne potrošnje, nadalje sta se okrepili tudi državna in investicijska potrošnja. Slovenija je, ob sicer višji rasti BDP od povprečja EU v zadnjih treh letih, ostala v manjši skupini držav članic, kjer BDP še zaostaja za predkrizno ravnjo.

Tabela: Prispevek komponent izdatkovne strukture k spremembi bruto domačega proizvoda, Slovenija

	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Realna rast BDP, v %	4,0	6,9	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3,1	2,3	2,5
Prispevek k rasti BDP, v o. t.											
Blagovni in storitveni saldo s tujino (izvoz- uvoz)	2,1	-2,0	0,2	1,9	2,0	1,3	3,0	0,8	1,4	1,1	0,3
- Izvoz blaga in storitev	6,2	8,8	2,8	-11,0	5,8	4,4	0,4	2,2	4,3	4,2	4,6
- Uvoz blaga in storitev	4,1	10,9	2,7	-12,8	3,8	3,1	-2,5	1,4	2,9	3,2	4,3
Domača potrošnja skupaj	1,9	9,0	3,1	-9,7	-0,8	-0,6	-5,6	-1,9	1,7	1,3	2,2
- Zasebna potrošnja	1,2	3,3	1,2	0,5	0,7	0,0	-1,4	-2,3	1,1	0,2	1,5
- Državna potrošnja	0,5	0,4	0,9	0,4	-0,1	-0,1	-0,5	-0,4	-0,2	0,5	0,5
- Bruto investicije v osnovna sredstva	0,9	3,3	2,0	-6,5	-3,2	-1,1	-1,8	0,6	0,3	0,2	-0,6
- Spremembe zalog	-0,7	2,0	-1,0	-4,0	1,9	0,6	-2,0	0,2	0,6	0,4	0,8

Vir: SURS.

Slika: Bruto domači proizvod v Sloveniji in najpomembnejših trgovinskih partnericah

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, preračuni UMAR.

1.2 Inflacija

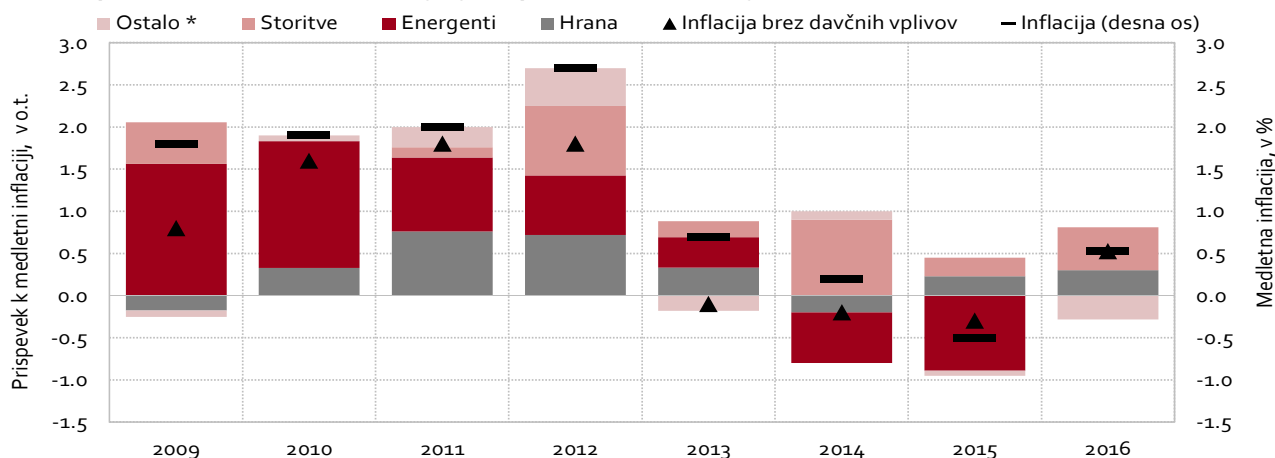
Cene življenjskih potrebščin so se po daljšem obdobju upadanja ob koncu leta 2016 zvišale, kar je bila predvsem posledica ponudbenih dejavnikov, deloma pa tudi nadaljnje krepitve povpraševanja. Med pretežno ponudbenimi dejavniki je rast cen nafte in surovin na svetovnih trgih prvič po dveh letih ustavila upadanje cen energentov in tudi vplivala na nadaljnjo rast cen nepredelane hrane. Krepitev povpraševanja je po naši oceni vplivala predvsem na rast cen storitev, ki se je, z izključitvijo enkratnih dejavnikov¹⁶⁰ v letu 2016 še okrepila. To nakazuje, da povečano povpraševanje nekaterim segmentom nemenjalnega sektorja omogoča povišanje cen. Zvišale so se predvsem cene storitev, povezane s preživljanjem prostega časa, poleg tega pa tudi cene storitev, povezanih z vzdrževanjem stanovanj, komunalnih storitev, finančnih in poštinskih storitev. Povečano domače trošenje pa se še ni odrazilo v cenah trajnega in poltrajnega blaga. Cene trajnega blaga so se ponovno znižale, po dveh letih skromne rasti so bile nižje tudi cene poltrajnega blaga. Cenovna gibanja v tem segmentu povezujemo predvsem s težnjo podjetij v menjalnem sektorju po zagotavljanju konkurenčnosti, ki še naprej zadržuje opaznejše povišanje cen.

Tabela: Letna rast cen v Sloveniji (konec leta, v %)

	Rast, v %												
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Hrana	5,9	0,6	14	3,9	-1,2	1,9	4,9	4,8	2,3	-1,1	1,6	1,6	
Predelana hrana	8,8	-1,4	16,0	7,2	-0,4	-0,1	7,8	1,2	2,3	-0,7	0,8	0,4	
Nepredelana hrana	3,6	3,3	11,3	0,0	-2,0	4,8	1,4	9,2	2,1	-1,4	2,4	3,1	
Energenti	24,9	10,1	9,8	-7,2	14,6	12,3	6,9	5,3	2,7	-4,1	-6,7	-0,2	
Storitve	9,24	3	4,9	3,8	1,6	0	0,4	2,6	0,6	2,9	0,7	1,7	
Ostalo *	5,8	0,0	1,7	3,0	-0,2	0,2	0,5	1,2	-0,5	0,3	-0,3	-0,5	
Davčni vpliv (prispevek v o. t.)**	0,6	-0,3	-0,2	0,2	1,0	0,3	0,2	0,9	0,8	0,4	-0,2	0,0	
Regulirane cene	16,0	7,7	7,2	-7,8	12,6	11,5	7,1	4,6	-0,1	-2,6	-9,8	0,6	
Inflacija*** - brez nepredelane hrane in energije	7,2	1,0	4,5	3,7	0,5	0,1	1,3	1,7	0,2	1,0	0,3	0,4	
Inflacija***	8,9	2,3	5,6	2,1	1,8	1,9	2,0	2,7	0,7	0,2	-0,5	0,5	
Povprečna inflacija**	8,9	2,5	3,7	5,6	0,8	1,8	1,8	2,6	1,8	0,2	-0,5	-0,1	
EU – HICP	2,2	2,1	3,2	2,2	1,5	2,7	3,0	2,3	1,0	-0,1	0,2	1,1	

Vir: SURS, MGRT, Eurostat, preračuni UMAR. Opomba: *Obleka, obutev, pohištvo, osebni avtomobili, alkoholne pijače, tobak, itd.; ** Davčni vpliv je izračunan kot razlika med inflacijo in inflacijo, ki bi jo imeli v primeru konstantnih davčnih stopenj. *** - merjeno z indeksom cen življenjskih potrebščin

Slika: Prispevki k medletni rasti cen življenjskih potrebščin v Sloveniji.

Vir: SURS, preračuni UMAR. Opomba: *Obleka, obutev, pohištvo, osebni avtomobili, alkoholne pijače, tobak, itd. ** Davčni vpliv je izračunan kot razlika med inflacijo in inflacijo, ki bi jo imeli v primeru konstantnih davčnih stopenj.

¹⁶⁰ Ukrepi povezani z javnofinančno konsolidacijo, katerih vpliv na inflacijo je bil najizrazitejši v obdobju 2012-2014.

1.3 Tekoči račun plačilne bilance

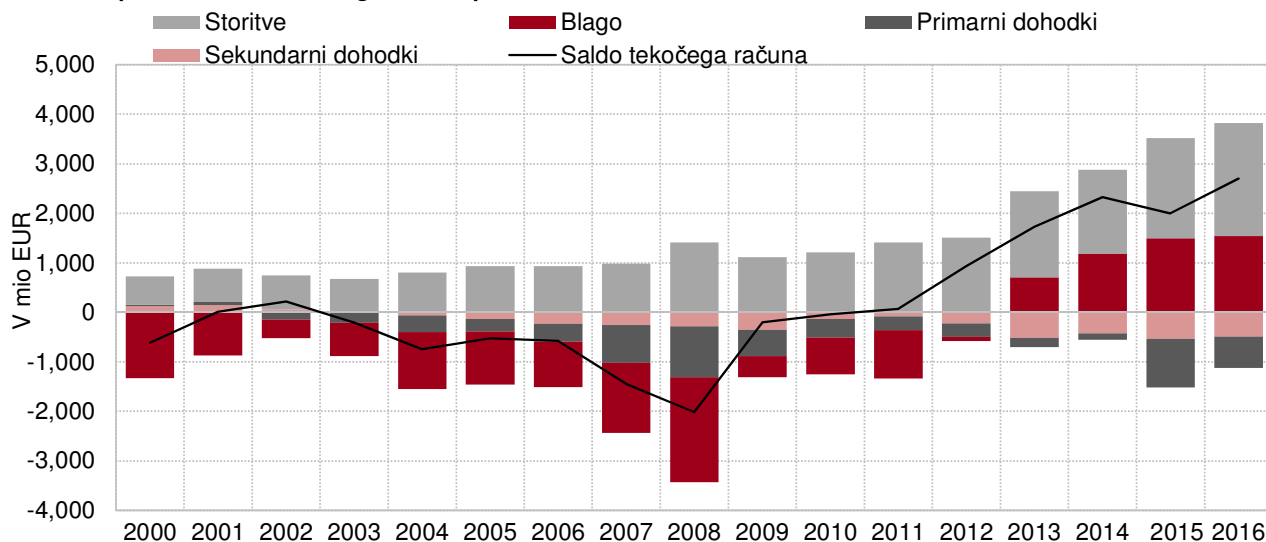
Presežek na tekočem računu plačilne bilance je bil leta 2016 najvišji doslej. Znašal je 2.698 mio. EUR (6,8 % BDP)¹⁶¹. Saldo tekočega računa je pozitiven že od leta 2011. Odraža predvsem razdolževanje oziroma neto varčevanje zasebnega sektorja in še vedno relativno nizko raven investicij podjetij ob ugodnih izvoznih gibanjih in krepitvi konkurenčnosti menjalnega sektorja. Hitrejša rast izvoza blaga in storitev je k rasti skupnega presežka po letu 2011 (2,6 mrđ. EUR) 8,7 o. t. BDP. Zlasti v obdobju 2013-2016 se je blagovni presežek močno povečal tudi zaradi pozitivnih pogojev menjave, ki so v teh letih zaradi padca cen energentov in ostalih surovin k spremembi skupaj prispevali 0,8 mrđ. EUR (približno 55 %). Tudi primanjkljaj primarnih dohodkov se je od leta 2009, razen v letu 2015,¹⁶² postopoma zniževal, predvsem zaradi višjih neto prihodkov od dela (višji prilivi dohodkov iz tujine in manjši odlivi v tujino). Neto plačila obresti na zunanji dolg pa so po letu 2014 presegla predkrizno raven, predvsem zaradi zadolževanja države. Zasebni sektor je bil namreč od leta 2015 neto prejemnik obresti iz tujine, in sicer zaradi razdolževanja poslovnih bank in večjih domačih naložb v tuje vrednostne papirje. Primanjkljaj v bilanci sekundarnih dohodkov se je od leta 2013 ohranjal na podobni ravni.

Tabela: Tekoči račun plačilne bilance in pogoji menjave, Slovenija

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Tekoči račun, v % BDP	-2,8	-1,8	-4,1	-5,3	-0,6	-0,1	0,2	2,6	4,8	6,2	5,2	6,8
Blago	-6,0	-3,7	-4,0	-5,6	-1,2	-2,1	-2,6	-0,2	2,0	3,2	3,9	3,9
Storitve	2,6	3,2	2,8	3,7	3,1	3,3	3,8	4,2	4,8	4,5	5,2	5,7
Primarni dohodki	0,1	-0,9	-2,2	-2,7	-1,5	-1,0	-0,8	-0,8	-0,5	-0,3	-2,5	-1,6
Sekundarni dohodki	0,6	-0,5	-0,7	-0,8	-1,0	-0,4	-0,2	-0,6	-1,4	-1,1	-1,4	-1,2
Pogoji menjave, verižni indeks												
Skupaj	96,9	97,9	100,9	98,7	103,5	96,0	98,6	98,9	100,8	101,0	101,3	100,8
Blago	96,2	97,5	100,6	98,2	104,1	95,2	98,4	98,7	100,8	101,1	101,3	100,8
Storitve	101,9	99,7	102,6	100,5	99,1	100,3	100,3	100,0	100,3	99,9	100,5	99,9

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2016; Bilten banke Slovenije, 2016; preračuni UMAR.

Slika: Komponente salda tekočega računa plačilne bilance

Vir: BS, izračuni UMAR.

¹⁶¹ Presežek tekočega računa plačilne bilance leta 2016 je na indikativni meji evropskega kazalnika zunanje neravnotežje (tekoči račun v % BDP- triletno povprečje +6 %/-4 %).

¹⁶² V letu 2015 so se precej povečali reinvestirani dobički tujih vlagateljev. Po šestih letih negativnih reinvestiranih dobičkov so podjetja s tujimi neposrednimi naložbami v letu 2015 dosegla rekordni dobiček, kar na tekočem računu pomeni povečanje izdatkov od primarnih dohodkov.

1.4 Bruto zunanji dolg

Bruto zunanji dolg se je od začetka krize do konca leta 2016 povečal za 2,9 mrd. EUR na 43,3 mrd. EUR, v strukturi se je močno povečal delež dolga države. Od leta 2008 do konca leta 2016 se je bruto zunanji dolg državnega sektorja povečal za 17,8 mrd. EUR, na 21,6 mrd. EUR. Povečanje je posledica povečanja dolgoročnega dolga države (najbolj v letu 2014), predvsem z namenom financiranja javnofinančnih primanjkljajev in ukrepov za reševanje domačih bank¹⁶³. V zadnjih dveh letih pa se je skupni bruto zunanji dolg znižal, kar je posledica bolj umirjene rasti dolga države ob nadaljnjem razdolževanju poslovnih bank v tujini. V obdobju 2008–2016 se je bruto zunanji dolg bank znižal za 13,8 mrd. EUR, na 4,1 mrd. EUR, večinoma zaradi odplačil posojil, deloma tudi zaradi dviga vlog nerezidentov iz slovenskih bank. Na dinamiko je vplivala tudi BS, ki je z operacijami dolgoročnega refinanciranja v letu 2012 domačim poslovnim bankam zagotavljala dodatno likvidnost in s tem precej povečala obveznosti v okviru Evrosistema, ki jih je kasneje znižala. Bruto zunanji dolg ostalih sektorjev (večinoma nefinančnih družb - podjetij) se je v po letu 2008 znižal, podjetja so tujini odplačevala predvsem dolgoročna posojila. Okrepilo pa se je *medpodjetniško financiranje* kapitalsko povezanih podjetij, večinoma gre za dolg slovenskih podružnic do matičnih podjetij v tujini.¹⁶⁴

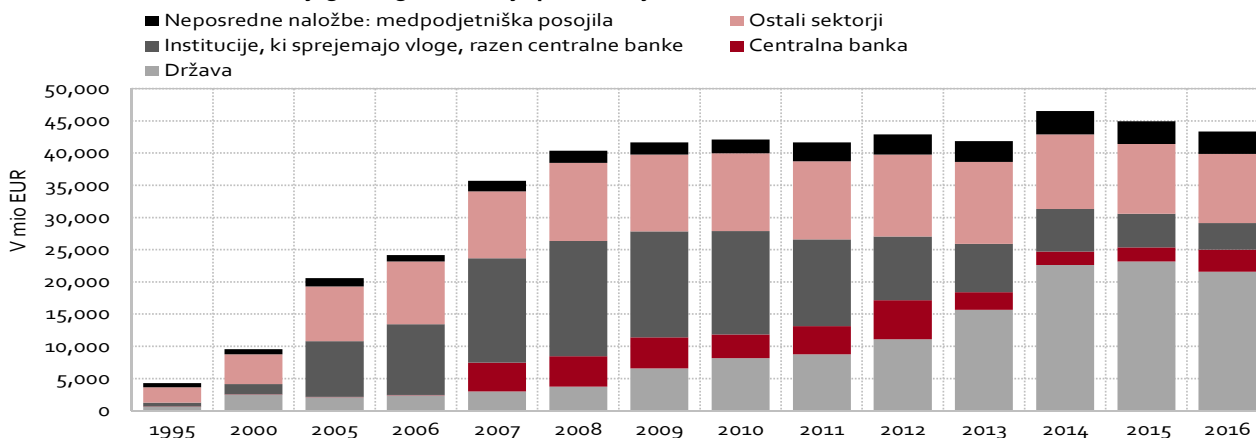
V strukturi dolga glede na jamstvo se je javni dolg od začetka krize do konca leta 2016 povečal za 17,8 mrd. EUR na 21,6 mrd. EUR. Zasebni negarantirani dolg se je v tem obdobju več kot prepolovil, nekoliko pa se je povečal javno garantirani dolg¹⁶⁵. Konec leta 2016 je javni dolg v strukturi bruto zunanjega dolga predstavljal približno polovico (49,8 %, kar je 40,6 o. t. več kot v letu 2008).

Tabela: Stanje bruto zunanjega dolga Slovenije, konec leta, v mio. EUR

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Skupaj bruto zunanji dolg	9.526	20.579	35.678	40.388	41.667	42.123	41.669	42.872	41.866	46.514	44.954	43.334
Kratkoročni dolg	1.881	3.625	9.973	10.900	10.683	9.592	9.591	11.752	7.506	7.183	8.125	9.489
Javni in javno garantirani dolg	0	194	4.397	4.685	4.625	3.454	4.185	6.011	2.573	2.488	3.450	4.531
Negarantirani zasebni dolg	1.881	3.431	5.576	6.215	6.058	6.138	5.406	5.741	4.933	4.695	4.675	4.958
Dolgoročni dolg	6.892	15.693	24.051	27.560	29.083	30.380	29.123	27.999	31.121	35.679	33.294	30.372
Javni in javno garantirani dolg	2.919	12.970	4.535	5.533	10.672	14.465	14.352	15.881	20.679	27.034	26.376	24.493
Negarantirani zasebni dolg	3.973	2.723	19.516	22.027	18.411	15.915	14.771	12.118	10.442	8.645	6.918	5.879
Obveznosti do povezanih oseb	752	1.261	1.652	1.929	1.901	2.152	2.955	3.120	3.240	3.651	3.536	3.473
Javni in javno garantirani dolg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Negarantirani zasebni dolg	752	1.261	1.652	1.929	1.901	2.152	2.955	3.120	3.240	3.651	3.536	3.473

Vir: Bilten Banke Slovenije, 2016.

Slika: Struktura bruto zunanjega dolga Slovenije po sektorjih

Vir: Bilten Banke Slovenije, 2017; preračuni UMAR.

¹⁶³ V manjši meri tudi zaradi zavarovanja valutnega tveganja izdanih vrednostnih papirjev (0,8 mrd EUR).

¹⁶⁴ Po novi metodologiji (BPM6) se dolžniški instrumenti razvrščajo glede na vrsto povezave: i) obveznosti slovenske družbe do neposrednega tujega investitorja, ii) obveznosti slovenskega investitorja do tujih družb z neposrednimi naložbami in iii) obveznosti do sestrskih podjetij.

1.5 Neto finančna pozicija do tujine

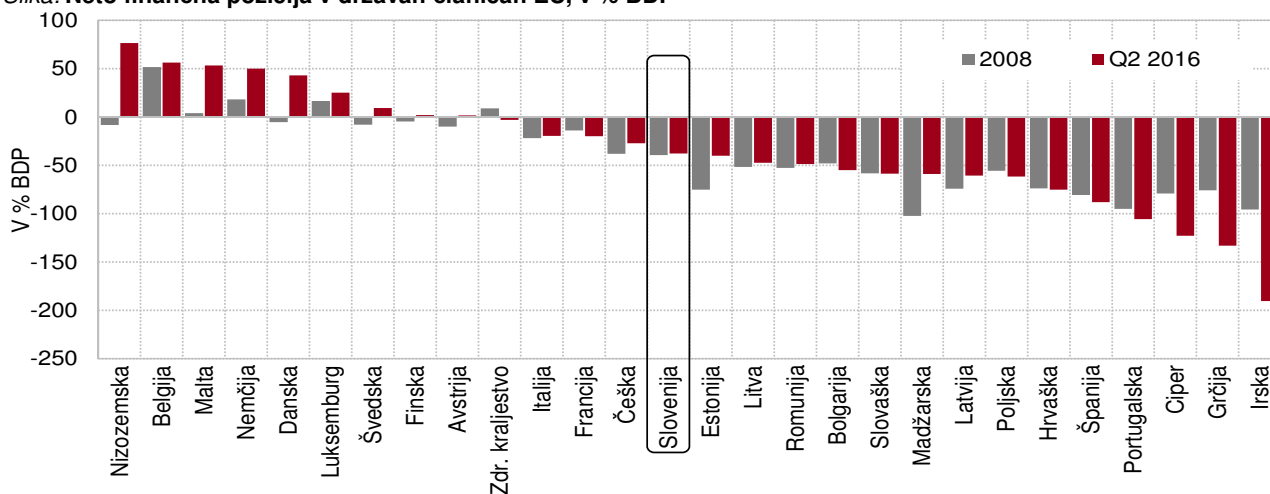
Neto finančna pozicija do tujine se, po močnem poslabšanju od začetka krize, od leta 2013 postopoma izboljšuje in približuje 35 % BDP. Konec leta 2016 je stanje mednarodnih naložb izkazovalo neto dolžniško pozicijo do tujine v višini 13,7 mrd. EUR ali 34,5 % BDP (leta 2008 39,4 % BDP), k izboljšanju glede na predkrizno leto je prispevalo povečanje finančnih imetij v tujini (za 7,5 mrd. EUR) ob sicer manjšem povečanju obveznosti do tujine (za 6,3 mrd. EUR), na relativno izraženo vrednost je pozitivno vplival tudi višji nominalni BDP. K porastu *celotnih terjatev* so v precejšnji meri prispevale naložbe v vrednostne papirje. Stanje imetij iz vrednostnih papirjev so najbolj povečale ostale finančne družbe, zavarovalne družbe in pokojninski skladi, in sicer v povezavi z višjimi donosi na mednarodnih finančnih trgih. K porastu celotnih imetij je prispevala tudi BS, ki je v skladu s programom nakupovanja vrednostnih papirjev javnega sektorja v evrskem območju kupovala tuje dolžniške vrednostne papirje. Povečal se je tudi obseg ostalih naložb, na kar je večinoma vplival izrazit porast imetij gotovine in vlog v letu 2015. Država je do leta 2016 sredstva plasirala na račune v tujini in za vloge daljše od 6 mesecev dobivala pozitivne donose, v letu 2016 pa je zaradi manjše donosnosti začela dvigati vloge z računov v tujini in jih deponirati pri BS. Obseg slovenskih neposrednih naložb v tujini in finančnih derivativov sta ostala približno na predkrizni ravni. Na povečanje *skupnih obveznosti* do tujine v primerjavi s predkriznim letom je vplivala predvsem rast obveznosti iz tujih naložb v vrednostne papirje in tujih neposrednih naložb v Sloveniji. Te so se povečale zaradi priliva lastniškega kapitala in zadolževanja slovenskih podružnic do matičnih podjetij v tujini. Dolg do tujih portfeljskih vlagateljev pa se je precej povečal z izdajo dolgoročnih državnih obveznic. Obveznosti iz ostalih naložb pa so bile konec leta 2016 precej pod ravno iz leta 2008 predvsem zaradi razdolževanja poslovnih bank, odliva vlog nerezidentov iz slovenskih bank in znižanja obveznosti v okviru Evrosistema. Slovenija je precej pod ravno najbolj zadolženih držav evrskega območja. V letu 2016 je bila nekoliko pod indikativno mejo evropskega kazalnika za neto finančno pozicijo (35 % BDP).¹⁶⁶

Tabela: Stanje mednarodnih naložb Slovenije, v % BDP

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1 Dolžniške terjatve	39,4	67,3	77,3	71,9	74,5	72,3	72,0	73,1	73,0	85,1	85,4	83,6
2 Lastniške terjatve	2,4	12,5	22,1	17,3	20,2	20,6	19,1	20,1	20,0	20,6	21,0	20,4
3 Skupne terjatve (1+2)	41,8	79,8	99,4	89,2	94,8	92,9	91,0	93,2	93,0	105,6	106,4	104,0
4 Bruto zunanji dolg	43,1	70,4	101,5	106,4	115,2	116,2	112,9	119,1	116,6	124,6	116,6	109,0
5 Lastniške obveznosti	10,4	20,2	23,4	22,1	23,2	23,8	23,3	24,0	23,0	25,2	28,5	29,6
6 Skupne obveznosti (4+5)	53,5	90,6	124,9	128,5	138,4	140,0	136,2	143,1	139,6	149,8	145,1	138,6
7 Neto zunanji dolg/terjatve (1-4)	-3,7	-3,1	-24,2	-34,5	-40,7	-43,9	-41,0	-46,0	-43,6	-39,5	-31,2	-25,4
8 Neto lastniški dolg/terjatve (2-5)	-8,0	-7,7	-1,3	-4,8	-2,9	-3,2	-4,2	-3,9	-3,1	-4,7	-7,5	-9,2
9 Neto finančna pozicija (7+8) [*]	-11,7	-10,8	-25,5	-39,4	-43,6	-47,2	-45,2	-49,9	-46,6	-44,2	-38,7	-34,5

Vir: BS, lastni preračuni. Opomba: * negativni (pozitivni) predznak v saldu pomeni neto dolžniško (upniško) finančno pozicijo do tujine.

Slika: Neto finančna pozicija v državah članicah EU, v % BDP

Vir: Eurostat.

¹⁶⁶ Konec leta 2016 je Grčija izkazovala negativno stanje mednarodnih naložb v višini 133,3 % BDP, Irska 190,0 %, Portugalska 105,6 %, Španija 88,1 % in Ciper 123,0 % BDP.

1.6 Ravnotežje sektorja država

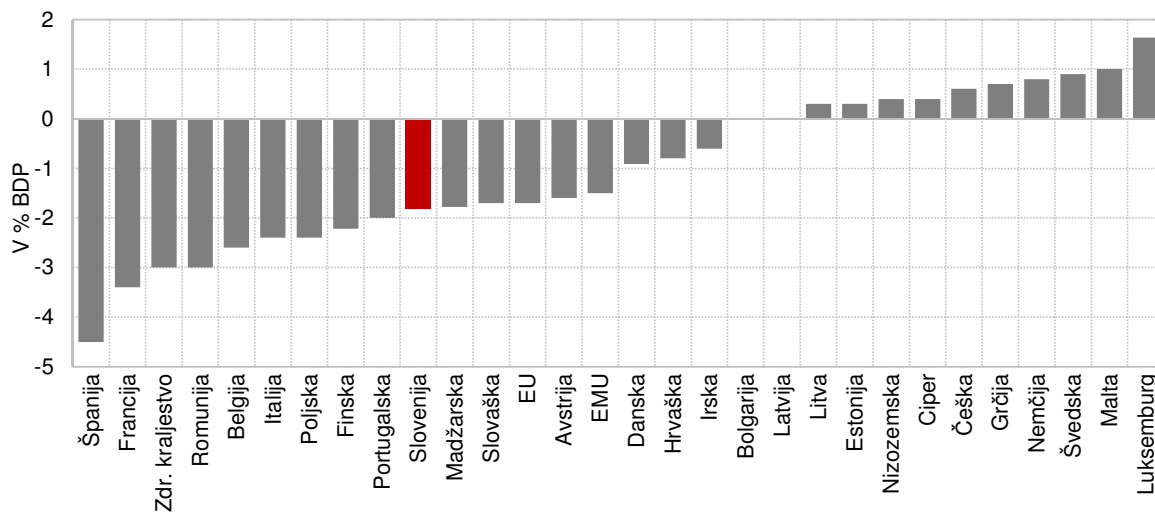
Primanjkljaj sektorja država se v zadnjih letih znižuje in je v letu 2016 dosegel 1,8 % BDP. Zniževanje primanjkljaja poteka pod vplivom izboljševanja makroekonomskih razmer, ki se po letu 2014 kaže v krepitvi davčnih prihodkov in prihodkov iz socialnih prispevkov, dodatno pa so na rast teh prihodkov vplivali tudi sprejeti ukrepi trajne narave. V letu 2016 so bile okrepljene aktivnosti za učinkovitejšo izterjavo davčnih obveznosti (davčne blagajne), med glavnimi ukrepi z učinki na povišanje davčnih prihodkov v letu 2015 pa so dvigi stopenj pri davku na finančne storitve in zavarovalne posle ter CO2 takse. V letu 2015 so se ohranile tudi leta 2013 povišane stopnje pri DDV in četrti dohodninski razred, prišlo pa je tudi do širitve osnov za vplačilo socialnih prispevkov (študentsko delo). Na strani izdatkov so konsolidacijo v letih 2014 in 2015 znatno podprli večinoma začasni ukrepi, ki so vplivali na politiko plač, zaposlovanje javnih uslužbencev, socialna nadomestila in transferje, s sproščanjem teh ukrepov v letu 2016¹⁶⁷ pa je na znižanje primanjkljaja v večji meri kot predhodna leta vplivalo zniževanje fleksibilnega dela izdatkov. V povezavi z znižanjem prilivov iz skladov EU so se ob prehodu na finančno perspektivo 2014–2020 namreč zmanjšale predvsem investicije oz. njihovo sofinanciranje z EU sredstvi. Upočasnjena je bila tudi rast vmesne porabe, ki je izhajala predvsem iz povečanja teh izdatkov v javnih zavodih v zdravstvu. V 2016 so bili med izdatki bistveno manjši tudi kapitalski transferji, povezani z delovanjem DUTB. Primerjava ravni izdatkov v letu 2016 glede na leto 2008 kaže, da so se v tem obdobju najbolj povečali izdatki za socialna nadomestila (pokojnine), obresti in sredstva za zaposlene, najbolj pa znižale investicije in subvencije sektorja država. Vpliv enkratnih dejavnikov je bil podobno kot v letu 2015 tudi v 2016 zanemarljiv.

Tabela: Prihodki, izdatki in saldo sektorja država (ESR–2010), Slovenija, v % od BDP

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Prihodki	42,5	42,3	43,6	43,3	44,5	45,2	44,7	45,2	43,6
Izdatki	43,9	48,2	49,3	50,0	48,6	60,3	50,1	48,1	45,5
Primanjkljaj sektorja država	-1,4	-5,9	-5,6	-6,7	-4,1	-15,1	-5,4	-2,9	-1,8
Primarni saldo	-0,3	-4,6	-4,0	-4,8	-2,1	-12,5	-2,1	0,4	1,4

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, april 2017.

Slika: Saldo sektorja država v članicah EU, leto 2016

Vir: Eurostat portal page – Economy and finance – Government statistics, april 2016.

¹⁶⁷ V letu 2016 je prišlo do večje delne sprostitev varčevalnih ukrepov, ki so zadrževali izdatke od leta 2012: povišanje otroškega dodatka v 5. in 6. dohodkovnem razredu, povišanje zneska denarne socialne pomoči, povišanje cenovov za prejem državne štipendije in varstvenega dodatka ter subvencij za šolske malice. Opravljeni sta bili dve izredni uskladitvi pokojnin. Ukinjene so bile nekatere omejitve pri zaposlovanju v javnem sektorju (doseganje znižanja zaposlenosti za 1 % in pridobivanje soglasij za zaposlovanje) ter povišane vrednosti plačnih razredov.

1.7 Dolg sektorja država

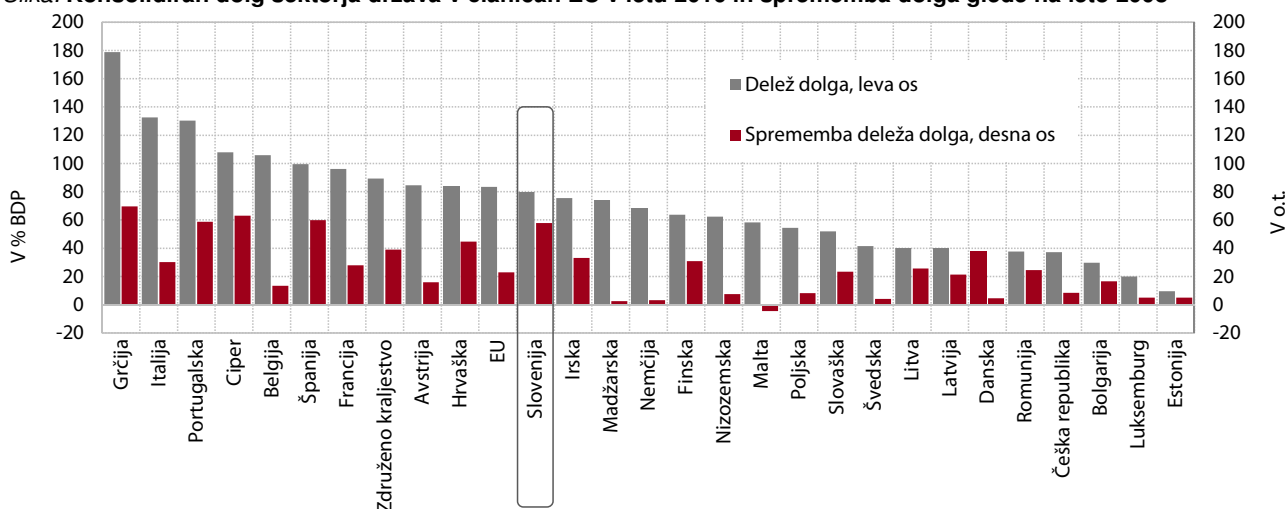
Dolg sektorja država (v % BDP) se je v letu 2016 znatno zmanjšal, ob aktivni politiki upravljanja pa se še nadalje daljša njegova ročnost in znižuje implicitna obrestna mera. S padcem dolga se je prekinil trend naraščanja, ki je trajal od sredine leta 2008. Delež dolga glede na BDP se je v letu 2016 zmanjšal za 3,4 o. t. (na 79,7 % BDP konec leta 2016), kar je tudi posledica nominalnega zmanjšanja dolga. Po višini dolga se Slovenija uvršča v sredino držav EU, še vedno pa je med državami, v katerih se je dolg najbolj povečal glede na predkrizno obdobje. Država je v letu 2016 povečala že obstoječe izdaje in izdala nove dolgoročne obveznice v skupni vrednosti slabih 4,8 mrd. EUR. Večina novo izdanega dolga v letu 2016 je bila namenjena odplačilom zapadlih glavnih (okoli 3,6 mrd. EUR) ter ob ugodnih pogojih zadolževanja na mednarodnih finančnih trgih tudi zamenjavi obveznic, izdanih v letih 2012–2014 z zahtevano donosnostjo nad 5 % z dolgoročnimi obveznicami z ugodnejšimi pogoji financiranja (med temi tudi obveznici, ki zapadeta v letih 2035 in 2040 v skupni višini 2,0 mrd. EUR s povprečno obrestno mero le nekaj nad 1,5 %). Zaradi visoke likvidnosti denarnega trga je bila izredno nizka tudi zahtevana donosnost kratkoročnih instrumentov zadolževanja, ki od februarja 2016 znaša manj kot 0 %.¹⁶⁸ Implicitna obrestna mera celotnega dolga se je tako v letu 2016 znižala za 0,1 o. t. (na 3,7 %). Prevladujoč delež dolga je na ravni centralne države (98 % celotnega dolga).

Tabela: Stanje konsolidiranega dolga sektorja država po podsektorjih v Sloveniji

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
v mrd. EUR									
Sektor država skupaj	8,3	12,5	13,9	17,2	19,4	25,5	30,2	32,1	31,7
Centralna raven države	8,2	12,2	13,4	16,6	18,8	25,0	29,6	31,5	31,1
Lokalna raven države	0,4	0,5	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8
Skladi socialnega zavarovanja	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Konsolidirani dolg med podsektorji	-0,3	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
v % BDP									
Sektor država skupaj	21,8	34,6	38,4	46,6	53,9	71,0	80,9	83,1	79,7
Centralna raven države	21,6	33,7	36,9	45,0	52,3	69,5	79,3	81,6	78,3
Lokalna raven države	0,9	1,4	1,7	1,9	2,0	2,0	2,1	2,0	1,9
Skladi socialnega zavarovanja	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Konsolidirani dolg med podsektorji	-0,7	-0,5	-0,4	-0,4	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Dolg sektorja država, marec 2017. Opomba: Nekateri izračuni in seštevki se ne ujemajo zaradi zaokroževanja.

Slika: Konsolidiran dolg sektorja država v članicah EU v letu 2016 in sprememba dolga glede na leto 2008

Vir: Eurostat portal page – Economy and finance – Government statistics, april 2016.

¹⁶⁸ Kratkoročni dolg v obliki vrednostnih papirjev znaša okoli 1 % (skupaj s kratkoročnimi posojili okoli 3,5 %) celotnega dolga sektorja država. Delež kratkoročnega dolga v celotnem dolgu se konstantno niža in odraža stremljenje k čim večji terminski razpršitvi plačil dolga. Najvišji delež celotnega kratkoročnega dolga je znašal okoli 10 % celotnega dolga v začetku 2009.

1.8 Donosnost 10-letnih državnih obveznic

Zniževanje zahtevane donosnosti 10-letnih slovenskih državnih obveznic se je nadaljevalo tudi v letu 2016.

Značilno je bilo tudi za večino držav evrskega območja, kar povezujemo predvsem z nadaljnjim izboljševanjem gospodarskih razmer in razmer na finančnih trgih ter izvajanja ukrepov ECB (nadaljnje znižanje obrestnih mer in povečanja odkupa vrednostnih papirjev)¹⁶⁹. Zahtevane donosnosti slovenskih državnih obveznic kot tudi obveznic številnih evrskih držav so tako v letu 2016 dosegale zelo nizke ravni (Slovenija najnižjo doslej marca 2016 v višini 0,6 %). Okolje nizkih obrestnih mer državnih vrednostnih papirjev različnih ročnosti je Slovenija tudi v letu 2016 izkoristila za predfinanciranje obveznosti državnega proračuna naslednjih let.

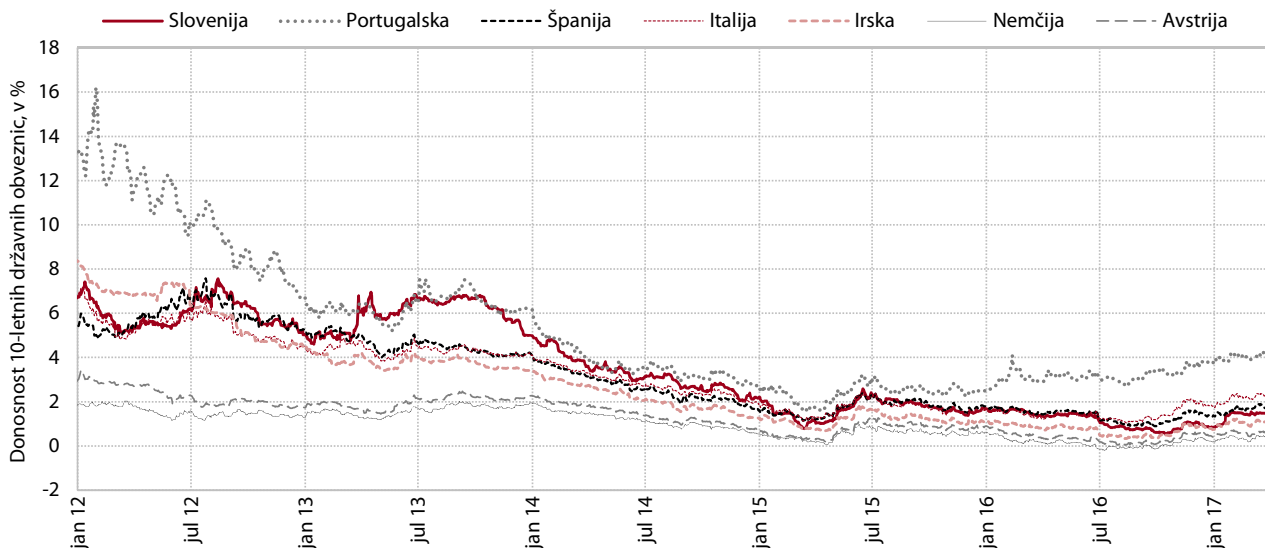
V letu 2016 sta Fitch in S&P Sloveniji zvišala bonitetno oceno, Moody's pa je ni spreminjal, a je popravil oceno obetov iz stabilnih v pozitivne. Glavni razlogi za izboljšanje izhajajo predvsem iz spodbudnih gibanj v gospodarstvu, pričakovanega nadaljevanja gospodarske rasti v naslednjih letih ter izboljšanja razmer na področju javnih financ in v bankah. Kljub izboljšanju v zadnjih letih ocene ostajajo manj ugodne kot v predkriznem obdobju.

Tabela: Bonitetne ocene za Slovenijo in njihove spremembe

Agencija	Stanje mar. 2017	Razlika mar. 2017/ dec.2008	Razlika mar. 2017/dec.2015
Fitch	A-	↓4	↑1
Moody's	Baa3	↓7	ni spremembe
S&P	A	↓4	↑1

Vir: Standard&Poor's, Moody's, Fitch, 2017.

Slika: Donosnost 10-letne državne obveznice, nominirane v evrih

Vir: Bloomberg.

¹⁶⁹ ECB je marca 2016 znižala ključno obrestno mero, obrestno mero za mejni depozit in mejno posojilo ter v okviru programa nakupa vrednostnih papirjev povečala mesečne nakupe s 60 mrd. EUR na 80 mrd. EUR. Poleg odkupa državnih obveznic pa je na seznam uvrstila tudi odkupe vrednostnih papirjev podjetniškega sektorja. Z njihovimi odkupi je pričela junija 2016, ko je svojo politiko z izvajanjem novih ciljnih usmerjenih operacij (TLTRO II) še dodatno prilagodila. Ob koncu leta 2016 je izvajanje programa nakupa vrednostnih papirjev podaljšala do konca leta 2017, za mesečne nakupe pa bo od konca marca 2017, ko se izteče trenutni program, ponovno namenjala 60 mrd. EUR.

1.9 Davki in prispevki za socialno varnost

Davki in socialni prispevki so v letu 2015 prvič nominalno presegli predkrizno raven, njihovo povišanje je bilo najvišje od začetka krize. Z okrevanjem gospodarske aktivnosti od leta 2014 so se najbolj okrepili prihodki, ki so povezani z okrevanjem trga dela (socialni prispevki, dohodnina) in zasebne potrošnje (DDV).¹⁷⁰ Izboljšanje poslovnih rezultatov podjetij pa je vplivalo tudi na povečanje prihodkov davka od dohodka pravnih oseb. Vendar pa slednji najbolj zaostajajo za predkrizno ravno, kar je poleg poslabšanja poslovnih rezultatov podjetij v začetnih letih krize tudi posledica znižanja davčnih stopenj¹⁷¹. Delež pobranih davkov in socialnih prispevkov glede na BDP, ki kaže na obremenitev z dajatvami, je bil leta 2015 (37,1 %) malo višji kot leta 2008 (+0,3 o. t.), vendar nižji od vrha v letu 2005 (-1,2 o. t.).

Delež davkov in prispevkov glede na BDP je bil v Sloveniji leta 2015 nižji od povprečja držav EU¹⁷². Obremenitev z davki in prispevki je bila 3,8 o. t. nižja od povprečja starih članic EU, na kar najbolj vpliva relativno nižja obremenitev pri dohodnini. Za 4,4 o. t. pa je bila obremenitev v Sloveniji višja od povprečja držav, ki so se EU pridružile leta 2004 ali kasneje, na kar najbolj vpliva relativno višja obremenitev s socialnimi prispevki. Od povprečij obeh skupin Slovenija odstopa po višjem deležu trošarin in socialnih prispevkov glede na BDP in nižjem deležu obremenitve dohodkov pravnih oseb.

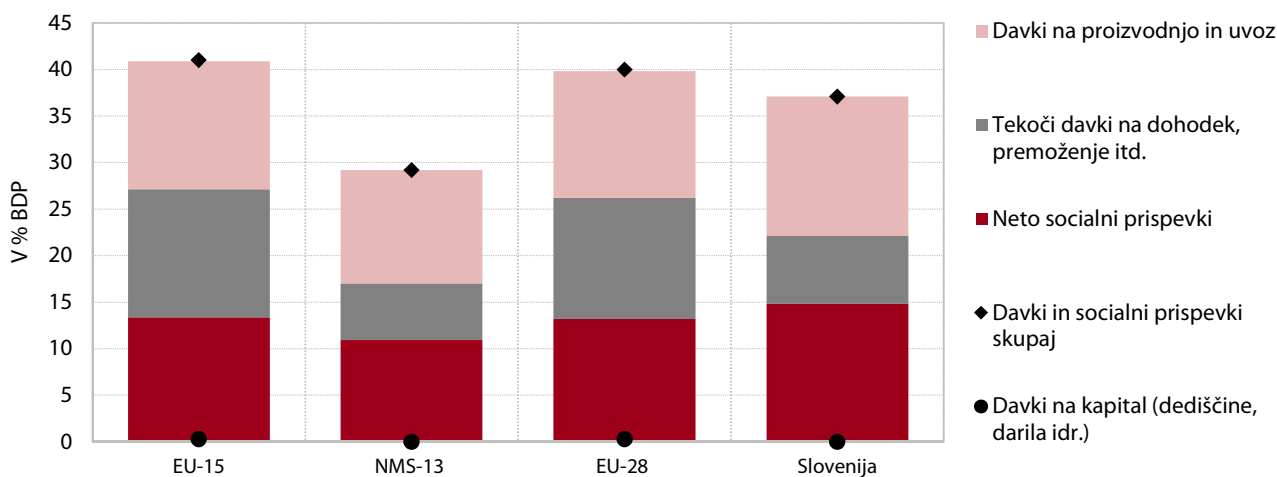
Tabela: Obremenitve z davki in socialnimi prispevki, Slovenija, delež v % BDP (po ESR-2010)

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
DAVKI IN SOCIALNI PRISPEVKI	36,9	38,3	36,9	36,8	37,5	37,0	37,5	37,3	37,0	37,1
Davki, v tem:	22,7	24,1	22,9	21,9	22,3	22,0	22,2	22,3	22,3	22,3
Davek na dodano vrednost (DDV)	8,5	8,5	8,3	7,9	8,1	8,1	8,0	8,5	8,5	8,3
Trošarine*	3,0	3,3	3,3	4,0	4,2	4,1	4,5	4,3	4,2	4,1
Dohodnina	5,5	5,4	5,7	5,7	5,6	5,6	5,7	5,1	5,1	5,1
Davek od dohodkov pravnih oseb	1,1	2,7	2,5	1,8	1,8	1,7	1,2	1,2	1,4	1,5
Neto socialni prispevki	14,2	14,2	14,0	14,9	15,2	15,0	15,3	15,0	14,7	14,8

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Obremenitve z davki in socialnimi prispevki, september 2016.

Opomba: *zajemajo trošarine na uvoz in vse ostale trošarine.

Slika: Obremenitve z davki in socialnimi prispevki, delež v BDP, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Government Statistics – Main national accounts tax aggregates (po ESR-2010), december 2016.

Opomba: za EU-28, EU-15 (stare članice EU) in NMS-13 (nove članice EU od leta 2004 ali kasneje) so prikazana netehtana povprečja.

¹⁷⁰ Na rast teh prihodkov so vplivali tudi dvig davčnih stopenj, in sicer v prvem polletju leta 2014 učinek dviga stopenj DDV iz leta 2013, z letom 2015 pa so se začeli plačevati tudi prispevki od študentskega dela.

¹⁷¹ Davčna stopnja davka od dohodka pravnih oseb se je postopno zniževala, s 25 % v letu 2006 na 17 % v letu 2013, v tem obdobju pa je prišlo tudi do zvišanja olajšav.

¹⁷² Za EU-28 je podano netehtano povprečje (40,0 %), ki smo ga izračunali tudi za ožje skupine držav.

1.10 Davčna obremenitev po ekonomskih kategorijah

V obdobju po krizi je prišlo do prestrukturiranja davčnih obremenitev iz kapitala na potrošnje, efektivna obdavčitev dela pa je na podobni ravni. Efektivna obdavčitev potrošnje, izmerjena z implicitno davčno stopnjo na potrošnje, se je glede na predkrizno obdobje znatno povišala zaradi dvigov stopenj trošarin, DDV (sredi leta 2013) in nekaterih okoljskih davkov ter leta 2015 dosegla najvišjo vrednost (26,1 %). Zaradi zniževanja stopnje davka od dohodkov pravnih oseb in zvišanja olajšav je bila implicitna davčna stopnja na kapital leta 2015 (21,7 %) precej nižja kot leta 2007, ko je dosegla najvišjo vrednost.¹⁷³ Implicitna davčna stopnja na delo je bila po obdobju upadanja (2006–2010) razmeroma stabilna, s povečanjem v letu 2015 (36,0 %), ki je odraz uvedbe plačila socialnih prispevkov na študentsko delo, pa se je ponovno dvignila na raven iz leta 2008. V primerjavi s povprečjem EU je imela Slovenija po zadnjih mednarodno primerljivih podatkih leta 2014 znatno višjo efektivno davčno stopnjo na potrošnje, odstopanje od povprečja EU pri efektivni obdavčitvi dela pa je bilo majhno.¹⁷⁴ Podobna gibanja po letu 2008 in mednarodna razmerja kot implicitne davčne stopnje kažejo tudi deleži pobranih davkov po ekonomskih kategorijah glede na bruto domači proizvod. V letu 2016 sprejete spremembe davčne zakonodaje¹⁷⁵ predstavljajo premik v smeri povečanja obdavčitve kapitala in znižanja obdavčitve dela.

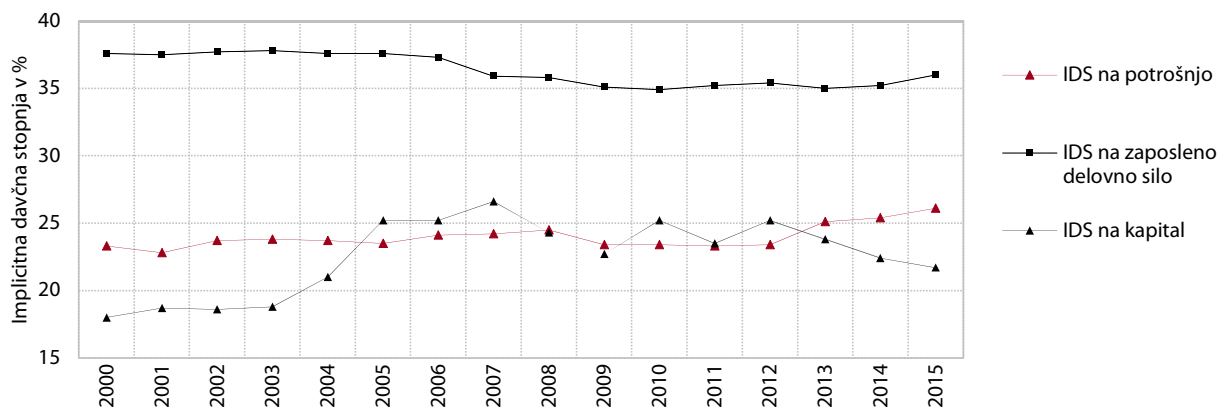
Tabela: Davki in prispevki po ekonomskih kategorijah, deleži pobranih davkov v % BDP (po ESR–2010)

		2002	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Davki na potrošnje	Slovenija	13,4	13,1	13,1	13,3	13,7	13,7	14,0	14,7	14,6
	EU	10,8	10,8	10,5	10,3	10,7	10,9	10,9	10,9	11,0
Davki na delo	Slovenija	20,2	20,0	18,7	19,0	19,2	19,0	19,2	18,6	18,2
	EU	19,1	18,7	18,9	19,4	19,1	19,2	19,4	19,6	19,6
Davki na kapital	Slovenija	3,6	4,8	4,8	4,1	4,2	4,0	3,9	3,7	3,9
	EU	7,7	8,3	8,6	7,6	7,5	7,7	8,0	8,1	8,2

Vir: Taxation Trends in the European Union (EK), 2016.

Opomba: Razvrstitev davkov temelji na klasifikaciji ESR-2010 glede na ekonomsko vlogo davčne osnove.

Slika: Implicitne davčne stopnje na potrošnje, delo in kapital (v % od osnove), Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Implicitne davčne stopnje, september 2016.

¹⁷³ V letu 2007 je stopnja DDPO znašala 23 %, v obdobju 2013–2015 pa 17 %, v tem obdobju so bile povišane tudi olajšave za vlaganje v raziskave in razvoj idr.

¹⁷⁴ Na višjo efektivno stopnjo obdavčitve pri potrošnji v Sloveniji kažeta primerjava z navadnim in tehtanim povprečjem držav EU. Implicitna davčna stopnja na delo v Sloveniji pa je v primerjavi s tehtanim povprečjem EU nekoliko nižja, v primerjavi z navadnim povprečjem pa nekoliko višja (Taxation trends in the European Union, 2016 Edition). Podatek o tehtanem povprečju EU za implicitno stopnjo na kapital ni na voljo, zaradi pomanjkanja podatkov za številne države EU (po prehodu iz poročanja po metodologiji ERS-95 na ESR-2010) pa ni možno izračunati navadnega povprečja za EU. Na podlagi primerjave deležev davkov na kapital glede na BDP ocenjujemo, da se efektivna obdavčitev kapitala v Sloveniji ohranja nižje kot v EU.

¹⁷⁵ Z njimi so bile uveljavljene spremembe dohodninske lestvice, tako da se je med 2. in 3. davčni razred uvedel nov razred s stopnjo 34 %, hkrati pa se je stopnja dohodnine v 4. davčnem razredu znižala z 41 % na 39 %. Spremenil se je tudi prag za upravičenost do višje dodatne splošne olajšave (povišanje praga za 300 EUR) in razbremenil del plače za poslovno uspešnost do višine 70 % povprečne mesečne plače v RS (kot so 13. plača, božičnica). Na področju obdavčenja dohodkov od pravnih oseb pa je bila zvišana stopnja tega davka s 17 % na 19 %.

1.11 Državne pomoči

Državne pomoči¹⁷⁶ (brez pomoči za odpravljanje posledic finančne krize¹⁷⁷) so se v obdobju 2013–2015 ustalile na ravni 1,5 % BDP in so med najvišjimi v EU. Državne pomoči, ki so se več let gibale na ravni povprečja EU, so se po letu 2008 močno povečale. V letih 2009 in 2010 je bila to posledica posebnih ukrepov za blažitev krize, kasneje pa so jih v še večjem obsegu nadomestile pomoči, namenjene varstvu okolja in varčne rabe energije ter zaposlovanju invalidov. V letu 2015 so se močno povečale še pomoči za prestrukturiranje podjetij, ki so bile v predhodnih letih relativno nizke. Državne pomoči za namene, ki pospešujejo konkurenčnost gospodarstva in podjetniške investicije¹⁷⁸ (raziskave, razvoj in inovacije, majhna in srednje velika podjetja, usposabljanje in regionalni razvoj), se zmanjšujejo in so čedalje bolj odvisne od sredstev evropskih strukturnih skladov. V letu 2015 so se ob prehodu na črpanje iz nove finančne perspektive 2014–2020 državne pomoči za te namene več kot preplovlile (na 49 mio. EUR ali manj kot desetino vseh pomoči), neenakomernost črpanja pa vnaša volatilitost v financiranje teh namenov, kar močno otežuje izvajanje sprejete Industrijske politike Slovenije.

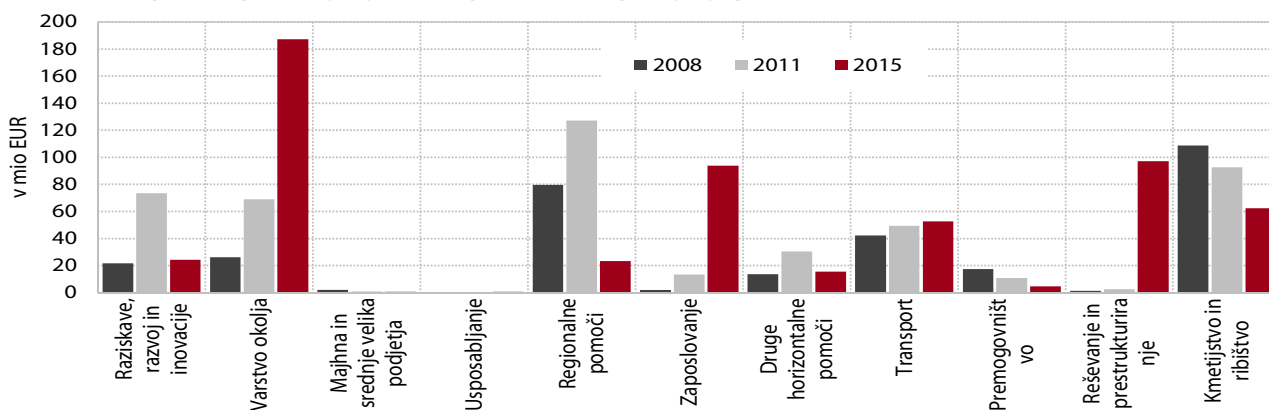
Državne pomoči se v čedalje večjem obsegu dodeljujejo z davčnimi instrumenti, ki so nepregleden in manj zaželen instrument dodeljevanja pomoči. Še pred letom 2011 so davčni instrumenti znašali manj kot 5 %, leta 2015 pa že 23,5 % vseh državnih pomoči. Z instrumentom zniževanja prispevkov za socialno varnost, ki zelo hitro narašča (2015: 76,9 mio. EUR) je spodbujeno predvsem zaposlovanje invalidov¹⁷⁹. Leta 2015 pa se je močno povečal (na 51,6 mio. EUR) tudi doslej manj uporabljen instrument oprostitve plačila okoljske dajatve (emisije CO₂). S pospešenim dodeljevanjem državnih pomoči z davčnimi instrumenti (in visokimi splošnimi davčnimi olajšavami, ki sicer niso državne pomoči), se obseg državnih posegov v gospodarstvo v zadnjih letih povečuje, vprašljiva pa je njihova učinkovitost. Razlika med relativno zelo visokimi državnimi pomoči v Sloveniji in povprečjem EU se je nekoliko znižala šele v letu 2014 zaradi višjih državnih pomoči v EU. V tem letu so se namreč pomoči za varstvo okolja (obnovljive vire in varčno rabo energije) v EU v primerjavi z letom 2013 potrojile in so predstavljale že 42 % vseh državnih pomoči v EU.

Tabela: Državne pomoči (brez pomoči za odpravljanje posledic finančne krize in pomoči železniškemu prometu)

V % BDP	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	0,8	0,4	0,3	0,5	0,8	0,8	1,0	1,0	1,1	1,1
EU	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,7

Vir: State Aid Scoreboard 2015, 2016, European Commission.

Slika: Državne pomoči po kategorijah (brez pomoči za odpravljanje posledic finančne krize), v mio. EUR

Vir: Trinajsto (2008), Petnajsto (2011) in Letno (2013–2015) poročilo o državnih pomočeh, Ministrstvo za finance.

¹⁷⁶ Državne pomoči predstavljajo ukrepe države, ki posegajo v njene tekoče in investicijske izdatke (subvencije, kapitalski transferji), prihodke (znižana plačila davkov in prispevkov), financiranje (ugodna posojila), dolg (garancije) rezidenčnim proizvajalcem, in ki vplivajo na enotni notranji trg EU. Vpliv na enotni trg EU je določen arbitrarno s pravili, ki jih sprejemajo Evropska komisija, Evropski svet in Evropsko sodišče, pri čemer se med državnimi pomočmi ne izkazuje pretežni del visokih pomoči kmetijstvu, ki predstavljajo ukrepe skupne kmetijske politike EU (CAP).

¹⁷⁷ V obdobju 2009–2014 so dodeljene pomoči znašale kar 12,2 % BDP iz leta 2015, leta 2015 pa teh pomoči več ni bilo dodeljenih.

¹⁷⁸ S spremembo davčne zakonodaje na področju davkov o dohodkih pravnih oseb in dohodnine za fizične osebe, ki opravljajo dejavnost, so se po letu 2009 (predvsem pa po letu 2012) močno povečale tudi splošne davčne olajšave za vlaganje v raziskave in razvoj, investiranje, zaposlovanje, zaposlovanje invalidov, za izvajanje praktičnega pouka v strokovnem izobraževanju. Splošne davčne olajšave se ne upoštevajo med državnimi pomočmi, ker se ukrepa lahko poslužujejo vsi koristniki, zato na enotni trg ne vplivajo distorzno.

¹⁷⁹ Zaposlovanje invalidov zasleduje predvsem cilje s socialnega vidika in družbene kohezije, za kar bi bili bolj učinkoviti drugi instrumenti, ki ne povzročajo davčnih distorzij.

1.12 Razvitost finančnega sistema

Zaostanek v razvitosti finančnega sistema za povprečjem EU je visok in se je tudi v letu 2016 nadalje povečal, od začetka krize se je poglobil zlasti na področju trga kapitala in bančništva. Bilančna vsota bančnega sistema je bila leta 2015 že za 12,7 % nižja kot leta 2008, kar je eno izmed večjih znižanj v EU (večje znižanje so beležile le še Avstrija, Belgija, Ciper, Grčija, Luksemburg in Španija)¹⁸⁰. Njeno zniževanje se je nadaljevalo tudi v letu 2016. V celotnem obdobju je k temu največ prispevalo zmanjševanje obsega kreditov nebančnim in bančnim sektorjem kot posledica razdolževanja nebančnih sektorjev (predvsem podjetij in NFI) in skromnejšega medbančnega izposojanja, saj je bila likvidnost bančnega sistema v zadnjih letih visoka. Na strani virov financiranja pa se je zmanjševal predvsem obseg obveznosti bank do domačih in še zlasti tujih denarnih sektorjev (vključno z ECB). Delež obveznosti do tujih bank je konec leta 2016 znašal 7 % skupnih virov, njihova vrednost pa se je od izbruha mednarodne finančne krize znižala za približno 15 mrd. EUR in je konec leta 2016 znašala 2,7 mrd. EUR. Tudi trg kapitala, ki je plitek in premalo likviden, se je od začetka finančne krize občutno skrčil. Razmeroma visoki rasti tržne kapitalizacije v času konjunktura je sledilo izrazitejšo znižanje tečajev delnic v času krize. Šele v zadnjih dveh letih se ti ponovno nekoliko vidneje povečujejo. Tržna kapitalizacija delnic s 5 mrd. EUR je leta 2016 dosegala le še približno četrtino najvišje ravni iz leta 2007, glede na BDP pa je za povprečjem EU zaostajala že za več kot 55 o. t.

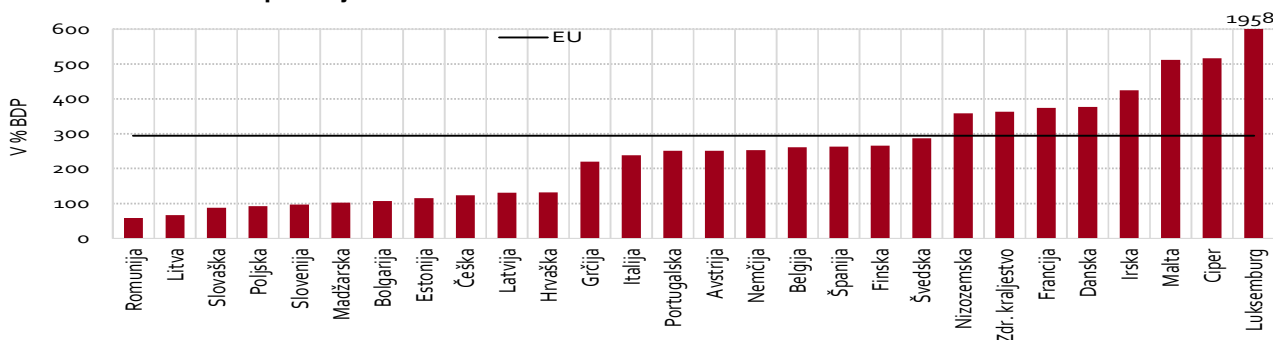
Najmanjši razvojni razkorak je na področju zavarovalništva, kjer se je vrednost kazalnika razvitosti v času krize tudi najmanj zmanjšala. Precejšnje neskladje v primerjavi z evropskim povprečjem pa se ohranja na področju premij življenjskih zavarovanj, ki v Sloveniji z 1,5 % BDP dosega manj kot tretjino povprečja držav članic EU. Nizka vrednost tovrstnih zavarovanj je tudi posledica relativno majhnega obsega tovrstnega varčevanja za starost, kar še dodatno zavira razvoj trga kapitala.

Tabela: Indikatorji razvitosti finančnega sistema v Sloveniji in EU

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bilančna vsota bank v primerjavi z BDP											
Slovenija	68,9	100,2	125,5	142,7	138,8	132,1	128,1	112,3	103,7	97,0	93,2
EU	234,1	294,0	332,6	349,4	346,9	351,5	338,3	313,2	309,9	269,4	
Obseg zavarovalnih premij v primerjavi z BDP											
Slovenija	5,0	5,3	5,3	5,7	5,8	5,6	5,6	5,5	5,2	5,1	
EU-25		8,4	7,9	8,7	8,6	7,9	7,7	7,8	7,9	7,7	
Tržna kapitalizacija delnic v primerjavi z BDP											
Slovenija	17,6	22,9	22,3	23,4	19,4	13,2	13,6	14,4	16,6	14,3	12,6
EU**	95,7	90,3	42,4	56,9	64,9	56,9	60,9	68,5	68,6	70,1	69,8

Vir: Poročilo o finančni stabilnosti (različni letniki), Letno statistično poročilo (Ljubljanska borza - različni letniki), Statistični zavarovalniški bilten (Slovensko zavarovalno združenje - različni letniki), InsuranceData na <http://www.insuranceeurope.eu/insurancedata>, European Banking Sector Facts and Figures 2015 (EBF), Company files (London Stock exchange-različni letniki), European Securities Exchange Statistics (Federation of European Securities Exchanges), National accounts (EUROSTAT), Nacionalni računi (SURS), 2016. Opomba: *Pri kazalniku zavarovalnih premij glede na BDP manjkajo podatki za baltske države.**Vključen je tudi podatek za Islandijo

Slika: Bilančna vsota v primerjavi z BDP v državah članicah EU v letu 2015

Vir: Banka Slovenije, European Banking Federation, SURS, Eurostat.

¹⁸⁰ Primerjava se nanaša do leta 2015.

1.13 Razmerje med posojili in vlogami

Razmerje med posojili in vlogami se zmanjšuje od leta 2009, tempo zniževanja se je v letu 2016 precej upočasnilo.

Glede na najvišjo raven v letu 2008 se je vrednost kazalnika skoraj prepolovila. Tako velik upad je posledica močnega upada kreditov in precej visoke rasti depozitov. Obseg kreditov nebančnemu sektorju se je od leta 2008 zmanjšal za več kot tretjino zaradi pospešenega razdolževanja podjetniškega sektorja in prenosa terjatev na DUTB. Na drugi strani so se bančne vloge povečale za skoraj 30 %, zaradi nizkih obrestnih mer so se povečevale le vloge čez noč, ki so samo v zadnjih petih letih zabeležile 80-odstotno rast in predstavljajo že približno 40 % bilančne vsote bančnega sistema. Med vlogami so se sicer močno okrepile vloge domačih nefinančnih družb, ki so se v zadnjih petih letih povečale za skoraj polovico, na 5,8 mrd EUR.

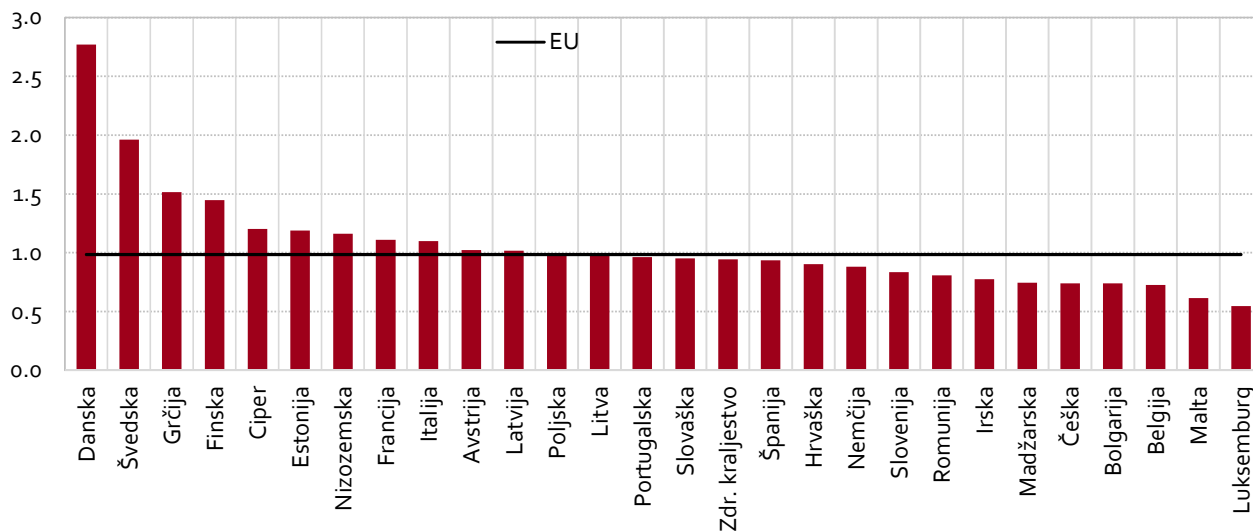
Vrednost kazalnika je od začetka krize upadla tudi v EU, vendar z nižje ravni in precej manj izrazito, njegovo zniževanje pa se je v letu 2016 celo nekoliko pospešilo. To je bila posledica nižjega obsega kreditov nebančnim sektorjem, ki se je po rasti v predhodnem letu v letu 2016 ponovno znižal. Razmerje med posojili in vlogami se je od začetka krize bolj kot v Sloveniji zmanjšalo le na Irskem.

Tabela: Razmerje med krediti in depoziti nebančnih sektorjev v Sloveniji in EU

	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	1,03	1,48	1,40	1,38	1,22	0,98	0,89	0,83
EU*	1,26	1,16	1,15	1,13	1,08	1,06	1,04	0,99

Vir: EBF, ECB, Banka Slovenije, preračuni UMAR. Podatki za Litvo, Latvijo in Hrvaško so dosegljivi od leta 2010 dalje. Za leto 2016 se podatek za Dansko nanaša na oktober 2016 in ne na konec leta.

Slika: Razmerje med krediti in depoziti v državah članicah EU v letu 2015

Vir: BS, ECB, preračuni UMAR. Za leto 2016 se podatek za Dansko nanaša na oktober 2016 in ne na konec leta.

1.14 Nedonosne terjatve

S sanacijo bančnega sistema sta se obseg in delež nedonosnih terjatev znižala, najizraziteje v letu 2016, a še ostajata razmeroma visoka. S tem tudi še naprej predstavljata tveganje za stabilnost bančnega sistema. Pred začetkom sanacije decembra 2013 je obseg nedonosnih terjatev¹⁸¹ znašal 7,8 mrd. EUR, do konca leta 2014 pa se je predvsem s prenosi na DUTB znižal na 4,4 mrd. EUR. Kasneje so na zmanjševanje dodatno vplivali še prestrukturiranje podjetij v okviru sporazumov o finančnem prestrukturiranju (MRA) in povečani odpisi, delno tudi prodaje dela nedonosnih terjatev. Konec leta 2016 je obseg nedonosnih terjatev tako znašal 2,0 mrd. EUR. Največji del so še vedno predstavljale terjatve do podjetij iz gradbeništva, predelovalnih dejavnosti, trgovine, strokovnih, znanstvenih in tehničnih ter drugih raznovrstnih poslovnih dejavnosti in nepremičnin. Na dinamiko zmanjševanja deleža nedonosnih terjatev v celotni izpostavljenosti¹⁸² pa je precej vplival tudi upad celotne kreditne aktivnosti bank: v primeru, da bi bil obseg kreditov na ravni po začetku sanacije v letu 2013, bi bil delež nedonosnih terjatev leta 2016 namreč nižji za 1 o. t.

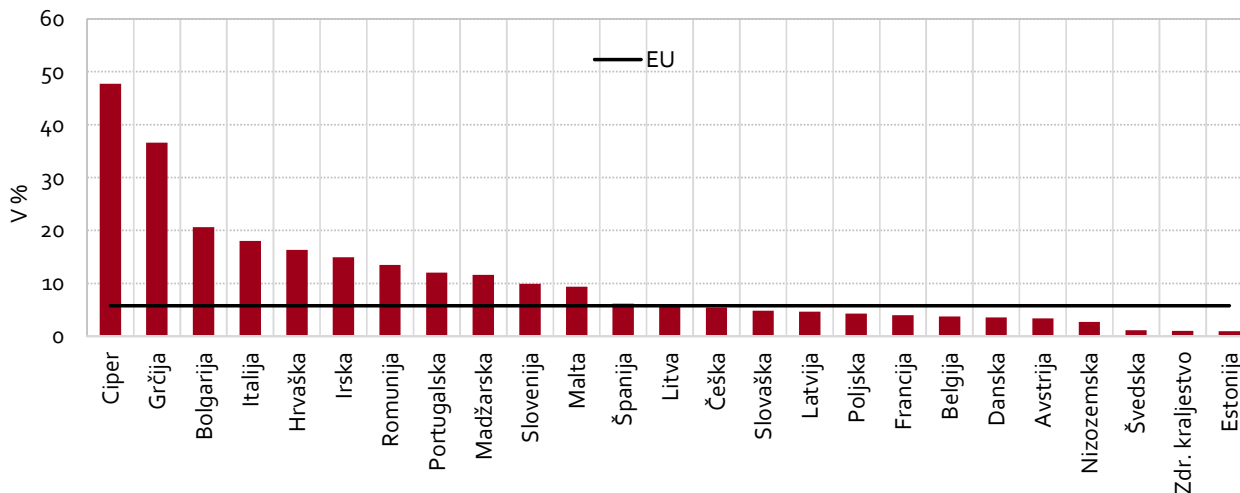
Delež nedonosnih terjatev je še nad povprečjem EU. V prvih letih krize se je povečal precej bolj kot v povprečju EU; po sanaciji bank pa sicer tudi upada hitreje, vendar še ostaja relativno višji. Primerjava z državami EU, ki so zaprosile za finančno pomoč kaže, da je bilo od začetka sanacije bančnega sistema znižanje deleža nedonosnih terjatev v Sloveniji najizrazitejše.¹⁸³

Tabela: Delež nedonosnih terjatev v celotni izpostavljenosti v Sloveniji in EU (v %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	3,8	5,4	7,4	11,2	14,4	13,4	11,9	9,9	5,8
EU*	2,6	4,3	4,5	5,1	5,7	6,2	5,8	5,8	

Vir: IMF, Svetovna banka, Banka Slovenije, preračuni UMAR. Opomba: *Podatek za EU je povprečje držav članic EU tehtano z bilančno vsoto njihovih bančnih sistemov. Za leto 2013 manjka podatek za Finsko, za leto 2014 manjkajo podatki za Finsko in Luksemburg, za leto 2015 pa manjkajo podatki za Finsko, Luksemburg in Nemčijo.

Slika: Primerjava deležev nedonosnih terjatev v državah članicah EU v letu 2015

Vir: IMF, Banka Slovenije, preračuni UMAR. Opomba: *Podatek za EU je povprečje držav članic EU tehtano z bilančno vsoto njihovih bančnih sistemov. Za leto 2015 manjkajo podatki za Nemčijo, Finsko in Luksemburg.

¹⁸¹ V poročilu zaradi daljše časovne vrste med nedonosne terjatve uvrščamo terjatve, ki z vračilom zamujajo več kot 90 dni in ne EBA definicije nedonosnih terjatev, ki je širša, saj so poleg zamud nad 90 dni vključene tudi izpostavljenosti, ki ustrezajo kriteriju manjše verjetnosti plačila. Za to definicijo pa tudi ni dostopna daljša časovna serija, ki bi omogočila primerjavo skozi daljše časovno obdobje.

¹⁸² Vse razvrščene terjatve.

¹⁸³ Podatki za ostale države EU se nanašajo na q2 oz. q3 2016. V zadnjih dveh letih se je sicer izraziteje zmanjšal delež nedonosnih terjatev na Irskem, kjer pa je ta naraščal še več kot dve leti po začetku sanacije (konec leta 2011).

1.15 Zadolženost podjetniškega sektorja

Zadolženost gospodarskih družb se znižuje od leta 2009, izraziteje od leta 2013. V predkriznem obdobju je rast finančnega¹⁸⁴, predvsem bančnega dolga privedla do znatnega poslabšanja kazalnikov zadolženosti, ki so leta 2008 oziroma leta 2009 dosegli vrh. V naslednjih letih so se postopoma izboljševali, izraziteje v obdobju 2012-2015. K znižanju celotnega dolga je, zlasti v letih 2014 in 2015, največ prispevalo znižanje bančnega dolga (za 47 % glede na leto 2008, od tega v letih 2014 in 2015 za 32 %). Ta se je sprva zniževal predvsem zaradi prenehanja poslovanja podjetij¹⁸⁵, od leta 2012 pa v večji meri zaradi intenzivnejšega odplačevanja dolgov obstoječih podjetij in prenosov terjatev na DUTB. Poleg tega je na gibanje nekaterih kazalnikov vplivala tudi njihov EBITD.A¹⁸⁶, ki se je v povprečju zviševal že od leta 2010, izraziteje v letih 2014 in 2015. Večina kazalnikov zadolženosti je leta 2015 tako dosegla najbolj ugodne vrednosti v celotnem opazovanem obdobju (od leta 2006).

Tudi prezadolženost¹⁸⁷ se je najbolj znižala v letih 2014 in 2015. Leta 2009, ko je dosegla vrh, je znašala skoraj dvakratnik prezadolženosti iz leta 2006, leta 2015 pa je bila ponovno približno na ravni iz leta 2006. Še vedno pa je leta 2015 44 % prezadolženosti imelo dolg z obrestno pokritostjo¹⁸⁸ pod 1, torej podjetja tega dolga niso mogla tekoče financirati, poleg tega so imela v veliki večini še negativen EBITD.A, tako da je na daljši rok vprašljiv že njihov obstoj. Med prezadolženimi podjetji so od leta 2011 prevladovala na domači trg usmerjena, mikro, majhna in srednje velika podjetja (MSP), za katera so se ukrepi večinoma oblikovali šele v zadnjih dveh letih. Njihov delež v skupni prezadolženosti je leta 2015 znašal 59 %¹⁸⁹. Po obsegu je bila leta 2015 prezadolženost najvišja v holdingih in lizingih, med dejavnostmi pa v trgovini, nepremičninski dejavnosti, prometu in skladiščenju, predelovalnih dejavnostih ter strokovno-tehničnih dejavnostih.

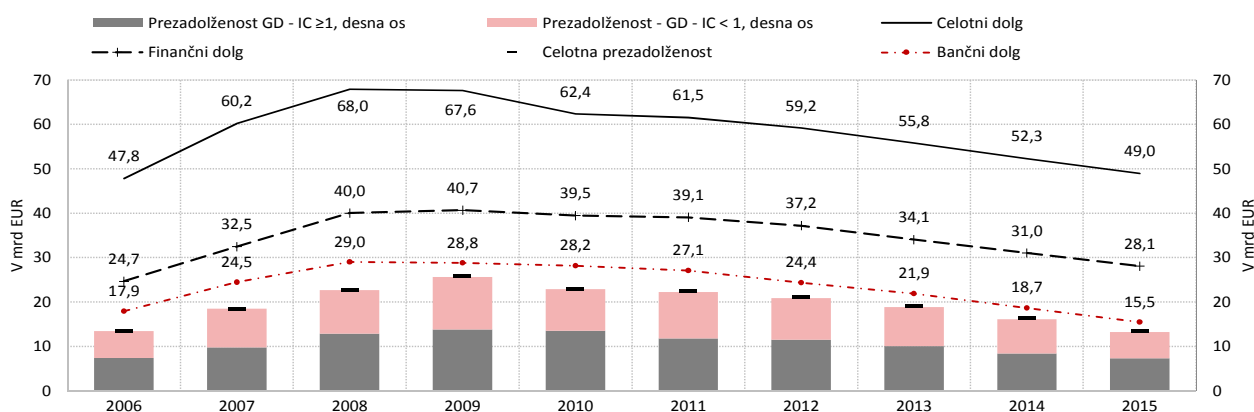
Koncentracija finančnega dolga prezadolženih podjetij je precej velika. Leta 2015 je imelo deset najbolj zadolženih podjetij okoli 30 % finančnega dolga prezadolženih podjetij (ustvarila so 28 % dodane vrednosti). Petdeset najbolj zadolženih podjetij pa je imelo že polovico finančnega dolga prezadolženih podjetij (ustvarila so 44 % dodane vrednosti). Od tega je bilo 34 podjetij prezadolženih še iz predkriznega obdobja.

Tabela: Koncentracija finančnega dolga prezadolženih podjetij celotnega podjetniškega sektorja, 2015

	Prvih 10	Prvih 30	Prvih 50	Prvih 100	Prvih 500	Vse GD
Finančni dolg, v mrd. EUR	5,8	8,7	10,0	11,6	15,2	19,8
Delež v finančnem dolgu vseh GD	21 %	31 %	36 %	41 %	54 %	71 %
Delež v celotnem dolgu vseh GD	12 %	18 %	21 %	24 %	31 %	41 %
Delež v finančnem dolgu vseh prezadolženih GD	29 %	44 %	51 %	58 %	77 %	100 %
Delež v celotnem dolgu vseh prezadolženih GD	22 %	34 %	39 %	45 %	59 %	77 %

Vir: AJPES, preračuni UMAR. Opomba: GD – gospodarska družba.

Slika: Zadolženost in prezadolženost celotnega podjetniškega sektorja

Vir: AJPES, preračuni UMAR. Opomba: IC<1: obrestna pokritost, manjša od 1; IC≥1: obrestna pokritost, večja ali enaka 1.

¹⁸⁴ Finančni dolg je največji del celotnega dolga; ta poleg tega zajema še poslovne in ostale obveznosti podjetij.

¹⁸⁵ Izraz »prenehalo poslovati« uporabljamo za vse družbe, ki niso oddale zaključnih računov.

¹⁸⁶ EBITD.A (angl. Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization) je prosti denarni tok iz poslovanja (dobiček pred obrestmi, davki, depreciacijo in amortizacijo).

¹⁸⁷ Prezadolženost je merjena kot vsota vsega finančnega dolga, ki je višji od petkratnika EBITD.A (FV≥5) ali celotnega finančnega dolga (če je EBITD.A<0).

¹⁸⁸ t. i. IC oz. razmerje EBITD.A / finančni odhodki za obresti.

¹⁸⁹ Celotna prezadolženost je znašala 13,4 mrd. EUR.

2 Dejavniki konkurenčnosti

- 2.1 BDP na prebivalca po kupni moči

Konkurenčnost podjetniškega sektorja

- 2.2 Tržni delež
- 2.3 Stroški dela na enoto proizvoda
- 2.4 Produktivnost dela
- 2.5 Faktorska sestava izvoza blaga
- 2.6 Na znanju temelječe tržne storitve
- 2.7 Mrežne dejavnosti
- 2.8 Neposredne tuje investicije
- 2.9 Podjetniška aktivnost

Človeški kapital

- 2.10 Prebivalstvo s terciarno izobrazbo
- 2.11 Izdatki za izobraževanje
- 2.12 Vključenost odraslih v vseživljenjsko izobraževanje

Inovacijska sposobnost

- 2.13 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost
- 2.14 Diplomanti naravoslovja in tehnike
- 2.15 Inovacijska aktivnost podjetij
- 2.16 Intelektualna lastnina
- 2.17 Uporaba interneta in e-storitev

Vloga države in institucionalni okvir

- 2.18 Zaupanje v institucije

Pregled kazalnikov – dejavniki konkurenčnosti

Vir: izračuni UMAR.

Opomba: Slika prikazuje položaj Slovenije glede na netehtano aritmetično sredino držav EU. Izračunan je glede na razpoložljiv nabor držav za posamezni kazalnik, zaradi nepopolnih podatkov pa smo iz analize vseh kazalnikov izključili Ciper, Malto, Luksemburg in Hrvaško. Podatki so za leto 2008 in za zadnje leto, ko so razpoložljivi podatki za države EU (zadnje leto je navedeno v tabeli). Pozitivna vrednost pomeni, da je pri izbranem kazalniku vrednost kazalnika za Slovenijo večja glede na povprečje držav EU, negativna vrednost pa, da je vrednost kazalnika nižja glede na povprečje držav EU.

2.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči

Zaostanek Slovenije za povprečjem EU po gospodarski razvitosti je v letu 2015 ostal na visoki ravni 17 %. Slovenija je po kazalniku bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči v letu 2014 prvič od začetka krize nekoliko zmanjšala zaostanek za povprečjem EU, ki pa po zadnjih podatkih Eurostata s 25.500 SKM¹⁹⁰ ostaja enako visok tudi v letu 2015. Slovenija se je pred krizo po tem kazalniku približevala EU in leta 2008 dosegla 90 % evropskega povprečja. Zaradi močnejšega padca gospodarske aktivnosti je v naslednjih petih letih v primerjavi z EU izgubila 9 o. t., v letih 2014 in 2015 pa je ob hitrejši gospodarski rasti (Slovenija 3,1 in 2,3 %, EU 1,6 in 2,2 %) zaostanek zmanjšala za 2 o. t. Tekoči podatki o gospodarski aktivnosti nakazujejo, da se je dohitevanje razvitejših držav nadaljevalo tudi v letu 2016 (gl. kazalnik 1.1). Dekompozicija bruto domačega proizvoda na prebivalca na produktivnost in stopnjo zaposlenosti pokaže, da je ponovno zmanjševanje zaostanka v gospodarski razvitosti po letu 2013 posledica zvišanja produktivnosti, ki pa ostaja precej nižja kot v EU (gl. kazalnik 2.4). Zniževanje stopnje zaposlenosti, ki je bila ob začetku krize precej nad evropskim povprečjem, pa se je v letih 2014 in 2015 ustalilo malenkost nad povprečno v EU.

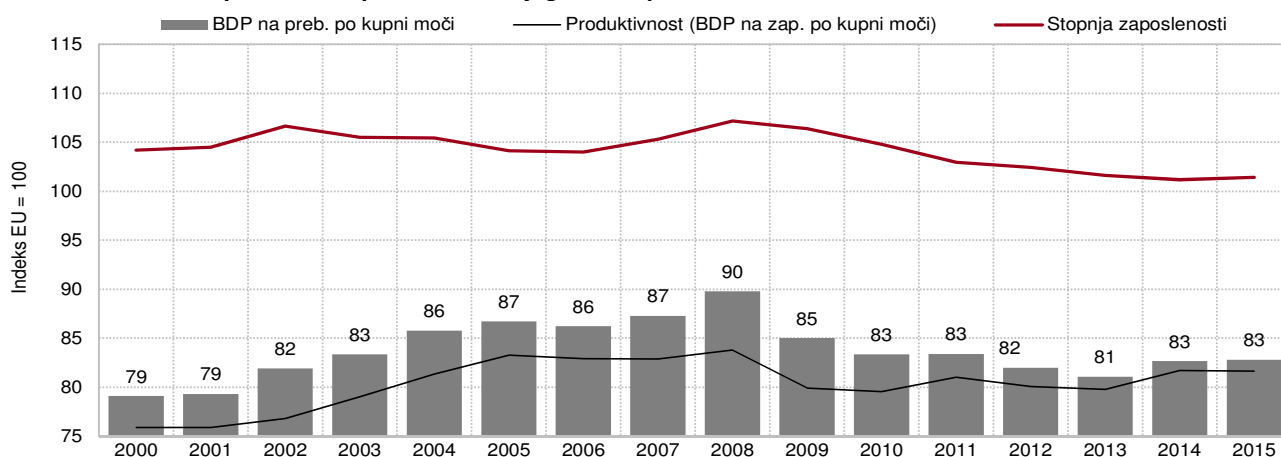
Slovenija ostaja v skupini držav, ki so od začetka krize najbolj poslabšale relativni položaj gospodarske razvitosti v EU. Bolj kot Slovenija so se od povprečja EU od leta 2008 oddaljile Grčija (25 o. t.), Ciper (24 o. t.), Finska (12 o. t.), Nizozemska, Španija in Italija (po 11 o. t.). V tem obdobju je napredovalo šestnajst članic, od tega deset novih. Po velikosti BDP na prebivalca v SKM so bile v letu 2008 Sloveniji najbližje Grčija (93 %) in Češka (84 %), v letu 2015 pa Ciper (82 %) in Češka (87 %). V tem obdobju sta med novimi članicami Malta in Češka Slovenijo prehiteli. Razkorak v kazalniku BDP na prebivalca po kupni moči v državah EU, ki je v začetku prejšnjega desetletja predstavljal razmerje 1 : 9,5 (Romunija / Luksemburg), se z leti zmanjšuje in je v letu 2015 znašal 1 : 5,6 (Bolgarija / Luksemburg).

Tabela: BDP na prebivalca v standardih kupne moči za izbrane države (EU-28=100)

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU-15	116	113	111	110	110	110	109	109	109	108
Nordijske države	129	125	128	126	126	126	126	125	123	122
Ranjive članice EU*	104	106	103	102	99	96	94	94	94	102
Slovenija	80	87	90	85	83	83	82	81	83	83
Novo članice brez Slovenije	51	60	67	66	67	68	69	70	70	71

Vir: Eurostat Portal Page – Purchasing Power Parities, 2016; izračuni UMAR. Opomba: Ranjive članice EU (Grčija, Irska, Italija, Portugalska, Slovenija, Španija).

Slika: Bruto domači proizvod na prebivalca in njegovi komponenti

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi, 2016; izračuni UMAR.

¹⁹⁰ Prikaz bruto domačega proizvoda na prebivalca v standardih kupne moči omogoča primerjavo med državami očiščeno učinka razlik v splošni ravni cen med državami. Standard kupne moči (SKM) - izbor valute za izražanje rezultatov je dogovor (konvencija). V Eurostat-ovi primerjavi se rezultati izražajo v »valuti«, imenovani SKM. SKM je umetna, fiktivna valuta, ki je na ravni povprečja držav EU enaka enemu evru. SKM ali »EU-28 evro« je »valuta«, ki odraža povprečno raven cen v EU-28.

2.2 Tržni delež

Tržni delež blaga se je v obdobju 2013–2016 precej povečal. Slovenija je bila v letih 2008–2012 med državami EU z največjim padcem tržnega deleža blaga na svetovnem trgu (-22 %), ki je bil deloma tudi posledica regionalne in proizvodne strukture našega izvoza.¹⁹¹ Za več kot polovico je bil v tem obdobju nižji padec na trgu pomembnejših trgovinskih partneric (12), na trgu EU pa je bil za približno dve tretjini nižji. V obdobju 2013–2015 je bila Slovenija med članicami EU z višjo rastjo tržnega deleža na svetovnem trgu¹⁹², njegov padec glede na leto 2007 se je zmanjšal za približno tretjino, na trgu pomembnejših partneric smo predkrizno raven deleža dosegli, v EU pa presegli. Pozitivna gibanja so se v prvih devetih mesecih leta 2016 nadaljevala, Slovenija je bila znova med članicami z višjo rastjo tržnega deleža na svetovnem trgu.

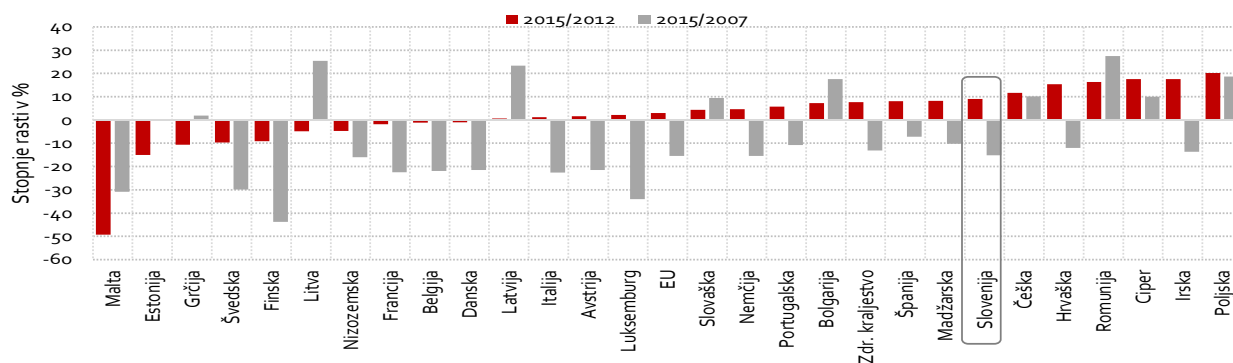
Rast tržnega deleža na svetovnem trgu je bila v letih 2013–2015 posledica povečanja na večini naših regionalnih in proizvodnih trgov, ki so bili hkrati med bolj dinamičnimi trgi. Razen na najpomembnejšem nemškem, italijanskem, avstrijskem, hrvaškem in ruskem trgu, so se v tem času izraziteje povečali tudi tržni deleži na relativno manj pomembnih trgih EU, ki so bili tudi precej višji kot pred krizo. Po faktorski intenzivnosti so se povečali deleži proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov, nizko tehnološko in srednje tehnološko intenzivni proizvodi. Tržni delež visoko tehnološko intenzivnih proizvodov se je zmanjšal¹⁹³, a v letu 2015 ostal na predkrizni ravni. Deleži nizko tehnološko in srednje tehnološko intenzivnih proizvodov so bili, kljub povečanju, za približno petino nižji, delovno intenzivnih pa za dve petini nižji.¹⁹⁴

Tabela: Tržni delež Slovenije na svetovnem trgu blaga in v pomembnejših trgovinskih partnericah, v %

	2000	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Tržni delež na svetovnem trgu¹								
Slovenija	0,137	0,196	0,165	0,164	0,152	0,158	0,166	0,166
EU	37,742	38,890	34,252	33,504	31,969	33,012	32,810	32,894
Tržni deleži Slovenije v pomembnejših trgovinskih partnericah²								
Nemčija	0,474	0,472	0,450	0,485	0,493	0,491	0,503	0,519
Italija	0,498	0,687	0,608	0,617	0,626	0,690	0,764	0,727
Avstrija	0,959	1,328	1,311	1,231	1,312	1,431	1,574	1,490
Hrvaška	8,724	8,267	8,176	8,613	8,368	8,994	10,292	10,032
Francija	0,204	0,287	0,328	0,274	0,224	0,225	0,235	0,233
Poljska	0,470	0,515	0,480	0,432	0,421	0,416	0,456	0,477
Ruska federacija	0,564	0,473	0,342	0,339	0,383	0,430	0,466	0,483
Srbija	np	5,447	5,381	4,932	5,047	4,820	4,817	5,067

Vir: United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2016; preračuni UMAR. Opombi: ¹ Izvozni tržni delež, izračunan kot delež blagovnega izvoza Slovenije oziroma EU (intra in ekstra) v svetovnem blagovnem izvozu. ² Tržni deleži Slovenije v trgovinskih partnericah, izračunani kot deleži blagovnega izvoza Slovenije v blagovnem uvozu trgovinske partnerice.

Slika: Tržni deleži članic EU na svetovnem blagovnem trgu, rast v %

Vir: United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2016; preračuni UMAR.

¹⁹¹ Večje usmerjenosti slovenskega izvoza blaga na v krizi počasneje okrevajoče trge, predvsem EU in nekdanje Jugoslavije in relativno večjega deleža proizvodov predelovalnih dejavnosti, v njihovem okviru pa srednje tehnološko in tehnološko manj zahtevnih ter delovno intenzivnih proizvodov, po katerih se je povpraševanje v krizi skrčilo bolj kot do preostalih proizvodov (gl. Poročilo o razvoju 2013, 2014).

¹⁹² Na sedmem mestu (z 9 % kumulativno rastjo, EU 3 %).

¹⁹³ Predvsem zaradi zmanjšanja deležev medicinskih in farmacevtskih proizvodov, pa tudi nekaterih drugih kemičnih proizvodov (pigmentov, premaznih sredstev in lakov, parfumerijskih, kozmetičnih in toaletnih izdelkov, plastičnih mas).

¹⁹⁴ V primerjavi z letom 2007 je bil višji le tržni delež proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov, a predvsem zaradi povečanega obsega trgovanja z energenti. Med pomembnejšimi odseki SMTK so se v obdobju 2013–2015 povečali tržni deleži cestnih vozil in specialnih strojev, železa in jekla, barvnih kovin in kovinskih izdelkov, raznih gotovih izdelkov ter nafte in naftnih derivatov.

2.3 Stroški dela na enoto proizvoda

Po večletnem zniževanju so se v letu 2016 stroški dela na enoto proizvoda povečali. Realni stroški dela na enoto proizvoda so se v začetku krize pod vplivom visoke rasti plač (2008 in 2010¹⁹⁵) in znižanja produktivnosti dela (2009) močno povečali. Njihovo znižanje leta 2011 je izhajalo iz umirjanja rasti plač, z obnovljeno rastjo produktivnosti dela pa se je nadaljevalo tudi v obdobju 2013–2015. Ponovna rast v letu 2016 je bila posledica upočasnjene rasti produktivnosti dela ob okrepljeni rasti sredstev za zaposlene na zaposlenega in je izhajala predvsem iz nemenjalnega sektorja¹⁹⁶.

V predelovalnih dejavnostih se je v letu 2016 zniževanje stroškov dela na enoto proizvoda nadaljevalo. V letih 2008–2009 je bil zaradi močnega skrčenja tujega povpraševanja padec dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih večji kot v gospodarstvu, s tem pa tudi padec produktivnosti dela. Kljub skromnejši rasti plač je bila zato višja tudi realna rast stroškov dela na enoto proizvoda. Ti so v predelovalnih dejavnostih začeli upadati že v letu 2010, v letu 2016 so bili na ravni pred krizo, v gospodarstvu pa so bili še višji. Z oživljanjem tujega povpraševanja je bila namreč zaradi večjega padca zaposlenosti in višje rasti dodane vrednosti produktivnost dela v predelovalnih dejavnostih višja kot v gospodarstvu. Višja je bila sicer tudi rast sredstev na zaposlenega, a ne za toliko kot produktivnost dela.

Položaj predelovalnih dejavnosti je bil v primerjavi s povprečjem EU v letu 2016 podoben kot pred krizo, relativni položaj celotnega gospodarstva pa je bil še slabši. Slovenske predelovalne dejavnosti so bile do leta 2010 med članicami EU z nadpovprečno rastjo, potem pa v skupini z nadpovprečnim padcem realnih stroškov dela na enoto proizvoda. Ti so bili v letu 2016 na enaki ravni kot leta 2007 (v EU za 0,3 % nižji, v evrskem območju za 1,9 % višji¹⁹⁷). V gospodarstvu so bili v tem času višji za 4,8 % (1 %, 2,8 % višji).

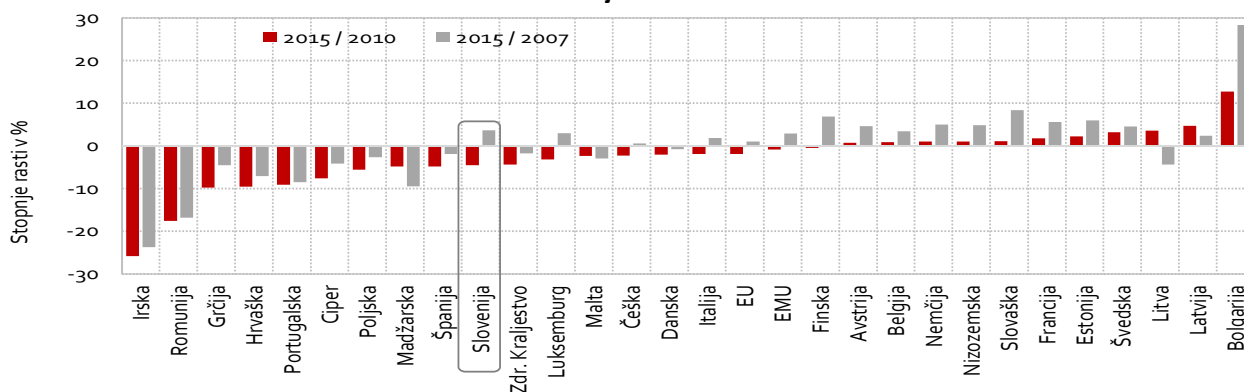
Tabela: Stroški dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU

Realne letne stopnje rasti v %	2001–2007	2008–2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 ³
Stroški dela na enoto BDP¹								
Slovenija	-0,7	2,8	-1,9	0,5	-0,4	-2,1	-0,7	1,1
EU	-0,6	1,0	-0,9	0,5	-0,3	-0,5	-0,8	-0,1
EMU	-0,6	1,2	-0,5	0,7	-0,1	-0,1	-0,9	-0,1
Stroški dela na enoto dodane vrednosti² – Slovenija								
Skupaj	-0,7	3,0	-1,8	0,9	0,2	-2,3	-0,7	1,1
Predelovalne dejavnosti	-0,9	3,1	-3,3	0,4	-2,3	-2,8	-0,6	-0,6

Vir: SI-STAT podatkovni portal – ekonomsko področje, 2016; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2016.

Opombi: ¹ Sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah, deljena z bruto domačim proizvodom na zaposlenega v tekočih cenah. ² Sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah, deljena z dodano vrednostjo na zaposlenega v tekočih cenah. ³ Ocene SURS, EUROSTAT na osnovi četrletnih podatkov za leto 2016.

Slika: Realna rast stroškov dela na enoto BDP v Sloveniji in državah EU

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2016.

¹⁹⁵ Ta je bila v letu 2008 posledica uskladitve plač z visoko preteklo inflacijo in produktivnostjo ter odprave plačnih nesorazmerij v javnem sektorju, v letu 2010 pa jo je spodbudilo povišanje minimalne plače.

¹⁹⁶ Med posameznimi sektorji sta po rasti realnih stroškov dela na enoto proizvoda izstopala gradbeništvo ter finančne in zavarovalniške storitve (s 13,3- oz. 5,1-odstotno rastjo), prvi predvsem pod vplivom znižanja produktivnosti dela, drugi pa tudi rasti sredstev za zaposlene na zaposlenega. Po rasti nominalnih stroškov dela na enoto proizvoda je ob gradbeništvo izstopal še javni sektor zaradi okrepljene nominalne rasti plač.

¹⁹⁷ Povprečje EU oz. evrskega območja brez Irske, kjer je zaradi obsežnejše revizije BDP prišlo do preloma v seriji podatkov.

2.4 Produktivnost dela

Zaostanek Slovenije za povprečno produktivnostjo v EU ostaja višji kot pred začetkom krize. Povprečna letna stopnja rasti produktivnosti¹⁹⁸ v Sloveniji je bila v obdobju 2000–2008 s 3 % občutno višja od povprečne v EU (1,2 %). V krizi pa se je zaostanek za EU povečal in se le počasi zmanjšuje od leta 2014. Relativna raven produktivnosti v primerjavi z EU, pri kateri običajno primerjamo BDP na zaposlenega v standardih kupne moči, je bila tako leta 2015 z 82 % še za 2 o. t. nižja od vrha v letu 2008. Dekompozicija trendne rasti produktivnosti na prispevek kapitala in skupne faktorske produktivnosti kaže, da sta na upočasnitev rasti produktivnosti po letu 2008 obe komponenti vplivali izraziteje kot v EU. Močan padec prispevka kapitala je izhajal iz cikličnega zmanjšanja investicij, povezujemo pa ga tudi s strukturnimi dejavniki, zlasti z neoptimalno alokacijo kapitala pred krizo. Skupna faktorska produktivnost pa kaže predvsem vpliv dolgoročnih strukturnih dejavnikov, ki vplivajo na inovacijsko aktivnost podjetij in razvoj novih hitro rastočih podjetij.

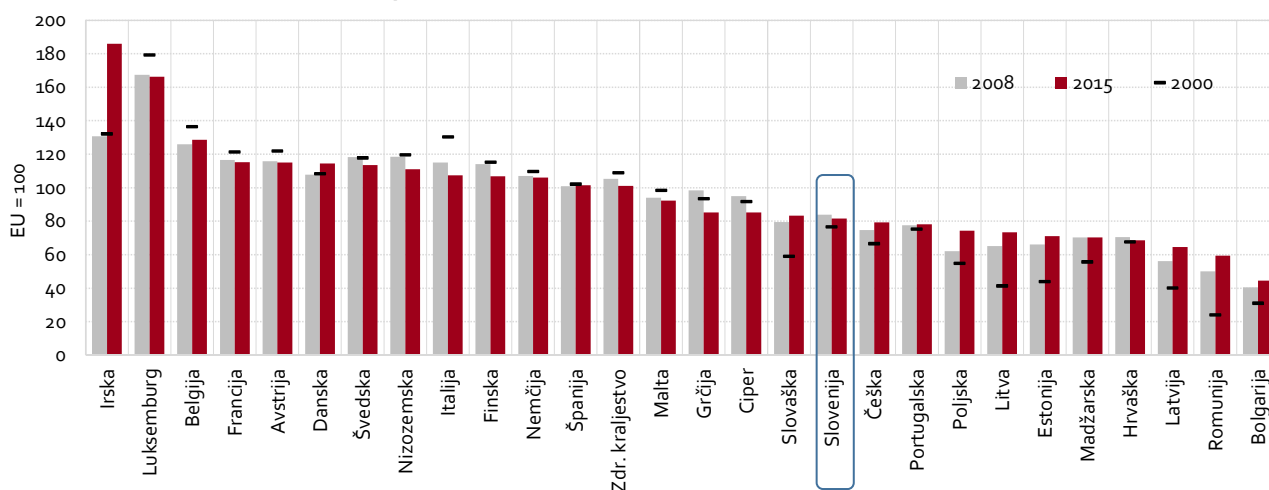
Na sektorski ravni so pred začetkom krize doseženo razmerje v primerjavi z EU nekoliko presegle le predelovalne dejavnosti, v tržnih storitvah in gradbeništvu pa je še precej nižje. Predelovalne dejavnosti so v obdobju 2008–2015 zaostanek za EU v produktivnosti zmanjšale za približno dve odstotni točki. K rasti so največ prispevale srednje in visoko tehnološko zahtevne panoge, prispevek tehnološko najmanj zahtevnih dejavnosti pa je bil negativen. V primerjavi s predkriznim obdobjem je zlasti v prvih letih krize na rast produktivnosti izraziteje pozitivno vplivalo prestrukturiranje predelovalnih dejavnosti¹⁹⁹. Med tržnimi storitvami so bile leta 2015 najbližje predkrizni ravni v primerjavi z EU tradicionalne storitve (trgovina, promet, gostinstvo). Ob močni prizadetosti v krizi pa so zaostanki zelo visoki v finančnih storitvah in gradbeništvu ter v povezavi s padcem domačega povpraševanja tudi v strokovnih in tehničnih storitvah. Za predkriznim razmerjem do EU precej zaostajajo tudi informacijsko-komunikacijske dejavnosti, in sicer tako računalniško-informacijske storitve, kjer prevladujejo manjša podjetja, kot telekomunikacije, panoga, za katero je značilen eden večjih padcev investicij v času krize med državami EU²⁰⁰ ter ohranjanje državnega lastništva v največjem ponudniku teh storitev.

Tabela: Produktivnost dela, Slovenija

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Realna rast produktivnosti, v %	4,5	4,0	3,4	0,7	-6,1	3,4	2,4	-1,8	0,0	2,6	1,2	0,5
Produktivnost dela v standardih kupne moči, EU=100	83	83	83	84	80	80	81	80	80	82	82	np

Vir: SI-STAT – Nacionalni računi, 2017; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2017; preračun UMAR.

Slika: Produktivnost v standardih kupne moči

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2017.

¹⁹⁸ Merjena kot razmerje med BDP (oz. dodano vrednostjo na sektorski ravni) in številom zaposlenih.

¹⁹⁹ Povečevanje deleža tehnološko zahtevnejših in zmanjševanje deleža nizko tehnološko zahtevnih panog (z nižjo produktivnostjo).

²⁰⁰ Investment for the Digital Economy (Evropska komisija), 2016.

2.5 Faktorska sestava izvoza blaga

Sestava blagovnega izvoza se je od začetka krize izboljšala. Delež tehnološko visoko zahtevnih proizvodov se je povečal predvsem v prvih letih krize (2008–2009), ko so se z začetkom gospodarske krize začele močnejše krčiti nekatere druge, manj konkurenčne, industrije. Povečanje gre pripisati zlasti rasti izvoza farmacevtskih proizvodov, ki pa se predvsem zaradi vpliva padca vrednosti tečajev in tudi cen na nekaterih ključnih trgih v letih 2014–2015 ni nadaljevala. Delež visokotehnoloških proizvodov je tako ostal precej nižji kot v povprečju v EU in nekoliko višji od povprečja novih članic. Precej višji kot v EU pa je delež srednjetehnoloških proizvodov, ki se je v zadnjih dveh letih še povečal, predvsem zaradi (po padcu v krizi) obnovljene rasti deleža izvoza osebnih avtomobilov in drugih proizvodov povezanih z avtomobili. Kljub rasti v zadnjem obdobju pa je še vedno precej nižji kot v obdobju pred krizo.

Upadanje deleža proizvodov z nizko dodano vrednostjo²⁰¹ v blagovnem izvozu se je v zadnjem obdobju ustavilo. Zaradi konkurence iz držav z nižjimi stroški dela se je pomen teh proizvodov v blagovnem izvozu zniževal predvsem zaradi upadanja deleža delovno intenzivnih proizvodov (pohištvo, tekstil, papir in karton), od začetka krize pa je precej upadel tudi delež nizko tehnološko zahtevnih proizvodov. To je pospešilo preoblikovanje teh dejavnosti, s tem pa so se ohranila večinoma zdrava jedra, saj je zadnja štiri leta delež izvoza proizvodov z nizko dodano vrednostjo relativno stabilen. Kljub zmanjšanju od začetka krize, pa relativni obseg teh proizvodov še naprej presega povprečje EU.

Delež izvoza proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov²⁰², ki se je od začetka krize precej povečal zaradi večjega trgovanja s primarnimi proizvodi, se v zadnjem obdobju zmanjšuje. Od leta 2009 sta se zvišala deleža izvoza električne energije in naftnih derivatov, kar je večinoma izhajalo iz povečanja obsega mednarodnega trgovanja s tema dvema skupinama proizvodov (izvoz pred tem uvoženih proizvodov). Po precejšnjem upadu cen energentov konec leta 2014 se je vrednost obsega mednarodnega trgovanja teh proizvodov precej zmanjšala²⁰³, po nekajletni rasti pa se je znižal tudi izvoz električne energije.

Tabela: Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku¹ v Sloveniji in EU

		2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Intenzivna raba naravnih virov	Slovenija	15,0	10,8	12,3	12,9	13,0	15,0	16,5	17,0	17,3	16,8	16,3
	EU	20,6	17,5	18,4	20,2	19,6	20,6	21,9	22,5	22,3	21,4	19,3
	EU-15	20,7	17,5	18,6	20,4	19,8	20,7	22,1	22,7	22,5	21,7	19,4
	EU-13	19,3	17,8	17,1	18,2	18,2	19,3	20,5	21,5	21,0	19,7	18,4
Intenzivna raba dela	Slovenija	13,5	19,8	15,8	14,6	14,4	13,5	13,3	12,6	12,2	12,3	12,1
	EU	10,4	11,7	11,1	10,6	11,1	10,4	10,2	9,9	10,0	10,3	10,2
	EU-15	10,2	11,2	10,7	10,3	10,8	10,2	9,9	9,6	9,6	9,9	9,8
	EU-13	12,5	16,9	14,1	12,8	13,3	12,5	12,1	12,0	12,4	12,8	12,8
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	10,2	11,1	12,3	12,9	9,8	10,2	10,8	10,6	10,2	10,5	10,6
	EU	8,0	8,3	9,2	9,4	8,0	8,0	8,1	7,7	7,3	7,4	7,3
	EU-15	7,8	7,9	8,9	9,0	7,7	7,8	7,8	7,4	7,0	7,2	7,1
	EU-13	9,6	11,7	11,8	11,9	9,6	9,6	10,0	9,6	9,4	9,2	9,1
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	39,4	40,6	41,1	39,4	40,0	39,4	38,0	36,9	36,6	37,2	38,1
	EU	29,7	31,2	32,0	31,2	29,8	29,7	30,3	30,0	29,9	30,7	31,1
	EU-15	29,2	30,9	31,5	30,7	29,2	29,2	29,7	29,4	29,0	29,8	30,1
	EU-13	33,8	33,5	35,8	34,7	34,2	33,8	34,1	34,4	35,3	36,6	38,0
Visoko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	20,6	16,4	17,4	18,9	21,4	20,6	20,2	21,6	22,4	22,0	21,6
	EU	28,5	28,8	27,0	26,5	28,9	28,5	26,9	27,0	26,6	27,1	28,4
	EU-15	29,2	29,8	27,9	27,2	29,7	29,2	27,6	27,8	27,5	28,1	29,6
	EU-13	23,4	18,9	19,9	21,0	23,2	23,4	21,8	20,9	20,4	20,3	20,0

Vir: United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2017; lastni preračuni. Opomba: ¹ Razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (Trade and Development Report, 2002), Klasifikacija ne razvršča vseh proizvodov, zato seštevek deležev petih skupin za posamezno državo ni enak 100.

²⁰¹ Skupini nizko tehnološko intenzivnih proizvodov in delovno intenzivnih proizvodov vključujeta proizvode z najnižjo dodano vrednostjo na zaposlenega, kot so: oblačila, tekstilni izdelki, obutev, pohištvo, steklo, stekleni izdelki, ploščati in valjani izdelki iz železa, proizvodi iz navadnih kovin.

²⁰² Najpomembnejše skupine izvoženih proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov v slovenskem blagovnem izvozu so: aluminij, gotovi mineralni izdelki, električna energija, enostavno obdelan les, furnir in drug obdelan les, izdelki iz lesa ter brezalkoholne in alkoholne pijače.

²⁰³ Po podatkih ComExt (Evropska komisija) se je v letu 2015 vrednost izvoza nafte in naftnih proizvodov v EUR (SITC 33) Slovenije zmanjšala za 19,0 %, količinsko pa se je izvoz povečal za 11,0 %. Povprečna cena nafte Brent, izražena v EUR, se je v letu 2015 znižala za 35,2 %.

2.6 Na znanju temelječe tržne storitve

Rast na znanju temelječih tržnih storitev²⁰⁴ od leta 2013 izhaja predvsem iz krepitve prihodkov na tujih trgih. Po padcu v krizi so začele okrevati kasneje kot v EU, njihova dodana vrednost predkrizno raven presega od leta 2014, v povprečju EU pa od leta 2011. Večletno šibko domače povpraševanje je namreč negativno vplivalo na aktivnost pretežno na domači trg usmerjenih storitev²⁰⁵, ki so padec na domačem trgu šele v zadnjih letih začele nadomeščati s prodajo na tujih trgih. Njihova dodana vrednost je tako leta 2015 zaostajala za predkrizno ravno še za 10,6 %, v EU pa so jo dosegle leta 2012. Delež storitev²⁰⁶, ki so že po letu 2009 začele hitro povečevati prihodke predvsem na tujih trgih²⁰⁷, pa se je v dodani vrednosti na znanju temelječih storitev postopno krepil. Njihova dodana vrednost je leta 2015 preseгла predkrizno raven za 37,4 %, v povprečju EU pa leta 2014 za 12,8 %.

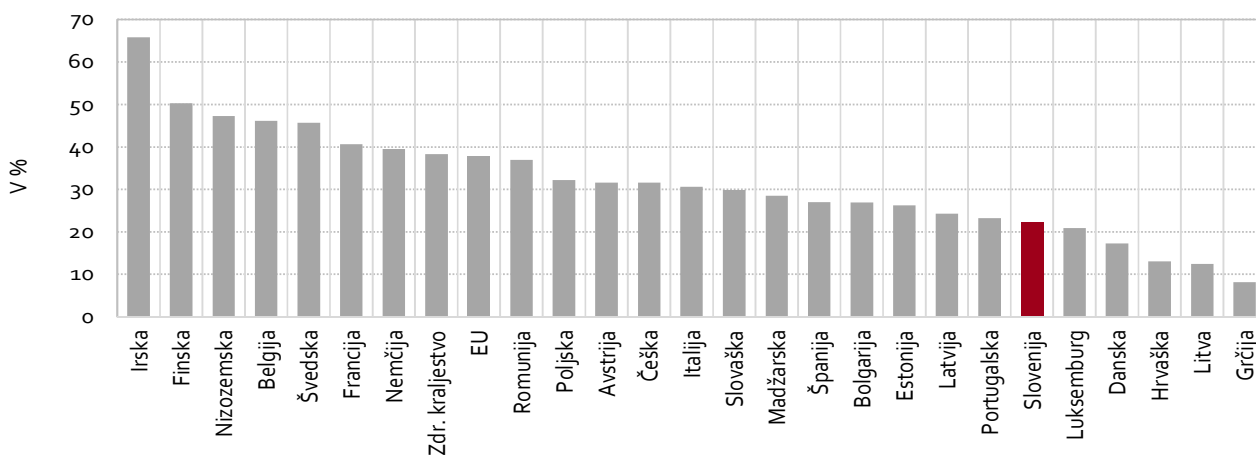
Kljub večji usmerjenosti v izvoz je njihova konkurenčnost na tujih trgih še šibka. Zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem glede deleža na znanju temelječih tržnih storitev v skupnem izvozu storitev ostaja precejšen. Delež je v zadnjih treh letih praktično stagniral, leta 2015 je znašal 22,3 % in je za povprečjem EU, kjer se najhitreje povečuje izvoz računalniških storitev, zaostajal za več kot 10 o. t. (2015: 37,9 %). Leta 2015 so imele nižji delež v izvozu storitev glede na evropsko povprečje predvsem računalniške (za 7,6 o. t.) ter tehnične, s trgovino povezane in druge poslovne storitve (za 5,9 o. t.), rastoči in višji delež pa so dosegale predvsem telekomunikacijske storitve (za 3,4 o. t.). O šibki izvozni konkurenčnosti na znanju temelječih storitev govori tudi njihov tržni delež v EU, ki se ne povečuje. Tudi pri kazalnikih strokovne konkurenčnosti izstopajo po relativno visoki ravni stroškov dela na enoto proizvoda, ki je posledica nizke produktivnosti v primerjavi z EU.

Tabela: Dodana vrednost na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev, Slovenija, indeks 2008=100

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	EU 2014
Na znanju temelječe nefinančne tržne storitve	62,3	77,8	100,0	95,1	99,1	99,6	98,7	99,9	104,3	107,8	108,3
Informacijske in komunikacijske dejavnosti (J)	53,3	75,1	100,0	95,6	98,8	98,9	98,6	99,3	102,7	110,7	114,1
Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M)	67,7	79,5	100,0	94,8	99,3	100,1	98,7	100,2	105,3	106,1	103,9

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi, 2016, Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2017; preračuni UMAR.

Slika: Delež na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev v skupnem izvozu storitev, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2017; preračuni UMAR.

Opomba: Izvoz na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev je izračunan kot vsota izvoza telekomunikacijskih, računalniških in informacijskih storitev (SI) ter ostalih poslovnih storitev (SJ).

²⁰⁴ Vključujejo informacijske in komunikacijske (J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M).

²⁰⁵ Vključujejo založništvo, dejavnosti v zvezi s filmi, video- in zvočnimi zapisi, RTV dejavnost, telekomunikacijske dejavnosti, arhitekturno in tehnično projektiranje, tehnično preizkušanje in analiziranje, oglaševanje in raziskovanje trga ter druge strokovne in tehnične dejavnosti.

²⁰⁶ Vključujejo računalniško programiranje, svetovanje in druge informacijske dejavnosti ter pravno-računovodske dejavnosti in dejavnosti upravljanja ter podjetniško-poslovnega svetovanja.

²⁰⁷ Čisti prihodki od prodaje na tujih trgih so bili leta 2015 za 144,2 % višji kot leta 2008 (podatki AJPEs).

2.7 Mrežne dejavnosti

V elektronskih komunikacijah je močna konkurenca pri širokopolovnem internetu, za EU pa zelo zaostaja v mobilni telefoniji. Fiksna telefonija (razen internetne – VoIP) v zadnjih letih izgublja na pomenu, vse bolj jo zamenjuje mobilna. V obeh je tržna koncentracija relativno visoka in se evropski le počasi približuje. Če smo v mobilni telefoniji po tem kazalniku konkurence na repu, smo pri širokopolovnem internetu z (nizkim) tržnim deležem največjega ponudnika že v zgornji četrtini držav EU. Cene storitev v telefoniji so bile po zadnjih podatkih leta 2010²⁰⁸ povečini nižje kot v EU, na osnovi gibanja cen telefonskih storitev (iz HICP) pa sklepamo, da se je razlika do leta 2016 zmanjšala ali celo obrnila zaradi nadaljnega znižanja cen v EU za desetino. Stroški uporabe interneta so bili jeseni leta 2015 povečini nekoliko višji od povprečnih v državah EU.²⁰⁹

Pri oskrbi z elektriko in plinom konkurenčno obnašanje ponudnikov na trgu spodbujajo številne menjave dobaviteljev. Po AGEN-RS je število menjav dobavitelja po sprostitvi trga (2007) pri oskrbi z elektriko postalo pogostejše šele v tem desetletju, s prvim vrhom leta 2012 (prek 55 tisoč ali 5,9 % odjemalcev), še več pa je bilo nato menjav ponovno leta 2015 (prek 66 tisoč).²¹⁰ Na proizvodnem trgu z elektriko je stopnja konkurence nizka, a primerljiva z EU,²¹¹ na drobnoprodajnem pa večja. Od liberalizacije trga se je namreč pri dobavi končnim odjemalcem do leta 2015 indeks HHI znižal s 1.766 na 1.369 (srednje močna koncentracija), še bolj pa se je spremenila struktura dobaviteljev. Cena električne energije za gospodinjstva in industrijo brez davka je bila v prvem polletju 2016 skoraj za petino nižja od povprečne v EU. Na trgu zemeljskega plina je v letu 2012 veliko nižanje cen sprožil nov ponudnik in v prvem polletju lani je ostala malo višja od EU le še cena plina brez davka za industrijo. Menjav dobaviteljev, ki jih prej skoraj ni bilo, je bilo leta 2012 že prek 11 tisoč ali 8,6 % odjemalcev, leta 2015 pa prek 8 tisoč.

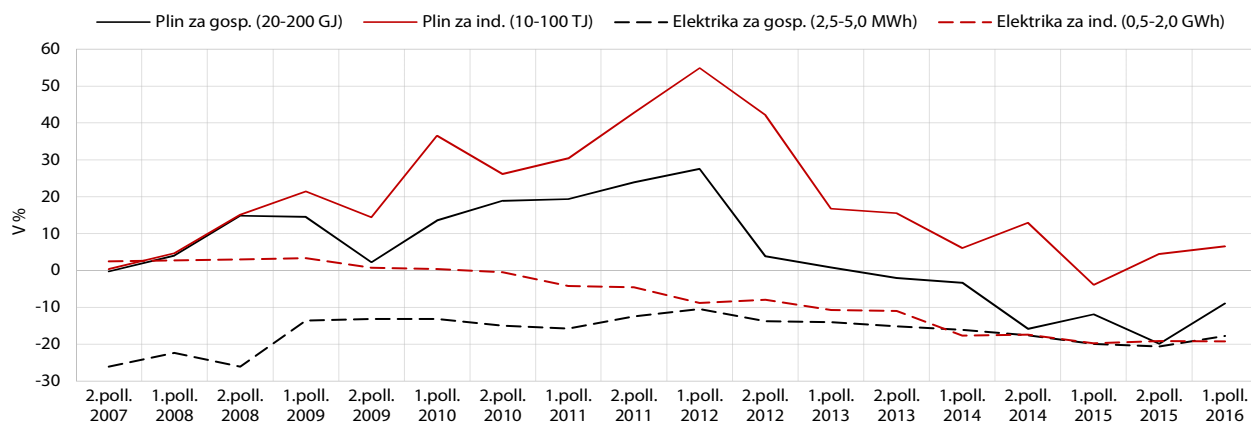
Tabela: Tržni deleži¹ največjih ponudnikov na trgih elektronskih komunikacij, v %

		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	EU-3 ²
Fiksna telefonija	Slovenija	78	73	67	65	62	60	np	40
	EU	59	56	54	53	52	51	np	
Mobilna telefonija	Slovenija	56	55	53	50	49	48	47	31
	EU	38	38	37	36	35	34	34	
Širokopolovni internet	Slovenija	46	43	42	39	36	35	34	26
	EU	45	44	43	42	42	41	40	

Vir: Digital Agenda Scoreboard, Key Indicators (Evropska komisija), 2016; Eurostat Portal Page – Digital economy and society, 2016.

Opombe: ¹V fiksni telefoniji glede na promet v minutah (v decembru), v mobilni glede na število aktivnih SIM kartic (v oktobru), pri internetu pa glede na število priključkov (konec leta). ²Povprečje treh držav EU z najnižjim deležem v zadnjem letu.

Slika: Cene energentov, razlika med Slovenijo in povprečjem EU

Vir: Eurostat; preračuni UMAR.

²⁰⁸ Report on Telecoms Price Developments 1998–2010 (EK), 2010. Primerjani so paketi (košarice) fiksnih in mobilnih telefonskih storitev.

²⁰⁹ Broadband Internet Access Cost (BIAC) Autumn 2015 (EK), 2015. Primerjan je internet različne hitrosti (tudi v paketu s telefonijo in/ali TV).

²¹⁰ Veliko je k ponovnemu povečanju števila menjav dobavitelja prispevala tudi kampanja Zveze potrošnikov Slovenije.

²¹¹ Po Eurostat v Sloveniji leta 2015 51,3 %, aritmetično povprečje deležev držav EU (brez Avstrije, Bolgarije, Nizozemske in Združenega kraljestva) 51,8 %.

2.8 Neposredne tuje investicije

Prilivi vhodnih NTI po letu 2013 kažejo izrazito izboljšanje, izhodne NTI pa ostajajo skromne. Povečevanje vhodnih NTI v zadnjih letih je predvsem posledica višjih prilivov lastniškega kapitala zaradi pospešitve privatizacije in tudi sicer večje prodaje lastniških deležev v slovenskih podjetjih. Več pa je tudi širitev že obstoječih podjetij s tujim kapitalom v Sloveniji. Rezultati ankete SPIRIT-a nakazujejo nadaljevanje ugodnih gibanj tudi v letu 2017. Kar 37,5 % podjetij s tujim kapitalom, ki so razkrila svoje investicijske načrte, namreč v 2017 načrtuje širitev v Sloveniji, ker je 6,4 o. t. več kot leto prej. Izhodne NTI pa se po zmanjšanju v obdobju 2010–2013 od leta 2014 le skromno povečujejo. Njihovo stanje je bilo leta 2015 še za 11,1 % nižje od najvišje ravni v letu 2009, odlivi v letu 2016 pa ne kažejo izboljšanja.

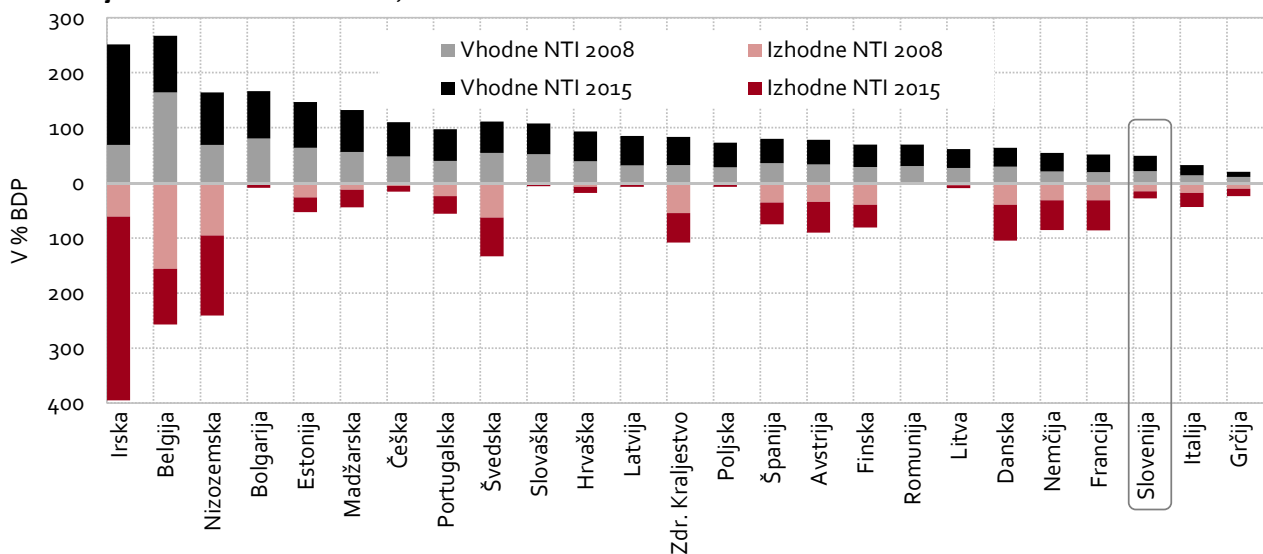
Slovenija ostaja med državami EU z najnižjim deležem stanja vhodnih NTI v BDP. Čeprav se je delež vhodnih NTI v primerjavi z BDP do leta 2015 povečal na 30 % BDP, kar je okoli 8 o. t. več glede na stanje ob začetku krize, Slovenija ostaja med državami EU z najnižjim stanjem in najnižjim povečanjem stanja vhodnih NTI v primerjavi z BDP. Nižji delež od Slovenije imata le Grčija in Italija. Pri izhodnih NTI pa Slovenija po deležu stanja v BDP med novimi srednjeevropskimi državami članicami EU zaostaja le za Madžarsko in Estonijo, ki pa imata obe bistveno večji delež kot Slovenija.

Tabela: Tokovi in stanja¹ vhodnih in izhodnih NTI² v Sloveniji

V mio. EUR	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vhodne NTI											
Stanje konec leta	2.567	5.981	8.598	7.828	7.983	8.880	9.249	8.897	10.202	11.564	12.261 (konec Q3)
Priliv lastniškega kapitala ³	96,3	270,7	380,3	127,1	449,9	63,2	334,1	441,7	1.436,1	1.353,6	896,0
Stanje kot % BDP	11,9	20,5	22,7	21,6	22,0	24,1	25,7	24,8	27,3	30,0	31,3
Izhodne NTI											
Stanje konec leta	829	2.777	6.085	6.143	6.097	6.049	5.710	5.179	5.335	5.461	5.421 (konec Q3)
Odliv lastniškega kapitala ³	54,7	456,0	720,8	491,4	181,0	240,7	383,9	427,4	133,8	229,1	199
Stanje kot % BDP	3,8	9,5	16,0	17,0	16,8	16,4	15,9	14,4	14,3	14,2	14,1

Vir: BS. Opombe: ¹ Stanja so prikazana po novi metodologiji BPM6 po načelu smeri naložbe, na katero je Banka Slovenije prešla z letom 2014. Stanja po novi metodologiji so se zaradi sprememb kategorij, ki se upoštevajo v izračunu stanja NTI, precej spremenila. To v primeru Slovenije velja predvsem pri vhodnih NTI: stanje vhodnih NTI konec 2013 je bilo po stari metodologiji 10.729 mio. EUR, po novi pa le 8.926 mio. EUR, stanje izhodnih NTI pa je bilo po stari metodologiji 5.121 mio. EUR, po novi pa 5.172 mio. EUR (Neposredne naložbe 2013, 2014). ² Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ³ Lastniški kapital brez reinvesticije dohodkov.

Slika: Stanje vhodnih in izhodnih NTI, v % BDP

Vir: UNCTAD, FDI/MNE database (www.unctad.org/fdistatistics). Opomba: Na sliki so zaradi boljšega prikaza vključene države EU z izjemo Cipra, Malte in Luksemburga, ki izstopajo po zelo visokih NTI v primerjavi z drugimi državami.

2.9 Podjetniška aktivnost

Zgodnja podjetniška aktivnost je ob povečanju poslovnih priložnosti leta 2016 prvič izraziteje preseгла raven pred začetkom krize. Od začetka krize se je najprej vidneje povečala v letih 2012 in 2013, ko se je okrepil delež zgodnjih podjetnikov zaradi nuje v povezavi s povečanim samozaposlovanjem. Izboljšanje v letu 2016²¹² pa je izhajalo predvsem iz precejšnjega povečanja deleža nastajajočih podjetij zaradi zaznanih poslovnih priložnosti, kar je ugodno z vidika potenciala za rast inovativnosti, dodane vrednosti in novih delovnih mest. V zadnjem letu se je opazneje povečal tudi delež ustaljenih podjetnikov (poslujejo več kot 42 mesecev), ki se je pred tem nekaj let zmanjševal, kar je prav tako ugoden premik, tudi z vidika naslednjega kroga podjetniškega procesa, ko podjetja prehajajo z zgodnjih razvojnih faz v kasnejše. Zanje je delež ustaljenih podjetnikov zelo pomemben, saj predstavljajo pomemben vir rasti in podpore za nova mikro in mala podjetja²¹³. V letu 2016 se je nadaljevala tudi rast deleža zgodnjih podjetnikov zaradi nuje, ki je bil tako prvič višji kot v povprečju v državah EU, ki so bile vključene v raziskavo GEM²¹⁴. V tem letu sta povprečje evropskih držav presegle tudi zgodnja in celotna podjetniška aktivnost.

Delež novonastalih podjetij presega delež umrlih, nova podjetja so večinoma mikro, število hitro rastočih pa ostaja nizko. Kljub visokemu deležu umrlih podjetij (2013: 9,0 %), ki je do leta 2013 vztrajal na visoki ravni, je bil delež novonastalih podjetij v obdobju 2009–2014²¹⁵ (11,0 %) vseskozi višji. Vendar pa je bila glavnina novonastalih podjetij mikro, zaposlovala je od 1 do 4 osebe (v obdobju šestih let so skupaj ustvarili okoli 96 tisoč novih delovnih mest), večina pa jih tudi v letih po nastanku ni dosegla visokih rasti, saj število hitorastočih podjetij²¹⁶ po letu 2012 stagnira na izjemno nizki ravni, njihov delež med vsemi podjetji pa je med najnižjimi v EU. Prav tako je nizka tudi inovacijska aktivnost malih podjetij (glej kazalnik 2.15), ki je ena od ključnih možnosti za povečanje dodane vrednosti in števila zaposlenih.

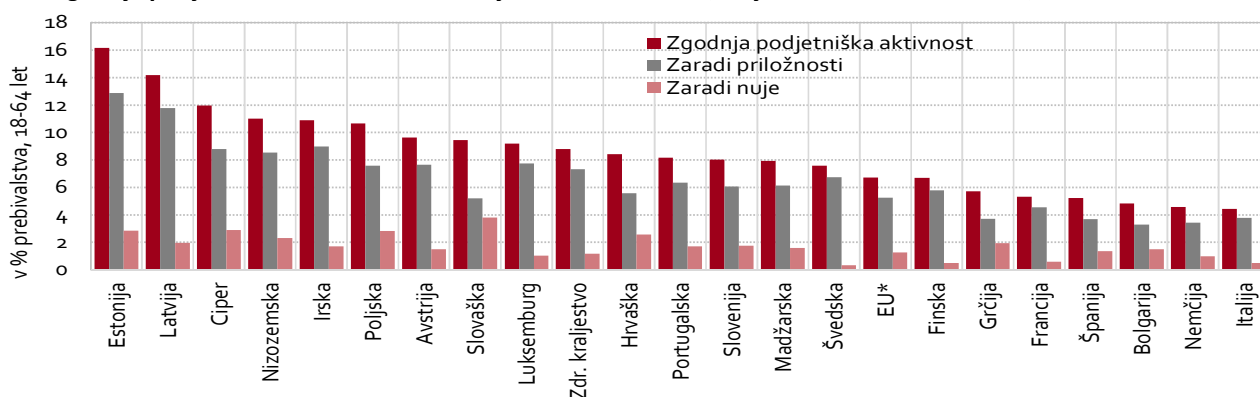
Tabela: Izbrane mere podjetniške aktivnosti GEM, Slovenija, v % prebivalstva (18-64 let)

	2002	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	EU 2016
Zgodnja podjetniška aktivnost*	4,6	4,4	6,4	5,4	4,7	3,7	5,4	6,5	6,3	5,9	8,0	6,7
Ustaljeno podjetništvo**	-	6,3	5,6	5,7	4,9	4,8	5,8	5,7	4,8	4,2	6,8	6,4
Celotna podjetniška aktivnost***	-	10,1	11,8	10,8	9,5	8,4	11,2	11,9	11,0	10,1	14,5	12,8

Viri: Rebernik et al., 2003; Rebernik et al., 2006; Rebernik et al., 2009; Rebernik et al., 2010; Rebernik et al., 2011; Rebernik et al., 2012; Rebernik et al., 2013; Rebernik et al., 2014; Rebernik et al., 2015; Rebernik et al., 2016; GERA, 2017.

Opombe: * Stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti meri delež prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo. Zajema posameznike, ki so začeli vzpostavljati nova podjetja ali opravljati nove poslovne dejavnosti, vključujoč samozaposlitev. Vključeni so tudi posamezniki, ki so zaposleni kot lastniki/menedžerji novih podjetij, ki poslujejo manj kot 42 mesecev. ** Delež podjetnikov v prebivalstvu, ki poslujejo dlje kot 42 mesecev. *** Celotna podjetniška aktivnost zajema stopnjo zgodnje podjetniške aktivnosti in delež ustaljenih podjetnikov.

Slika: Zgodnja podjetniška aktivnost v Sloveniji in 22 članicah EU, vključenih v raziskavo GEM, 2016

Vir: GERA, 2017; preračuni UMAR. Opomba: * Tehtano povprečje 22 članic EU, ki so bile vključene v raziskavo GEM 2016.

²¹² Podatki izhajajo iz raziskave Global Entrepreneurship Monitor (GEM), ki se izvaja v prvi polovici leta.

²¹³ Rebernik et al., 2016.

²¹⁴ Sodelovalo je 22 članic (19 istih kot leta 2015).

²¹⁵ Končni podatki za smrti podjetij so na voljo do leta 2013, za rojstva pa do leta 2014.

²¹⁶ Hitorastoče podjetje je podjetje z več kot 10-odstotno povprečno letno rastjo števila zaposlenih v zadnjem triletnem obdobju, ki ima v prvem letu tega obdobja več kot 10 zaposlenih.

2.10 Prebivalstvo s terciarno izobrazbo

Delež odraslih s terciarno izobrazbo od leta 2014 presega povprečje EU. Ob dolgoletni visoki vključenosti mladih v terciarno izobraževanje se že vrsto let povečuje, zadnja leta upočasnjeno, kar povezujemo z zmanjševanjem števila diplomantov zaradi demografskih razlogov (manjših generacij mladih za vpis). Pri moških je delež terciarno izobraženih nižji kot pri ženskah, razlika je večja kot v povprečju EU. Rast deleža terciarno izobraženih povečuje človeški kapital države kot dejavnik konkurenčnosti gospodarstva in je ugodna zaradi predvidenega povečanja potreb poslovnega sektorja po teh kadrih.²¹⁷ Vendar pa dosežena izobrazba še ne zagotavlja nujno tudi ustreznih veščin in spretnosti za delo. Med področji, za katera obstajajo podatki, se pri terciarno izobraženih za Slovenijo kažejo kot problematične predvsem besedilne spretnosti in spretnosti za uspešno delovanje v digitalni družbi,²¹⁸ rezerve pa so tudi v izboljšanju matematičnih spretnosti. .

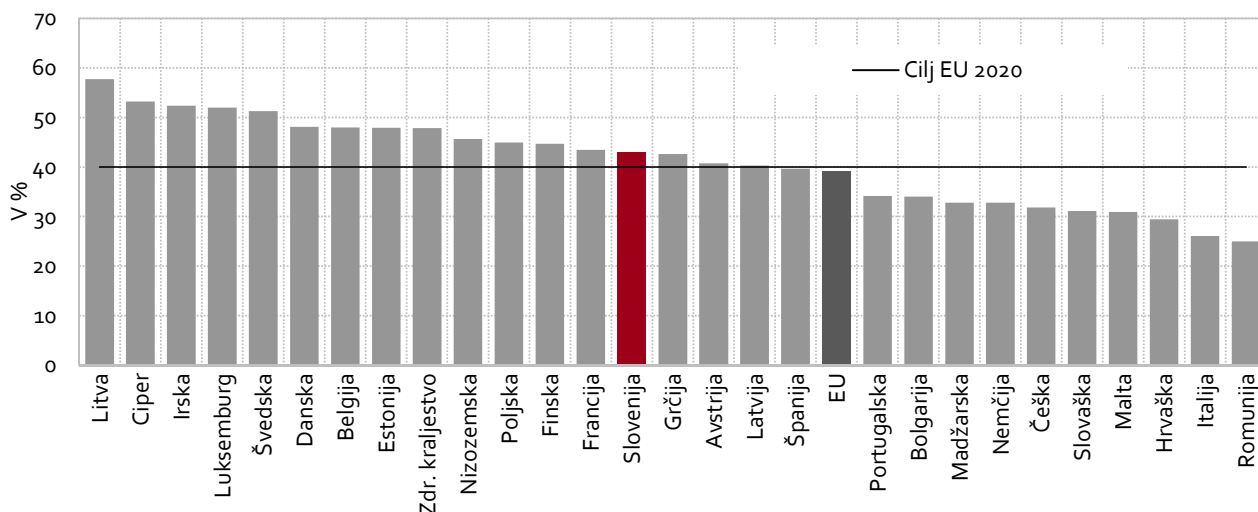
Delež terciarno izobraženih mladih je večji kot v EU. V starostni skupini 30-34 let ne narašča več in je bil leta 2016 s 43,1 % večji od dolgoletnega povprečja EU (39,0 %) ter cilja strategije EU 2020 (40 %). Kljub trenutno ugodnemu stanju bi v prihodnje ob demografskih spremembah (manjše generacije mladih, ki bodo vstopale na trg dela) lahko prišlo do pomanjkanja ustrezno izobraženega prebivalstva za določene poklice. Ugoden premik v tej smeri je precejšnje povečanje deleža terciarno izobraženih v starostni skupini 25-29 let v letu 2016, ki je bil prvič višji od povprečja EU, kar je povezano z zaključevanjem predbolonjskih programov.²¹⁹ Še vedno pa v mednarodnem merilu nizek delež v starostni skupini 20-24 let nakazuje na nezadostno učinkovitost študija. Za evropskim povprečjem zaostajata tudi deleža terciarno izobraženih v srednji (45-54 let) in višji (55-64 let) starostni skupini.

Tabela: Delež prebivalcev, starih 25-64 let, s terciarno izobrazbo, drugo četrtletje, v %

	2002	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	14,8	20,0	21,9	22,5	23,7	25,5	26,1	27,8	29,2	30,2	30,7
EU	19,9	22,3	24,1	25,0	25,8	26,6	27,5	28,5	29,1	30,0	30,5

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2017.

Slika: Delež prebivalcev, starih 30–34 let, s terciarno izobrazbo, drugo četrtletje 2016

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, 2017.

²¹⁷ Po napovedih Cedefopa (Slovenia: Skills forecasts up to 2025, 2015).

²¹⁸ V Sloveniji so po izsledkih mednarodne raziskave spretnosti odraslih PIAAC terciarno izobraženi (25-65 let) na področju besedilnih spretnosti v povprečju dosegli 285,7 točk (OECD: 292,1 točk), na področju matematičnih spretnosti pa 291,4 točk (OECD: 292,0 točk). Delež terciarno izobraženih z najnižjo ravno spretnosti za uspešno delovanje v digitalni družbi (prva ali manj kot prva raven) je 47,0 % v povprečju OECD pa 41,3 %.

²¹⁹ Ta delež se bo še povečal, ko bomo imeli podatke za celo leto, saj se je rok za njihovo dokončanje iztekel 30. 9. 2016.

2.11 Izdatki za izobraževanje

Javni izdatki za izobraževanje (v % BDP) so nižji od povprečja EU, zasebni pa so podobni kot v povprečju²²⁰. Javni izdatki se od leta 2012 znižujejo, leta 2015 so znašali 4,65 %²²¹ BDP in so bili na vseh ravneh izobraževanja (z izjemo predšolske) precej nižji od dolgoletnega povprečja. Večletni trend zniževanja je zlasti posledica ukrepov države za uravnoteženje javnih financ, pa tudi nekaterih drugih ukrepov za racionalnejšo rabo javnih izdatkov za izobraževanje.²²² Leta 2013 (zadnji mednarodni podatki) so bili prvič nižji od povprečja EU-22,²²⁵ višji so le na predšolski in primarni raven izobraževanja, na predšolski in osnovnošolski ravni pa so bili višji. Zasebni izdatki za izobraževanje so leta 2015 znašali 0,64 % BDP in so bili nižji od dolgoletnega povprečja ter po podatkih za leto 2013 primerljivi s povprečjem držav EU, ki so članice OECD (EU-22).²²³

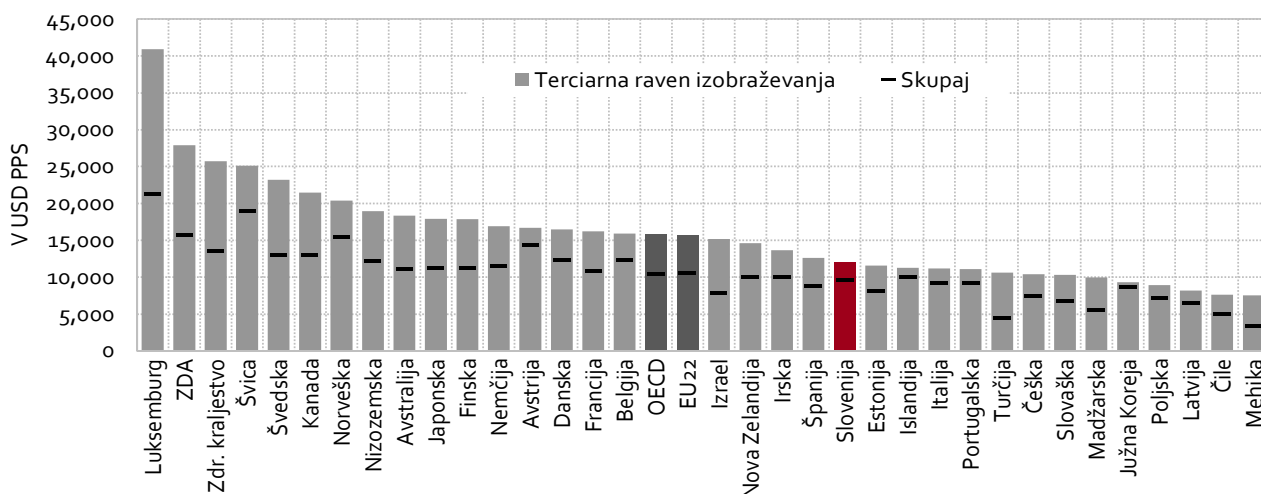
Izdatki (javni²²⁴ in zasebni) na udeleženca izobraževanja so nizki, čeprav se povečujejo. Izdatki za vse izobraževalne ustanove na udeleženca so se ob zmanjševanju števila vpisanih na terciarno raven izobraževanja v zadnjih letih povečali in so nad dolgoletnim povprečjem. Zaostajajo pa za povprečjem EU-22,²²⁵ višji so le na predšolski in primarni raven izobraževanja. Na srednješolski in terciarni ravni pa so tudi zaradi višje vključenosti populacije v izobraževanje v primerjavi z EU precej nižji, kar zmanjšuje možnosti za izboljšanje kakovosti izobraževanja.

Tabela: Celotni javni izdatki za izobraževanje v primerjavi z BDP, v %

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vse ravni izobraževanja										
Slovenija	5,65	5,63	5,11	5,57	5,56	5,57	5,34	5,13	4,99	4,65
EU	np	4,92	5,04	5,38	5,41	5,25	5,18	5,34	np	np
Terciarno izobraževanje										
Slovenija	1,24	1,23	1,19	1,35	1,34	1,42	1,20	1,13	1,05	0,98
EU	np	1,12	1,14	1,21	1,25	1,27	1,28	1,29	np	np

Vir: Eurostat; SURS, preračuni UMAR. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca, v USD PPS, 2013

Vir: Education at a Glance 2016, 2016. Opomba: Skupaj vključuje osnovnošolsko, srednješolsko in terciarno raven izobraževanja.

²²⁰ Podatek za javne izdatke za izobraževanje je dostopen za povprečje EU, za zasebne pa samo za države EU, ki so tudi članice OECD.

²²¹ Prvo starostno obdobje predšolske ravni izobraževanja ni zajeto. Po mednarodni klasifikaciji ravni izobraževanja ISCED 2011, ki zajema tudi to obdobje, so javni izdatki za izobraževanje leta 2015 znašali 4,95 % BDP.

²²² Npr. omejitve navideznih vpisov v terciarnem izobraževanju, uvedba financiranja po glavi v srednješolskem izobraževanju, statusno-pravne spremembe srednjih šol, koriščenje notranjih kadrovskih rezerv v osnovnih šolah, izboljšanje organizacije dela v vrtcih ob uveljavitvi novega Pravilnika o normativih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje iz leta 2014.

²²³ Zasebni izdatki so na predšolski in osnovnošolski ravni izobraževanja višji od povprečja EU-22, na srednješolski ravni enaki, na terciarni pa nižji.

²²⁴ Med javnimi izdatki niso vključeni transferji, namenjeni šolajočim oz. gospodinjstvom.

²²⁵ V letu 2013 (zadnji mednarodni podatek) so v Sloveniji znašali 9.597 USD PPS v EU-22 pa 10.548 USD PPS.

2.12 Vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje

Vključenost odraslih (25-64 let) v vseživljenjsko učenje²²⁶ je nekoliko višja od povprečja EU, vendar se je po letu 2010 znatno znižala. Od leta 2013 stagnira kljub izboljšanju gospodarske situacije in razmer na trgu dela ter s tem večjih možnosti podjetij in prebivalstva za financiranje izobraževanja. Zaostaja za ciljem Strateškega okvira za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (»ET 2020«) do leta 2020, ki je 15 %, in za ciljem Resolucije o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v RS za obdobje 2013–2020, ki je 19 %. Problem je zlasti nizka vključenost starejših in nizko izobraženih v vseživljenjsko učenje, ki se je od začetka krize še zmanjšala.

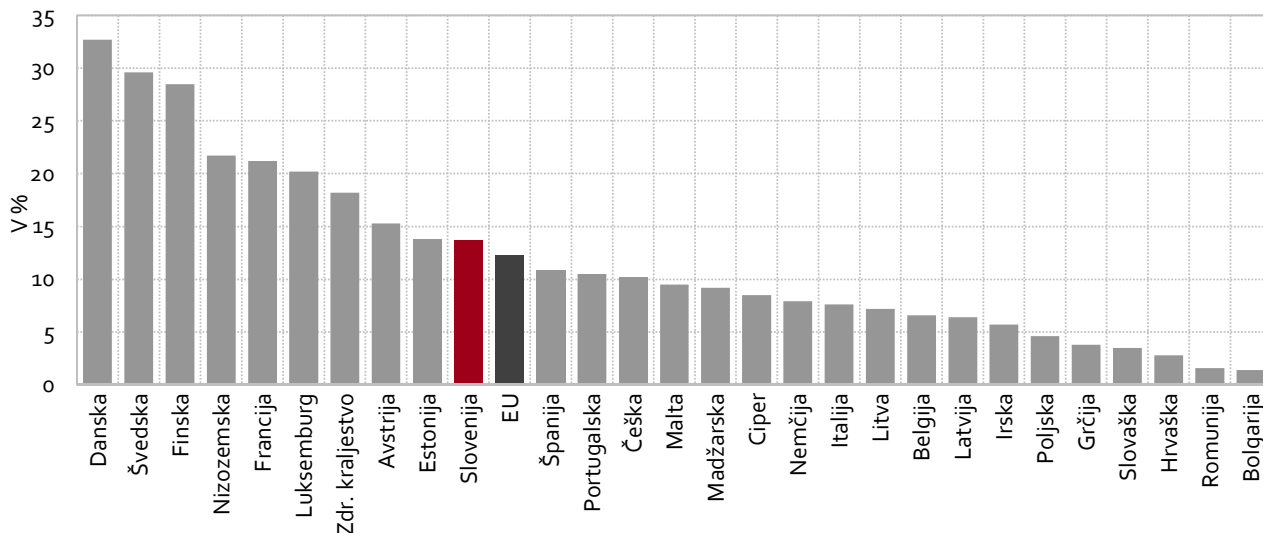
Tudi vključenost delovno aktivnega prebivalstva (25-64 let) v vseživljenjsko učenje se po zmanjšanju v krizi še ni začela povečevati. Leta 2015 je prenehala upadati in je še višja od povprečja EU. Zmanjšanje vključenosti v vseživljenjsko učenje v krizi v večini dejavnosti in v vseh poklicnih skupinah ovira prilagajanje spremembam na delovnih mestih in slabi konkurenčnost podjetniškega sektorja. Glede na dejavnost je bila vključenost leta 2015 najvišja v izobraževanju, najnižja pa v gradbeništvu, v povprečju pa je višja v dejavnostih z večjim deležem terciarno izobraženih.

Tabela: Vključenost odraslih prebivalcev, starih 25–64 let, v vseživljenjsko učenje, drugo četrtletje, v %

	2003	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	15,1	17,8	15,9	17,0	18,2	17,2	14,7	13,7	13,5	13,3	13,4
EU	8,4	9,6	10,0	10,0	9,8	9,4	9,8	11,4	11,5	11,4	11,5

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2017.

Slika: Vključenost delovno aktivnih prebivalcev (25–64 let), v vseživljenjsko učenje, 2015, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2017.

²²⁶ Vseživljenjsko učenje vključuje formalno in neformalno izobraževanje.

2.13 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost

Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (kot % BDP) so od leta 2010 višji kot v povprečju v EU, a se od leta 2014 predvsem zaradi nižjih javnih vlaganj zmanjšujejo. Naložbe za vlaganja v raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) so se po predhodni večletni rasti v obdobju 2012–2015 realno zmanjšale za desetino, predvsem zaradi manjših javnih izdatkov od leta 2012. Posledično se je delež poslovnega sektorja v strukturi financiranja vseh izdatkov za RRD nadalje povečal in je precej višji kot v EU²²⁷. Tudi delež raziskovalcev²²⁸ poslovnega sektorja, ki je leta 2015 znašal 53,1 %, pomembno presega evropsko povprečje (2015: 48,7 %). Poslovni sektor je v obdobju 2009–2015 realno povečal vlaganja v RRD za 42,2 %, delno tudi zaradi virov iz Evropske komisije, kjer se je zahtevala soudeležba podjetij pri sofinanciranju RRD, ter izplačil kohezijskih skladov v obdobju 2010–2013, ko so se financirali centri odličnosti ter kompetenčni in razvojni centri. V celotnem obdobju so na financiranje izdatkov za RRD spodbudno vplivale tudi davčne olajšave za naložbe v RRD.²²⁹ V obdobju 2009–2015 je skoraj tretjino teh olajšav uveljavila farmacevtska panoga, po desetino proizvajalci motornih vozil ter električnih naprav, petino različne storitvene dejavnosti, med njimi največ storitve temelječe na znanju.²³⁰

Šibko navzkrižno financiranje RRD ne spodbuja sodelovanja in prenosa rezultatov RRD med sektorji. Izdatki javnega (državnega in visokošolskega) sektorja se zmanjšujejo od leta 2012 in so bili leta 2015 nominalno nižji kot pred letom 2008. To je prizadelo predvsem javne raziskovalne organizacije in visokošolske institucije, saj vsak sektor pretežno financira RRD lastnega sektorja. Tudi delež izdatkov državnega sektorja za RRD, ki ga namenja financiranju raziskav v poslovnem sektorju, se je v zadnjem obdobju pomembno zmanjšal in je v letu 2015 znašal 16 % njegovih celotnih izdatkov za financiranje RRD. Poslovni sektor pa je v letu 2015 od celotnih izdatkov za financiranje RRD manj kot 4 % namenil financiranju raziskav, ki jih izvaja javni sektor. Nizek delež navzkrižnega financiranja RRD zmanjšuje sodelovanje in prenos rezultatov RRD med sektorji, kar je pomembno za doseganje sinergij in povečanje učinkovitosti vlaganj v RRD. Finančna sredstva iz tujine predstavljajo naraščajoč vir financiranja RRD v Sloveniji, v letu 2015 so prispevala 10,6 % celotnih sredstev. Večino teh sredstev predstavljajo vlaganja Evropske komisije in poslovnega sektorja iz tujine.

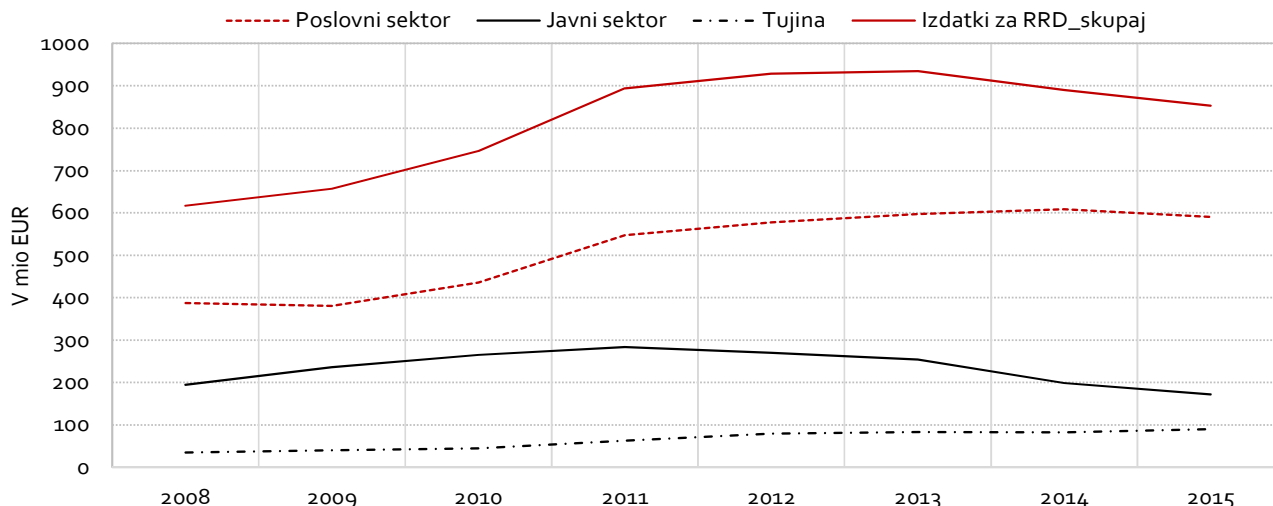
Tabela: Izdatki za RRD, v % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	1,36	1,41	1,63*	1,82	2,06	2,42*	2,58	2,60	2,38	2,21
EU	1,77	1,74	1,84	1,93	1,93	1,97	2,01	2,03	2,04	2,03

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2016; SURS, 2016.

Opombi: Podatek za EU je ocena Eurostata. * V letih 2008 in 2011 je prelom v časovni vrsti zaradi izboljšanega zajema poročevalskih enot v poslovnem sektorju. Leta 2011 je ta sprememba prispevala 0,21 % BDP k povečanju izdatkov za RRD (več o tem glej Poročilo o razvoju 2013, str. 132).

Slika: Izdatki za vlaganja v RRD po sektorjih financiranja, Slovenija

Vir: SURS, 2016.

²²⁷ Delež poslovnega sektorja pomembno presega evropsko povprečje v celotnem obdobju 2009–2015, v zadnjih letih že za okoli 10 o. t.

²²⁸ Izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa.

²²⁹ Davčna olajšava za vlaganja v RRD je bila uvedena leta 2006 v obsegu 20 %, leta 2010 se je povečala na 40 %, od leta 2012 je 100 %.

²³⁰ Informacijske in komunikacijske (J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M).

2.14 Diplomanti in doktorji naravoslovja in tehnike

Delež diplomantov naravoslovja in tehnike je visok, letno število diplomantov se zmanjšuje. Pri spodbujanju vpisa na naravoslovje in tehniko je prišlo po letu 2005 do pomembnega napredka. Čeprav njihov delež zadnjih nekaj let ne narašča več, je bil leta 2015 s 24,9 % večji kot pred krizo in večji od povprečja EU. Ker se število diplomantov naravoslovja in tehnike od leta 2013 zaradi demografskih razlogov zmanjšuje, povpraševanje podjetij po njih pa se bo po nekaterih ocenah²³¹ večje zaradi povečanja tehnološke intenzivnosti in digitalizacije poslovanja, je kmalu pričakovati težave pri zagotavljanju dovolj velikega števila teh kadrov. Dodatno lahko na to vplivajo finančno privlačne zaposlitvene možnosti v tujini in s tem povezane odselitve diplomantov naravoslovja in tehnike. Problem zadostnega vpisa na študij bo še posebej pereč na področjih računalništva ter elektronike in avtomatizacije, ki se že soočajo s pomanjkanjem terciarno izobraženih kadrov²³², s pospešeno digitalizacijo gospodarstva pa se bo še okrepil.

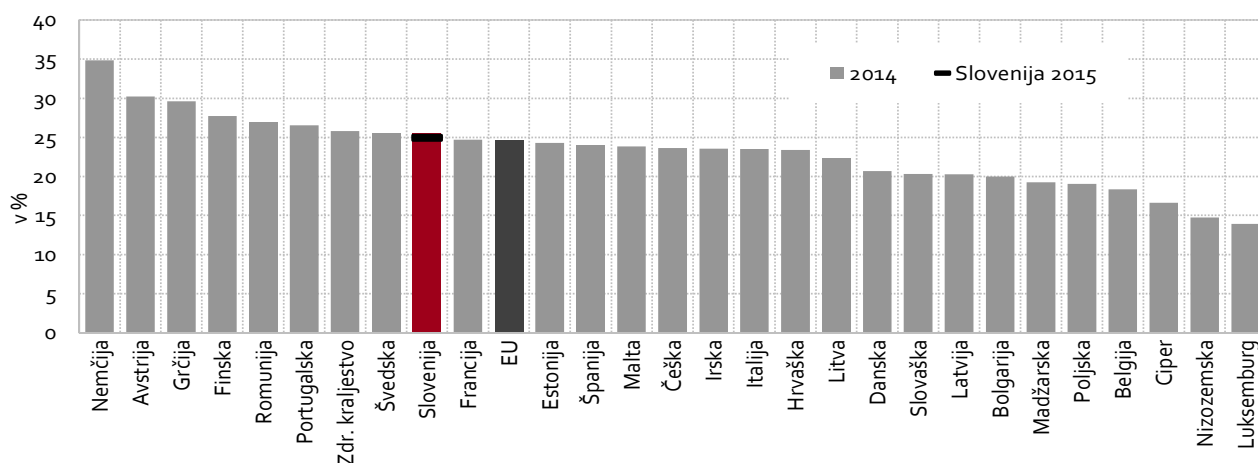
Delež novih doktorjev znanosti naravoslovja in tehnike je visok, zmanjševanje njihovega števila pa predstavlja problem z vidika krepitve inovacijskega potenciala. Delež je že vrsto let večinoma višji od povprečja EU, kar je posledica načrtnega dolgoletnega spodbujanja vpisa s strani države (mladi raziskovalci in mladi raziskovalci iz gospodarstva)²³³. Njihovo število je večje kot pred krizo, a je v letih 2014 in 2015 upadlo zaradi zmanjšanega obsega financiranja mladih raziskovalcev. Podobna gibanja pričakujemo tudi v prihodnje zaradi zmanjševanja števila vpisanih na doktorski študij naravoslovja in tehnike. Znanje teh kadrov za povečanje konkurenčnosti podjetij je nezadostno uporabljeno, saj so bili nekateri podporni instrumenti ukinjeni (npr. program mladih raziskovalcev iz gospodarstva) ali pa se je njihovo financiranje zaključilo (npr. centri odličnosti, kompetenčni centri). Potreben je čim prejšnji zagon novih instrumentov (kot na primer strateška razvojno-inovacijska partnerstva), ki bi povečali vpetost doktorjev znanosti v razvoj inovativnih rešitev za podjetja. Krepitev pridobivanja podjetniških znanj tudi v okviru doktorskega študija ter ureditev ustanavljanja spin-off podjetij na univerzi bi povečala možnosti za lastno podjetniško dejavnost doktorjev znanosti in nastanek visokotehnoloških podjetij.

Tabela: Delež doktorjev znanosti naravoslovja in tehnike v skupnem številu doktorjev znanosti, v %

	2003	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	47,7	48,5	49,1	48,7	53,3	40,9	44,5	54,2	52,3	45,1
EU	41,7	40,5	41,8	42,0	43,4	43,5	44,4	45,9	45,6	np

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2017; SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje - Izobraževanje (SURIS), preračuni UMAR.

Slika: Delež diplomantov naravoslovja in tehnike v skupnem številu diplomantov terciarnega izobraževanja, 2014

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje - Izobraževanje (SURIS), 2017.

²³¹ Cedefop v napovedi potreb po spretnostih in znanjih v Sloveniji do leta 2025 (Slovenia: Skills forecasts up to 2025, 2015) izpostavlja naravoslovje kot eno od področij, kjer bo število novih delovnih mest največje.

²³² Eurostat Portal Page – Digital Economy and Society.

²³³ Velika nihanja v deležu doktorjev znanosti naravoslovja in tehnika po letu 2010 so posledica sprememb deležev drugih ved.

2.15 Inovacijska aktivnost podjetij

Inovacijska aktivnost podjetij stagnira in zaostaja za povprečjem v EU. V obdobju 2012–2014 je bilo v Sloveniji 45,9 % inovacijsko aktivnih podjetij (IAP), kar je nekaj manj kot v predhodnem triletnem obdobju (2010–2012), za katerega so na voljo primerljivi podatki.²³⁴ V EU je prišlo do minimalnega povečanja, najbolj inovacijsko aktivne države pa so še povečale prednost v deležu IAP. Delež velikih IAP v Sloveniji je večji kot v povprečju EU, delež malih podjetij pa zaostaja, česar ne moremo pripisati razlikam v povprečnem številu zaposlenih na podjetje med državami²³⁵. Delež IAP v predelovalnih dejavnostih ostaja tradicionalno večji kot v storitvenih, pri obeh pa se zaostanek za inovacijsko najbolj uspešnimi državami giblje med 10 in 20 o. t., kar zmanjšuje njihovo konkurenčnost. V članicah EU, kjer se je delež IAP v obdobju 2012–2014 zmanjšal, se je vrzel med predelovalnimi in storitvenimi dejavnostmi podobno kot v Sloveniji še povečala. Med storitvami so v Sloveniji najbolj inovacijsko aktivna podjetja v računalniških storitvah (delež IAP je znašal 72,5 %), kar je blizu povprečja EU in dosti nižje kot v vodilnih državah (preko 85 %). V vseh storitvah temelječih na znanju²³⁶ je delež IAP 55,6 %, v vodilnih državah pa preko 60 %. Te storitve pomembno vplivajo na krepitev inovacijske aktivnosti v vseh dejavnostih (npr. IKT storitve ali svetovalne storitve) in tako prispevajo k izboljšanju konkurenčnosti na splošno.

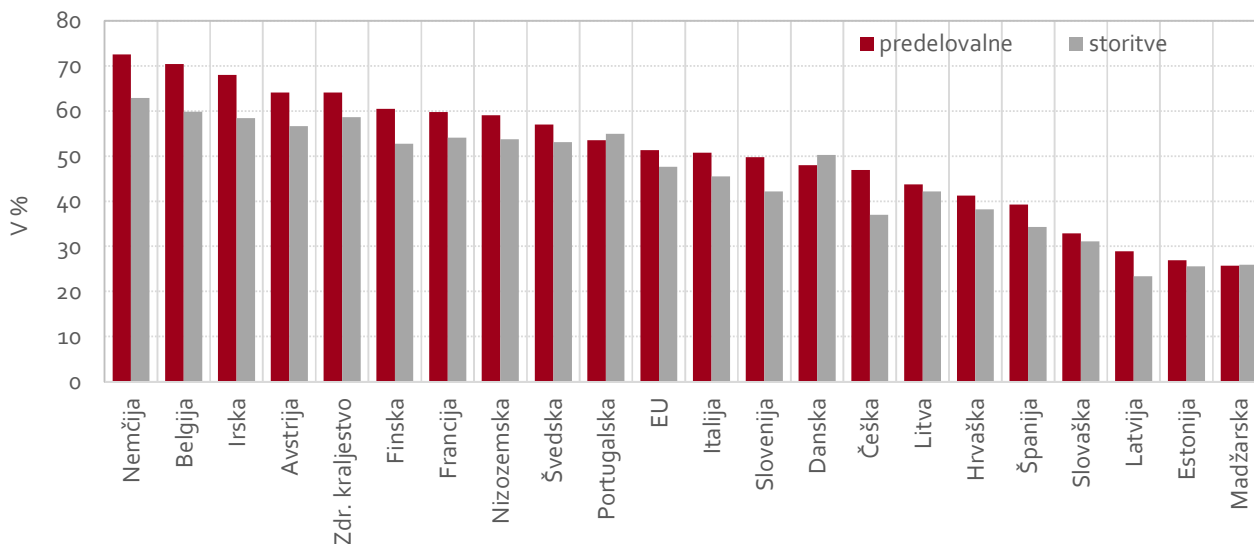
Tabela: Inovacijsko aktivna podjetja glede na velikost podjetja v obdobju 2012–2014, v % od vseh podjetij

	SKUPAJ	Mala	Srednja	Velika	PREDELOVALNE DEJAVNOSTI				STORITVE			
					SKUPAJ	Mala	Srednja	Velika	SKUPAJ	Mala	Srednja	Velika
Slovenija	45,9	39,7	63,1	87,2	49,8	41,1	67,3	92,5	42,2	39,0	57,6	82,9
EU*	49,1	45,0	61,5	78,1	51,3	45,7	66,1	82,2	47,6	44,9	57,2	74,0

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Community innovation survey, 2017; Prva objava, SURS (2016); preračuni UMAR.

Opomba: * Za predelovalne dejavnosti za povprečje EU, brez Malte, preračuni UMAR.

Slika: Delež inovacijsko aktivnih podjetij v predelovalnih dejavnostih* in storitvah v obdobju 2012–2014, v % od vseh podjetij

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Community innovation survey, 2017; preračuni UMAR.

Opomba: * Za predelovalne dejavnosti povprečje EU, brez Malte; preračuni UMAR.

²³⁴ Raziskava o inovacijski aktivnosti, ki vključuje razširjen nabor dejavnosti, je bila izvedena šele drugič, kar je potrebno upoštevati pri primerjanju in interpretaciji podatkov pred letom 2010 (več v Poročilu o razvoju, 2015, str. 122).

²³⁵ V Sloveniji je povprečno število zaposlenih v malih inovacijsko aktivnih podjetjih enako povprečju EU (21,8; SLO: 21,4).

²³⁶ Vključujejo informacijske in komunikacijske (J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M). Podjetja iz dejavnosti M imajo znatno nižjo inovacijsko aktivnost kot tista iz dejavnosti J.

2.16 Intelektualna lastnina

Število patentnih prijav na milijon prebivalcev pri Evropskem patentnem uradu (EPO) ne dosega ravni pred krizo, znaten pa je napredek pri znamkah EU. Po podatkih o številu prvih²³⁷ patentnih prijav pri EPO se je od začetka krize zaostanek slovenskih prijaviteljev za evropskim povprečjem še povečal, vendar Slovenija ostaja precej bolj uspešna od držav vzhodne in srednje Evrope glede stopnje patentibilnosti, ki je merjena kot število patentnih prijav na milijon prebivalcev. Estonija, ki je imela med njimi najboljše dosežke, je leta 2016 dosegla 60 % slovenskega rezultata. Inventivna sposobnost podjetij, ki se deloma odraža v podatkih o številu patentnih prijav na osnovi prve prijave, je odvisna tudi od strukture gospodarstva, saj so tehnologije²³⁸ različno patentibilne. Bolj patentibilna tehnološka področja so po mednarodni metodologiji WIPO: medicinske tehnologije, digitalne komunikacije, računalniške tehnologije ter tehnologije, povezane z električno energijo, stroji in aparati²³⁹. To so hkrati tudi tehnološka področja, za katera je bila v obdobju 2010–2016 pri EPO oddana polovica patentnih prijav, glavnino so prijavila velika podjetja (EPO Annual Report 2016, 2017). Pri znamkah²⁴⁰ EU²⁴¹ so se slovenski prijavitelji že precej približali evropskemu povprečju, čeprav je bila njihova rast v zadnjem obdobju nižja kot v povprečju EU. Pri modelih²⁴² Skupnosti slovenski zaostanek vztraja na visoki ravni, kar je lahko posledica nezadostne uporabe kreativnih industrij za povečanje konkurenčnosti proizvodov. Na obeh področjih pravne zaščite slovenski prijavitelji hitreje od evropskega povprečja povečujejo število vlog, kar kaže na čedalje večje zanimanje za pravno zaščito teh pravic zaradi nižjih stroškov in hitreše implementacije zaščite v primerjavi s patenti, hkrati pa se lažje uporabljajo tudi v storitvenih dejavnostih, kjer je aktivnih veliko mikro in malih podjetij.

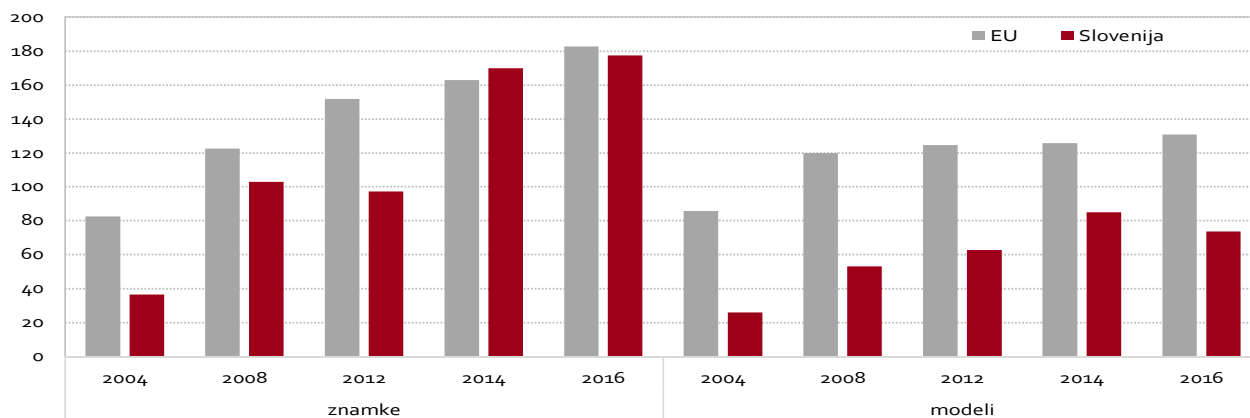
Tabela: Patente prijave pri EPO po letih vložitve prve prijave*, na milijon prebivalcev

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013**	2014**	2015***	2016***
Slovenija	25	54	69	61	52	55	62	62	66	57	55
EU	106	116	114	113	113	114	113	112	112	133****	132****

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Patent Statistics, 2017; EPO Annual Report – statistics 2016, 2017.

Opomba: * Pri podatkih za leti 2015 in 2016 gre za patentne prijave, ki niso nujno prve v svetovnem merilu, temveč so bile vložene pri EPO v tekočem letu (EPO Annual Report – statistics 2016, 2017). ** Ocena Eurostata. *** Začasni podatek. **** Ocena UMAR na podlagi preračuna podatkov za države članice EU.

Slika: Število prijavljenih znamk EU in registriranih modelov Skupnosti pri EUIPO*, na milijon prebivalcev

Vir: EUIPO Web Page, 2017; preračuni UMAR. Opomba: * EUIPO – European Union Intellectual Property Office.

²³⁷ Podatki o vloženi patentnih prijavah so za zadnji dve leti iz Letnega poročila EPO, kar pomeni, da se nanašajo na tekoče leto. Pri tem ne gre nujno za prve patentne prijave v svetovnem merilu, ki se nanašajo na leto, ki je najbližje nastanku izuma, in jih objavlja Eurostat (več v Ekonomsko ogledalo 2/2009).

²³⁸ Pri pravnem varstvu patentov gre dejansko za ekskluzivno zaščito tehnologij (in ne sektorjev) ter z njimi povezanih postopkov in procesov, v katerih nastajajo proizvodi. Zato mednarodna patentna klasifikacija temelji na klasifikaciji tehnologij (Schmoch, 2008).

²³⁹ Med desetimi najpomembnejšimi tehnološkimi področji se tehnologije, povezane s farmacevtskimi učinkovinami, uvrščajo na 9. mesto.

²⁴⁰ Blagovna oziroma storitvena znamka je pravno zavarovana kombinacija znakov, ki omogoča razlikovanje enakega ali podobnega blaga/storitev ter ima lastnosti grafične ponazoritve. Pravno varstvo znamke traja 10 let od datuma vložitve prijave z možnostjo obnavljanja (Letno poročilo UIL 2011, 2013).

²⁴¹ Leta 2016 je začela veljati nova uredba o znamki EU (prej Skupnosti), hkrati se je spremenilo tudi ime Urada za usklajevanje na notranjem trgu EU (prej OHIM), ki še naprej ščiti pravice iz registriranih znamk EU in modelov Skupnosti na ozemlju celotne EU.

²⁴² Model je pravno zavarovan zunanji videz izdelka (design), ki je nov in ima individualno naravo. Model traja 5 let z možnostjo obnavljanja (Letno poročilo UIL 2011, 2013).

2.17 Uporaba interneta in e-storitev

Zaostanek v uporabi in dostopu do interneta se ohranja in je eden od znakov premajhne pripravljenosti Slovenije na digitalizacijo. Deleža rednih uporabnikov interneta in gospodinjstev z dostopom do interneta ostajata pod povprečjem EU in tudi za številnimi novimi članicami. Vzrok je v večji digitalni ločnici z vidika starostne in izobrazbene sestave prebivalstva, ki jo povežemo z razlikami v e-veščinah, hkrati pa gre pri manjši uporabi interneta tudi za skupine z nižjimi dohodki. Po letu 2011 se povečuje tudi zaostanek glede uporabe zmogljivejšega širokopasovnega dostopa do interneta. Razlike do EU so precejšnje zlasti pri hitrejšem dostopu, v negativno smer izstopa tudi cena fiksnega širokopasovnega dostopa.²⁴³ Poleg uporabe sodobnih tehnologij so za digitalizacijo ključne veščine, kjer Slovenija dosega slabše rezultate od evropskega povprečja pri osnovnih in naprednih veščinah za uporabo digitalnih tehnologij ter ima dosti višji delež prebivalcev, ki ne uporabljajo interneta ali imajo le nizke digitalne veščine.²⁴⁴ Posledično je uporaba naprednejših e-storitev precej manjša kot v EU (e-nakupovanje, e-bančništvo, celovito poslovanje z e-upravo). Manj kot petina podjetij ima visok ali zelo visok digitalni indeks, ki kaže intenzivnost uporabe IKT, kar je sicer podoben delež kot v povprečju v EU, vendar je zaostanek za najboljšimi državami EU na tem področju znaten. Na digitalizacijo podjetij neugodno vplivajo tudi težave pri iskanju ustreznih IKT strokovnjakov, ki so dosti bolj pereče kot v EU.

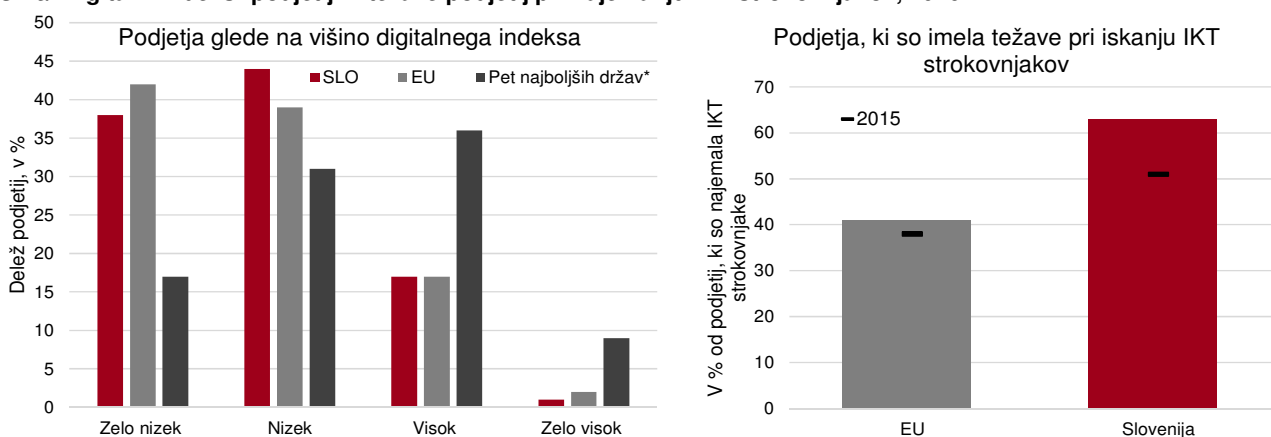
Slovenija zaostaja tudi pri uporabi in razpoložljivosti zahtevnejših storitev e-uprave. Razpoložljivost sodobnih e-storitev javnih ustanov lahko pomembno zmanjša stroške javne uprave in poveča prihranke podjetij, prebivalcev in drugih javnih ustanov. Slovenija kljub povprečni uporabi enostavnejših e-javnih storitev, za EU precej zaostaja pri naprednejšem e-poslovanju z upravo. Delež internetnih uporabnikov, ki upravnim organom elektronsko pošilja izpolnjene obrazce, je precej nižji kot v povprečju v EU, zaostajamo tudi glede razpoložljivosti vnaprej izpolnjenih obrazcev s podatki, ki so upravi že na voljo. Na področju odprtih podatkov,²⁴⁵ ki omogočajo nadaljnjo povezljivost podatkov ter ustvarjanje novega znanja, pa se Slovenija uvršča celo na zadnje mesto med državami EU.²⁴⁶

Tabela: Uporaba in dostop do interneta v gospodinjstvih in pri posameznikih (16–74 let)

V %		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Uporabniki interneta v zadnjih 3 mesecih	SLO	47	51	53	56	62	68	67	68	73	72	73	75
	EU	np	np	57	61	65	68	71	73	75	78	79	82
Gospodinjstva z dostopom do interneta	SLO	48	54	58	59	64	68	73	74	76	77	78	78
	EU	np	np	55	60	66	70	73	76	79	81	83	85
Gospodinjstva s širokopasovno povezavo do interneta	SLO	19	34	44	50	56	62	67	73	74	75	78	78
	EU	np	np	42	48	56	61	67	72	76	78	80	83

Vir. Eurostat Portal Page – Digital Economy and Society, 2017. Opomba: Podatki za posamezno leto se nanašajo na prvo četrtletje leta, np – ni podatka.

Slika: Digitalni indeks¹ podjetij in težave podjetij pri najemanju IKT strokovnjakov, 2016

Vir. Stopnja digitalizacije podjetij z vsaj 10 zaposlenimi v letu 2016 (SURs), 2016; Eurostat Portal Page – Digital Economy and Society, 2016. Opomba: ¹ Digitalni indeks prikazuje intenzivnost uporabe IKT v podjetjih (SURs, 2016). * Pri visokem in zelo visokem digitalnem indeksu gre za navadno povprečje petih držav z najvišjim deležem podjetij s takšnim indeksom, pri nizkem in zelo nizkem pa za navadno povprečje petih držav z najnižjim deležem podjetij.

²⁴³ Digital Scoreboard 2016: Slovenia (Evropska komisija), 2016.

²⁴⁴ Digital Scoreboard 2016: Slovenia (Evropska komisija), 2016.

²⁴⁵ Podatki, ki so prosto dostopni vsem za uporabo, ponovno uporab ter prerazporejanje brez omejitev avtorskih pravic.

²⁴⁶ The digital economy and society index 2015 (Evropska komisija), 2016.

2.18 Zaupanje v institucije

Zaupanje v institucije²⁴⁷ ostaja nizko. Od začetka krize se je močno znižalo in je med nižjimi v EU. V primerjavi z novembrom 2015 in majem 2016 se je zaupanje v parlament in vlado ob zadnjem merjenju nekoliko povečalo. Zaupanje v politične stranke je ostalo zelo nizko in je poleg zaupanja v parlament in vlado med najnižjimi v EU. Precej pa se je izboljšalo zaupanje v lokalne oblasti, ki je bilo novembra 2016 za 11 o. t. višje kot leto prej, kljub temu pa je še naprej pod povprečjem EU. Kljub izboljšanju makroekonomskih kazalnikov nezadovoljstvo glede gospodarskih in splošnih razmer v Sloveniji ostaja. Zadnji podatki Eurobarometra namreč kažejo, da anketiranci še naprej kot slabo ocenjujejo stanje na področjih zaposlovanja (85 %) in gospodarskega položaja v državi (72 %). Delež ljudi, ki trenutne razmere ocenjujejo kot slabe, pa se je sicer znižal na obeh področjih. Prav tako večina meni, da bodo v naslednjem letu zaposlitvena situacija, gospodarske razmere in njihovo življenje na splošno ostali enaki.

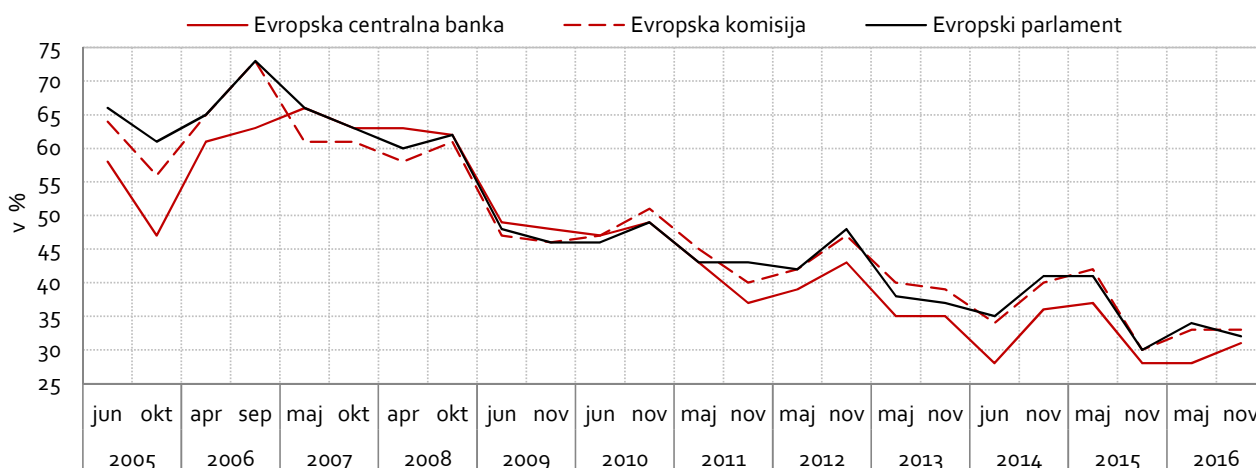
Višje je zaupanje v EU in njene institucije. V primerjavi z letom prej se je pri zadnji meritvi nekoliko povečalo zaupanje v EU in njene glavne institucije, vendar ostaja še vedno precej nižje kot ob začetku krize. Delež tistih, ki zaupajo v EU, je bil novembra 2016 za 7 o. t. višji kot leto prej in je ponovno nad evropskim povprečjem. V Sloveniji v Evropsko komisijo, Evropski parlament in Evropsko centralno banko zaupa okoli tretjine vprašanih, vse te vrednosti pa ostajajo pod povprečjem EU. Skoraj polovica Slovencev je še vedno mnenja, da gredo stvari v EU v napačno smer. Na to še naprej vpliva nezadovoljstvo z reševanjem begunske krize v EU, saj anketiranci v Sloveniji ocenjujejo, da sta priseljevanje/migracije (58 %) in terorizem (36 %) trenutno najpomembnejši zadevi, s katero se sooča EU. Gospodarske razmere v nasprotju s preteklimi leti izpostavlja manjši delež vprašanih (16 %).

Tabela: Zaupanje v institucije, v %

		2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Parlament	Slovenija	33	31	34	19	23	10	12	6	9	11	14
	EU	35	35	34	30	31	27	28	25	30	28	32
Vlada	Slovenija	39	32	36	29	27	12	15	10	13	16	17
	EU	31	34	34	29	29	24	27	23	29	27	31
Politične stranke	Slovenija	14	13	17	9	11	7	9	6	6	6	6
	EU	17	18	20	16	18	14	15	14	14	15	16
Lokalne oblasti	Slovenija	np	np	39	40	39	36	34	29	31	27	38
	EU	np	np	50	50	47	45	43	44	43	42	47
EU	Slovenija	55	65	60	50	47	38	39	37	40	30	37
	EU	45	48	47	48	42	34	33	31	37	32	36

Vir: Eurobarometer. Opomba: Podatek za posamezno leto je zadnji razpoložljivi podatek v tistem letu (jesenske meritve). Podatki za EU so za leto 2005 za EU-25, od 2007 do 2012 za EU-27, od 2013 do 2016 pa za EU-28; np – ni podatka.

Slika: Zaupanje v institucije EU, Slovenija

Vir: Eurobarometer.

²⁴⁷ Vir podatkov je Eurobarometer, ki temelji na anketnih odgovorih prebivalcev o njihovem zaupanju v izbrane institucije, pri čemer anketiranci odgovarjajo z odgovori: zaupam, ne zaupam in ne vem.

3 Demografska gibanja in socialna država

Demografske spremembe

- 3.1 Rodnost in pričakovano trajanje življenja
- 3.2 Selitveni prirast
- 3.3 Koeficient starostne odvisnosti

Trg dela

- 3.4 Stopnja delovne aktivnosti
- 3.5 Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti
- 3.6 Začasne in delne zaposlitve
- 3.7 Minimalna plača
- 3.8 Mladi, ki niso zaposleni niti vključeni v izobraževanje

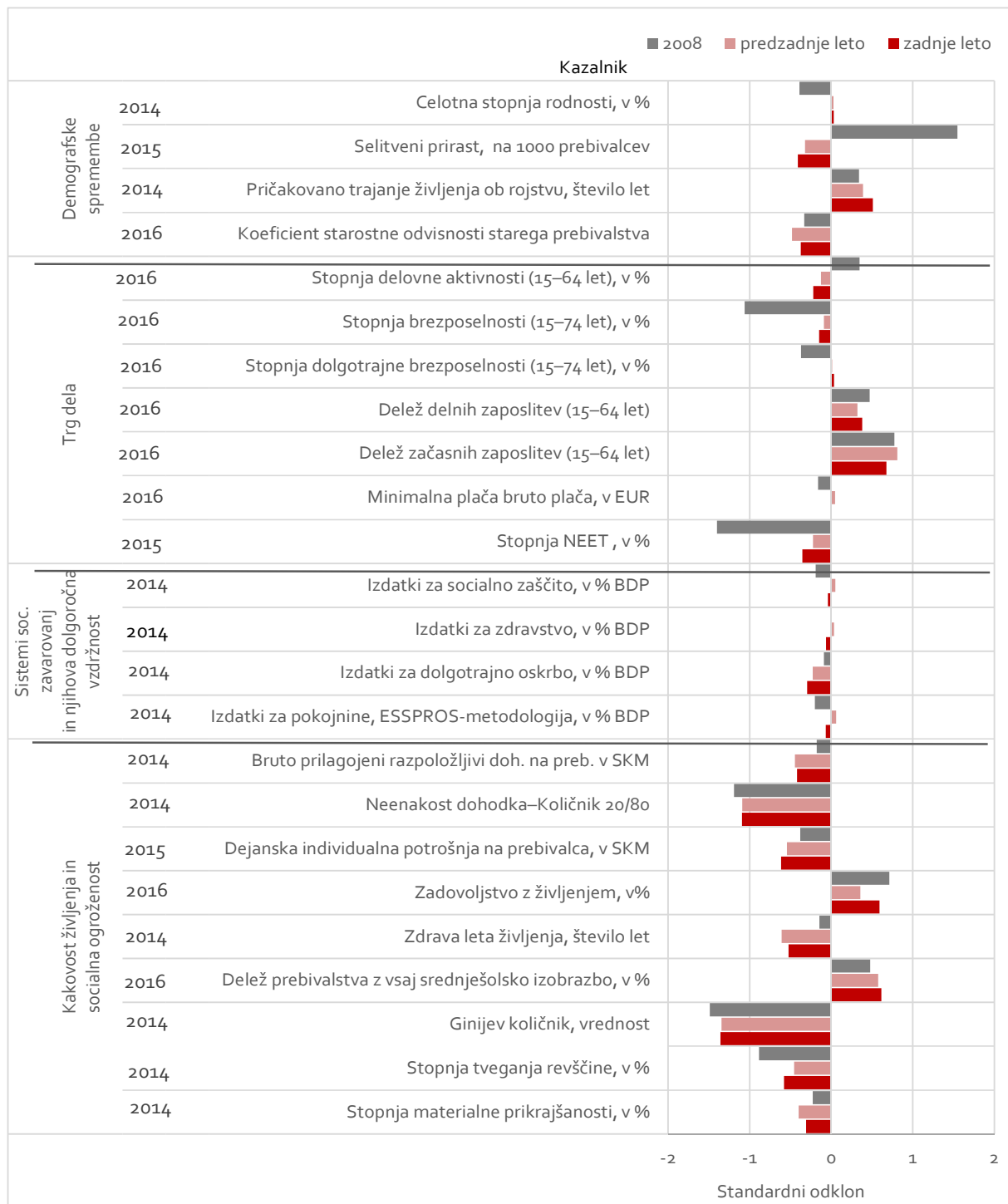
Sistemi socialnih zavarovanj in njihova dolgoročna vzdržnost

- 3.9 Izdatki za socialno zaščito
- 3.10 Izdatki za zdravstvo
- 3.11 Izdatki za dolgotrajno oskrbo
- 3.12 Izdatki za pokojnine

Kakovost življenja in socialna ogroženost

- 3.13 Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek na prebivalca
- 3.14 Dejanska individualna potrošnja
- 3.15 Zadovoljstvo z življenjem
- 3.16 Leta zdravega življenja
- 3.17 Delež prebivalstva z vsaj srednješolsko izobrazbo
- 3.18 Stopnja tveganja revščine

Pregled kazalnikov – demografska gibanja in socialna država

Vir: izračuni UMAR.

Opomba: Slika prikazuje položaj Slovenije glede na netehtano aritmetično sredino držav EU. Izračunan je glede na razpoložljiv nabor držav za posamezni kazalnik, zaradi nepopolnih podatkov pa smo iz analize vseh kazalnikov izključili Ciper, Malto, Luksemburg in Hrvaško. Podatki so za leto 2008 in za zadnje leto, ko so razpoložljivi podatki za države EU (zadnje leto je navedeno v tabeli). Pozitivna vrednost pomeni, da je pri izbranem kazalniku vrednost kazalnika za Slovenijo večja glede na povprečje držav EU, negativna vrednost pa, da je vrednost kazalnika nižja glede na povprečje držav EU.

3.1 Rodnost in pričakovano trajanje življenja

Stopnja rodnosti²⁴⁸ se v Sloveniji od leta 2010 giblje okoli 1,57 otroka na žensko v rodni dobi in je bila zadnja tri leta na ravni povprečja EU. Leta 2011 se je število rojstev po krajšem obdobju rasti spet začelo zmanjševati, kar ob odlaganju rojstev v kasnejša leta lahko pripišemo tudi hitrejšemu zmanjševanju števila žensk v rodni dobi. To se zmanjšuje nepretrgoma že od leta 1997 in se je v zadnjih treh letih zmanjšalo v povprečju za 6.400 letno. Povprečna starost matere ob rojstvu otroka²⁴⁹ se še vedno povečuje za dober mesec na leto – če se je leta 1980 70,3 % otrok rodilo materam starim 20–29 let in 15,5 % starim 30–39 let, so leta 2015 prve rodile 43,8 % vseh otrok, druge pa že 52,1 %. Glede na velikost generacij bi, ob dosedanjih stopnjah rodnosti in nespremenjeni družinski politiki (ki je sicer v mednarodni primerjavi ugodna), lahko sklepali, da se bo število rojstev zmanjševalo tudi v prihodnjih letih. Stopnja rodnosti, ki zagotavlja enostavno obnavljanje prebivalstva, je 2,1 in je bila v Sloveniji nazadnje dosežena leta 1980.

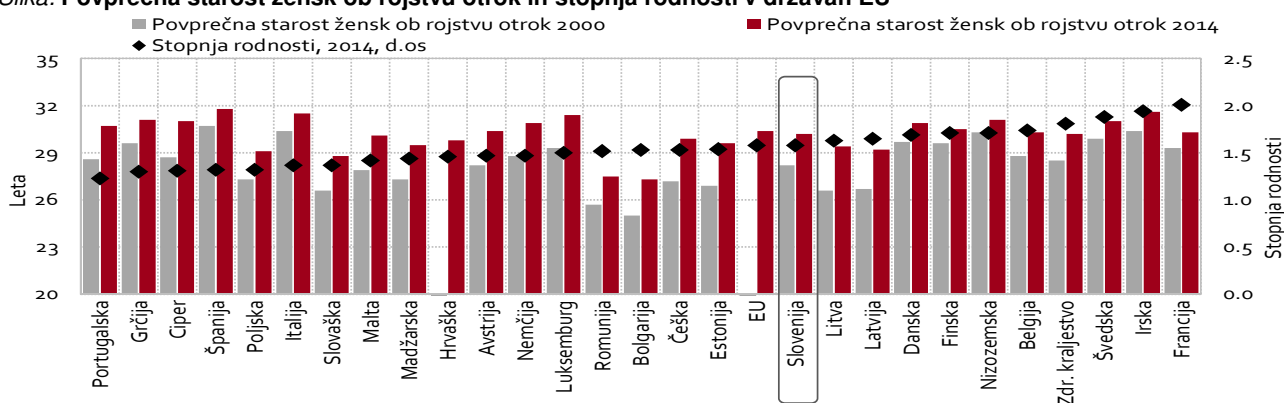
Pričakovano trajanje življenja²⁵⁰ se je v zadnjih letih vseskozi podaljševalo in leta 2014 v Sloveniji preseglo povprečje EU²⁵¹. Vzrok za to je povečanje pričakovanega trajanja za moške, ki je doseglo povprečje EU, pričakovano trajanje za ženske pa že od leta 2008 presega povprečje EU. V zadnjih desetih letih se je tako pričakovano trajanje življenja vsako leto v povprečju v Sloveniji podaljšalo za skoraj pet mesecev, v EU pa za tri mesece. To izboljšanje v dolgoživosti lahko pripišemo različnim dejavnikom, kot so višja izobrazba, izboljšani socialnoekonomski pogoji in boljši življenjski slog ter napredek v zdravstveni oskrbi.²⁵² Pričakovano trajanje življenja pri 65-ih letih²⁵³ je v Sloveniji tik pod povprečjem EU, kar kaže na to, da je še prostor za izboljšanje življenjskega sloga pri starejših.

Tabela: Celotna stopnja rodnosti in pričakovano trajanje življenja ob rojstvu

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija – PTŽ, spol-skupaj	76,2	77,5	79,1	79,4	79,8	80,1	80,3	80,5	81,2
Moški	72,2	73,9	75,5	75,9	76,4	76,8	77,1	77,2	78,2
Ženske	79,9	80,9	82,6	82,7	83,1	83,3	83,3	83,6	84,1
EU – PTŽ, spol-skupaj	np	78,5	79,4	79,6	79,9	80,2	80,3	80,5	80,9
Moški	np	75,4	76,3	76,6	76,9	77,3	77,4	77,7	78,1
Ženske	np	81,5	82,3	82,6	82,8	83,1	83,0	83,3	83,6
Slovenija – rodnost	1,26	1,26	1,53	1,53	1,57	1,56	1,58	1,55	1,58
EU – rodnost	np	1,51	1,61	1,61	1,62	1,59	1,59	1,55	1,58

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Mortality, 2016. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Povprečna starost žensk ob rojstvu otrok in stopnja rodnosti v državah EU

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Fertility, 2016.

²⁴⁸ Stopnja celotne rodnosti je vsota starostno specifičnih koeficientov rodnosti v koledarskem letu. Kaže število živorojenih, ki bi jih v povprečju rodila posamezna ženska, če bi v celotni njeni rodni dobi veljale enake starostno specifične stopnje rodnosti, kot so bile izmerjene v obravnavanem koledarskem letu.

²⁴⁹ Leta 2015 je starost matere ob rojstvu prvga otroka znašala 29,3 leta, kar je 2,8 leta več kot leta 2000.

²⁵⁰ Pričakovano trajanje življenja je povprečno število let življenja, ki ga oseba, stara x let, še lahko pričakuje ob predpostavki, da bo umrljivost po starosti od leta opazovanja dalje ostala nespremenjena.

²⁵¹ SURS skupnega trajanja življenja ne objavlja, po spolu pa se zaradi različne metodologije podatke Eurostat-a in SURS-a nekoliko razlikuje.

²⁵² OECD (2016). Health at a Glance: Europe 2016. State of health in the EU cycle.

²⁵³ Ženske lahko pričakujejo, da bodo ob doživetju 65. leta živele še 21,6 leta, moški pa 17,7 leta.

3.2 Selitveni prirast

Celotni selitveni prirast je v Sloveniji v zadnjih letih nizek predvsem zaradi velikega števila odseljenih slovenskih državljanov, selitveni prirast tujcev pa ostaja približno enak. Od leta 2010 znaša selitveni prirast v povprečju manj kot 500 ljudi letno. Razlog je bil v prvih dveh letih manjši selitveni prirast tujcev, od leta 2012 pa povečano odseljevanje državljanov. V obdobju 2012–2015 se je v povprečju na leto v tujino izselilo več kot 8 tisoč državljanov Slovenije, priselilo pa se jih je okoli 2.500. Negativni selitveni prirast državljanov imamo sicer že od leta 2000, v zadnjih štirih letih pa se je zaradi več odselitev zelo povečal. Skoraj polovica državljanov, ki so se izselili, je odšla v Avstrijo in Nemčijo. Izven Evrope se jih je preselila desetina. Med tujimi državljani priseljenimi v Slovenijo jih je okoli 70 % še vedno iz držav nekdanje Jugoslavije. Zaposlitev je bila leta 2015 razlog za priselitev v Slovenijo za 43,8 % tujcev, nekoliko pomembnejši razlog od zaposlitve pa je postala združitev z družino, kjer je bil trend naraščanja deleža opazen že od leta 2011. To povezujemo z manj možnostmi za nove zaposlitve zaradi krize, tistim, ki ostajajo, pa se sčasoma pridružijo še družine.

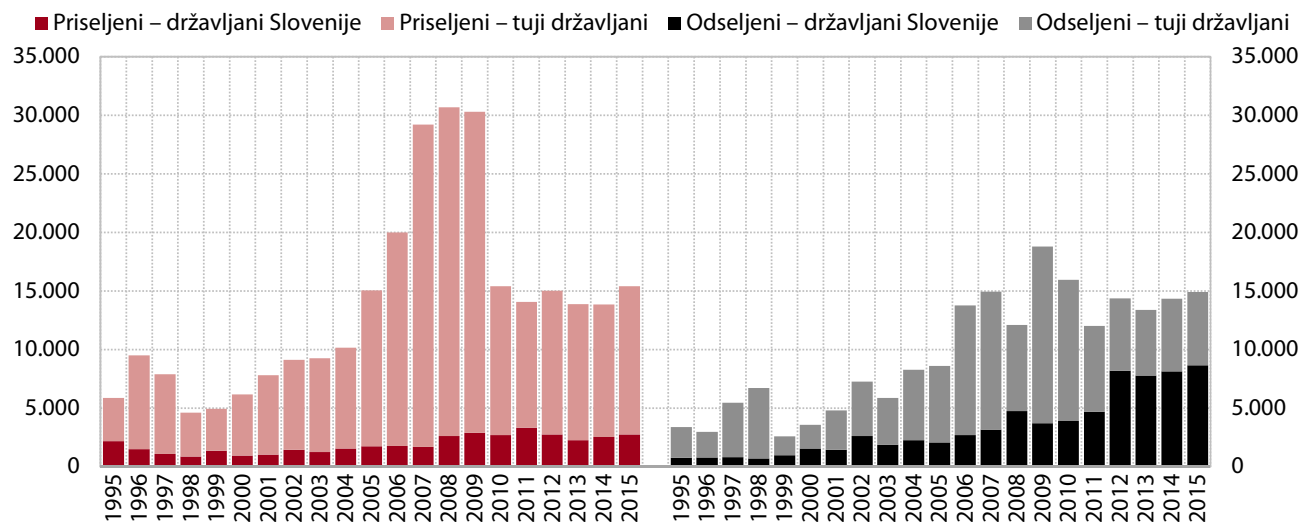
Iz Slovenije se izseljujejo nekoliko starejši in bolj izobraženi, kot se vanjo priseljujejo. Najmanj višješolsko izobrazbo je imelo 30,8 % odseljenih državljanov starejših od 15 let, kar je največ v zadnjih petih letih, odkar imamo na voljo podatke, največ izmed teh pa se je izselilo v Nemčijo in Avstrijo (skupaj 37,3 %). Med priseljenimi tujci, starejšimi od 15 let, jih je le 13,0 % imelo terciarno (kar je prav tako največ do sedaj), dobra polovica pa srednješolsko izobrazbo. Z namenom študija pride v Slovenijo nekaj manj kot 5 % vseh priseljenih tujcev. Povprečna starost vseh priseljenih je bila leta 2015 32,3 leta (tujcev 31,1 leta), odseljenih pa 35,1 leta (državljanov 33,3 leta).

Tabela: Selitveni prirast, število oseb na 1.000 prebivalcev, 2000–2015

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	1,4	3,2	9,2	5,6	-0,3	1,0	0,3	0,2	-0,2	0,2
EU	2,1	3,1	2,4	1,4	1,5	1,4	1,8	3,4	2,1	3,7

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social conditions – Demography, 2016.

Slika: Odselitve in priselitve v Slovenijo, 1995–2015

Vir: SURS.

3.3 Koeficient starostne odvisnosti

Koeficient starostne odvisnosti se v zadnjih letih hitro povečuje zaradi zmanjševanja števila delovno sposobnih²⁵⁴ in povečevanja števila starejših. Leta 2012²⁵⁵ je prišlo do preloma, ko se je iz skupine delovno sposobnih med starejše uvrstila večja povojna generacija, ključno pa je bilo, da so hkrati med delovno sposobne začele vstopati manjše generacije, rojene v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja. Še leta 2011 je bilo 20-letnikov (ki so se to leto po definiciji uvrstili med delovno sposobne) 7 tisoč več kot 65-letnikov (ki so prešli med starejše), leta 2016 pa je bilo obratno, število 65-letnikov je bilo za 7 tisoč večje kot 20-letnikov. Število starejših se povečuje tudi zaradi podaljševanja trajanja življenja. Leta 2016 je bilo v Sloveniji od 100 delovno sposobnih prebivalcev odvisnih 23,9 otrok²⁵⁶ in 29,6 starejših prebivalcev²⁵⁷ (skupaj 53,5). Projekcije kažejo, da se bo število starejših povečevalo še tri desetletja, ko se bodo starale generacije, rojene do začetka 80-ih let (do takrat se je rojevalo okoli 30 tisoč otrok letno, nato pa skoraj 10 tisoč manj). Zmanjševanje števila delovno sposobnih²⁵⁸ pomeni zmanjševanje potenciala aktivnega prebivalstva, ki se mu bodo morali prilagoditi sistemi financiranja socialne zaščite in povpraševanje na trgu dela. Ob sedanjih ureditvi sistemov socialne zaščite predstavlja zmanjševanje števila delovno sposobnih in povečevanje koeficienta starostne odvisnosti vedno večji problem za financiranje teh sistemov.

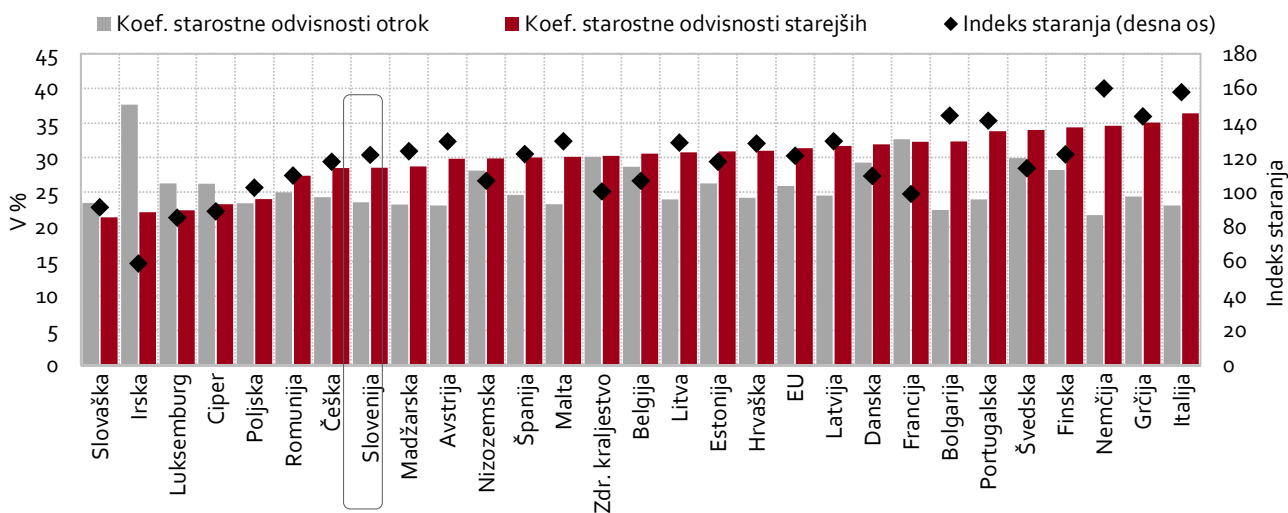
Starejših je bilo leta 2016 že skoraj za četrtno več kot otrok. Število starejših (od 65 let) je prvič preseгло število otrok leta 2004. Število starejših se povečuje precej hitreje kot število otrok (v zadnjih štirih letih število starejših v povprečju letno za 2,5 %, otrok za 1 %), med starejšimi pa močno narašča število starejših od 80 let, ki jih je med prebivalci že 5,0 % (leta 2004: 2,9 %). Povečevanje deleža starejših kaže na nujnost prilagoditve družbe, okolja in socialnih sistemov na spremembe v starostni strukturi prebivalstva.

Tabela: Koeficient starostne odvisnosti EU

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	47,6	46,4	47,1	47,4	47,5	47,8	48,6	49,6	50,7	52,1	53,5
EU	np	53,8	53,8	54,0	54,3	54,5	55,1	55,8	56,5	57,3	57,9

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social conditions – Population, 2017. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Koeficient starostne odvisnosti otrok in starejših ter indeks staranja prebivalstva²⁵⁹, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population, 2017, preračuni UMAR.
Opomba: Rang po starostni odvisnosti starejših.

²⁵⁴ Prebivalci stari 20–64 let.

²⁵⁵ V celotnem besedilu stanje na dan 1. januar.

²⁵⁶ Koeficient starostne odvisnosti otrok: (0–14 let) / (20–64 let).

²⁵⁷ Koeficient starostne odvisnosti starejših: (65+ let) / (20–64 let).

²⁵⁸ Leta 2016 jih je bilo v primerjavi z letom 2011 za skoraj 35 tisoč manj (-2,6 %).

²⁵⁹ Indeks staranja prebivalstva je razmerje med številom starejših in številom otrok: (65+ let) / (0–14 let)*100.

3.4 Stopnja delovne aktivnosti

Stopnja delovne aktivnosti se je ob okrevanju gospodarske aktivnosti že tretje leto zapored povišala. Medtem ko je bila pred krizo še višja od povprečja EU, se je v krizi znižala in bila do leta 2013 pod povprečjem EU. Od okrevanja gospodarske aktivnosti se povišuje. Zaradi nadpovprečnega padca aktivnosti v gradbeništvu in nizekotehnoloških predelovalnih dejavnostih, ki zaposlujejo pretežno moške, se je v krizi bolj znižala stopnja delovne aktivnosti moških, a ostaja višja kot pri ženskah. V krizi so bili še posebej prizadeti mladi (15-24 let), zlasti zaradi njihove velike izpostavljenosti zaposlitvam za določen čas, ki jih delodajalci niso podaljševali, in zmanjšanja obsega študentskega dela. Posledično se je njihova stopnja delovne aktivnosti v obdobju 2008–2013 zmanjšala bolj kot v drugih starostnih skupinah, od takrat pa se povečuje zaradi povečanega zaposlovanja, večjega obsega študentskega dela, demografskih gibanj in usmerjenosti aktivne politike zaposlovanja na mlade. Med starejšimi (55-64 let) je bila stopnja v 2016 višja kot pred krizo, zlasti kot posledica pokojninske reforme in demografskega učinka, ko delovno aktivni iz mlajših kohort vstopajo med starejše delavce in s tem zvišujejo stopnjo delovne aktivnosti starejših. Kljub temu stopnja delovne aktivnosti starejših ostaja ena izmed najnižjih v EU.

Stopnja delovne aktivnosti nizko izobraženih se je po dvoletni rasti v letu 2016 opazno znižala. Najbolj se je znižala v obdobju 2008–2013 zaradi velikega zmanjšanja aktivnosti v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih, kjer je zaposlena zlasti nižje izobražena delovna sila. Do 2015 se je močno povišala zaradi strukture okrevanja gospodarske aktivnosti²⁶⁰. V zadnjem letu pa se je znižala, na kar bi po naši oceni lahko vplivalo nadaljnje občutno zmanjševanje števila pomagajočih družinskih članov, ki so večinoma nizko izobraženi²⁶¹. Podobno kot v drugih državah EU se je stopnja delovne aktivnosti visoko izobraženih v krizi znižala najmanj, prevsem zaradi manjšega padca aktivnosti v dejavnostih, ki zaposlujejo visoko izobraženo delovno silo, in zaposlovanja v dejavnostih javnih storitev. V zadnjem letu se je stopnja nadalje nekoliko povišala. V 2016 se je glede na 2013 najbolj povišala stopnja delovne aktivnosti med srednje izobraženimi kot posledica široko osnovanega okrevanja trga dela, zlasti v zadnjih dveh letih.

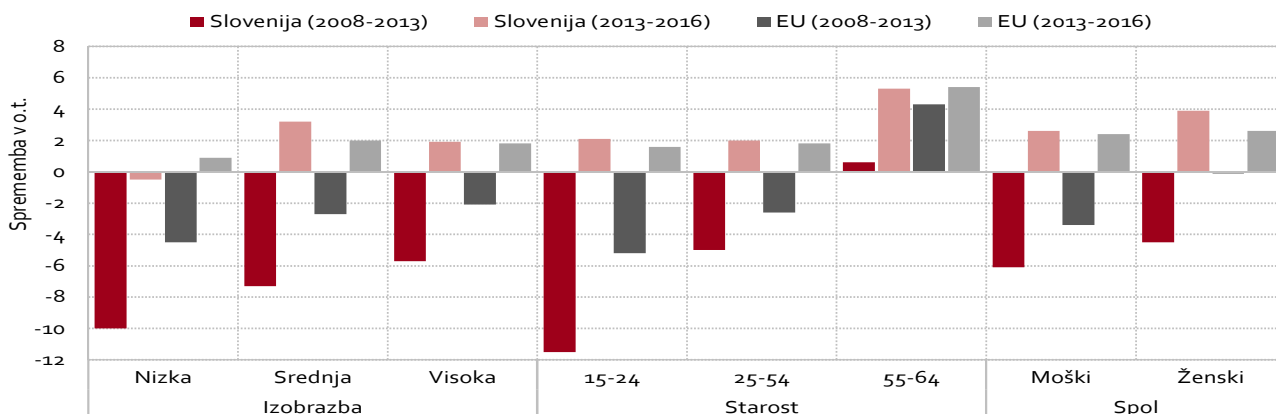
Tabela: Stopnja delovne aktivnosti (prebivalstva v starosti 15-64 let) po anketi o delovni sili, v %

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	62,7	66,0	68,3	68,3	67,6	66,5	64,4	63,8	63,0	64,5	65,5	66,2
EU	np	63,4	65,3	65,8	64,6	64,1	64,3	64,2	64,1	64,8	65,5	66,6

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour Market, 2016

Opomba: np – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtletje.

Slika: Sprememba stopnje delovne aktivnosti po različnih skupinah prebivalstva med 2008 Q2 in 2013 Q2 ter 2013 Q2 in 2016 Q2

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour Market, 2016

Opomba: podatek za obdobje se nanaša na drugo četrtletje posameznega leta.

²⁶⁰ Zlasti zaradi povečanja zaposlovanja preko zaposlitvenih agencij (predvsem v prvem letu okrevanja), ki delovno silo pogosto posredujejo v predelovalne dejavnosti, kjer prevladuje delovna sila s srednjo in nizko izobrazbo, v 2015 pa tudi zaradi opaznega okrevanja neposrednega zaposlovanja v predelovalnih dejavnostih.

²⁶¹ Število pomagajočih družinskih članov, ki so po večini nizko izobraženi in starejši, je v krizi ostalo razmeroma visoko, od 2013 pa se zmanjšuje, močneje v zadnjem letu. To je po naši oceni posledica okrevanja gospodarske aktivnosti in izboljšanja zaposlitvenih možnosti preostalih članov gospodinjstva. Število pomagajočih družinskih članov, ki so nizko izobraženi, je bilo v drugem četrtletju 2016 medletno manjše za 11 tisoč. Podobno manjše je bilo tudi število pomagajočih družinskih članov, ki so starejši od 50 let.

3.5 Stopnja brezposelnosti in stopnja dolgotrajne brezposelnosti

Stopnja brezposelnosti se ob okrevanju gospodarstva znižuje od leta 2013, a ostaja skoraj dvakrat višja kot pred krizo. Stopnja po anketi o delovni sili, ki je dosegla najnižjo raven sredi leta 2008, se je v krizi močno povišala. Z okrevanjem gospodarske aktivnosti se je začela zniževati tekem leta 2013, do drugega četrletja 2016 pa je upadla na 7,8 % in bila nižja od evropskega povprečja, ki se mu je v času krize sicer precej približala. Na začetku krize se je bolj povišala med moškimi zaradi velike prizadetosti gradbeništva in predelovalnih dejavnosti, ki zaposlujejo pretežno moško delovno silo. Vendar je stopnja brezposelnosti žensk leta 2012 ponovno presegla brezposelnost moških, vrzel med spoloma pa se je do leta 2016 še nekoliko povečala. V zadnjih letih se je brezposelnost najbolj znižala med srednje in nizko izobraženimi, skladno s strukturo okrevanja zaposlenosti, sprva pretežno preko zaposlitvenih agencij, ki posredujejo delovno silo v predelovalne dejavnosti, v zadnjih dveh letih pa zaradi rasti zaposlenosti v večini ostalih dejavnosti. V krizi so bili še posebej prizadeti mladi²⁶² (15-24 let), saj se je do leta 2013 njihova stopnja brezposelnosti povišala na 24,1 %, nato pa do leta 2016 znižala na 13,7 %.²⁶³

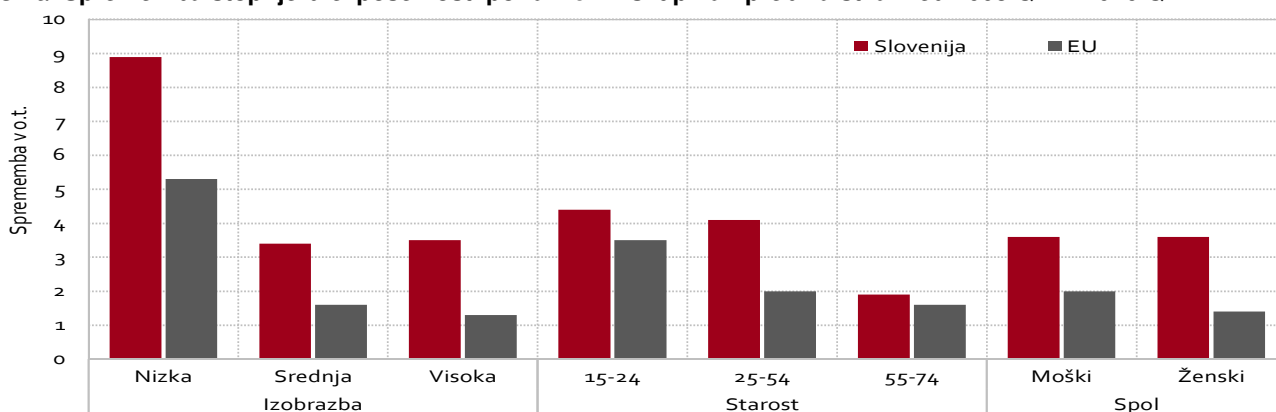
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti²⁶⁴ se je drugo leto zapored nekoliko znižala, a še vedno vsaka druga brezposelna oseba ostaja brezposelna več kot leto dni. Zaradi skromnega povpraševanja po delu se je dolgotrajna brezposelnost v obdobju 2009–2014 močno povišala, nato pa do leta 2016 ob ugodnejših zaposlitvenih možnostih in zaradi aktivne politike zaposlovanja nekoliko znižala, a je delež dolgotrajne brezposelnosti v celotni brezposelnosti v 2016 ostal visok. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se je v krizi najbolj povišala med mladimi, kjer se je v zadnjih dveh letih tudi najbolj znižala. Povišanje med moškimi in ženskami pa je bilo v obdobju 2009–2014 podobno.

Tabela: Stopnja brezposelnosti in stopnja dolgotrajne brezposelnosti (15-74 let), v %

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Stopnja brezposelnosti												
Slovenija	6,9	5,8	4,6	4,1	5,6	7,1	7,7	8,2	10,4	9,3	9,2	7,8
EU	np	8,9	7,0	6,8	8,7	9,5	9,3	10,3	10,8	10,1	9,5	8,6
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti												
Slovenija	4,3	2,9	2,2	1,9	1,7	3,2	3,5	3,9	5,1	5,3	4,7	4,3
EU	np	4,1	3,1	2,6	2,8	3,8	4,0	4,5	5,1	5,0	4,6	4,0

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour Market, 2016
Opomba: np – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrletje.

Slika: Sprememba stopnje brezposelnosti po različnih skupinah prebivalstva med 2008 Q2 in 2016 Q2

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour Market, 2016. Opomba: podatek za obdobje se nanaša na drugo četrletje posameznega leta.

²⁶² To je posledica velike razširjenosti začasnih oblik zaposlitve, ki jih podjetja med krizo niso podaljševala, zmanjšal se je tudi obseg študentskega dela.

²⁶³ Po naši oceni je to predvsem posledica povečanega obsega študentskega dela in velike naravnosti aktivne politike zaposlovanja k mladim (na primer shema Jamstva za mlade). Na zniževanje vplivajo tudi demografski dejavniki, pri čemer se že dlje časa zmanjšuje število mladih.

²⁶⁴ Brezposelnost, ki traja več kot eno leto.

3.6 Začasne in delne zaposlitve

Po dveh letih naraščanja se je leta 2016 razširjenost začasnih zaposlitev²⁶⁵ nekoliko zmanjšala. V obdobju 2008–2013 se je delež začasnih zaposlitev zmanjšal, kar je bila zlasti posledica nenaklonjenosti podjetij podaljševanju pogodb za določen čas in zmanjševanja obsega študentskega dela. Delež se je v 2013 zmanjšal tudi zaradi sprejetih zakonskih sprememb za zmanjšanje segmentacije trga dela in povečanje njegove prožnosti. V naslednjih dveh letih pa se je ponovno povečal, najverjetneje zaradi previdnosti delodajalcev pri novem zaposlovanju za nedoločen čas ob negotovosti okrevanja in povečanju obsega študentskega dela. Zmanjšanje deleža začasnih zaposlitev v zadnjem letu pa bi lahko bilo povezano z večjim zaupanjem v okrevanje gospodarstva oz. z ugodnejšo gospodarsko klimo. Delež, ki še naprej presega povprečje EU, je sicer še vedno najvišji med mladimi (15-24 let), glede na spol pa je podobno kot v drugih državah večji med ženskami.

Delež delnih zaposlitev v skupnem številu zaposlenih se je v 2016 drugič zapored znižal, vendar ostaja večji kot pred začetkom gospodarske krize. V drugem četrtletju 2016 je znašal 9,3 %, kar je za 1,4 o. t. manj kot v drugem četrtletju 2015. Sprememba je po naši oceni posledica večjega zaupanja v okrevanje gospodarstva in posledično večjega zaposlovanja za polni delovni čas²⁶⁶. V obdobju 2008–2014 se je v Sloveniji povečal nekoliko bolj kot v povprečju EU, na kar je po naši oceni vplivalo predvsem povečanje pomena študentskega dela za delovno aktivnost mladih. Prav zaradi razširjenosti študentskega dela med mladimi (15-24 let) je delež delnih zaposlitev največji v tej starostni skupini, kjer je tudi precej nad povprečjem EU.

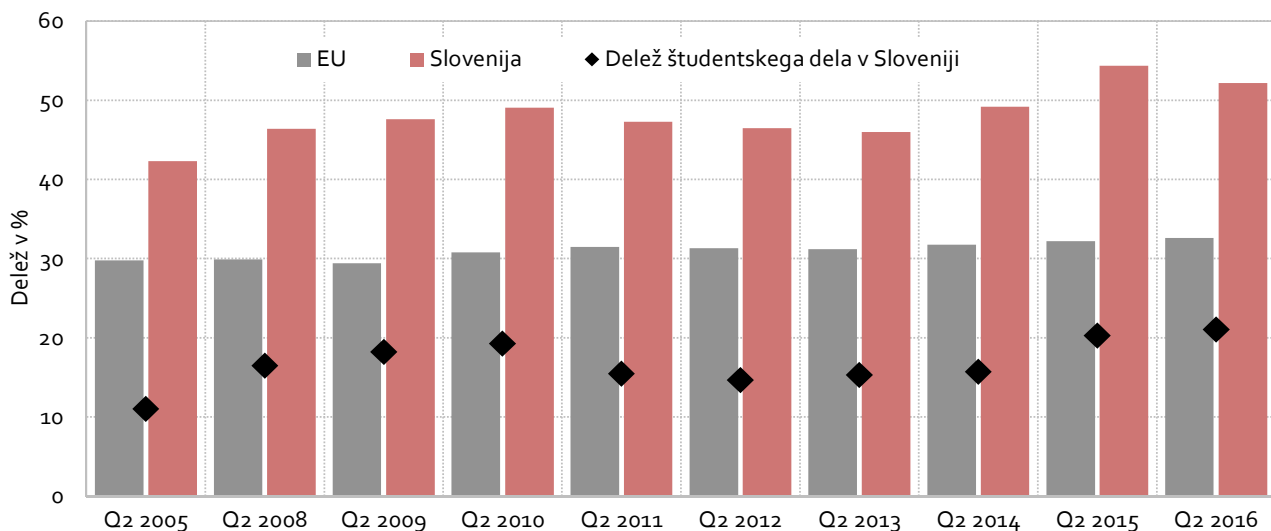
Tabela: Delež začasnih in delež delnih zaposlitev v skupnih zaposlitvah, v %

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Začasne zaposlitve												
Slovenija	12,8	16,8	18,5	16,9	16,4	17,7	17,5	16,7	15,4	16,5	17,8	17,2
EU	np	13,9	14,6	14,2	13,5	14,0	14,1	13,8	13,6	14,0	14,2	14,3
Delne zaposlitve												
Slovenija	5,3	7,8	8,8	8,1	9,7	10,5	9,1	8,5	9,3	10,9	10,7	9,3
EU	np	17,3	17,6	17,6	18,1	18,7	18,8	19,3	19,7	19,7	19,7	19,6

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour Market, 2016.

Opomba: np – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtletje.

Slika: Delež začasnih zaposlitev v skupnih zaposlitvah mladih v starostni skupini 15-29 let v Sloveniji in EU in delež študentskega dela v skupnem številu delovno aktivnih mladih

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour Market, 2016, SURS; preračuni UMAR.

²⁶⁵ Z izrazom začasne zaposlitve imenujemo zaposlitve oz. zaposlene v delovnem razmerju s pogodbo za določen čas in vse druge oblike dela, ki se pri nas uporabljajo v primeru začasnega dela.

²⁶⁶ Delež delnih zaposlitev se je v zadnjih dveh letih zmanjšal kljub povečanju obsega študentskega dela, ki je velikokrat v obliki krajšega delovnega časa.

3.7 Minimalna plača

Kljub stagnaciji minimalne plače v zadnjih dveh letih ostaja njeno razmerje do povprečne plače visoko. Zaradi krize in sprememb zakonodaje²⁶⁷ je precej višje kot pred krizo in najvišje (49,9 % v 2016) v EU.²⁶⁸ Na višino razmerja vpliva tudi relativno nizka povprečna plača, ki je odraz strukture in nizke dodane vrednosti gospodarstva. S spremembo zakona o minimalni plači se trije dodatki²⁶⁹ od leta 2016 ne štejejo več vanjo. Dodatki za neugoden delovni čas so iz minimalne plače izvzeti tudi v večini držav EU, ki imajo to zakonsko urejeno. Med krizo je rast minimalne plače presegala rast produktivnosti dela v dejavnostih zasebnega sektorja, zadnja tri leta pa je za njo zaostala. Realno zvišanje je bilo v krizi med največjimi v EU, ob hkrati enem največjih znižanj gospodarske aktivnosti, medtem ko je ta v nekaterih članicah ostala nespremenjena več let oz. se je v posameznih letih znižala. Z letom 2017 je zakonski spremembi minimalne plače sledila tudi davčna zakonodaja, s katero se je omogočilo, da bodo prejemniki, ki pogosto delajo v neugodnem delovnem času, še vedno upravičeni do višje dodatne splošne olajšave, kot so bili glede na obdobje pred izvzetjem treh dodatkov iz minimalne plače.

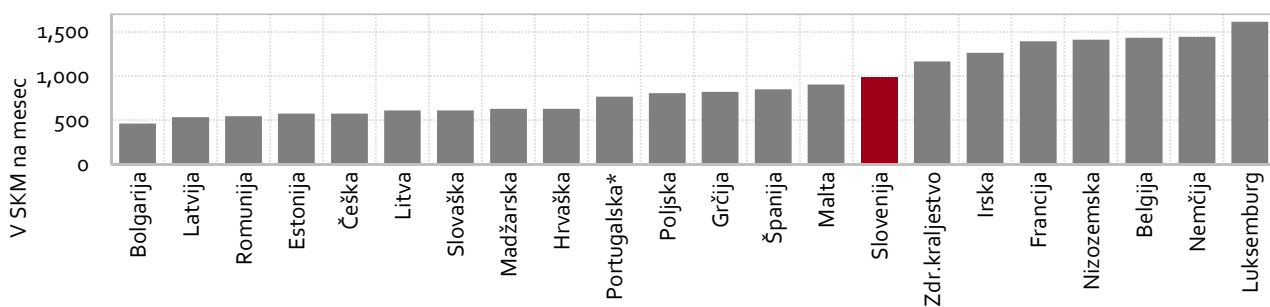
Število prejemnikov minimalne plače se je v zadnjih dveh letih precej znižalo²⁷⁰, kljub temu pa je še 1,8-krat večje kot pred uveljavitvijo novega zakona o minimalni plači. Na njihovo zmanjšanje sta poleg okrevanja gospodarske aktivnosti verjetno vplivala tudi dvig najnižje osnove za obračun prispevkov delojemalcev za pokojninsko in invalidsko zavarovanje²⁷¹ in izvzetje dodatkov za neugoden delovni čas. Ob večji zaposlenosti in povečanju plač se je v zadnjih dveh letih opazno zmanjšal tudi delež prejemnikov minimalne plače v skupnem številu zaposlenih, a je še precej večji kot leta 2009 (5,4 %; 2009 3,0 %). Glavnina prejemnikov, kljub skoraj 40 % zmanjšanju v zadnjih dveh letih, ostaja v dejavnostih zasebnega sektorja.²⁷² V dejavnostih javnih storitev je bilo v obdobju 2009–2016 povečanje sicer nizkega števila in deleža bistveno večje (s 451 na 8.881 oz. z 0,3 % na 5,4 %), kar je posledica visokega dviga minimalne plače in varčevalne plačne politike javnega sektorja v obdobju 2010–2013.

Tabela: Povprečna izplačana minimalna bruto plača, povprečna bruto plača in razmerje med njima, Slovenija

	Minimalna bruto plača	Nominalna rast minimalne plače	Realna rast minimalne plače	Povprečna bruto plača	Nominalna rast bruto plače	Realna rast bruto plače	Razmerje med minimalno plačo in povprečno plačo
2000	322	10,3	1,3	800	10,6	1,6	40,3
2005	499	4,9	2,4	1.157	4,8	2,2	43,1
2008	571	8,0	2,2	1.391	8,3	2,5	41,1
2010	679	14,6	12,6	1.495	3,9	2,1	45,4
2011	718	5,7	3,8	1.525	2,0	0,2	47,1
2012	763	6,3	3,5	1.525	0,1	-2,4	50,0
2013	784	2,7	0,9	1.523	-0,2	-2,0	51,4
2014	789	0,7	0,5	1.540	1,1	0,9	51,2
2015	791	0,2	0,7	1.556	0,7	1,2	50,8
2016	791	0,0	0,1	1.585	1,8	1,9	49,9

Vir: SURS, SKD 2002 do leta 2008, SKD 2008 od 2009 dalje, MDDSZ, AJPES.

Slika: Minimalna bruto plača, julij 2016, v SKM

Vir: Eurostat Portal Page, 2016. Opomba: Podatki so za 22 držav EU, ki imajo zakonsko določeno minimalno plačo.

²⁶⁷ V letu 2010 je bil sprejet nov Zakon o minimalni plači, ki je na novo določil njen znesek (precej višje od takrat veljavnega), način prehoda na višjo raven minimalne plače in način usklajevanja te.

²⁶⁸ Najbližje Sloveniji je s 47,6 % Francija (2014), najnižje pa je v Španiji in na Češkem in (34,1 % oz. 34,6 %).

²⁶⁹ Dodatek za nočno delo, dodatek za delo v nedeljo in dodatek za delo na praznike in dela proste dneve; izplačajo se poleg minimalne plače.

²⁷⁰ V letih 2015 in 2016 se je število prejemnikov minimalne plače skupaj znižalo za 29 % in v letu 2016 znašalo 33.811.

²⁷¹ Minimalna osnova za obračun prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje se je v letu 2015 dvignila z minimalne plače na 52 % povprečne plače, kar bi lahko vplivalo na izplačevanje plač nekoliko nad minimalno plačo.

²⁷² V letu 2016 je bilo prejemnikov 24.930, oz. približno tretjino več kot v 2009. Delež prejemnikov minimalne plače v zasebnem sektorju se je v obdobju 2009–2016 povečal s 3,8 % na 5,5 % zaposlenih.

3.8 Mladi, ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje

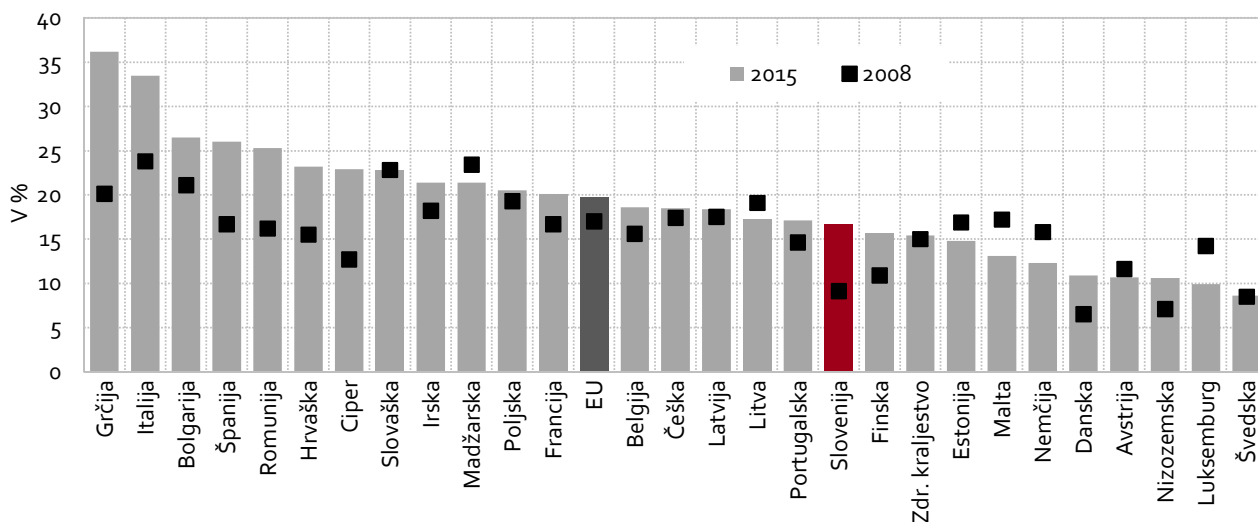
Delež mladih, ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje (delež NEET)²⁷³, se je v zadnjem letu znižal, a je še vedno višji kot ob začetku krize. Zaradi visoke vključenosti mladih v izobraževanje pa je, kljub povečanju v krizi, nižji od povprečja EU. Visoka vključenost v srednješolsko izobraževanje je glavni razlog, da je delež najnižji v starostni skupini 15-19 let.²⁷⁴ V obdobju 2008-2013 se je močno povečal v starostnih skupinah, ko na trg dela vstopajo mladi, ki so končali srednješolsko ali terciarno izobraževanje. Najvišji je bil leta 2015 v starostni skupini 25-29 let (Slovenija: 16,7 %; EU: 19,7 %), ko veliko vpisanih konča študij. Mladi se namreč soočajo s težavami pri prehodu iz šolanja v zaposlitev, kar je povezano s preskromnim odzivanjem srednješolskega in terciarnega izobraževanja na potrebe trga dela ter pomanjkanjem delovnih mest. Znižanje NEET v letu 2015 je povezano z okrevanjem trga dela in izboljšanjem možnosti za zaposlitev, ukrepi za spodbujanje zaposlovanja mladih ter demografski razlogi (manjše generacije mladih na trgu dela). Delež se je precej zmanjšal v starostni skupini 25-29 let, ki ji je namenjenih veliko ukrepov Jamstva za mlade, ki se izvaja od leta 2014.

Tabela: Delež mladih (20-34 let), ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje, v %

	2002	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	10,9	10,4	8,4	10,5	11,1	11,1	13,5	15,4	15,9	14,4
EU	19,5	18,7	16,5	18,5	19,1	19,3	19,9	20,1	19,4	18,9

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2017.

Slika: Delež mladih (25-29 let), ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje, 2008 in 2015, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2017.

²⁷³ Not in employment and not in any education and training (NEET stopnja).

²⁷⁴ Leta 2015 je pri nas znašal 4,3 % (EU: 6,3 %).

3.9 Izdatki za socialno zaščito

Po dveh letih upadanja zaradi sprememb socialne zakonodaje in varčevalnih ukrepov so se izdatki za socialno zaščito²⁷⁵ v letu 2014 ohranili na podobni ravni kot leto pred tem, a so višji kot pred krizo. Leta 2014 (zadnji razpoložljivi podatki)²⁷⁶ so bili realno 3,2 % višji kot leta 2008, v primerjavi z BDP pa so bili višji za 3,1 o. t. K njihovi rasti so v tem obdobju največ prispevali izdatki za starost, kar je posledica večjega števila upokojencev. Zaradi povečanja števila brezposelnih v času krize pa so se precej povečali tudi izdatki za področje brezposelnosti.²⁷⁷ Višji so bili tudi izdatki za druge oblike socialne izključenosti, ki so se, po obdobju zmanjševanja, ob začetku krize začeli naglo povečevati.

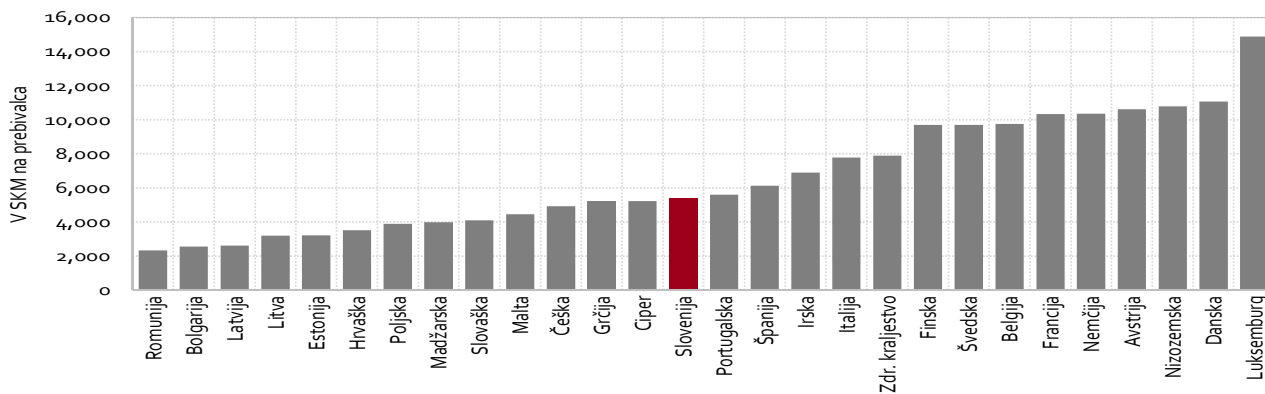
V primerjavi z BDP Slovenija namenja manj sredstev za socialno zaščito kot v povprečju EU, največji zaostanek je pri izdatkih za brezposelnost. Kljub temu sistem zagotavlja relativno dobro dostopnost do zdravstva in zmanjšuje tveganje revščine. V obdobju krize so se najbolj povečali izdatki za področje brezposelnost, kljub temu pa pri teh izdatkih najbolj zaostajamo za povprečjem EU. To je predvsem posledica nizkega deleža prejemnikov nadomestila za brezposelnost med brezposelnimi v primerjavi z drugimi državami EU, saj je trajanje prejemanja nadomestila podobno dolgo kot v povprečju EU. Slovenija spada tudi med države z relativno visoko nadomestitveno stopnjo²⁷⁸ v začetni fazi brezposelnosti, ki je med najvišjimi v EU. Reforma sistema socialnih transferjev iz leta 2012 je precej spremenila in v nekaterih primerih tudi zaostila pogoje za upravičenost do socialnih prejemkov. Na število zaprosilcev do denarnih socialnih pomoči in varstvenega dodatka je v obdobju 2012–2015 po oceni MDDSZ vplivala tudi zakonska določba, da lahko država v primeru večkrat²⁷⁹ prejete pomoči obremeni oziroma prepove odtujitev nepremičnine prejemnika pomoči v korist Republike Slovenije. Konec leta 2016 so bile sprejete spremembe socialne zakonodaje, ki so začele veljati z letom 2017 in s katerimi bodo v večini primerov za prejemnike varstvenega dodatka in denarne socialne pomoči ukinjene zaznambe na nepremičninah.²⁸⁰

Tabela: Izdatki za socialno zaščito v Sloveniji in državah EU, v % BDP

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenija	23,7	22,6	20,9	21,0	23,7	24,4	24,5	24,9	24,9	24,1
EU	np	np	np	25,9	28,7	28,6	28,3	28,7	28,9	28,7

Vir: Eurostat Portal Page – Social protection, 2016. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Izdatki za socialno zaščito po kupni moči na prebivalca v državah EU, 2014

Vir: Eurostat Portal Page – Social protection, 2016.

²⁷⁵ Izdatki za socialno zaščito po metodologiji ESSPROS.

²⁷⁶ Podatki za leto 2015 za Slovenijo bodo predvidoma objavljeni v jeseni 2017.

²⁷⁷ Število prejemnikov nadomestila za brezposelnost je bilo leta 2014 za 88 % večje kot leta 2008.

²⁷⁸ Nadomestitvena stopnja je opredeljena kot razmerje med višino denarnega nadomestila in višino bruto plače pred nastankom brezposelnosti.

²⁷⁹ V primeru prejemanja pomoči več kot 12 mesecev.

²⁸⁰ Novela ukinja zaznambe na nepremičninah in vračilo prejete pomoči za prejemnike varstvenega dodatka in denarne socialne pomoči v primeru, ko ima posameznik oz. družina v lasti stanovanje ali stanovanjsko hišo v vrednosti do 120.000 evrov.

3.10 Izdatki za zdravstvo

Po precejšnjem znižanju v obdobju krize, so se zadnja tri leta izdatki za zdravstvo realno povečali. V letu 2016 so tekoči izdatki (brez investicij) po prvi oceni znašali 8,3 % BDP in v letu 2015 8,4 % BDP²⁸¹. Izdatki za zdravstvo so tesno povezani s prihodki ZZZS, ker mora ta poslovati z izravnano bilanco.²⁸² K višjim prihodkom za obvezno zdravstveno zavarovanje, realno za 3,5 %, je v letu 2016 prispevala zlasti rast zaposlenosti in plač. V veljavi je ostala tudi še večina ukrepov za uravnoteženo poslovanje ZZZS, ki so bili sprejeti v letih krize. V letu 2016 so bila dodatna sredstva namenjena za širitev in boljše vrednotenje nekaterih prioritarnih programov (referenčne ambulante, onkologija, domovi za starejše, biološka zdravila), skrajševanje čakalnih dob ter višje odhodke za bolezni. Obseg tekočih javnih izdatkov glede na BDP je v letu 2016 po prvi oceni znašal 6,0 %, leto pred tem pa 6,1 % v strukturi izdatkov pa je delež javnih izdatkov porasel na 72,3 % v letu 2016.

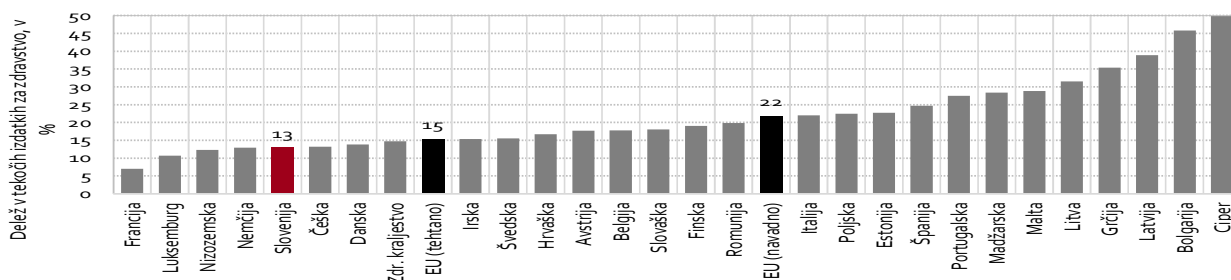
V Sloveniji so izdatki za zdravstvo glede na BDP nižji od povprečja EU, nižji je tudi njihov obseg na prebivalca. Če se primerjamo z navadnim povprečjem EU, v katerem se odražajo podatki vseh držav članic, je delež tekočih izdatkov za zdravstvo glede na BDP v Sloveniji približno na ravni povprečja EU, raven celotnih (javnih in zasebnih) izdatkov za zdravstvo na prebivalca pa je v letu 2015 dosegla 80 % povprečja EU. Primerjava s tehtanimi povprečji EU, v katerih imajo večjo težo velike države, pa pokaže večje zaostanke. Bistvena razlika v navedenih dveh povprečjih je pri izdatkih iz žepa, ki so eden ključnih kazalnikov finančne dostopnosti do zdravstva²⁸³, njihov delež v strukturi pa je močno odvisen od načina financiranja zdravstva. V tehtanem povprečju EU je delež nizek (15,3 %), ker imajo močno težo v povprečju EU tri velike države z relativno nizkimi izdatki iz žepa – Nemčija, Francija in Združeno kraljestvo. Navadno povprečje držav EU, ki kaže primerjave zdravstvenih politik znotraj EU, pa je bistveno višje (21,8 %). Po priporočilih Svetovne zdravstvene organizacije so neposredni izdatki iz žepa sprejemljivi in ne ogrožajo finančne dostopnosti do zdravstvenih storitev, dokler ti ne presegajo deleža 15 % izdatkov za zdravje.²⁸⁴

Tabela: Izdatki za zdravstvo²⁸⁵

	Izdatki za zdravstvo, v % BDP				Javni izdatki za zdravstvo, v % BDP				Zasebni izdatki, delež v tekočih izdatkih, v %			Izdatki iz žepa, delež v tekočih izdatkih, v %		
	2005	2014	2015	2016	2005	2014	2015	2016	2005	2014	2016	2005	2014	2016
Slovenija ³	8,0	8,5	8,4	8,3	5,9	6,2	6,1	6,0	26,5	29,0	27,7	13,0	13,0	12,3
EU (tehtano povpr.) ¹	8,7	10,0	9,9	np	7,5	7,8	7,8	np	23,2	20,2	np	14,0	15,3	np
EU (navadno povpr.)	7,7	8,5	8,5	np	6,0	6,2	6,3	np	25,0	26,7	np	21,5	21,8	np

Vir: OECD Stat; Eurostat; WHO HFA-DB; SURS: Izdatki in viri financiranja za zdravstvo, junij 2016. Opombe: ¹Tehtano povprečje EU (vsota vseh izdatkov za zdravstvo vseh držav EU je deljena z vsoto BDP vseh držav EU oziroma v kazalniku izdatkov za zdravstvo na prebivalca s celotno populacijo EU) in pove, koliko v EU kot celoti namenijo denarja za zdravstvo – vir: Health at a glance: Europe 2015. ³ Za Slovenijo je pri izračunu deleža v BDP upoštevana revizija BDP septembra 2016 (SURs, Nacionalni računi), za leto 2016 pa prva objava SURs februarja 2017; Za leti 2015 in 2016 je za Slovenijo podatek o izdatkih za zdravstvo prva ocena (Poslovno poročilo ZZZS za leto 2016); np – ni podatka.

Slika: Neposredni izdatki iz žepa za zdravstvo v državah EU, 2014

Vir: OECD Health Statistics 2016.

²⁸¹ Poslovno poročilo ZZZS za leto 2016 (predlog, marec 2017). Podatki po metodologiji SHA so ocenjeni v sodelovanju z SURS.

²⁸² ZZZS se ne more zadolževati in ne more spreminjati višine prispevne stopnje.

²⁸³ Gl. Poročilo o razvoju 2015, 2015.

²⁸⁴ Evetovits T. (WHO Barcelona Office for Health Systems Strengthening), 2015.

²⁸⁵ Leta 2011 je bila sprejeta revizija Sistema zdravstvenih računov, ki so jo skupaj pripravili OECD, Eurostat in SZO (SHA 2011). Od leta 2016 je poročanje Eurostatu po metodologiji SHA 2011 obvezno za vse članice EU, večina držav je tudi že revidirala podatke od leta 2005. Pomembna je sprememba v osnovnem kazalniku izdatkov za zdravstvo, ki predstavlja le tekoče izdatke za zdravstvo, brez investicij.

3.11 Izdatki za dolgotrajno oskrbo

Izdatki za dolgotrajno oskrbo (DO) v Sloveniji vse bolj zaostajajo za povprečjem OECD. Izraženi v deležu BDP so v letih 2013 in 2014 pri nas znašali 1,31 % BDP (povprečje 16-ih držav²⁸⁶ OECD: 2,0 % BDP), od tega javni 0,95 % BDP (OECD: 1,8 %) in zasebni 0,35 % BDP (OECD: 0,2 % BDP). V strukturi po virih financiranja se je po osmih letih upadanja v letu 2014 nekoliko povečal delež javnih virov (na 73,1 %), v strukturi po namenu pa delež izdatkov za zdravstveni del DO (67,3 %).

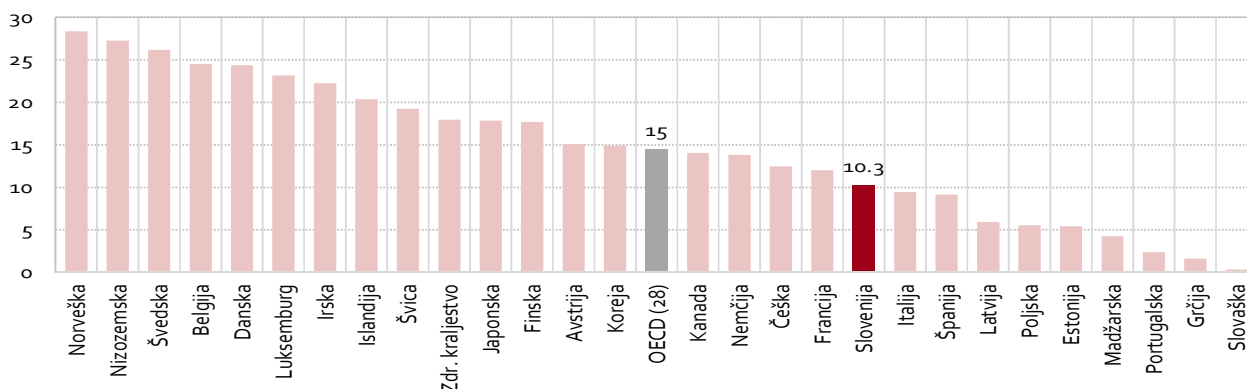
V Sloveniji je delež dolgotrajne oskrbe v okviru izdatkov za zdravstvo precej nižji kot v povprečju OECD. V obdobju 2005–2014 so se javni izdatki za DO v Sloveniji letno realno povečali za 2,1 %, v povprečju držav OECD pa za 3,8 %. Večina javnih izdatkov za DO (kar 89 %) spada hkrati k izdatkom za zdravstvo, kjer so v strukturi najhitreje rastoča komponenta, porasli so od 9,0 % v letu 2005 na 10,3 % v letu 2014. Kljub relativno hitri rasti, pa je ta delež še vedno bistveno nižji kot v povprečju držav OECD (15 %). V nekaterih skandinavskih državah predstavljajo izdatki za DO (zdravstveni del)²⁸⁷ že več kot 25 % izdatkov za zdravstvo. Razvitejše države OECD povečujejo zlasti javna vlaganja v DO na domu, v Sloveniji pa se je razmerje med institucionalno oskrbo in oskrbo na domu iz leta v leto poslabševalo, v letu 2014 se je s povečanjem sredstev ZZZS za patronažo prvič nekoliko izboljšalo v prid DO na domu. V letu 2014 je bilo 75 % izdatkov namenjenih za DO v institucijah (domovi za starejše, posebni socialno varstveni zavodi, bolnišnice) in 25 % za DO na domu.

Tabela: Izdatki za dolgotrajno oskrbo po virih financiranja in po namenu, Slovenija

	V mio EUR			Delež v BDP, v %			Struktura, v %			Realna rast, v %	Povp. letna realna rast, v %
	2005	2013	2014	2005	2013	2014	2005	2013	2014	2014/13	2005–14
Dolgotrajna oskrba	314	471	487	1,08	1,31	1,31	100,0	100,0	100,0	2,5	2,8
Po virih financiranja											
Javni izdatki	245	342	356	0,84	0,95	0,95	77,8	72,5	73,1	3,4	2,1
Zasebni izdatki	70	130	131	0,24	0,35	0,35	22,2	27,5	26,9	0,2	5,0
Po namenu											
Zdravstvena	230	314	328	0,79	0,88	0,88	73,3	66,7	67,3	3,4	1,8
Socialna oskrba	84	157	159	0,29	0,43	0,43	26,7	33,3	32,7	0,7	5,1

Vir: SURS – Dolgotrajna oskrba (december 2015). Opomba: Za preračun v stalne cene je uporabljen implicitni deflator BDP.

Slika: Delež izdatkov za dolgotrajno oskrbo (zdravstveni del) v izdatkih za zdravstvo, 2014

Vir: OECD Stat 2016; SURS – Izdatki in viri financiranja za zdravstvo (junij 2016) ali Dolgotrajna oskrba (december 2016).

²⁸⁶ Podatek o celotnih izdatkih za DO (zdravstveni in socialni del) je razpoložljiv za 16 držav OECD, veliko držav namreč še ne poroča podatka za socialni del DO, ki je pretežno plačljiv iz zasebnih virov in ga je težje statistično zajeti. Bistveno več, kar 29 držav OECD, pa poroča podatek za zdravstveni del DO, ki je v letu 2014 znašal 1,1 % BDP, v Sloveniji pa 0,9 % BDP (OECD Stat 2016).

²⁸⁷ V zdravstveni del DO, ki spada hkrati k izdatkom za zdravstvo, spada poleg medicinske dolgotrajne oskrbe tudi osebna oskrba povezana s pomočjo pri opravljanju osnovnih dnevnih aktivnosti (prehranjevanje, umivanje, oblačenje, vstajanje iz postelje, uporaba stranišča, urejanje inkontinence). Vključene so podpore v naravi in denarju (npr. dodatki za pomoč in postrežbo). V Sloveniji je 51,3 % izdatkov za zdravstveni del DO financirano iz sredstev ZZZS, preostalo so sredstva ZPIZ, MDDSZ in občine.

3.12 Izdatki za pokojnine

Izdatki za pokojnine so se lani povečali bolj kot v preteklih dveh letih; nižji, a še vedno visok pa ostaja proračunski transfer v blagajno ZPIZ. Izdatki za pokojnine vključno z letnim dodatkom so leta 2016 znašali 4,353 mrd EUR in so bili višji za 1,1 %, predvsem zaradi dvakratne uskladitve pokojnin. Pokojnine so se januarja uskladile za 0,7 % (izredna uskladitev za leto 2014), oktobra pa še za 0,4 % (izredna uskladitev za leto 2015). Nadaljnje povečanje izdatkov je blažilo dejstvo, da se število vseh upokojencev ni povečalo²⁸⁸, saj se zaradi prehodnih obdobj (zadnje se bo izteklo leta 2020) z vsakim letom zaostrejuje pogoji za upokojevanje. Proračunski transfer znaša dobro milijardo evrov (2016: 1,311 mrd EUR), kar tri četrtine pa predstavljajo sredstva za pokrivanje razlike med prihodki in odhodki ZPIZ (162. člen ZPIZ-2), kar kaže na visoko odvisnost pokojninskega sistema od virov državnega proračuna in s tem na nevzdržnost sistema.

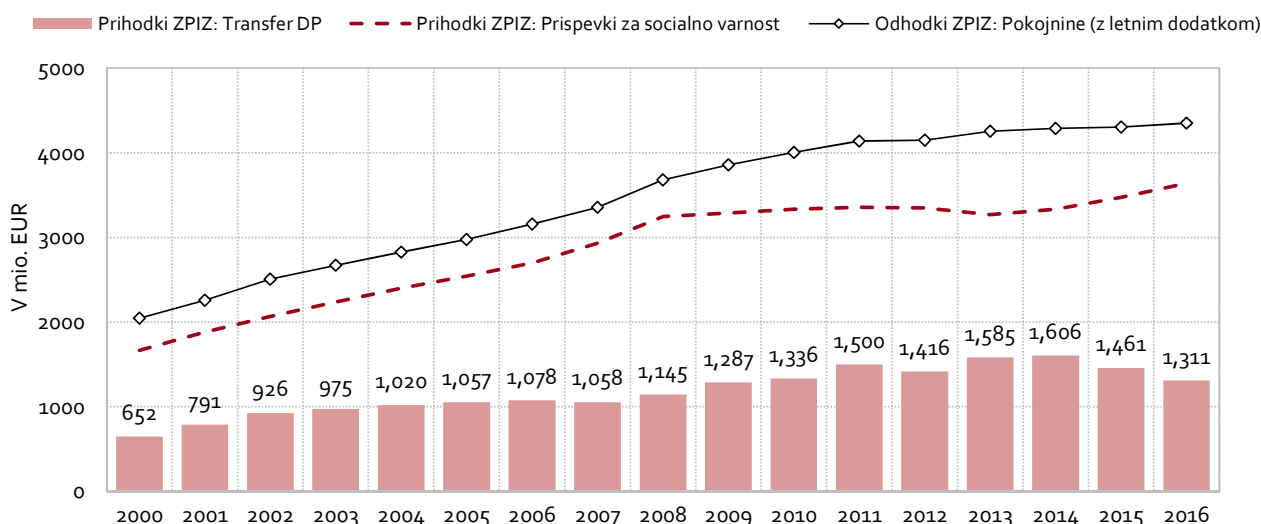
Izdatki za pokojnine v primerjavi z BDP so v Sloveniji še pod povprečjem EU, vendar naraščajo hitreje zaradi hitrega staranja prebivalstva. Po zadnjih podatkih je leta 2014 delež izdatkov za pokojnine²⁸⁹ v BDP ostal pod povprečjem držav EU (12,6 % BDP). V obdobju 2008–2014 so se izdatki za pokojnine v primerjavi z BDP v Sloveniji v primerjavi s povprečjem EU povečali bolj, kljub temu da se je delež starejšega prebivalstva povečeval počasneje in še ni dosegel povprečja EU. Izdatki za pokojnine naj bi se v tem obdobju zaradi učinkov ZPIZ-2 srednjeročno stabilizirali (po naši oceni, naj bi se tudi leta 2016 gibali okoli 11 % BDP), vendar bodo nato spet začeli naraščati leta 2023 in sčasoma presegli 15 % BDP, kar pomeni, da nova pokojninska ureditev (ZPIZ-2) ne zagotavlja dolgoročne javnofinančne vzdržnosti. Nasprotno pa naj bi v povprečju EU izdatki tudi dolgoročno ostali na sedanji ravni.

Tabela: Delež prebivalstva starega 65 let in več, stopnja delovne aktivnosti starejših delavcev, trajanje delovnega življenja in delež izdatkov za pokojnine v BDP

	Delež prebivalstva 65 let in več, v %			Stopnja delovne aktivnosti starejših (55–64 let)			Trajanje delovnega življenja ¹			Izdatki za pokojnine, delež v BDP, v % ²		
	2000	2008	2015	2000	2008	2015	2000	2008	2015	2000	2008	2014
Slovenija	13,9	16,3	17,9	22,7	32,8	36,6	31,8	34,0	34,3	10,8	9,5	11,2
EU	np	17,1	18,9	np	45,5	53,3	32,9	34,3	35,4	np	11,6	12,6

Vir: Eurostat, 2016. Opombe: np – ni podatka; ¹ Število let, za katera se pričakuje, da bo oseba starejša od 15 let aktivna na trgu delovne sile. ² Po metodologiji ESSPROS.

Slika: Izbrani prihodki in odhodki ZPIZ-a, Slovenija

Vir: Bilten javnih financ, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje 1992–2016, 2017.

²⁸⁸ Število starostnih upokojencev se je povečalo za 0,7 %, kar je najmanj v zadnjih dvajsetih letih.

²⁸⁹ Po metodologiji ESSPROS (Evropski sistem integrirane statistike socialne zaščite).

3.13 Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek na prebivalca

Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek²⁹⁰ se po zmanjšanju v letih 2012 in 2013 v zadnjih letih povečuje. Upočasnitev rasti bruto prilagojenega razpoložljivega dohodka v prvih letih krize je bila predvsem posledica padca gospodarske aktivnosti in zmanjšanja zaposlenosti, rast pa je ohranjalo povečanje socialnih transferjev. V letih 2012 in 2013 se je zmanjšal, k temu pa so pomembno prispevale zakonske spremembe na področju socialnih transferjev. Okrevanje gospodarske aktivnosti in izboljšanje razmer na trgu dela (rast zaposlenosti in plač), je v zadnjih letih prispevalo k ponovni rasti razpoložljivega dohodka. Zaostanek Slovenije po bruto prilagojenem razpoložljivem dohodku na prebivalca v SKM za povprečjem EU je bil leta 2015 za 4,5 o. t. večji kot leta 2008.

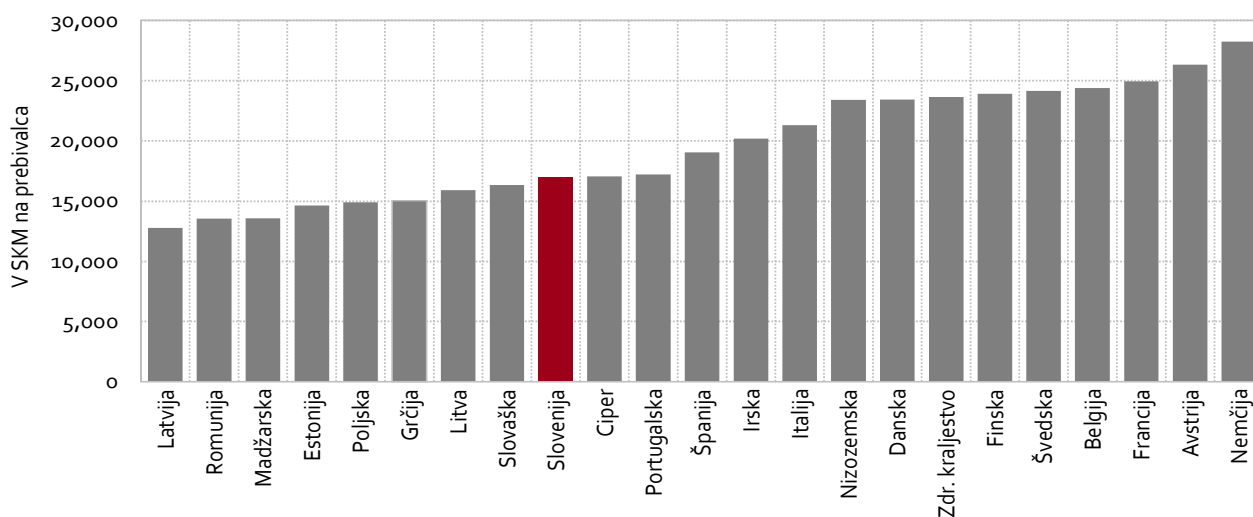
V strukturi razpoložljivega dohodka ima Slovenija v primerjavi z EU večji delež dohodkov od dela in precej manjši delež dohodkov od lastnine²⁹¹ in drugih tekočih transferjev. Zaradi izboljšanja razmer na trgu dela se je v letih 2014 in 2015 delež dohodkov od dela (sredstev za zaposlene) v strukturi razpoložljivega dohodka tako v povprečju držav EU kot tudi v Sloveniji povečal. Delež sredstev za zaposlene ostaja v Sloveniji še naprej višji kot v EU, njegovo povečanje v letu 2015 glede na preteklo leto za 1,3 o. t. pa je razliko v prid Slovenije še povečalo. Delež socialnih transferjev v strukturi dohodka se v Sloveniji ne razlikuje bistveno od povprečja EU, podobno pa je bilo tudi njegovo povečanje v obdobju krize in v letih 2014 in 2015. Precej manjši pa ostaja delež dohodkov od lastnine in drugih tekočih transferjev:

Tabela: Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek gospodinjstev in NPISG na prebivalca, Slovenija in povprečje držav EU, medletne rasti v %

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	12,1	6,7	7,7	8,9	0,3	0,5	1,7	-2,8	-1,2	1,2	1,3	2,4
EU	6,7	3,5	4,2	1,1	-1,7	2,3	1,9	1,8	0,2	1,8	4,1	np

Vir: Eurostat Portal Page – Annual sector accounts, 2017. SURS – Nefinančni sektorski računi
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek gospodinjstev in NPISG v SKM na prebivalca v Sloveniji in nekaterih državah EU, v letu 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Annual sector accounts, 2017.

²⁹⁰ Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek obsega poleg vseh razpoložljivih sredstev, s katerimi razpolagajo gospodinjstva in NPISG, še socialne transferje v naravi, npr. izobraževalne, zdravstvene, stanovanjske, kulture in rekreacijske storitve.

²⁹¹ Dohodki od lastnine zajemajo obresti, dividende in najemnine.

3.14 Dejanska individualna potrošnja na prebivalca

Dejanska individualna potrošnja²⁹², ki je merilo življenjskega standarda prebivalstva, se po zmanjšanju v obdobju 2008–2013, v zadnjih letih ponovno povečuje. Po hitri rasti v obdobju pred krizo se je njena rast na začetku krize sprva močno upočasnila, v letih 2012 in 2013 pa je z zmanjšanjem razpoložljivega dohodka upadla tudi potrošnja. Ob okrevanju gospodarske aktivnosti in povečanju razpoložljivega dohodka se od leta 2014 dejanska individualna potrošnja ponovno povečuje.

Zaostanek Slovenije v individualni potrošnji na prebivalca v SKM za povprečjem EU se je po letu 2011 povečeval in je večji kot pri BDP na prebivalca. Rast razpoložljivega dohodka na začetku krize je pomembno prispevala k ohranjanju dosežene ravni individualne potrošnje, ki je leta 2011 dosegala 79,9 % povprečja EU. V letih 2012 in 2013 se je zaradi dolgotrajne krize zaostanek Slovenije za povprečjem EU povečal. Kljub gospodarski rasti in rasti dejanske individualne potrošnje v letih 2014 in 2015 pa je Slovenija zaostanek za povprečjem EU v teh letih še nekoliko povečala.

Razlike med državami po dejanski individualni potrošnji so manjše kot pri bruto domačem proizvodu na prebivalca, Slovenija pa za EU bolj zaostaja po kazalniku potrošnje kot po kazalniku BDP. Razlike med državo z najvišjo in najnižjo individualno potrošnjo na prebivalca so v obdobju 2008–2015 nekoliko zmanjšale. Razkorak med državami pri kazalniku BDP na prebivalca po kupni moči je v letu 2015 znašal 1:5,6 (Bolgarija/Luksemburg), pri individualni potrošnji na prebivalca po kupni moči pa 1:3,3 (Bolgarija/Luksemburg).

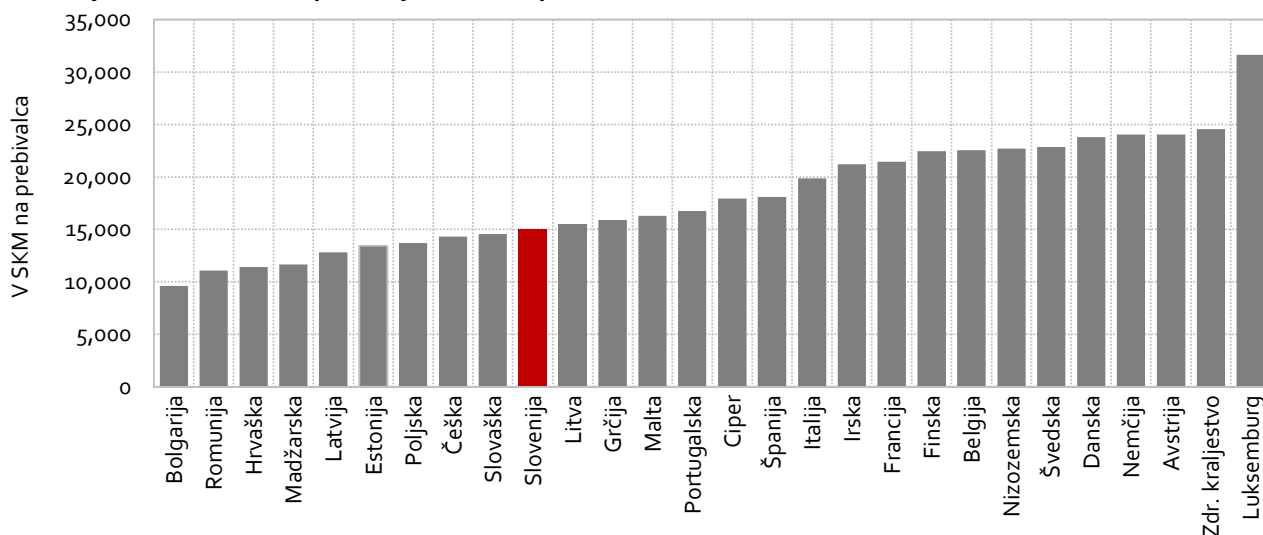
Tabela: Dejanska individualna potrošnja na prebivalca, medletne rasti v %

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	2,0	4,3	9,4	8,7	1,5	2	1,6	-1,7	-3,6	1,3	0,4
EU	np	4,3	4,4	0,9	-3,6	2,3	2,3	2,2	0,2	2,4	3,9

Vir: Eurostat Portal Page – National accounts, 2017.

Opomba: np – ni podatka.

Slika: Dejanska individualna potrošnja v SKM na prebivalca, v letu 2015

Vir: Eurostat Portal Page – National accounts, 2017.

²⁹² Po metodologiji nacionalnih računov je dejanska individualna potrošnja sestavljena iz blaga in storitev, ki jih posamezniki dejansko potrošijo, ne glede na to, ali jih kupijo in plačajo gospodinjstva, država ali nepridobitne ustanove. Kazalnik je bolj kot BDP na prebivalca primeren za merjenje življenjskega standarda gospodinjstev. (Eurostat, Statistics explained)

3.15 Zadovoljstvo z življenjem

Ljudje v Sloveniji so z življenjem na splošno²⁹³ bolj zadovoljni kot v povprečju EU. Na splošno pa je zadovoljstvo z življenjem še vedno najvišje v državah EU bližje severu, nižje pa v novih državah članicah in državah, ki se soočajo z velikimi javnofinančnimi problemi. Delež zadovoljnih, na ravni povprečja EU in v Sloveniji, je bil jeseni 2016 višji od predhodnega merjenja na vseh štirih podpodročjih, ki jih meri Standardni Eurobarometer: pri zadovoljstvu s finančno situacijo gospodinjstva, osebni zaposlitveni situaciji, zaposlitveni situaciji v državi ter ekonomsko situaciji v državi.

V letu 2016 se je po meritvah Standardnega Eurobarometra v Sloveniji delež ljudi, ki so z življenjem na splošno zadovoljni, dvignil na predkrizno raven. Tudi meritve slovenskega javnega mnenja (SJM) kažejo, da so bili ljudje v Sloveniji leta 2016 s svojim življenjem zadovoljni, in sicer so bili na splošno bolj zadovoljni kot v zadnjih štirinajstih letih (7,06)²⁹⁴, povprečna ocena zadovoljstva s stanjem gospodarstva (4,10) in delom vlade (3,39) pa je bila najvišja v zadnjih šestih letih.²⁹⁵

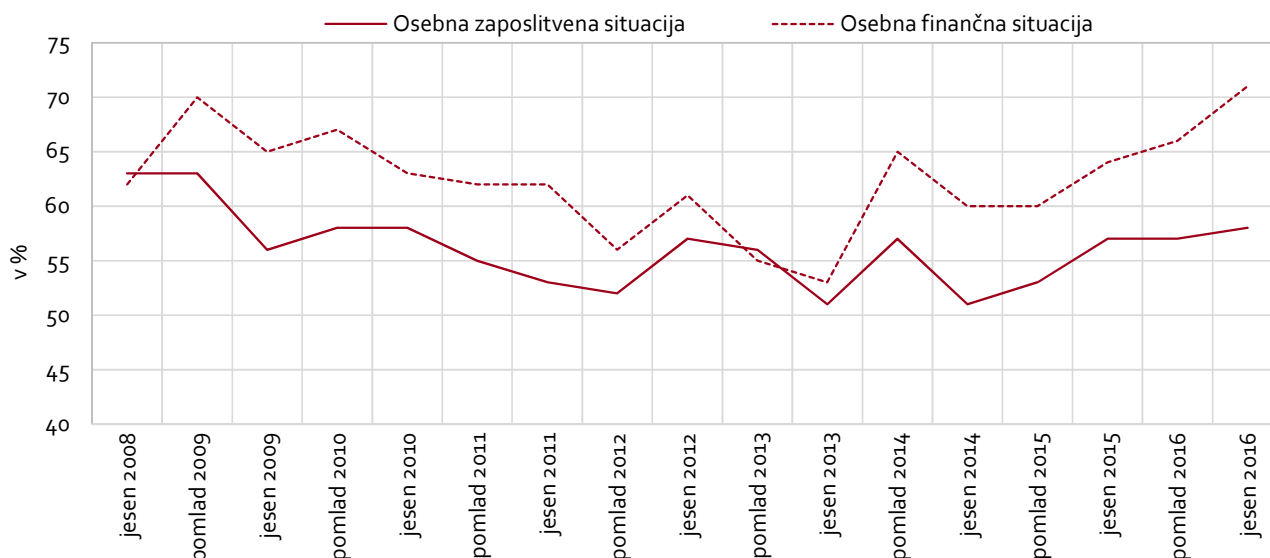
Anketirani v Sloveniji kot dva ključna problema na osebni ravni vsa leta v najvišji meri izpostavljajo pokojnine, in življenjske stroške. Na državni ravni je vsa leta močno izpostavljen problem brezposelnosti. V drugi polovici leta 2016 pa se je močno povečala izpostavljenost problematike zdravstvenega sistema, ki je tako preseгла drugo, od začetka krize najbolj izpostavljeno problematiko: ekonomsko situacijo države. V meritvi pred letom dni je bil podobno izpostavljen problem imigracije.

Tabela: Zadovoljstvo z življenjem, v %

	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	89	89	87	86	85	83	85	82	83	84	89
EU	81	80	77	78	78	77	77	75	80	76	81

Vir: Eurobarometer. Opomba: v primeru dveh letnih meritev je izračunano povprečje.

Slika: Zadovoljstvo z osebno finančno in osebno zaposlitveno situacijo v Sloveniji

Vir: Eurobarometer.

²⁹³ Eurobarometer meri zadovoljstvo z življenjem z vprašanjem: Na splošno, kako zadovoljni ste z življenjem, ki ga živite?, in možnimi odgovori: zelo zadovoljen, kar zadovoljen, nekoliko nezadovoljen in čisto nezadovoljen. Tu združujemo zelo zadovoljne in kar zadovoljne v kategorijo zadovoljnih. Eurobarometer se izvaja dvakrat letno od oktobra 2004 dvakrat letno.

²⁹⁴ Na lestvici od 0 do 10; ta sklop vprašanj se je ponavljal vsaki dve leti, prvič leta 2002.

²⁹⁵ Relativno visoki sta bili tudi povprečni oceni zdravstvenega sistema (4,72) in izobraževalnih storitev, ki sta bili najvišji v zadnjih 4 letih.

3.16 Leta zdravega življenja

Prebivalec Slovenije lahko pričakuje nekaj manj kot 59 let zdravega življenja²⁹⁶ kar je precej pod povprečjem EU, vendar se je zaostanek v zadnjih letih zmanjšal. V Sloveniji so se kljub krizi pričakovana leta zdravega življenja od leta 2011 precej zvišala, v povprečju EU pa nekoliko znižala. Povprečje moških in žensk v letu 2014 je v EU doseglo 61,6 leta, v Sloveniji pa 58,7 leta. Gre za kazalnik, ki izhaja predvsem iz subjektivnega dojemanja oviranosti pri opravljanju vsakodnevnih opravil in kaže, koliko let v povprečju preživimo brez oviranosti oz. potrebe po pomoči druge osebe. Podaljševanje zdravih let življenja naj bi v prihodnosti pomembno prispevalo k počasnejši rasti izdatkov za zdravstvo in s tem k dolgoročno vzdržnemu financiranju zdravstva in dolgotrajne oskrbe.

Po nekaj letih izboljševanja se je v letu 2014 nekoliko znižalo razmerje med pričakovanim trajanjem življenja (PTŽ) in zdravimi leti življenja. V Sloveniji preživimo zdravi 72,4 % življenja (EU: 76,3 %) kar vodi v predčasno upokojevanje in povečuje izdatke za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo. Za vse države EU je za ta kazalnik značilna visoka razlika med moškimi in ženskami, kar je predvsem posledica krajšega PTŽ moških; v zdravih letih življenja so namreč razlike med moškimi in ženskami bistveno manjše ali celo obratne kot pri PTŽ (v kar 17 državah EU so zdrava leta življenja moških daljša ali enaka kot zdrava leta žensk). V Sloveniji je razlika med PTŽ in zdravimi leti za moške in ženske relativno majhna, ker imajo pri nas moški poleg krajšega PTŽ tudi precej manj zdravih let življenja. Slabo zdravstveno stanje moških v Sloveniji, zlasti nižje izobraženih, potrjujejo tudi drugi kazalniki zdravstvenega stanja in neenakosti v zdravju; v veliki meri so povezani z dejavniki vedenja (kajenje, alkohol, debelost).

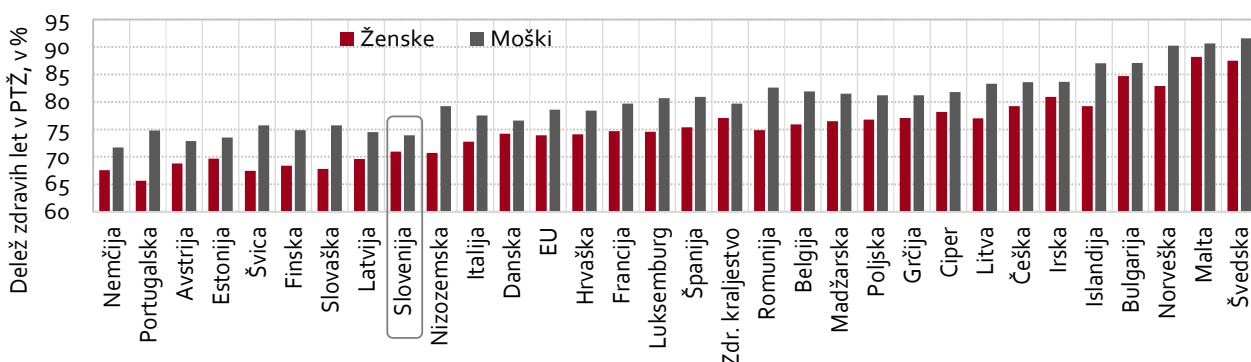
Zaostanek za povprečjem EU se zmanjšuje tudi po pričakovanih letih zdravega življenja pri starosti 65 let. V EU lahko oseba stara 65 let pričakuje v povprečju še 8,6 let zdravega življenja, v Sloveniji pa se je v letu 2014 kazalnik izboljšal na kar 8,2 let (2013: 7,4 let). Ugodno gibanje kazalnika v Sloveniji je verjetno odraz uspešnih preventivnih programov za varovanje zdravja starejših ter relativno visoke dostopnosti do zdravstvenih storitev, ki smo jo ohranili tudi v obdobju krize. Za nadaljnje izboljšanje pa bo nujno še več vlagati v preventivo, v hitrejši razvoj storitev dolgotrajne oskrbe ter preprečevanje in zmanjševanje bremen kroničnih bolezni.

Tabela: Leta zdravega življenja ob rojstvu in pri starosti 65 let, 2014

	Leta zdravega življenja ob rojstvu								Leta zdravega življenja pri starosti 65 let			
	ženske				moški				ženske		moški	
	2010	2012	2013	2014	2010	2012	2013	2014	2010	2014	2010	2014
Slovenija	54,6	55,6	59,5	59,6	53,4	56,5	57,6	57,8	7,2	8,6	6,6	7,8
EU	62,6	62,1	61,5	61,8	61,8	61,5	61,4	61,4	8,8	8,6	8,7	8,6

Vir: Eurostat Portal Page, 2017; OECD Health at a glance 2015: Europe.

Slika: Delež življenja, ki ga preživimo zdravi, ženske in moški, 2014

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2017.

²⁹⁶ Kazalnik leta zdravega življenja meri število let, za katera lahko oseba določene starosti pričakuje, da jih bo preživela brez oviranosti pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti. Gre za kompozitni kazalnik, ki združuje podatke o umrljivosti in obolevnosti/oviranosti. Ocena za obolevnosti/oviranost temelji na vprašanju GALI (Global Activity Limitation Indicator), ki v okviru ankete EU-SILC meri samoooceno oviranosti zaradi zdravstvenih težav, ki trajajo vsaj 6 mesecev in vplivajo na vsakodnevne aktivnosti. Marca 2012 je Eurostat naredil revizijo podatkov, tako je bila serija od 2004 do 2010 preračunana na novo. Za Slovenijo je bil leta 2010 popravljen prevod vprašanja o oviranosti v anketi EU-SILC, zato je dejansko časovno primerljiva le serija od leta 2010.

3.17 Delež prebivalstva z vsaj srednješolsko izobrazbo

Delež odraslih (25-64 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo²⁹⁷ postopno narašča in je visok. V zadnjih desetih letih presega povprečje EU. V tem obdobju se je povečal v vseh starostnih skupinah, vendar je še vedno nizek med starejšimi od 45 let. Slednje je problematično z vidika zaposljivosti starejših v primeru brezposelnosti in podaljševanja delovne dobe. Ker je vključenost starejših skupin v srednješolsko izobraževanje nizka, bi bilo treba povečati njeno finančno dostopnost in odrasle bolj spodbujati k vključevanju v izobraževanje.

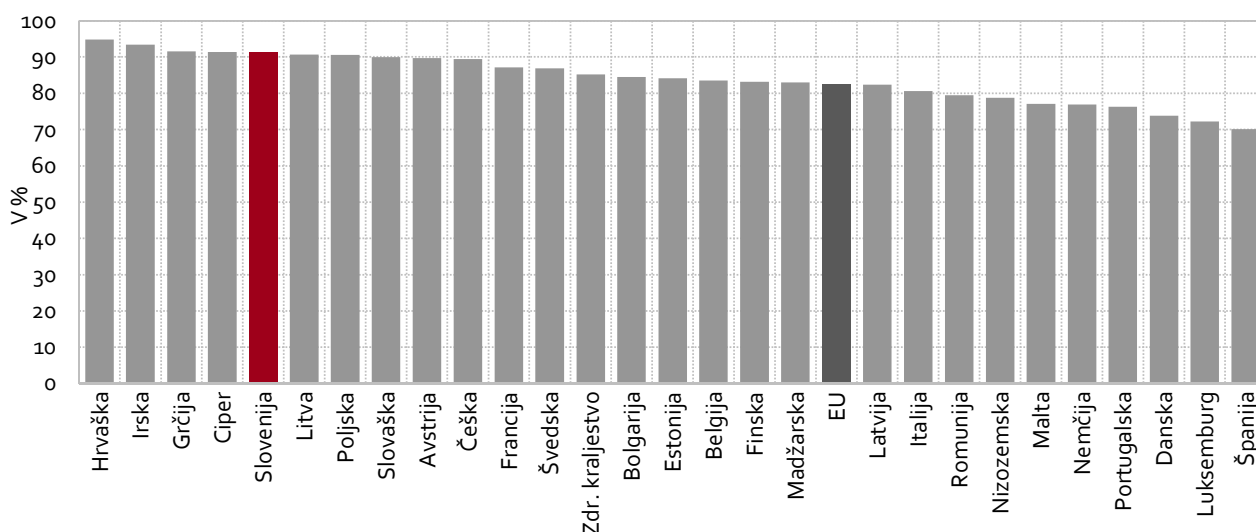
Delež mladih (20-24 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo se v zadnjih desetih letih ni bistveno spreminjal in je med višjimi v EU. V letu 2016 je znašal 91,4 % v povprečju v EU pa 82,6 %. Visok delež je posledica visoke vključenosti mladih (15-19 let) v srednješolsko izobraževanje, ki je leta 2014 znašala 78,4 % in je bila višja od povprečja EU (61,9 %). Na odstotek mladih z doseženo vsaj srednješolsko izobrazbo ugodno vplivajo tudi visoke stopnje dokončanja srednješolskega izobraževanja in nizek delež zgodnjih osipnikov²⁹⁸. Medtem ko pri deležu odraslih z vsaj srednješolsko izobrazbo ni večjih razlik med moškimi in ženskami, pa je pri mladih delež moških precej nižji.

Tabela: Delež odraslih prebivalcev, starih 25-64 let, z vsaj srednješolsko izobrazbo, drugo četrletje leta, v %

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	74,8	80,5	81,6	83,1	83,5	84,8	85,1	85,6	85,7	86,5	87,5
EU	np	68,8	71,1	71,7	72,4	73,1	74,0	74,9	75,6	76,1	76,7

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2017.

Slika: Delež mladih (20-24 let), z vsaj srednješolsko izobrazbo, drugo četrletje, 2016, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2017.

²⁹⁷ Vsaj srednješolska izobrazba zajema srednješolsko in terciarno izobrazbo.

²⁹⁸ Mladi, stari 18–24 let, s končano ali nedokončano osnovno šolo ali brez šolske izobrazbe, ki niso vključeni v izobraževanje ali usposabljanje.

3.18 Stopnja tveganja revščine

Stopnja tveganja revščine je v Sloveniji vsa leta nižja od povprečja EU, čeprav se je razlika v času krize močno zmanjšala. Na hitrejšo povečevanje tveganja revščine v Sloveniji v primerjavi s povprečjem EU so po naši oceni vplivali (i) večji padec gospodarske aktivnosti in zaposlenosti v obdobju 2009–2013 kot v povprečju EU in (ii) nekateri varčevalni ukrepi, ki so bili sprejeti v letih 2012 in 2013. Čeprav se je stopnja tveganja revščine v letu 2015²⁹⁹ v Sloveniji zaradi povečanja razpoložljivega dohodka rahlo znižala, je še vedno višja kot pred krizo. V obdobju 2007–2015 se je znižala starejšim od 65 let (za 2,2 o. t. na 17,2 %), zvišala pa mlajšim od 18 let (za 2,9 o. t. na 14,2 %) in prebivalstvu v starostni skupini od 18 do 64 let (za 3,8 o. t. na 13,6 %).

V zadnjih desetih letih je bila stopnja tveganja revščine najvišja za brezposelne (44,8 % leta 2015). Razmerja med stopnjami tveganja revščine za posamezne skupine aktivnega prebivalstva se sicer ohranjajo, vendar se pri podatkih za leto 2015 kažejo nekatere spremembe. V primerjavi s predhodnim letom se je stopnja tveganja revščine za leto 2015 znižala skupini brezposelnih in drugih neaktivnih, zvišala pa zaposlenim (za 0,6 o. t. na 4,7 %). Znotraj skupine zaposlenih pa se je znižala skupini samozaposlenih in zaposlenih za določen čas, zvišala pa zaposlenim za nedoločen čas (za polni, kot tudi krajši delovni čas).

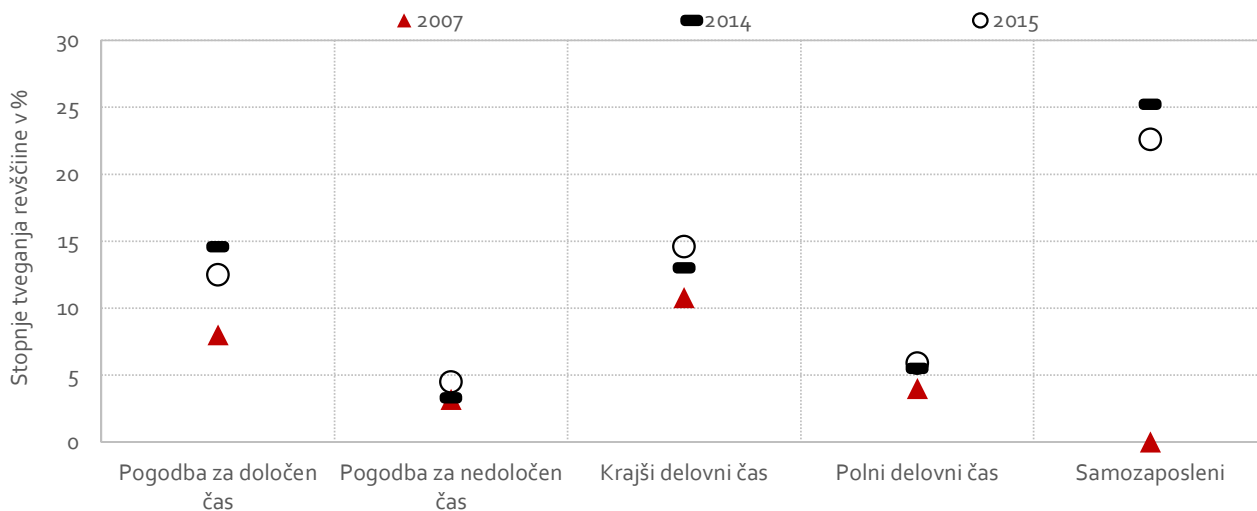
Med najbolj ogroženimi skupinami prebivalstva ostajajo predvsem gospodinjstva z eno odraslo osebo. To so samske ženske (40,4 %), enočlanska gospodinjstva (35,4 %) in enostarševska gospodinjstva (32,5 %). To je mogoče pripisati dejstvu, da enočlanskim gospodinjstvom predstavljajo stanovanjski stroški (stanovanje, voda, električna energija, plin in drugo gorivo) večje breme (20,1 % razpoložljivega dohodka v letu 2015) kot drugim vrstam gospodinjstev.

Tabela: Stopnje tveganja revščine*, v %

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	11,6	11,5	12,3	11,3	12,7	13,6	13,5	14,5	14,5	14,3
EU	16,5	16,6	16,6	16,4	16,5	16,8	16,8	16,7	17,2	17,3

Vir: Eurostat Portal Page, 2017. Opomba: * EU-27 do leta 2009, od leta 2010 EU-28.

Slika: Stopnje tveganja revščine za različne vrste in oblike zaposlitve, Slovenija

Vir: Eurostat Portal Page, 2017.

²⁹⁹ Prag tveganja revščine, ki se izračuna kot 60 % mediane razpoložljivega ekvivalentnega dohodka, se je zvišal za 21,08 evra t. j. na 617 evrov na mesec, zato ker se je leta 2014 (referenčno leto za dohodek), nekoliko zvišal povprečni razpoložljivi dohodek gospodinjstva.

4 Okoljski, regionalni in prostorski razvoj

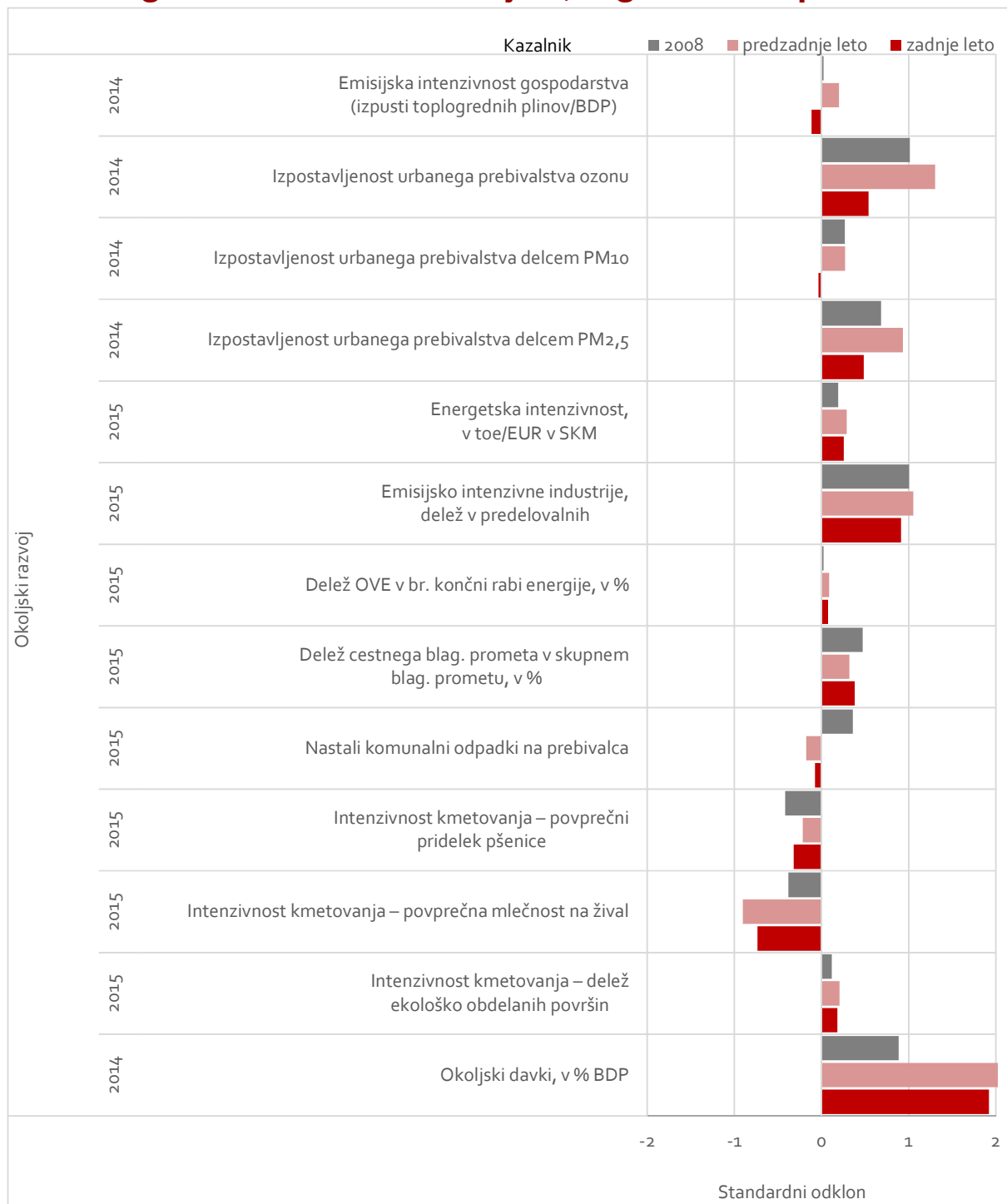
Okoljski razvoj

- 4.1 Izpusti toplogrednih plinov
- 4.2 Kakovost zraka
- 4.3 Energetska učinkovitost
- 4.4 Emisijsko intenzivne industrije
- 4.5 Delež cestnega v blagovnem prometu
- 4.6 Obnovljivi viri energije
- 4.7 Domača poraba snovi
- 4.8 Odpadki
- 4.9 Intenzivnost kmetovanja
- 4.10 Intenzivnost poseka lesa
- 4.11 Okoljski davki

Regionalni razvoj

- 4.12 Regionalne razlike v BDP na prebivalca
- 4.13 Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti

Pregled kazalnikov – okoljski, regionalni in prostorski razvoj

Vir: Izračuni UMAR.

Opomba: Slika prikazuje položaj Slovenije glede na netehtano aritmetično sredino držav EU. Izračunan je glede na razpoložljiv nabor držav za posamezni kazalnik, zaradi nepopolnih podatkov pa smo iz analize vseh kazalnikov izključili Ciper, Malto, Luksemburg in Hrvaško. Podatki so za leto 2008 in za zadnje leto, ko so razpoložljivi podatki za države EU (zadnje leto je navedeno v tabeli). Pozitivna vrednost pomeni, da je pri izbranem kazalniku vrednost kazalnika za Slovenijo večja glede na povprečje držav EU, negativna vrednost pa, da je vrednost kazalnika nižja glede na povprečje držav EU.

4.1 Izpusti toplogrednih plinov

Obseg izpustov toplogrednih plinov (TGP) se je po krizi zmanjšal. Potem ko se je v obdobju gospodarske rasti povečeval, se v krizi ob velikem padcu BDP precej zmanjšal in se nato zmanjševal do leta 2014. Po prvi preliminarni oceni ARSO so bili izpusti leta 2015 za 1 % večji kot v predhodnem letu in za 22 % manjši od največjih v letu 2008. Po krizi so se zmanjšali v vseh skupinah virov. K skupnemu zmanjšanju je največ prispevala *energetika*, nato pa promet ter raba goriv v industriji in gospodinjstvih. V energetiki, kjer so izpusti skoraj izključna posledica proizvodnje termoelektrarn, je tolikšno znižanje v veliki meri posledica zaprtja ene izmed njih. S tem je vodilno mesto v izpustih prevzel sektor prometa. Tudi iz tega vira so se izpusti po krizi nekoliko zmanjšali, a so nato ostali približno nespremenjeni in po mednarodni primerjavi še vedno visoki. Med drugim je to posledica z davčno politiko zagotovljenih ugodnih konkurenčnih pogojev (vračila trošarin) in obsežnih zunanjetrgovinskih blagovnih tokov skozi Slovenijo. Zmanjšanje izpustov iz porabe goriv v gospodinjstvih je lahko povezano z milejšimi vremenskimi razmerami. V zadnjih nekaj letih pa so se nekoliko povečali izpusti iz industrijskih procesov, a ker je njihov delež skromen, so imeli na gibanje skupnih količin razmeroma majhen vpliv³⁰⁰. V strukturi TGP je največ ogljikovega dioksida, ki nastaja večinoma pri izgorevanju goriv, nato pa metana in didušikovega oksida, ki nastajata predvsem v kmetijstvu in na odlagališčih odpadkov³⁰¹.

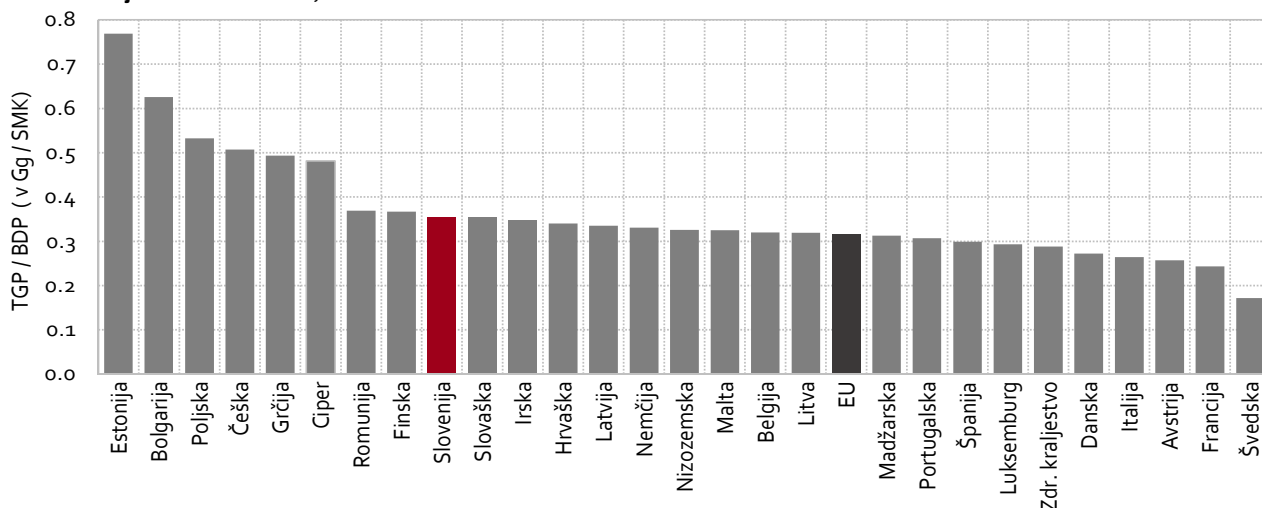
Znižuje se tudi emisijska intenzivnost gospodarstva, merjena z izpusti na enoto ustvarjenega BDP³⁰², vendar ostaja nad povprečjem EU. V času gospodarske rasti se je ob hitrejšem povečevanju BDP kot izpustov zniževala, nato pa v prvih letih krize ostala na približno isti ravni. Ker se je v povprečju EU zniževanje v krizi nadaljevalo, se je zaostanek za njim povečal. V letu 2014 se je intenzivnost v Sloveniji izboljšala in zaostanek za povprečjem EU precej zmanjšal, a je bilo kljub temu na enoto BDP v primerjavi s povprečjem EU še vedno izpuščenih za okoli desetino več TGP plinov.

Tabela: Izpusti TGP in emisijska intenzivnost gospodarstva (izpusti TGP / BDP)

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Izpusti TGP, indeks, 1990 = 100												
Slovenija	103	110	111	112	116	105	106	106	102	99	89	90
EU	92	93	93	92	90	84	86	83	82	80	77	np
Emisijska intenzivnost, v Gg /SKM												
Slovenija	0,61	0,51	0,49	0,46	0,46	0,46	0,45	0,44	0,43	0,41	0,35	0,34
EU	0,55	0,46	0,44	0,41	0,40	0,39	0,38	0,36	0,35	0,34	0,32	np

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy in Economy and Finance, 2017; za leto 2015 preliminarni podatki ARSO; preračuni UMAR.

Slika: Emisijska intenzivnost, 2014

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy in Economy and Finance, 2017; preračuni UMAR.

³⁰⁰ Glej tudi kazalnik 4.4 Emisijsko intenzivne industrije.

³⁰¹ V evidence TGP so zajeti ogljikov dioksid (CO₂), metan (CH₄), didušikov oksid (N₂O) in t. i. F-plini.

³⁰² V mednarodni primerjavi pri izračunu uporabljamo podatek o ustvarjenem BDP v standardih kupne moči (SKM) za posamezno leto.

4.2 Kakovost zraka

Problematika kakovosti zunanjega zraka je v Sloveniji močno povezana s prekomerno onesnaženostjo s prašnimi delci (PM)³⁰³, po letu 2011 pa se je ob manjših potrebah po ogrevanju njihova koncentracija znižala. Preseganja dnevni vrednosti teh delcev so značilna za hladni del leta. V času kurilne sezone k onesnaževanju največ prispevajo individualna kurišča s kurjenjem lesne biomase, nato pa dejavnosti kmetijstva in prometa, predvsem z izpusti iz vozil na dizelski pogon. Najvišje koncentracije delcev so v slabo prevetrenih kotlinah Slovenije, kjer lahko že razmeroma majhni izpusti povzročijo čezmerno onesnaženost zraka. Splošna izpostavljenost urbanega prebivalstva tem delcem se je v zadnjih letih tudi pod vplivom toplejših zim znižala, a je še razmeroma visoka; pri PM₁₀ je dosegla povprečje v EU, pri PM_{2,5} pa ga še vedno presega.

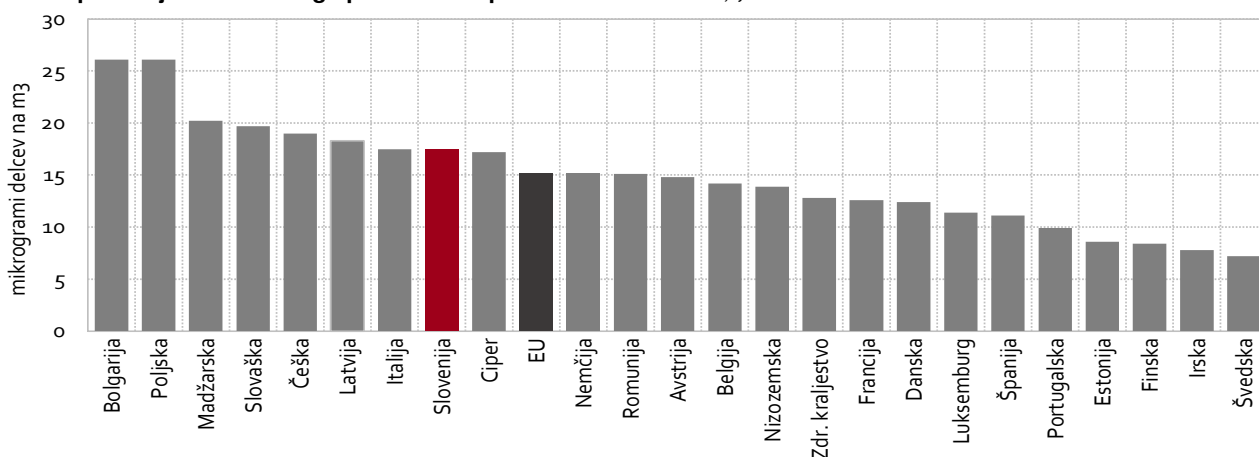
Problem predstavlja tudi lokalno visoka prisotnost prizemnega ozona³⁰⁴, stanje pa se je tudi na tem področju pod vplivom ugodnega vremena v zadnjih letih izboljšalo. Ker je nastanek ozona pogojen z dovolj veliko prisotnostjo sončne svetlobe, do njegove prekomerne koncentracije - nasprotno kot pri prašnih delcih - prihaja predvsem poleti. Večinoma je posledica cestnega prometa, ki je največji vir predhodnikov prizemnega ozona. V Sloveniji je njegova koncentracija v zraku pod velikom vplivom čezmejnega prenosa in je močno odvisna od vetrov iz zahoda, najvišja pa je na Promorskem³⁰⁵. Večletni niz podatkov zaradi velike odvisnosti od vremenskih razmer ne izkazuje jasnega trenda. V zadnjih nekaj letih se je izpostavljenost urbanega prebivalstva ozonu znižala, a je še vedno nekoliko nad povprečjem v EU.

Tabela: Izpostavljenost urbanega prebivalstva prašnim delcem in ozonu, v mikrogramih na m³

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
PM₁₀											
Slovenija	np	36,8	33,3	32,3	29,1	27,5	28,2	31,0	25,4	24,9	22,5
EU	28,7	28,4	30,2	28,5	26,3	26,1	25,8	27,0	24,7	23,8	22,5
PM_{2,5}											
Slovenija	np	np	np	np	23,9	18,7	21,8	24,1	20,4	20,1	17,5
EU	14,4	15,5	17,7	16,7	17,5	17,4	18,0	18,4	16,8	15,9	15,2
Ozon											
Slovenija	6.806	6.017	6.461	6.514	5.838	4.959	4.497	6.615	6.699	5.528	3.812
EU	3.000	3.669	4.548	3.648	3.609	3.698	3.432	3.749	3.530	3.373	3.243

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2017.

Slika: Izpostavljenost urbanega prebivalstva prašnim delcem PM_{2,5}, 2014

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2017.

³⁰³ Najpogosteje se merijo delci PM (angl. Particulate matter) premera 10 µm (PM₁₀) in 2,5 µm (PM_{2,5}). Ti so zdravju najbolj škodljivi, ker povzročajo večjo obolevnost in umrljivost za boleznimi dihal ter srca in ožilja. Mejna dnevna vrednost koncentracije PM₁₀ je 50 µg/m³ in je lahko v koledarskem letu presežena največ 18-krat, letna mejna dolgoročno naravnana vrednost za varovanje zdravja ljudi pa je 20 µg/m³ (Uredba o žveplovem dioksidu, dušikovih oksidih, delcih in svincu v zunanjem zraku, Ur. l. RS, št. 52/2002).

³⁰⁴ Tudi ozon je pri dolgotrajni izpostavljenosti za zdravje močno škodljiv; povzroča poškodbe in boleznimi dihal.

³⁰⁵ Kakovost zraka v Sloveniji v letu 2015, ARSO, 2016.

4.3 Energetska učinkovitost

V Sloveniji se je raba primarne energije v zadnjih letih močno znižala in bo verjetno nižja od ciljno določene za leto 2020³⁰⁶. Raba primarne energije se je v zadnjih štirih letih znižala za več kot desetino, k čemer je na začetku obdobja prispevala šibkejša gospodarska aktivnost, nato pa novejša tehnologija v termoenergetiki ter v nekaterih letih višje zimske temperature in posledično nižja raba energije za ogrevanje. Hitrejša zniževanje rabe energije zavira visoka raven rabe energije v prometu. Na velikost skupne rabe vplivajo tudi nekateri drugi dejavniki, kot sta razpored rednih letnih remontov nuklearne elektrarne³⁰⁷ in velika letna nihanja vodostajev rek. Ravno manjši proizvodnji nuklearne energije in hidroenergije sta v letu 2015 največ prispevali k znižanju skupne rabe primarne energije (za 0,9 %). Energetska intenzivnost, ki je razmerje med porabo energije in ustvarjenim BDP³⁰⁸, pa ostaja razmeroma visoka. Do leta 2007 se je večinoma naglo zniževala, nato pa se je znižanje upočasnilo in povprečje v EU presega še za petino.

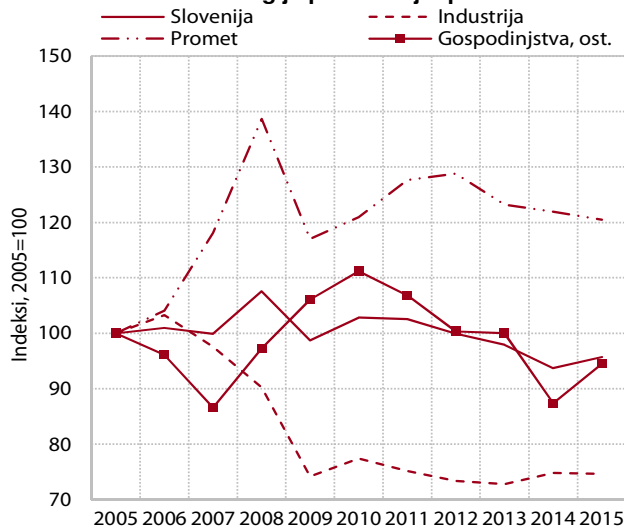
Na končno rabo energije³⁰⁹ močno vpliva visoka raba v prometu, zadnja leta pa nihanja rabe energije za ogrevanje. V obdobju 2005–2015 se je skupna končna raba energije zniževala, a počasneje kot v povprečju EU. Raba v industriji se je znižala bolj³¹⁰, nasprotno pa je v prometnem sektorju zelo porasla, kar pripisujemo predvsem povečevanju tranzita skozi Slovenijo³¹¹. Pri gospodinjstvih sta na zmanjševanje rabe energije za ogrevanje vplivali vgradnja delilnikov toplote v večstanovanjskih stavbah ter vse bolj izpopolnjene ogrevalne naprave, leta 2014 pa predvsem mila zima³¹². Leta 2015 je bilo zaradi ostrejšše zime ponovno porabljene več energije za ogrevanje, s tem pa se je povišala tudi skupna končna raba energije (za 2,2 %).

Tabela: Primarna raba energije

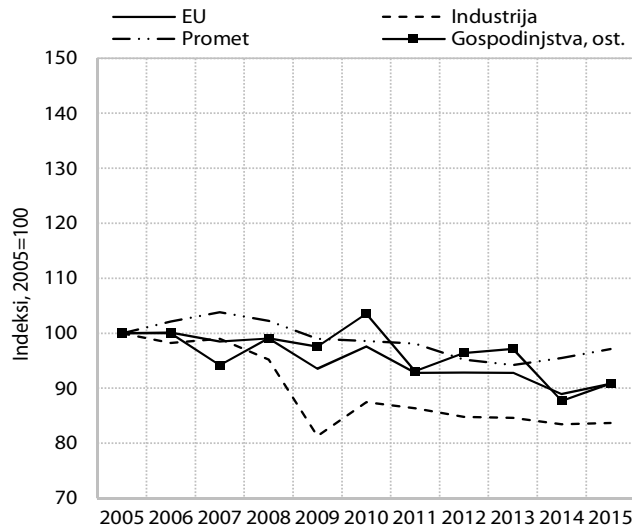
Indeks s stalno osnovo, 2005=100	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Cilj 2020
Slovenija	88,6	100,0	106,5	98,7	101,6	102,8	98,7	96,2	92,8	92,0	104,2
EU	94,4	100,0	98,8	93,3	96,7	93,1	92,5	91,6	88,0	89,3	86,6

Vir: Eurostat Portal Page – Europe 2020 indicators, 2017; EC Energy Efficiency, Reporting targets; preračuni UMAR.

Slika: Končna raba energije po sektorjih porabe

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2017; preračuni UMAR.

³⁰⁶ Eden od treh okoljskih ciljev držav EU do leta 2020 je tudi energetska učinkovitost, to je doseganje 20-odstotnega znižanja rabe energije glede na predvideno rabo energije po scenariju brez dodatnih ukrepov. Večina držav mora zato rabo energije do leta 2020 dejansko znižati, nekatere pa le omejiti rast (tudi Slovenija). Države EU so na dobri poti, da te cilje dosežejo, zato so do leta 2030 že določeni ambicioznejši.

³⁰⁷ Vsako tretje leto je leto brez rednega (mesečnega) remonta, kar pomeni skoraj za desetino več nuklearne energije.

³⁰⁸ Pri izračunu upoštevamo BDP v standardih kupne moči (SKM).

³⁰⁹ Končna raba energije je primarna raba energije, zmanjšana za rabo energije v pretvorbah, lastno rabo energije in izgube.

³¹⁰ Na znižanje je v Sloveniji precej vplival prehod na tehnološko posodobljeno proizvodnjo aluminija.

³¹¹ Glej tudi kazalnik 4.5 Cestni blagovni promet.

³¹² Leto 2014 je bilo v Sloveniji po podatkih ARSO tudi sicer najtoplejše leto v obdobju stalnih meteoroloških meritev, to je od leta 1850.

4.4 Emisijsko intenzivne industrije

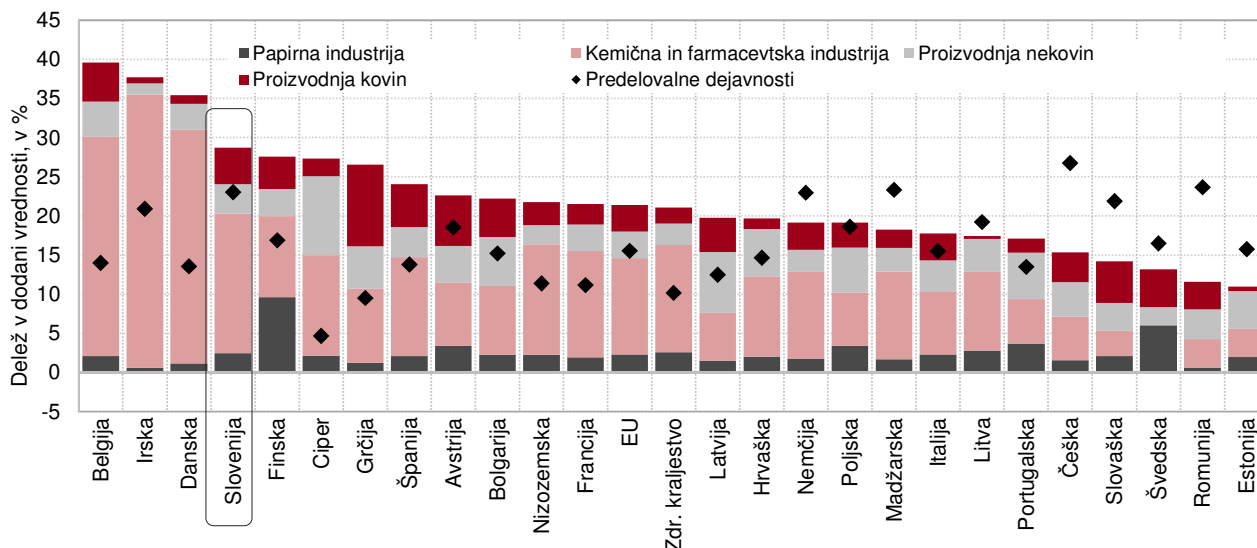
Energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti se v Sloveniji zmanjšuje počasneje kot v EU, delež emisijsko intenzivnih industrij v dodani vrednosti pa je večji kot v povprečju EU. Po zmanjšanju v letu 2008 se je delež teh panog v dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti povečal, predvsem zaradi rasti v kemični in farmacevtski industriji ter proizvodnji kovin, in je v zadnjih letih približno enak kot pred začetkom krize. V povprečju EU, kjer je njihov delež manjši predvsem zaradi manjšega deleža kemične in farmacevtske industrije, se pomen teh panog v strukturi predelovalnih dejavnosti postopoma zmanjšuje. Večja kot v povprečju EU je tudi *energetska intenzivnost*⁶¹³ predelovalnih dejavnosti, ki se zmanjšuje počasneje kot v EU. S tem so v Sloveniji tudi večji učinki emisijskega trgovanja na stroške, kar poslabšuje poslovne rezultate in konkurenčnost proizvodnje⁶¹⁴. Za zmanjšanje izpostavljenosti višjim stroškom je še posebej v obdobju rasti cen surovin ključnega pomena tehnološko prestrukturiranje podjetij in nadaljnje zniževanje njihove energetske intenzivnosti.

Tabela: Proizvodnja emisijsko intenzivnih panog predelovalnih dejavnosti in energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Proizvodnja v emisijsko intenzivnih industrijah (indeks 2005=100)	115,4	92,0	104,2	108,4	109,8	113,3	117,7	127,1
Papirna industrija	94,1	90,2	94,6	92,0	87,9	89,1	94,8	97,6
Kemična in farmacevtska industrija	123,1	108,3	121,3	125,9	131,1	138,5	140,9	140,1
Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	124,7	88,3	95,7	93,9	88,6	87,1	88,2	90,1
Proizvodnja kovin	108,2	68,1	85,9	96,7	98,5	99,9	108,8	142,8
Proizvodnja predelovalnih dejavnosti brez emisijsko intenzivnih industrij (indeks 2005=100)	115,7	94,1	101,1	103,2	98,7	96,4	101,8	103,0
Energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti (indeks 2005=100)	77,9	76,0	74,9	71,2	71,5	71,5	70,0	68,3
Emisije TGP iz industrije (indeks 2005=100)	73,7	76,0	75,2	70,5	68,8	70,0	71,2	np

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, Rudarstvo in predelovalne dejavnosti, 2016; preračuni UMAR.

Slika: Delež emisijsko intenzivnih panog v predelovalnih dejavnostih in delež predelovalnih dejavnosti v dodani vrednosti gospodarstva, 2014

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, 2016; preračuni UMAR.

⁶¹³ Energetska intenzivnost je celotna raba energije na enoto BDP.

⁶¹⁴ Z v letu 2010 sprejetim podnebno-energetskim svežnjem in delovanjem trga emisij so učinki na stroške podjetij dvojni: neposredni stroški zaradi nakupa emisijskih dovoljenj in posredni stroški zaradi višje cene energije.

4.5 Cestni blagovni promet

Delež cestnega blagovnega prometa, ki se je v prejšnjem desetletju razmeroma hitro povečeval, ostaja v zadnjih letih višji od povprečja EU. Leta 2015 se je obseg prevoženih tonskih kilometrov slovenskih avtoprevoznikov ponovno povečal bolj kot prevoz blaga po železnici (za 8 o. t.), s čimer se je delež cestnega v skupnem blagovnem prometu nekoliko povečal, na okoli 81 %. V letu 2016 po treh četrtletjih kaže na uravnoteženo in skromnejšo rast obeh vrst blagovnega prometa in s tem na približno nespremenjen delež. Ta je za okoli 5 o. t. večji kot v povprečju EU, s tem pa je Slovenija uvrščena v srednjo tretjino držav članic. Z vidika varovanje okolja je zaželena večja selitev prevoza blaga s cest na železnico, k čemer bi lahko precej prispevala predvsem posodobitev železniške infrastrukture.

Obseg blagovnega prometa na prebivalca je zaradi tranzitne lege Slovenije in gostote prometne infrastrukture velik. Domači avtoprevozniki so pred letom 2005 prevozili primerljivo število tonskih kilometrov na prebivalca kot povprečni prevozniki v EU, leta 2015 pa že dva in pol krat toliko. Povečevanje povezujemo s položajem Slovenije na križišču V. in X. evropskega transportnega koridorja, kjer je promet okrepila tudi širitev EU, ter z močno razvito avtocestno infrastrukturo, ki je po obsegu na prebivalca v EU največja. Hkrati je v Sloveniji podobno velik tudi obseg železniškega blagovnega prometa na prebivalca, zaradi razširjenosti omrežja in navezave na kopsko pristanišče.

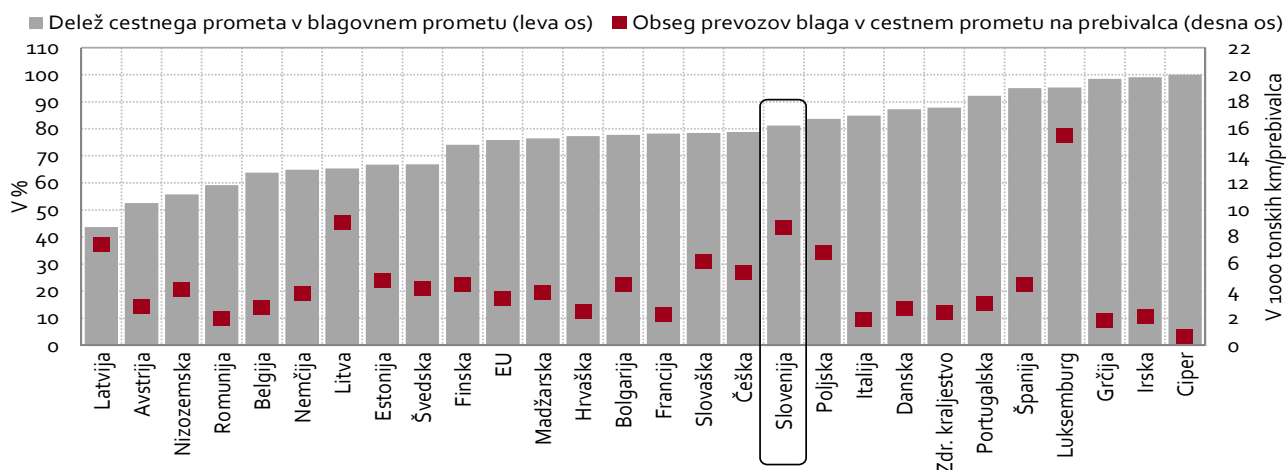
Slovenski prevozniki vse večji delež prevozov opravijo v drugih državah, v Sloveniji pa vozi vse več tujih³¹⁵. Ta trend je vezan na liberalizacijo prevozov v EU. V letu 2015 se je obseg voženj vseh tovornjakov (tudi tujih) po ozemlju Slovenije ponovno približal visoki ravni iz leta 2008. Slovenski prevozniki so obseg voženj izključno po tujini povečali za 39 %, v notranjem prometu in pri mednarodnih prevozih, ki gredo vsaj deloma po Sloveniji (ko je blago naloženo ali razloženo v Sloveniji), pa zmanjšali za 13 %. Na teritoriju Slovenije se je torej povečal prevoz prevoznikov iz drugih držav, kar potrjujejo tudi podatki o prehodih cestninskih postaj avtocest³¹⁶. Delež tujih tovornih vozil na naših avtocestah se je v obdobju 2008–2012 povečal za 15 o. t., na 68 %³¹⁷.

Tabela: Delež cestnega prometa v skupnem blagovnem prometu (merjeno v tkm), v %

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	71,9	77,3	82,2	84,0	82,3	81,4	82,1	80,7	79,8	81,1
EU*	73,7	76,4	76,3	77,5	76,2	75,6	75,3	75,5	75,4	75,9

Vir: Eurostat Portal Page – Transport, 2017; preračuni UMAR za obdobje 2007–2015. Opomba: * Za nekaj držav pri izračunu upoštevan podatek iz prejšnjih let.

Slika: Cestni blagovni promet v Sloveniji in državah EU¹ v letu 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions in Transport, 2017; preračuni UMAR. Opomba: ¹Brez Malte; za nekaj držav starejši podatek.

³¹⁵ Ker statistike ne spremljajo podatkov o opravljenih tonskih kilometrih po državah, to sklepamo na podlagi primerjave obsega opravljenih voznih kilometrov domačih prevoznikov (vir SURS) s prepeljanimi voznimi kilometri vseh tovornjakov po slovenskih cestah (vir DRIS).

³¹⁶ Evidentirana tovorna vozila skozi cestninske postaje na območju celotne Slovenije, DARS 2009.

³¹⁷ Predlogi nove cenovne politike na področju cestninjenja, DARS 2013.

4.6 Obnovljivi viri energije

Delež obnovljivih virov energije (OVE) v končni rabi energije je višji kot v povprečju EU, a se povečuje počasneje. V zadnjem desetletju se je bolj povečal leta 2009, ko je v krizi upadla končna raba energije za skoraj desetino, raba OVE pa porasla za okoli petino³¹⁸. Po tem letu se je rast precej umirila, v zadnjih letih tudi zaradi manjše rabe OVE za ogrevanje. Slovenija se po tem deležu uvršča takoj za prvo tretjino, po njegovi rasti pa v zadnjo tretjino držav EU. Leta 2004 je bil delež od povprečnega v EU višji za 91 %, leta 2015 pa le še za 32 %. Večji obseg rabe OVE, ki je v posameznih državah močno pogojen z njihovimi naravnimi danostmi, se v zadnjem obdobju povečuje tudi s pomočjo intenzivnih finančnih spodbud.

Slovenija ima v primerjavi z EU velik delež klasičnih OVE in še vedno bolj malo ostalih. Delež klasičnih OVE (trdna biomasa in hidroenergija) v Sloveniji presega 85 %, medtem ko v EU ti pomenijo le še okoli 60 % skupne rabe OVE. Nižji delež ostalih OVE (vetrna, sončna in geotermalna energija, biogoriva, toplotne črpalke in bioplin) imajo v EU le tri države. Medtem ko je v EU raba vetrne energije že zelo razširjena (13-odstotni delež v OVE), je v Sloveniji vetrnic le nekaj. Tudi uporaba toplotnih črpalk je bistveno skromnejša kot v EU, za polovico manjši pa so deleži rabe biogoriv in sončne energije. V obdobju 2005–2015 se je delež ostalih OVE povečal za 2,5 o. t., v povprečju EU pa za 4,8 o. t.

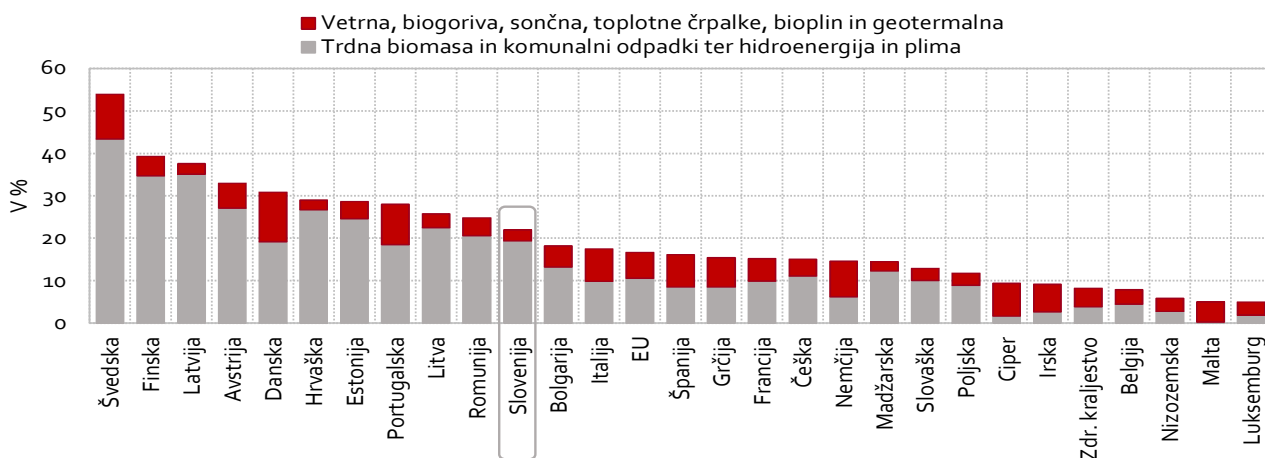
Podpore OVE se v zadnjih letih povečujejo zlasti v proizvodnji sončne energije. V letu 2005 je bilo za spodbujanje proizvodnje iz OVE izplačanih 16 mio. EUR in večina je bila namenjena hidroelektrarnam. Od leta 2010 se znesek teh podpor močno povečuje in je v letu 2015, ko je prevladala podpora sončnim elektrarnam, presegel 112 mio. EUR. S premikom podpor k dražjim vrstam energije se je večkratno povečal tudi znesek podpore na enoto proizvodnje.

Tabela: Delež rabe OVE v bruto končni rabi energije, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Cilj ¹ 2020
Skupaj										
Slovenija	16,0	15,0	20,1	20,4	20,3	20,8	22,4	21,5	22,0	25,0
EU	9,0	11,0	12,4	12,9	13,2	14,4	15,2	16,1	16,7	20,0
Pri elektriki										
Slovenija	28,7	30,0	33,8	32,2	31,0	31,6	33,1	33,9	32,7	
EU	14,8	17,0	19,0	19,7	21,7	23,5	25,4	27,5	28,8	
V prometu										
Slovenija	0,8	1,8	2,3	3,1	2,5	3,3	3,8	2,9	2,2	10,0
EU	1,8	3,9	4,6	5,2	4,0	5,6	5,9	6,5	6,7	10,0
Pri ogrevanju										
Slovenija	18,9	19,2	27,6	28,1	30,3	31,5	33,4	32,4	34,1	
EU	10,9	13,1	14,7	14,9	15,6	16,4	16,9	18,1	18,6	

Vir: Eurostat Portal Page – SHARES (Renewables), 2017. Opomba: ¹Eden od treh okoljskih ciljev EU 20/20/20.

Slika: Delež OVE v končni rabi energije, 2015

Vir Eurostat Portal Page – SHARES (Renewables), 2017; preračun UMAR.

³¹⁸ V tem obdobju se je povečal tudi statistični zajem podatkov.

4.7 Domača poraba snovi

Višina porabe snovi na prebivalca, njena struktura in samozadostnost je v Sloveniji približno primerljiva s povprečjem v EU. Po porabi snovi na prebivalca, ki je kazalnik trajnostne potrošnje, je Slovenija na povprečju držav EU, nižjo porabo pa ima devet članic. Primerljiva je tudi struktura porabe snovi³¹⁹, le da je v Sloveniji nekoliko manj biomase (zlasti krmnih pridelkov, hlodovine in proizvodov iz biomase) in več nekovinskih mineralov (peska in gramoza ter lignita). Slovenija je podobno kot večina držav EU neto uvoznica snovi; neto uvoz znaša okoli desetino porabe, v povprečju EU pa za okoli 4 o. t. več.

Velika večina neto uvoza snovi so predelani materiali, v povprečju EU pa surovine. Leta 2000 so tudi v slovenski strukturi neto uvoza snovi po stopnji predelave močno prevladovala surovine, po letu 2007 pa se je ta delež naglo nižal. Leta 2015 je delež surovin znašal le še desetino, ostali neto uvoz snovi pa so bili predelani materiali (izdelki in polizdelki). V EU se je v celotnem obdobju neto uvoz snovi v glavnem nanašal na surovine, medtem ko sta bila uvoz in izvoz snovi višje stopnje predelave precej uravnotežena.

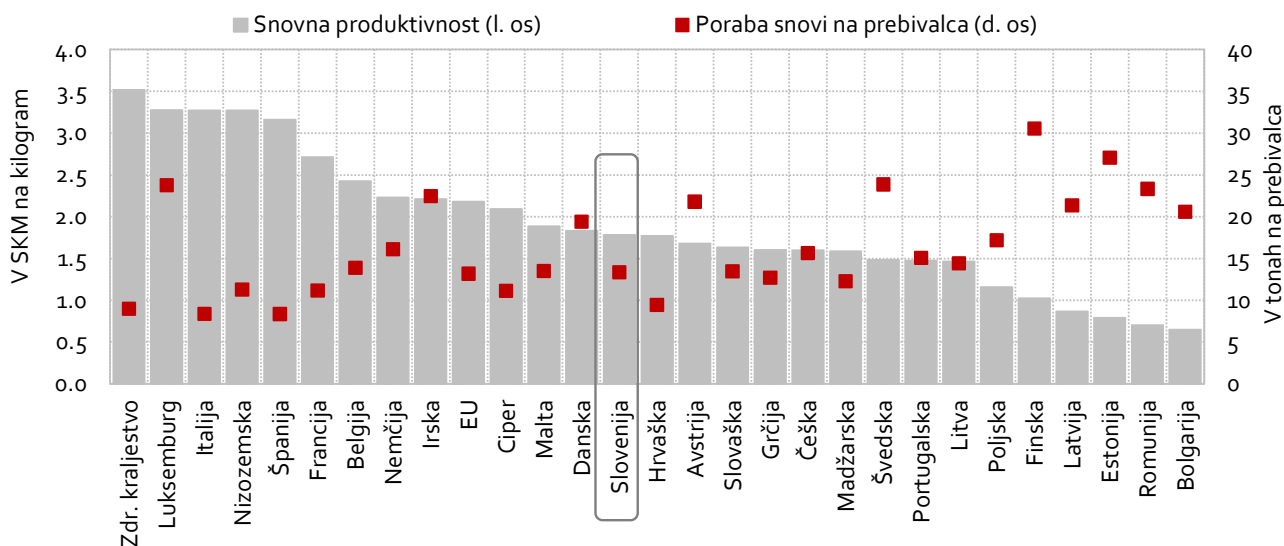
Snovna produktivnost gospodarstva se je od začetka krize izboljšala, kar pa je bilo predvsem posledica zmanjšane gradbene aktivnosti. Produktivnost, izražena z razmerjem med BDP ter porabljenimi surovinami in materiali, je v obdobju 2007–2012 v Sloveniji naraščala bolj kot v EU. Rast se je nato ustavila, v povprečju EU pa nadaljevala. Izboljšanje v prvem obdobju je bilo povezano z močnim padcem gradbene dejavnosti in posledično manjšo porabo nekovinskih mineralov³²⁰. Povprečju EU se je najbolj približala leta 2012, nato pa se od njega ponovno oddaljila, do leta 2015 na 82 %. Višjo snovno produktivnost dosegajo predvsem najbolj razvite evropske države.

Tabela: Snovna produktivnost, v SKM na kilogram

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	0,92	1,10	1,13	1,23	1,32	1,51	1,75	1,78	1,74	1,80
EU	1,28	1,48	1,59	1,70	1,83	1,81	1,98	2,05	2,09	2,19
Slovenija / EU, indeks	72,0	74,5	70,7	72,2	72,6	83,5	88,2	86,8	83,1	82,0

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2016; Eurostat Portal Page – Environment and Energy in Economy and Finance, 2016; preračuni UMAR.

Slika: Snovna produktivnost in poraba snovi na prebivalca, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2016.

³¹⁹ Podatki so za leto 2014.

³²⁰ Nekovinski minerali zaradi svoje specifične teže pomembno določajo celotno porabo snovi. Leta 2007 so pomenili dve tretjini, leta 2015 pa 56 % celotne porabe snovi. Predvsem so to pesek, gramoz in apnenec. Po podatkih Geološkega zavoda Slovenije je bilo leta 2014 tri četrtine nekovinskih mineralov porabljenih kot surovina v gradbeništvu in še nadaljnjih 17 % kot surovina za industrijo gradbenega materiala, le 7 % pa v predelovalnih dejavnostih.

4.8 Odpadki

Skupna količina nastalih odpadkov, ki se je v krizi zmanjševala, se v zadnjih letih povečuje. V letu 2015 je v Sloveniji nastalo okoli 5,2 mio. ton različnih vrst odpadkov, kar je za okoli desetino več kot v letu prej in za 16 % več kot v letu 2012, ko je bila zabeležena količina tudi zaradi spremenjene metodologije razmeroma majhna³²¹. Iz *proizvodnih in storitvenih dejavnosti*, kjer jih nastane štiri petine, se je povečevala počasneje, v zadnjem letu pa nekoliko bolj. Glavnina, okoli devet desetih, jih je iz štirih dejavnosti: (i) predelovalne (ii) gradbeništva, (iii) oskrbe z električno energijo, plinom in paro ter (iv) oskrbe z vodo, ravnanju z odplakami in odpadki. Največ je gradbenih odpadkov, ker imajo veliko specifično težo. Preostala petina skupnih odpadkov je *komunalnih*, torej odpadkov iz gospodinjstev in njim podobnim, za katere ravnanje zagotavljajo obvezne občinske gospodarske javne službe varstva okolja. Količina teh je v obdobju 2012 – 2015 porasla za okoli četrtno. Posebej problematični so nevarni odpadki, med katerimi je največ kemijskih spojin in drugih kemijskih odpadkov; njihova količina dolgoročno narašča, v skupaj nastalih odpadkih pa imajo okoli 3 – odstotni delež.

Hitreje kot nastajanje se povečuje predelava odpadkov, odlaganje pa se zmanjšuje. V letu 2015 je *celotna predelava odpadkov* znašala okoli 6,9 mio. ton, kar je za 13 % več kot leto prej in skoraj dva krat toliko kot pred desetletjem. Delež zasipanja ali priprave na predelavo, ki je bil v začetku krize najnižji, se pri tem povečuje, tako da se je dejanska predelava zmanjšala na manj kot polovico te količine. V ravnanju se je drugo leto zapored nekoliko povečalo recikliranje, ki je z okoljskega stališča zelo zaželen postopek ponovne predelave, a je bilo še vedno precej nižje kot v času krize. V obdobju po njej se je njegov delež v celotni predelavi več kot prepolovil, na 42 %. Hkrati se je odlaganje odpadkov, ki je v hierahiji ravnanja na zadnjem mestu, še naprej uspešno zmanjševalo. Tudi to je bilo najvišje v začetku krize, po strmem zniževanju pa je v letu 2015 pomenilo le še okoli 4 % celotne predelave. Delež odloženih se je še naprej zniževal tudi med *komunalnimi odpadki*, ki se že v več kot dveh tretjinah zbirajo ločeno in kjer mora biti pred odlaganjem obvezno obdelan tudi mešani preostanek; znašal je okoli 23 %, kar je nekoliko boljše kot v povprečju EU.

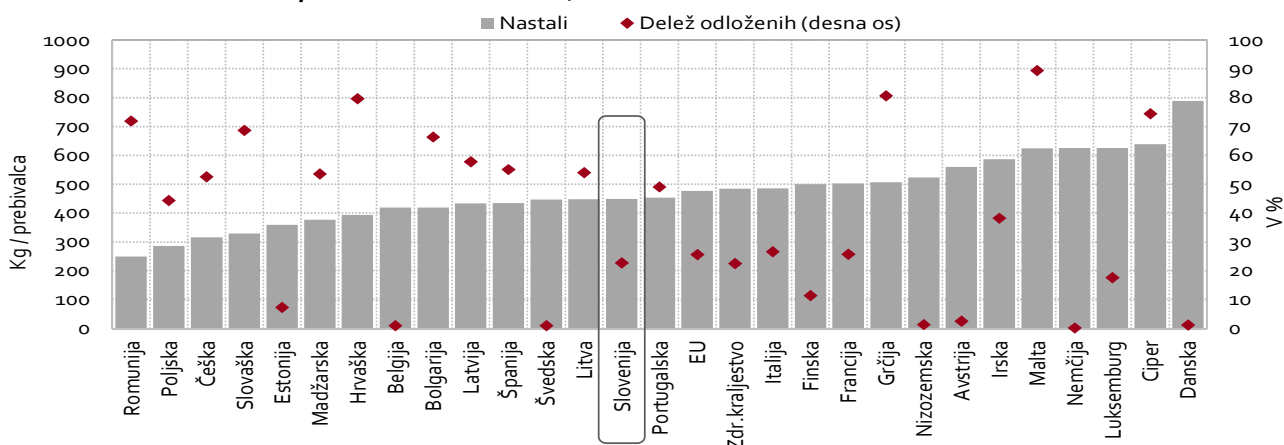
Na področju komunalnih odpadkov je doseženih nekaj boljših rezultatov kot v povprečju EU. Količina nastalih komunalnih odpadkov na prebivalca je v Sloveniji kljub povečanju v zadnjih dveh letih še vedno nižja od povprečja v EU; v letu 2015 za 28 kg oz. za okoli 6 %. Hkrati je tudi struktura ravnanja z odpadki v Sloveniji v tej primerjavi optimalnejša, saj so v večjem deležu reciklirani in v manjšem deležu odloženi. Pri tem pa je v EU kar šest držav, kjer je delež odloženih komunalnih odpadkov znašal manj kot 3 % nastalih.

Tabela: Nastali komunalni odpadki, leto 2000 = 100

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	96	101	102	106	102	96	81	71	81	84	88
EU	99	100	101	100	98	97	96	93	92	91	92

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2017; preračuni UMAR.

Slika: Nastali komunalni odpadki in delež odloženih, leto 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2017. Opomba: za Irsko in Grčijo so podatki za leto 2012, za Portugalsko in Romunijo za leto 2014.

³²¹ Statistično zabeležena količina nastalih odpadkov se je tega leta zmanjšala za okoli četrtno, poleg spremenjene metodologije (nekatero vrste odpadkov so bile preračunane med stranske proizvode) je na padec vplivalo tudi zmanjšanje gradbenih odpadkov.

4.9 Intenzivnost kmetovanja

Porabi mineralnih gnojil in pesticidov, ki sta se v prejšnem desetletju občutno zmanjšali, v zadnjih letih nekoliko naraščata. Predhodno zmanjševanje je bilo pri obeh opazovanih kmetijskih inputih podobno, le da se je pri *gnojenju* ustavilo nekaj let prej. Kmetijski pridelovalci so ga zmanjševali do leta 2009, ko so na enoto kmetijske površine porabili za okoli tretjino manj glavnih rastlinskih hranil (dušika, fosforja in kalija, to je NPK gnojil) kot pred desetletjem, nato pa se je poraba nekoliko povečala. *Prodaja vseh aktivnih snovi pesticidov* (v kmetijstvu se jih po oceni porabi okoli dve tretjini) se je zmanjševala počasneje in bila za okoli tretjino manjša kot pred desetletjem leta 2013, v naslednjih dveh letih pa se je tudi ta nekoliko povečala. Mednarodna primerjava, ki je predvsem pri pesticidih zaradi seštevka aktivnih snovi z različno stopnjo toksičnosti zahtevna, pokaže, da sta porabi obeh inputov višji kot v povprečju EU.

Učinkovitost kmetijstva, merjena s povprečnimi pridelki najpomembnejših poljščin in povprečno mlečnostjo, dolgoročno narašča, a večinoma zaostaja za povprečjem EU. Hektarski pridelek obeh osnovnih poljedelskih kultur je bil tudi leta 2015 višji od njegovega povprečja v zadnjem desetletju. Zviševanje donosa, dokler ni preveliko, lahko kaže na boljše izkoriščenost naravnih virov. V primerjavi s povprečjem EU je pri pšenici nižji, pri koruzi pa višji. Razlika v tej primerjavi se ne zmanjšuje, precejšnja nihanja med leti pa so večinoma posledica različnih vremenskih razmer. Dolgoročno se zvišuje tudi razmeroma nizka povprečna mlečnost na žival, kar je z vidika obremenjevanja okolja z živinorejo na enoto pridobljenega proizvoda ugodno. Skupna obremenjenost okolja z živinorejo, merjena s številom živine na enoto površine, pa je tudi pod vplivom naravnih danosti razmeroma visoka, vendar se po rezultatih zadnjih popisov znižuje oz. izboljšuje.

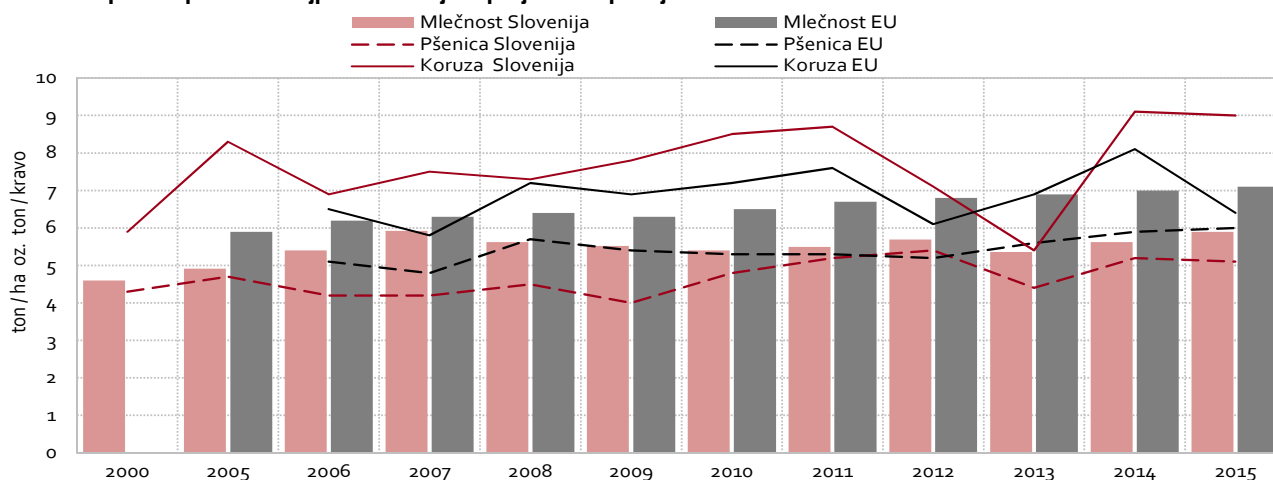
Delež v ekološko kontrolo vključenih zemljišč se povečuje in je večji kot v povprečju EU. V letu 2015 je bilo v sistem nadzora ekološkega kmetovanja vključenih 5 % kmetij z 9 % vseh kmetijskih zemljišč v uporabi. To je precej manj od načrtovanega (20 % zemljišč), vendar za okoli 3 o. t. več kot v povprečju EU. Ekološke kmetije so v povprečju večje, njihovi lastniki pa mlajši in z višjo stopnjo izobrazbe ter imajo registriranih več dopolnilnih dejavnosti kot na konvencionalnih. V strukturi močno prevladujejo živinoreji namenjeni trajni travniki in pašniki, a se površina ostalih zemljišč pod vplivom naraščajočega povpraševanja povečuje hitreje. V zadnjih nekaj letih so se najbolj povečale površine ekološke pridelave oljk in zelenjadnic. Z večjimi površinami se povečujejo tudi količine ekoloških pridelkov in število ekološko vzrejenih živali.

Tabela: Poraba NPK gnojil in pesticidov ter delež ekoloških zemljišč, Slovenija

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
NPK gnojila, poraba, v kg/ha KZU*	147	115	105	95	103	104	96	98	100	103
Pesticidi, prodaja, v tisoč ton aktivne snovi	1,5	1,4	1,2	1,2	1,1	1,1	1,0	0,9	1,0	1,0
Ekološka zemljišča v KZU, v %	1,1	4,6	6,1	4,7	6,4	7,0	7,3	8,1	8,6	8,8

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo, 2017; Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2017; preračuni UMAR. Opomba: * kmetijska zemljišča v uporabi

Slika: Povprečni pridelek najpomembnejših poljščin in prireja mleka

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo, 2017; Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2017; preračuni UMAR.

4.10 Intenzivnost poseka lesa

Posek lesa, ki se dolgoročno povečuje, je v zadnjih letih zaradi sanacije po žledolomu in širjenja lesnih škodljivcev izjemno velik. V letih 2014 in 2015 je bilo letno posekanega za okoli polovico več lesa kot pred žledolomom³²² in dva krat toliko kot na začetku prejšnjega desetletja. Evidentirani letni posek se je v zadnjih letih povečal približno na raven strokovno dopuščenega, pred tem pa je za njim zelo zaostajal³²³. Tudi intenzivnost poseka lesa, ki je izražena kot količina poseka v razmerju do prirastka in je bila v primerjavi s povprečjem EU precej nizka, se je zvišala na preko 70 %. To je po količini zelo blizu zastavljenemu v Akcijskem načrtu, po katerem bi se lahko posek lesa ob zagotovitvi trajnostnega razvoja povečal na 6,5 mio. m³, intenzivnost poseka pa na 75 %³²⁴. Po žledolomu pa se je spremenila struktura: posek za nego gozdov, ki je v običajnih razmerah največji in se je v desetletju prej povečeval, se je znižal, močno pa se je povečala sečnja sanitarne narave. V letu 2015 se je precejšnji poškodovanosti gozdov pridružilo izrazito širjenje smrekovega lubadarja in zaradi tega je bila posekana trikrat tolikšna količina lesa kot pred desetimi leti, ko je bila poškodovanost dreves zaradi njih dotlej največja.

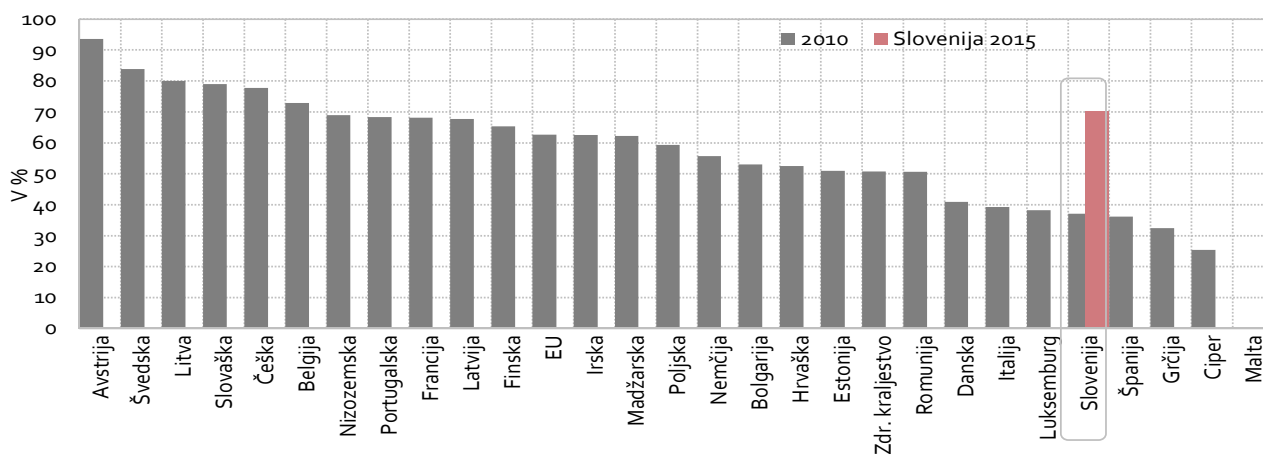
Večji posek se odraža v večji proizvodnji lesnih sortimentov, vendar pa tudi v hitro naraščajočem izvozu predvsem najkakovostnejše kategorije lesa, kar je neizkoriščen potencial. V letih po žledolomu se je znižal izkoristek posekanega lesa, tako da je rast proizvodnje nekoliko zaostala za rastjo poseka³²⁵. Najbolj se je povečala količina lesa za celulozo in plošče, povečala pa se je tudi za žago in furnir, ki je najkakovostnejši in za dosego višje dodane vrednosti najprimernejši les. Precej bolj kot skupna proizvodnja nepredelanega lesa pa se je po žledolomu povečala zunanja trgovina z njim. Ob nižjem uvozu nepredelanega lesa za okoli petino se je njegov izvoz povečal za okoli tri četrtine. V tem se je izvoz najkakovostnejšega lesa več kot podvojil. Delež izvoza lesa skupaj je porasel za 8 o. t., samo njegove najkakovostnejše kategorije pa za 9 o. t. več, na 55 % skupnega izvoza nepredelanega lesa.

Tabela: Gozd in gospodarski izkoristek, Slovenija

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Površina gozda (v tisoč ha)	1.134,2	1.169,2	1.185,1	1.185,2	1.184,4	1.184,5	1.183,4	1.181,9	1.182,0
Lesna zaloga (v mio. m ³)	262,8	300,8	322,2	331,0	334,1	337,8	342,4	346,1	348,2
Letni prirastek lesa (v mio. m ³)	6,9	7,6	7,9	8,1	8,3	8,4	8,5	8,6	8,6
Posek lesa (v mio. m ³)	2,6	3,3	3,4	3,4	3,9	3,9	3,9	6,3	6,0
Intenzivnost poseka lesa	38,0	43,0	43,6	41,6	47,1	46,4	46,2	74,0	70,1

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Gozdarstvo in lov, 2017; preračuni UMAR.

Slika: Intenzivnost poseka lesa, 2010

Vir: Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2017.

³²² Žledolom je slovenske gozdove prizadel v začetku leta 2014.

³²³ Dopuščenega oz. možna količina poseka je določena ob predpostavki zagotovitve trajnostnega razvoja, to je dolgoročne stabilnosti vseh gozdov in njegovih habitatov, ne glede na lastništvo. Medtem ko je evidentirani posek v letih pred žledolomom pomenil okoli dve tretjini dopuščenega, je bil v letu 2014 na ravni 103 % in v letu 2015 na ravni 95 % dopuščenega.

³²⁴ Akcijski načrt za povečevanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige do leta 2020.

³²⁵ Izkoristek posekanega lesa je odvisen od strukture pridobljenih sortimentov, pa tudi od vrste dreves.

4.11 Okoljski davki

Višina okoljskih davkov, izražena kot % BDP, se je po letu 2012 ustalila in ob visokih trošarinah na energente ostala precej višja kot pred krizo. Višina v proračun RS plačanih okoljskih davkov je tudi v zadnjem triletnem obdobju nominalno naraščala, a ob podobno naraščajočem BDP je delež v njem ostal približno enak, nekaj manj kot 4 – odstoten. To je bilo za okoli 1,0 o. t. več kot v letu 2008, k čemur so največ prispevale višje trošarinske stopnje³²⁶ in višje ali nove ostale dajatve, kot so uvedba CO₂ dajatve za pogonska goriva, prodaja emisijskih kuponov in dvig letne dajatve za uporabo cest.

Več kot tri četrtine okoljskih davkov predstavljajo davki na energijo, v zadnjih letih pa na pomenu nekoliko pridobivajo davki na onesnaževanje. Prihodki od davkov na energijo so v zadnjem triletnem obdobju predstavljali okoli 77 % vseh pobranih okoljskih davkov; glavnina so bili prihodki od trošarin na tekoča goriva. Njihova poraba je v Sloveniji razmeroma visoka zaradi obsežnega tranzitnega in ostalega cestnega prometa, kar je med drugim povezano z razpršeno poseljenostjo in nezadostno infrastrukturo javnega potniškega prometa. Okoli 12 % prilovov so prispevali prihodki od davkov na promet, pri katerih glavnino predstavlja letna dajatev za uporabo cest, skupni delež pa je bil nižji kot leta 2008. Nasprotno se je v opazovanem obdobju povečal delež davkov na onesnaževanje, na okoli desetino, zaradi širše obdavčitve izpustov CO₂. Delež davkov na rabo naravnih virov, ki je nizek, pa je bil stabilen. Večji del bremena okoljskih davkov, okoli dve tretjini, so nosila gospodinjstva. To je delno povezano z metodološko poenostavitvijo, po kateri se gospodinjstvom pripiše večino porabe pogonskih goriv in s tem davkov na energijo.

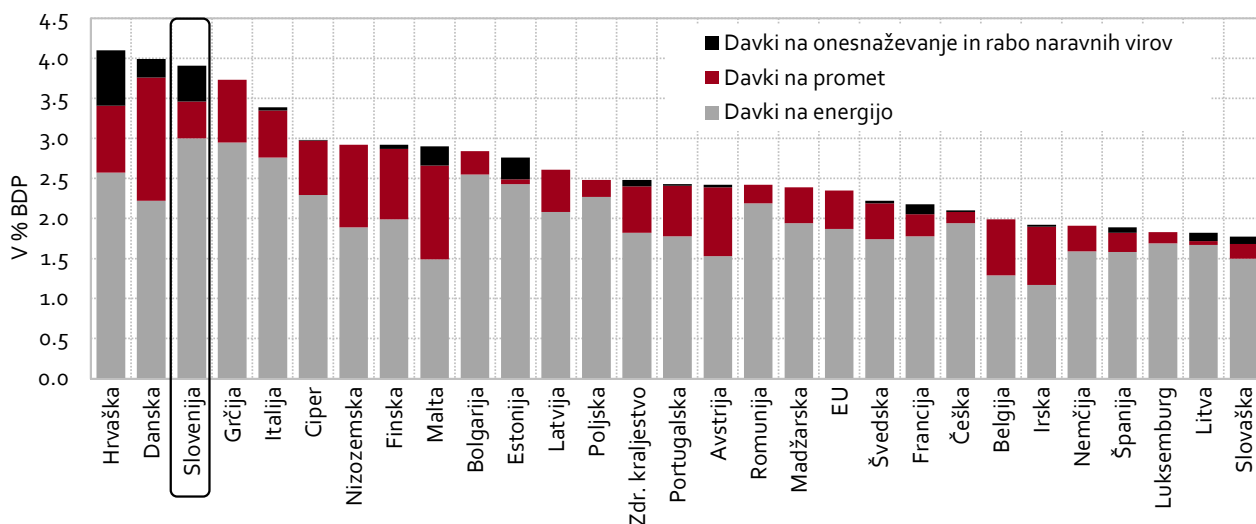
Slovenija je po obremenitvi z okoljskimi davki glede na BDP v vrhu držav EU. Delež prihodkov od okoljskih davkov v BDP je bil v Sloveniji leta 2015 za 1,5 o. t. višji kot v povprečju EU. Visok delež izhaja predvsem iz obsežne rabe pogonskih goriv v cestnem prometu, razmeroma visoka pa je tudi stopnja obdavčitve energentov. Implicitna davčna stopnja na energijo je leta 2015 znašala 237 EUR na tono naftnega ekvivalenta porabljene končne energije, kar je bilo nad povprečjem EU.

Tabela 1: Prihodki od okoljskih davkov, kot % v BDP, Slovenija in EU

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Slovenija	2,88	3,15	2,95	3,49	3,62	3,46	3,83	3,97	3,89	3,92
EU (tehtano povprečje)	np	2,51	2,29	2,36	2,37	2,40	2,44	2,45	2,46	2,44

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy.

Tabela 1: Prihodki od okoljskih davkov, Slovenija in EU, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy.

³²⁶ Povprečni trošarinski stopnji za bencin in za dizelsko gorivo sta bili leta 2015 za okoli 40 % višji kot leta 2008. Po visokem povišanju trošarinskih stopenj leta 2009 je bila hkrati uvedena možnost delnega vračila plačanih trošarin na dizelsko gorivo za pogon motornih vozil za namene poslovne uporabe (do minimalne stopnje, določene v energetske direktivi EU).

4.12 Regionalne razlike v BDP na prebivalca

Gospodarska rast se povečuje v vseh regijah, razen v zasavski. BDP se je po padcu v krizi nominalno najbolj povečal v obalno-kraški in primorsko-notranjski regiji³²⁷, zmanjšal pa le v zasavski, ki je tako povečala razkorak do slovenskega povprečja. Zasavska regija ima najnižji BDP na prebivalca in dosega le okoli 54 % slovenskega povprečja. Najbolj, za 41 odstotkov, ga presega osrednjeslovenska regija, na njegovo raven pa se je po dveh letih ponovno vrnila obalno-kraška.

Zaostajanje regij v BDP na prebivalca za povprečjem EU, ki se je v krizi večinoma povečalo, se je v zadnjih dveh letih ustavilo. Zahodna Slovenija dosega 97 % evropskega povprečja, vzhodna pa 67 % in se s tem uvršča med manj razvite regije EU³²⁸. V krizi se je BDP na prebivalca bolj zmanjšal v regijah zahodne Slovenije, še posebej v osrednjeslovenski in obalno-kraški regiji (v obeh za 14 o. t. v obdobju 2008 – 2015). Med regijami vzhodne Slovenije je BDP na prebivalca najbolj padel v zasavski regiji (za 10 o. t.), ki ima tudi sicer največji zaostanek za povprečjem EU. To povprečje v vsem opazovanem obdobju presega le osrednjeslovenska, vendar prednost postopoma zmanjšuje. Leta 2008 ga je pressegla za 29 %, leta 2015 pa le še za 15 %.

Regionalne razlike, ki v Sloveniji niso velike, so se v krizi zaradi splošne nizke aktivnosti še zmanjšale. Relativna razpršenost BDP na prebivalca³²⁹, ki je eden od kazalnikov za merjenje regionalnih razlik, se po naših izračunih od leta 2010 zmanjšuje, vendar ne toliko zaradi rezultatov politike regionalnega razvoja. To je bolj posledica večjega padca gospodarske aktivnosti v regijah, ki ustvarijo največji delež slovenskega BDP in kjer je tudi BDP na prebivalca najvišji. V primerjavi z ostalimi članicami EU je relativna razpršenost v Sloveniji med najnižjimi. Tudi razmerje med regijama s skrajnima vrednostima BDP na prebivalca je v primerjavi z ostalimi državami EU relativno nizko, kar pa je s stališča majhnosti Slovenije pričakovano. V EU je ta razlika tudi do 10-kratna (npr. Združeno kraljestvo), v Sloveniji pa 2,6-kratna, a se postopoma povečuje.

Tabela: Regionalni BDP, Slovenija

Kohezijska / statistična regija	BDP na prebivalca								Nominalna rast BDP, v % 2015/2014	Struktura BDP, v % 2015
	Slovenija=100							EU=100		
	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015		
Slovenija	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	82	3,3	100,0
Zahodna Slovenija	121,2	121,2	120,2	120,1	119,6	119,2	119,3	97	3,6	56,1
Obalno-kraška	107,1	108,7	106,1	101,4	98,3	97,5	100,2	81	6,4	5,5
Goriška	95,4	93,6	92,2	91,1	90,6	90,6	91,7	74	4,3	5,3
Gorenjska	84,5	82,8	82,9	83,2	85,7	87,8	87,9	71	3,4	8,7
Osrednjeslovenska	145,1	145,3	144,2	145,1	143,8	142,1	141,3	115	3,2	36,7
Vzhodna Slovenija	82,0	81,7	82,5	82,5	82,8	83,1	82,9	67	2,9	43,9
Primorsko-notranjska	72,3	70,5	69,9	68,8	70,2	71,8	73,8	60	6,1	1,9
Jugovzhodna Slovenija	96,6	95,2	94,9	93,9	95,0	95,8	96,0	78	3,5	6,6
Posavska	80,1	81,6	82,9	83,2	84,1	84,1	83,5	68	2,7	3,1
Zasavska	60,6	61,0	60,5	58,7	58,8	56,5	53,8	44	-2,2	1,5
Savinjska	89,5	90,6	91,8	91,9	91,5	91,5	92,1	75	4,0	11,4
Koroška	76,7	74,2	76,6	78,7	79,5	80,2	80,8	66	3,8	2,8
Podravska	83,8	82,5	83,0	82,8	82,6	83,2	82,7	67	2,4	12,9
Pomurska	63,4	64,2	66,0	67,0	68,1	68,1	66,5	54	0,3	3,8
Razpršenost BDP/prebivalca (NUTS 3)	22,3	23,8	23,1	23,1	22,5	21,7	21,5			

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Regionalni bruto domači proizvod, 2016; Eurostat – general and regional statistics, 2016; preračuni UMAR.

³²⁷Z Uredbo (ES) št. 1319/2013 so uveljavljene teritorialne spremembe NUTS klasifikacije, ki so: *notranjsko-kraška regija* se je preimenovala v *primorsko-notranjsko* in *spodnjeposavska* v *posavsko regijo*. Spremenile so se meje štirih NUTS 3 regij: iz *osrednjeslovenske regije* se je izločila občina Litija, ki se je priključila *zasavski regiji*; iz *savinjske regije* sta se izločili občini Radeče in Bistrica ob Sotli in se priključili *posavski regiji*. Posledično se je spremenila tudi meja NUTS 2 regij. Sprememba se uveljavlja od 1.1.2015, podatki za regionalni BDP so posodobljeni tudi za pretekla leta.

³²⁸Manj razvite regije so regije na NUTS 2 ravni, ki imajo BDP na prebivalca manjši od 75 % povprečja EU.

³²⁹Razpršenost regionalnega BDP na prebivalca je izmerjena kot vsota absolutnih razlik med regionalnim in nacionalnim BDP na prebivalca, uteženim z deležem prebivalstva. Izražena je v odstotkih od nacionalnega BDP na prebivalca.

4.13 Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti

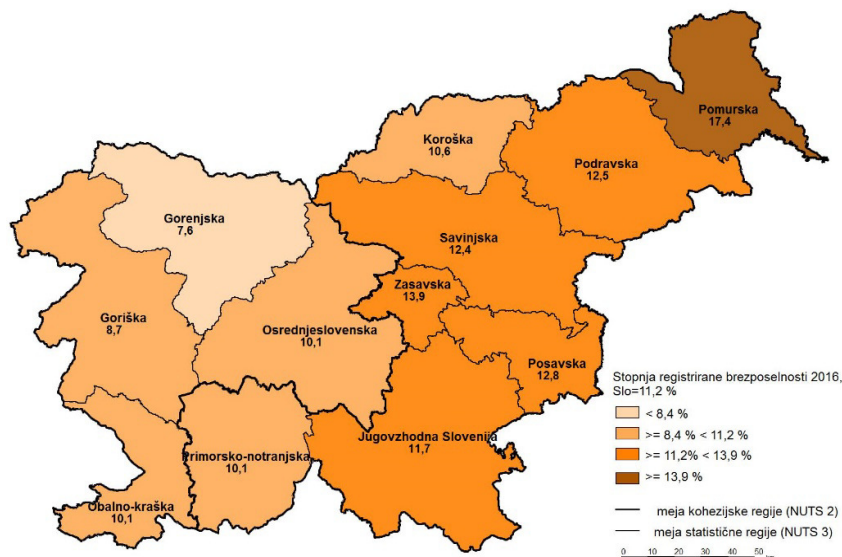
Stopnja registrirane brezposelnosti se zmanjšuje v vseh regijah, a prekrizno raven še vedno presega. Najnižjo stopnjo ima že od leta 2011 gorenjska regija, kjer je bila v letu 2016 za tretjino nižja od slovenskega povprečja in več kot dvakrat nižja od najvišje v pomurski regiji. Nadpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti imajo regije vzhodne Slovenije, z izjemo primorsko-notranjske in koroške. Po letu 2008 se je stopnja registrirane brezposelnosti povečala, najbolj v zasavski, ki ima tudi najnižji BDP na prebivalca. V zadnjih dveh letih se stanje izboljšuje v vseh regijah, tudi v pomurski, kjer je brezposelnost naraščala še v letu 2015. To je zanjo še posebej pomembno, saj je v njej brezposelnost najvišja že vrsto let in presega slovensko povprečje za več kot polovico.

Razlike med regijami v stopnji registrirane brezposelnosti, merjene z absolutno razpršenostjo³³⁰, so zadnja leta stabilne. V začetku krize so se medregionalne razlike povečevale in dosegle svoj vrh v letu 2010. V naslednjih dveh letih so se zmanjšale, ker je hitreje naraščala brezposelnost v regijah zahodne Slovenije s podpovprečno stopnjo. Po letu 2012 ostajajo razlike razmeroma stabilne, z majhnimi medletnimi nihanjem in so pod ravni iz leta 2008.

Brezposelnost mladih, ki so bili v krizi ob krčenju trga dela nesorazmerno bolj prizadeta skupina, se že drugo leto zapored zmanjšuje v vseh regijah. Registrirana stopnja brezposelnosti mladih (od 15-29 let) kaže po regijah enako sliko kot skupna stopnja brezposelnosti, le da je od nje v povprečju za polovico višja (v povprečju Slovenije znaša 16,8 % pri tem v gorenjski 10,3 % in v pomurski 25,5 %). Po letu 2014 se je začela zmanjševati v vseh regijah, najbolj v zasavski, kjer pa slovensko povprečje še vedno presega za več kot četrtino.

Zemljevid 1: Stopnje registrirane brezposelnosti po regijah, 2016

	Dolgotrajna	Mladi 15-29 let	Ženske
Slovenija	6,0	16,8	12,4
Zahodna Slovenija	5,0	13,0	9,8
Vzhodna Slovenija	6,8	19,8	14,0

Vir: GURS, SURS, kartografija UMAR.

³³⁰ Absolutna razpršenost: $AD_{A,t} = \sum_r \left(\frac{A_r}{A_t} \right) |SB_{r,t} - SB_{A,t}|$, pri čemer je t = leto, A_r = aktivno prebivalstvo regije, A_t = aktivno prebivalstvo Slovenije, SB_r = stopnja registrirane brezposelnosti regije, SB_A = stopnja registrirane brezposelnosti Slovenije.

Literatura in viri

2. letno poročilo o izvajanju ukrepov razvojne podpore v problemskem območju z visoko brezposelno Maribor s širšo okolico in program spodbujanja konkurenčnosti Maribora s širšo okolico v obdobju 2013–2018. (2016). Pridobljeno na: Ljubljana: MGRT. <http://www.mgrt.gov.si/>.

2015 Ageing Report. Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States. (2013–2060). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://europa.eu/epc/>.

2017 European Semester: Country Report – Slovenia. (2017). Bruselj: Evropska komisija.

5. letno poročilo o izvajanju programa spodbujanja konkurenčnosti in ukrepov razvojne podpore Pokolpju v obdobju 2011–2016. (2016). Ljubljana: MGRT. Pridobljeno na: <http://www.mgrt.gov.si/>.

Adequate social protection for long-term care needs in an ageing society. (2014). Report jointly prepared by the Social Protection Committee and the European Commission services. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/health/>.

Agriculture, fishery and forestry statistics. 2016 Edition (2016). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/eurostat/>.

Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015. (2005). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Akcijski načrt za povečanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige v Sloveniji do leta 2020. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje in Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.

Alert Mechanism Report 2016. (2015). Bruselj: Evropska komisija.

Alert Mechanism Report 2017. (2016). Bruselj: Evropska komisija.

Aussillouy et al. (2017). Making the best of the European single market. Bruselj: Bruegel. Policy Contribution Issue no. 3. Pridobljeno na: <http://bruegel.org/2017/02/making-the-best-of-the-european-single-market/>

B. Banerjee and M. Jesenko. (2015). Economic Growth and Regional Disparities in Slovenia. Regional Studies Association, Volume 49 Numer 10. Routledge, Abingdon.

Bilten Banke Slovenije. Različne številke. (2016, 2017). Ljubljana: Banka Slovenije.

Bilten mineralne surovine, Mineralne surovine v letu 2014. (2015). Ljubljana: Geološki zavod Slovenije.

Breznikar, A. (2016). Čas preizkušenj za slovenski gozd. Objavljeno v: S podeželja.si, januar 2016.

Broadband Internet Access Cost (BIAC). (2016). Bruselj: Evropska komisija.

Bučar, M., Stare, M., Udovič, B. (2014). Centri odličnosti in kompetenčni centri : evalvacija instrumentov. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za mednarodne odnose. Pridobljeno na: <http://www.mizs.gov.si/>.

Bučar, M., Verdesoto, E.G. (2017). RIO report Slovenia. Bruselj: Joint Research Center, Evropska komisija.

Center za podpore, Poročilo januar – december 2015. (2016). Ljubljana: Borzen.

Cilji strategije Evropa 2020. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_sl.htm

Commission staff working document. Ex post evaluation of the ERDF and Cohesion Fund 2007–13. (2016). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/regional_policy/.

Country Report Slovenia 2017. Including an in-depth review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances. (2017). Bruselj: Evropska komisija.

Deveto poročilo o realizaciji ukrepov Enotnega dokumenta za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno na: <http://www.stopbirokraciji.si/>.

Digital Agenda for Europe, Electronic communication market indicators. (2016). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/digital-agenda/scoreboard>.

Digital Economy and Society Index (DESI). (2016). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>.

Digital Scoreboard 2016: Slovenia. (2016). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na <https://ec.europa.eu/digital-single-market>.

Direktiva 2012/27/EU Evropskega parlamenta in sveta z dne 25. 10. 2012. (2012). Bruselj.

Direktiva Evropskega parlamenta in sveta o zmanjšanju nacionalnih emisij za nekatera onesnaževala zraka in o spremembi direktive 2003/35/ES. (2016). Bruselj.

Doing Business 2017. (2016). Washington: The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank. Pridobljeno na: <http://www.doingbusiness.org/>.

- Doktorji znanosti – po usposabljanju po programu mladih raziskovalcev in prijave na Zavodu RS za zaposlovanje, 2012 – 2015. (2016). Ljubljana: Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS.
- Državna proračunska sredstva za raziskovalno-razvojno dejavnost, končni proračun 2015 in začetni proračun 2016, Slovenija. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- Dvoletni akcijski načrt izvedbe strategije razvoja javne uprave 2015–2020 za leti 2016 in 2017 (2016). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Education at a Glance (različne številke (2003, 2014, 2015, 2016)). Pariz: OECD.
- eGovernment Benchmark 2016. (2016). Bruselj: Evropska komisija.
- EIS – Eco-Innovation Scoreboard. (2016). Eco-Innovation Observatory. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/environment/ecoap/scoreboard_en.
- Ekonomsko ogledalo. (2009). Letnik XV, št. 2, februar 2009. Ljubljana: UMAR. Pridobljeno na <http://www.umar.gov.si/>
- Ekonomsko ogledalo. (2016). Letnik XXII, številka 4, junij 2016. Ljubljana: UMAR. Pridobljeno na: <http://www.umar.gov.si/>.
- Elsby, M. W. L., Hobijn, B., Sahin, A. (2011). Unemployment dynamics in the OECD. Federal Reserve Bank of San Francisco Working Paper 2009-04. San Francisco: Federal Reserve Bank.
- Enotni dokument za zagotovitev boljšega zakonodajnega in poslovnega okolja ter dvig konkurenčnosti. (2013). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno na: <http://www.enotnazbirnik.gov.si>.
- EPO Annual Report – statistics 2016. (2017). München: Evropski patentni urad. Pridobljeno na: <http://www.epo.org/>.
- EPO Annual Report 2016. (2017). München: Evropski patentni urad. Pridobljeno na: <http://www.epo.org/>.
- EU Justice Scoreboard 2016. (2016). Bruselj: Evropska komisija.
- EUIPO Web Page. (2017). Alicante: EUIPO. Pridobljeno na <https://oami.europa.eu/>.
- Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. (2010). Communication from the Commission, COM(2010) 2020, final. Bruselj: Evropska komisija.
- European Securities Exchange Statistics. (2016). Bruselj: Evropsko borzno združenje. Pridobljeno na <http://www.fese.eu/statistics-market-research/historical-data>.
- Eurostat Portal Page. (2017). Luxemburg: Eurostat. Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/eurostat/data>.
- Evetovits T. (2015). Health financing policy: performance and response to economic crisis. WHO Barcelona Office for Health Systems Strengthening. Health financing and efficiency gains workshop Slovenia, 2015. Pridobljeno na: http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/Analiza/ppt/Tamas_Slovenia_Financing_workshop_3Nov15_final.pdf.
- Evidentirana tovorna vozila v obdobju od 19. 4. 2008 do 26. 4. 2008 in od 4. 5. 2008 do 11. 5. 2008 skozi cestninske postaje na območju celotne Slovenije. (2009). Celje: DARS.
- Evropska agencija za okolje. (2016). Novinarska soba. Pridobljeno na <http://www.eea.europa.eu/sl>.
- FDI/MNE database. (2016). UNCTAD. Pridobljeno na www.unctad.org/fdistatistics.
- Figures for the future. Sustainable development in our everyday lives – a guide for citizens. 2016 edition. (2016). Luxemburg: Eurostat.
- Financiranje prek poslovnih bank. (b. l.). Ljubljana: Slovenska izvozna in razvojna banka. Pridobljeno na: <http://www.sid.si/Financiranje/Financiranje-prek-poslovnih-bank>.
- Fiscal Sustainability of Health Systems: Bringing Health and Finance Perspectives. (2015). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/>.
- Fricke, T. (2016). The Right Incentives for a Low-Carbon Future. Pridobljeno na <http://www.project-syndicate.org/>.
- Garancije za mlada podjetja. (b. l.). Pridobljeno na: <http://www.podjetniskisklad.si/sl/produkti-sklada/program-mladi/garancije>.
- Garancije za MSP5+ podjetja. (b. l.). Ljubljana: Slovenska izvozna in razvojna banka. Pridobljeno na: <http://www.podjetniskisklad.si/sl/produkti-sklada/program-msp5/garancije>.
- GERA. (2017). GEM - Global Entrepreneurship Monitor: 2016/17 Global Report. Babson College, Universidad del Desarrollo, Universiti Tun Abdul Razak and Tecnológico de Monterrey. Pridobljeno na <http://www.gemconsortium.org/>.
- Global Footprint Network. (2016 a). Pridobljeno na <http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/>
- Global Footprint Network. (2016 b). National Footprint Accounts, 2016 Edition. Elektronski vir.
- Haščič, I. and Migotto, M. (2015). Measuring environmental innovation using patent data. OECD Environment working Papers, No. 89. Pariz: OECD.
- Health at a glance 2015. (2015). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/>.
- Health at a glance: Europe 2016. (2016). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/>.

- Hitrorastoča podjetja, Slovenija, 2015 – končni podatki. Prva objava. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>
- IMD World Talent Report 2016. (2016). Lausanne: IMD World Competitiveness Center.
- Indeksi industrijske proizvodnje po dejavnostih. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Informacijski portal energetika, Statistika, Subvencije v energetiki. (2015). Ljubljana: MZIP.
- Inovacijska dejavnost v industriji in izbranih storitvenih dejavnostih, Slovenija, 2012–2014 – začasni podatki. Prva objava. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Inovacijska dejavnost v industriji in izbranih storitvenih dejavnostih, podrobni podatki, Slovenija, 2012–2014 – končni podatki. (2016). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Insurance data. (2016). Bruselj: Insurance Europe. Pridobljeno na <https://www.insuranceeurope.eu/insurancedata>
- Investment for the Digital Economy. (2016). Note to the Economic Policy Committee, 16. 11. 2016. Bruselj: Evropska komisija, Direktorat za ekonomske in finančne zadeve.
- Izpusti toplogrednih plinov, interni preliminarni podatki. (2017). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Javrh, P. (2016). Raziskava spretnosti odraslih. Metodologija in rezultati – na kratko. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Kakovost zraka v Sloveniji v letu 2015. (2016). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Kavaš, D. (2014). Regionalna politika v Sloveniji po vključitvi v Evropsko unijo. Doktorska disertacija, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.
- Ključni elementi Ukrepa finančnega inženiringa za spodbujanje naložb, poslovanja in kapitalskega utrjevanja MSP pri SID – Slovenski izvozni in razvojni banki – predlog za obravnavo. Vladno gradivo. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Koske et al. (2015). The 2013 update of the OECD's database on product market regulation: Policy insights for OECD and non-OECD countries. Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd-ilibrary.org/>.
- Kreditni iz Posojilnega sklada za mala in srednje velika podjetja (MSP). (b. l.). Ljubljana: Slovenska izvozna in razvojna banka. Pridobljeno na: <http://www.sid.si/>.
- Labour Market and Social Developments in Europe: Annual Review 2016. (2016). Bruselj: Evropska komisija
- Lampič, B., Bedrač, M., Cundrer, T., Klun, M., Mrak, I., Slabe Erker, R. (2016). Trajnostna naravnost kmetijstva v slovenskih regijah. GeograFF 20. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Lepage-Saucier, N., Schleich, J., Wasmer, E. (2013). Moving Towards a Single Labour Contract. OECD Economics Department Working Papers No. 1026. Pariz: OECD.
- Letno poročilo – leto 2016. (2017). Ljubljana: Ljubljanska borza.
- Letno poročilo DUTB 2015. (2016). Ljubljana: DUTB.
- Letno poročilo o državnih pomočeh za leta 2013, 2014 in 2015. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Letno poročilo o izvajanju ukrepov zakona o razvojni podpori pomurski regiji v obdobju 2010–2015 v letu 2014. (2015). Ljubljana: Vlada RS.
- Letno poročilo UIL 2011. (2013). Ljubljana: Urad RS za intelektualno lastnino. Pridobljeno na <http://www.uil-sipo.si/>.
- Letno poročilo upravljanja kapitalskih naložb RS in SDH za leto 2015. (2016). Ljubljana: SDH.
- Ljubljana: SURS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6229>.
- Mesečna informacija o poslovanju bank. Različne številke (2016, 2017). Ljubljana: Banka Slovenije.
- Miklavčič, T. (ur.). (2016). Poročilo o prostoru. Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor. Direktorat za prostor, graditev in stanovanja.
- Mikrokrediti za mlada podjetja. (b. l.). Ljubljana: Slovenska izvozna in razvojna banka. Pridobljeno na: <http://www.podjetniskisklad.si/sl/produkti-sklada/program-mladi/mikrokrediti>.
- Mikrokrediti za MSP5+ podjetja. (b. l.). Ljubljana: Slovenska izvozna in razvojna banka. Pridobljeno na: <http://www.podjetniskisklad.si/sl/produkti-sklada/program-msp5/mikrokrediti>.
- Nacionalno poročilo o urbanem razvoju. Habitat III. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- National Accounts. (2017). Luksemburg: Eurostat. Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/eurostat>.
- Neposredne naložbe 2013. (2014). Ljubljana: Banka Slovenije.
- Neto položaj državnega proračuna RS do proračuna EU v obdobju januar-december 2016. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Nezmožnost za delo – podatki, ocene in aktivnosti ZZZS. (2016). Gradivo za člane upravnega odbora ZZZS. 29.11. 2016. Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

- Novela Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (ZFPPIPP). (2013). Ljubljana: Uradni list RS št. 47/2013.
- Novela Zakona RS o ukrepih za krepitev stabilnosti bank (ZUKSB-A). (2015). Ljubljana: Uradni list RS št. 104/2015.
- Ocene učinkov nekaterih strukturnih ukrepov v Sloveniji. (2016). Ljubljana: UMAR. Pridobljeno na: <http://www.umar.gov.si/>.
- Odlok o spremembah Odloka o izvedbenem načrtu Operativnega programa za izvajanje evropske kohezijske politike za programsko obdobje 2014–2020. (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 76/15.
- Odlok o strategiji upravljanja kapitalskih naložb države (OdSUKND). (2015). Ljubljana: Uradni List RS, št. 53/2015.
- OECD Frascati Manual. Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Experimental Development. (2002). Pariz: OECD.
- OECD Patent Databases. (2016). Pariz: OECD. Pridobljeno na <http://stats.oecd.org/>.
- OECD Patent Statistics Manual. (2009). Pariz: OECD.
- OECD statistics – Health. Long-term care resources and Utilisation. Long-term care recipients. (2016). Pariz: OECD.
- Oil Bulletin. (2016). Prices over time – 2005 onwards. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na <https://ec.europa.eu/energy/en/statistics/weekly-oil-bulletin>.
- Okvir podnebne in energetske politike do leta 2030, Sklepi Evropskega sveta z dne 24. 10. 2014. (2014). Bruselj.
- Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo – OPZG z Akcijskim načrtom izvajanja OPZG (Ani OPZG) in Načrtom aktivnosti resorjev (NAR) za leti 2015–2016. (2015). Ljubljana: Ministrstvo RS za okolje in prostor.
- Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020. (2014). Ljubljana: Vlada RS.
- Operativni program za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020. (2013). Ljubljana: Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno na <http://www.eu-skladi.si/>.
- Opravljen prometno delo 2005–2015 na državnih cestah v RS. (2017). Ljubljana: Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo.
- Opredeleitev in določitev prednostnih območij za stanovanjsko oskrbo – PROSO. (2016). Ljubljana. Ministrstvo za okolje in prostor.
- Osnutek 6. letnega poročila o izvajanju ukrepov Zakona o razvojni podpori Pomurski regiji v obdobju 2010–2015. (2015). Ljubljana: MGRT. Pridobljeno na: <http://www.mgrt.gov.si/>.
- Osnutek proračunskega načrta 2017. (2017). Ljubljana: Vlada RS. Pridobljeno na: https://ec.europa.eu/info/files/draft-budgetary-plan-slovenia-2017_en.
- Otvoritev sodnega leta 2017. (2017). Ljubljana: Vrhovno sodišče RS.
- Petnajsto letno poročilo o dodeljenih državnih pomočeh v Sloveniji za leta 2010, 2011 in 2012 (2013). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- PISA 2015: Full selection of indicators. (2016). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/pisa/data/>
- Plut, D. (2014). Sonaravni razvoj Slovenije – priložnosti in pasti. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Po kreativni poti do praktičnega znanja. Ljubljana: Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije. Pridobljeno na: [http://www.sklad-kadri.si/si/razvoj-kadrov/po-kreativni-poti-do-practicnega-znanja/](http://www.sklad-kadri.si/si/razvoj-kadrov/po-kreativni-poti-do-prakticnega-znanja/)
- Podatki Ministrstva za finance o R&R olajšavah v letu 2015. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Podatki o čakalnih dobah v letu 2016. Interno. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Podmernik., D., in Kerma, S. (2013). Izzivi ekološkega kmetijstva in turizma na ekoloških kmetijah. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za turistične študije.
- Poročilo o črpanju sredstev evropske kohezijske politike 2007–2013. (2016). Ljubljana: Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno na <http://www.svrk.gov.si>.
- Poročilo o finančni stabilnosti, junij 2016. (2016). Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.bsi.si/iskalniki/porocila.asp?Mapald=285>.
- Poročilo o okolju v Republiki Sloveniji 2017. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za okolje.
- Poročilo o prostorskem razvoju. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za prostor, graditev in stanovanja.
- Poročilo o razvoju 2013. (2013). Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o razvoju 2014. (2014). Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o razvoju 2015. (2015). Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o razvoju 2016. (2016). Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.

- Poročilo o stanju na področju energetike v Sloveniji v letu 2015. (2016). Ljubljana: AGEN-RS.
- Poročilo o uresničevanju RISS za obdobje 2012–2014. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
- Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2015. (2016). Ljubljana: Zavod za gozdove Slovenije.
- Poslovna strategija DUTB 2016–2022. (2016). Ljubljana: DUTB.
- Poslovno poročilo za leto 2016. Delovno gradivo za sejo skupščine ZZZS marec 2017. (2017). Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.
- Pravilnik o normativih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje. (2014). Ljubljana: Uradni list RS, št. 27/2014.
- Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o metodologiji za oblikovanje cen programov v vrtcih, ki izvajajo javno službo. (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 93/2015.
- Prebil, R. (2016). S trdimi delci onesnažen zrak. Objavljeno v: GEA, januar 2016.
- Predlog Zakona o javnih financah, EVA 2002-1611-0120. Ljubljana: Ministrstvo za finance. Pridobljeno na: <http://www.mf.gov.si/>.
- Predlog Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za zdravje. Pridobljeno na : <https://e-uprava.gov.si/>.
- Predlogi nove cenovne politike na področju cestninjenja, Obrazložitev k predlogu novega cenika cestnine. (2013). Celje: DARS.
- Predstavitev in poslovanje DUTB: Rezultati 2013-2016 in načrti 2017-2022. (2017). Ljubljana: DUTB.
- Pregled izvajanja okoljske politike EU. Poročilo za državo – Slovenija. (2017). Bruselj: Evropska komisija.
- Program spodbujanja konkurenčnosti Maribora s širšo okolico v obdobju 2013–2018. Neuradno prečiščeno besedilo programa, sprejetega na Vladi RS dne 10. 10. 2013, spremenjenega na Vladi RS dne 23.06.2016, s spremembami z dne 13.10.2016. (2016). Ljubljana: MGRT. Pridobljeno na: <http://www.mgrt.gov.si/>.
- Progress made on 2020 energy efficiency target, Progress report. (2016). Bruselj: Evropska komisija.
- Proračun Republike Slovenije za leto 2018 (DP2018). (2016). Ljubljana: Uradni list RS, št. 80/2016.
- Prvo letno poročilo o izvajanju Operativnega programa ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2015 – končni podatki. (2017). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>
- Rebernik, M. et al. (2015). Pomanjkanje vitalnosti slovenskega podjetništva: GEM Slovenija 2014. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Rebernik, M. et al. (2016). Podjetništvo med priložnostjo in nujo: GEM Slovenija 2015. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Report on Telecoms Price Developments 1998–2010. (2010). Bruselj: Evropska komisija.
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu. (2007). Ljubljana: Uradni list RS 111/07.
- Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v RS za obdobje 2013–2020. (2013). Ljubljana: Uradni list RS, št. 90/2013.
- Resolucija o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025. (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 92/2015.
- Revizijsko poročilo Postopki evalviranja, akreditiranja ter podeljevanja koncesij v višjem in visokem šolstvu. (2016). Ljubljana: Računsko sodišče.
- Rezultati ankete napovednik zaposlovanja 2016/II. (2017). Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje.
- Schmoch, U. (2008). Concept of a Technology Classification for Country Comparisons. Final Report to the to the WIPO. Karlsruhe: Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research.
- SI-STAT podatkovni portal. (2016, 2017). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Slovenia: Skills forecasts up to 2025. (2015). Solun: Cedefop.
- Smernice za prestrukturiranje mikro, majhnih in srednjih podjetij. (b. l.). Ljubljana: Združenje bank Slovenije. Pridobljeno na: <http://www.zbs-giz.si/zdruzenje-bank.asp?StructureId=884>.
- Sprememba uredbe NUTS. (2013). Posebna objava. Statistični urad RS, Ljubljana. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>.
- Spremembe ključnih elementov Ukrepa finančnega inženiringa za spodbujanje razvoja malih in srednje velikih podjetij pri SID – Slovenski izvozni in razvojni banki – predlog za obravnavo. Vladno gradivo. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Spremembe ključnih elementov Ukrepa finančnega inženiringa za spodbujanje tehnološko-razvojnih projektov 2011–2013 pri SID – Slovenski izvozni in razvojni banki – predlog za obravnavo. Vladno gradivo. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.

- Spremembe Programa spodbujanja konkurenčnosti in ukrepov razvojne podpore za območje občin Hrastnik, Radeče in Trbovlje. Ljubljana: MGRT. Pridobljeno na: <http://www.mgrt.gov.si/>.
- Spremembe proračuna Republike Slovenije za leto 2017 (DP2017-A). (2016). Ljubljana: Uradni list RS, št. 80/2016.
- Spremenjen program spodbujanja konkurenčnosti Pokolpja v obdobju 2011–2020. Ljubljana: MGRT. Pridobljeno na: <http://www.mgrt.gov.si/>.
- State aid scoreboard 2015. (2016). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_eu.html.
- State of execution of interim payments and submission of payment applications for Heading 1b (programmes 2007–2013), State of adoption of 2014–2020 ESIF Operational Programmes (Status as of 30th November 2015). (2016). Bruselj: Evropska komisija.
- State-Owned Enterprises in Member States – Thematic Review Note. (2015). Bruselj: Evropska komisija.
- Statistical data Warehouse. (2017). Frankfurt: Evropska centralna banka.
- Statistični podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida za gospodarske družbe in samostojne podjetnike. (različni letniki). Ljubljana: AJPES.
- Statistični zavarovalniški bilten. (2016). Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje.
- Stopnja digitalizacije podjetij z vsaj 10 zaposlenimi v letu 2016. (2016). Ljubljana: SURS.
- Strategija prostorskega razvoja Slovenije. (2004). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Strategija razvoja javne uprave 2015–2020. (2015). Ljubljana: Vlada RS. Pridobljeno na: <http://www.mju.gov.si/si/>.
- Strategije upravljanja kapitalskih naložb države. (2015). Ljubljana: Vlada RS. Pridobljeno na: <http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2015/>.
- Strateški okvir za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju »ET 2020«. Uradni list Evropske unije C 119/2.
- Survey of Adult Skills (PIAAC, 2015). (2016). Pariz: OECD. Pridobljeno na <http://gpseducation.oecd.org/Home>.
- Sustainable development in the European Union. A statistical glance from the viewpoint of the unsustainable development goals. (2016). Luksemburg: Eurostat.
- Taxation trends in the European Union, 2016 Edition. (2016). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/taxation_customs/.
- Taxing Energy Use: A Graphical Analysis. (2013). Pariz: OECD. Pridobljeno na <http://dx.doi.org/10.1787/9789264183933-en>.
- Temeljni agregati sektorja država, Slovenija, 2013–2016, Prva objava, 31. marec 2017. (2017). Ljubljana: SURS.
- The Eurosystem Household Finance and Consumption Survey. Wave 2. Statistical Tables. (2016). Frankfurt: ECB.
- The Global Competitiveness Report (različni letniki). Ženeva: Svetovni gospodarski forum. Pridobljeno na: <http://www.weforum.org>.
- The World Bank Governance Indicators. (2015). Washington: Svetovna banka. Pridobljeno na: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
- The World Competitiveness Yearbook. (različni letniki). Lausanne: Institute for Management Development. Pridobljeno na: <https://www.worldcompetitiveness.com/>.
- Trade and Development Report. Report by the secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development. (2002). New York: Združeni narodi.
- Trade in value-added and global value chains: statistical profiles. (2016). WTO. Pridobljeno na: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/miwi_e/countryprofiles_e.htm
- Tretje vmesno poročilo Vlade RS o izvajanju programa ukrepov Vlade RS za preprečevanje korupcije za 2015–2016 – ničelna toleranca do korupcije. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Trinajsto poročilo o dodeljenih državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 2005, 2006 in 2007). (2008). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- United Nations Commodity Trade Statistics Database. (2017). New York: Združeni narodi.
- Uredba Komisije (ES) št. 1319/2013. (2013). Bruselj: Uradni list Evropske komisije z dne 18. 12. 2013. Pridobljeno na: http://www.stat.si/dokument/5433/NUTS_1319_2013_SI.pdf.
- Uredba o izvajanju ukrepov endogene regionalne politike. (2011 in 2013). Ljubljana: Uradni list RS št. 24/11 in 16/13.
- Urek, G., Knapič, M., Zemljčič Urbančič, M., Škerlavaj, V., Simončič, A., Persolja, J., Rak Cizelj, M., Radišek, S., Lešnik, M. (2012). Raba fitofarmaceutskih sredstev in preučitev možnosti za njihovo racionalnejšo uporabo v Sloveniji. Ljubljana: Kmetijski inštitut Slovenije.
- Utemeljitev opredelitve ključnih prioritet in okvirnega razreza sredstev za programsko obdobje 2014–2020. (2013). Ljubljana: MGRT.

- Vmesno vrednotenje Programa spodbujanja konkurenčnosti Pomurske regije v obdobju 2010–2015. (2014). Ljubljana: MGRT. Pridobljeno na <http://www.mgrt.gov.si/>.
- Vodopivec, M., Laporšek, S., Vodopivec, M. (2016). Leveling the Playing Field: The Effects of Slovenia's 2013 Labour Market Reform. IZZA DP No.9873. IZA: Bonn.
- World Development Indicators. (2016). Washington: Svetovna banka. Pridobljeno na: <http://databank.worldbank.org/data/>.
- Zadovoljstvo javnosti z delovanjem slovenskih sodišč. (2016). Ljubljana: Vrhovno sodišče RS.
- Zaključno poročilo delovne skupine za spremljanje izvajanja akcijskega načrta razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje.
- Zaključno poročilo o izvedbi vladnega projekta št. 8 z naslovom »Sistemska razdolževanje in koordinacija prestrukturiranja«. (2016). Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Pridobljeno na: http://www.vlada.si/teme_in_projekti/.
- Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb. (2006, 2008, 2009, 2010, 2012). Ljubljana: Uradni list RS št. 117/06, 56/08, 76/08, 5/09, 96/09, 43/10, 30/12.
- Zakon o gospodarskih družbah. (2006). Ljubljana: Uradni list RS št. 42/06.
- Zakon o razvojni podpori Pomurski regiji v obdobju 2010–2015 – ZRPPR1015 in ZRPPR1015-A. (2009 in 2015). Ljubljana: Uradni list RS št. 87/09 in 82/15.
- Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja. (2011 in 2012). Ljubljana: Uradni list RS. št. 20/11 in 57/12.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu (ZViS-K). (2016). Ljubljana: Uradni list RS, št. 75/2016.
- Zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF). (2012). Ljubljana: Uradni list RS, št. 40/2012.
- Zdravstveni statistični letopis. (2013). Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno na <http://www.nijz.si/sl>.
- Zhong Xiang Zhang. (2001). The Relative Importance of Structural Change and Intensity Change. Why Did the Energy Intensity Fall in China's Industrial Sector in the 1990? (2000). Joint Meeting of the Energy Modeling Forum and the International Energy Workshop, Stanford University.
- Znižanje zakonodajnih bremen v obdobju med 2009 in 2015. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Zupan, G. (2016). E-veščine in digitalna ekonomija. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije.

Seznam uporabljenih kratic

ADS = anketa o delovni sili
ARSO = Agencija Republike Slovenije za okolje
BDP = bruto domači proizvod
BIRR = bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost
Cedefop (ang. European Centre for the Development of Vocational Training) = Evropski center za razvoj poklicnega usposabljanja
CH4 = metan
CO2 = ogljikov dioksid
CPI (ang. Consumer Price Index) = Indeks cen življenjskih potrebščin
DARS = Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji
DDV = davek na dodano vrednost
DRSI = Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo
DUTB = Družba za upravljanje terjatev bank
EBITDA (ang. Earnings before interests, tax, depreciation and amortization) = denarni tok pred plačilom obresti, davkov in amortizacije
ECB (ang. European Central Bank) = Evropska centralna banka
EK = Evropska komisija
EMMS = enotna metodologija za merjenje stroškov
EMU = Evropska monetarna unija
EPO (ang. European Patent Office) = Evropski patentni urad
ET 2020 (ang. Education and Training 2020) = Izobraževanje in usposabljanje 2020
EU = Evropska unija
EUIPO (ang. European Union Intellectual Property Office) = Urad EU za intelektualno lastnino
EUR = evro
EUROAC (ang. The Academic Profession in Europe: Responsens to Societal Challenges)
EUROSTAT (ang. The Statistical Office of the European Union) = Evropski statistični urad
FURS = Finančna uprava Republike Slovenije
GEM (ang. Global Entrepreneurship Monitor) = Globalni podjetniški monitor
Gg = gigagram (1000 ton)
GURS = Geodetska uprava Republike Slovenije
Ha = hektar
IAP = inovacijsko aktivna podjetja
IDS = implicitna davčna stopnja (na delo, na kapital, na potrošnjo, na energijo)
IER = Inštitut za ekonomska raziskovanja
IKT = informacijsko-komunikacijska tehnologija
IMD (ang. Institute for Management Development) = Inštitut za razvoj menedžmenta
IMF (ang. Internatinal Monetary Fund) = Mednarodni denarni sklad
ISCO (ang. International Standard Classification of Occupations) = Mednarodna standardna klasifikacija poklicev
KPK = Komisija za preprečevanje korupcije
KZU = kmetijska zemljišča v uporabi
MGRT = Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MRA (ang. Master Restructuring Agreement) = sporazum o finančnem prestrukturiranju
MSP = majhna in srednje velika podjetja
N2O = didušikov oksid
NKMB = Nova kreditna banka Maribor
NLB = Nova ljubljanska banka
NPK gnojila = mineralna gnojila z dušikom, fosforjem in kalijem
NTI = neposredne tuje investicije
NUTS klasifikacija (ang. The Nomenclature of Territorial Units for Statistics) = skupna evropska statistična klasifikacija teritorialnih enot
o. t. = odstotna točka

OECD (ang. Organisation for Economic Cooperation and Development) = Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

OHIM (ang. Office for Harmonization in the Internal Market) = Urad za usklajevanje na notranjem trgu

OP ROPI = Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture

OVE = obnovljivi viri energije

PIAAC (ang. OECD Programme for the International Assessment of Adult Competences) = Program za mednarodno ocenjevanje kompetenc

PISA (ang. Programme for international student assessment) = Program mednarodne primerjave dosežkov učencev

PKM = pariteta kupne moči

PM delci (ang. Particulate matter) = trdni, prašni delci

PMR (ang. Product market regulation) = regulacija trga proizvodov

PPS (ang. Purchasing power standard) = pariteta kupne moči

RRD = raziskovalno-razvojna dejavnost

RS = Republika Slovenija

SDH = Slovenski državni holding

SHARE = raziskava o zdravju, procesu staranja in upokojevanju v Evropi

SID = Slovenska izvozna družba

SKD = Standardna klasifikacija dejavnosti

SKM = standard kupne moči

SPIRIT = Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije

SPS = Slovenski podjetniški sklad

SURS = Statistični urad Republike Slovenije

TAXUD (ang. Taxation and Customs Union Directorate) = Direktorat za obdavčenje in carinsko unijo

TEA (ang. Total early-stage Entrepreneurial Activity) = zgodnja podjetniška aktivnost

TEŠ = Termoelektrarna Šoštanj

TGP = toplogredni plini

tkm = tonski kilometer

UIL = Urad RS za intelektualno lastnino

UMAR = Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj

USD (ang. US Dollar) = ameriški dolar

WEF (ang. World Economic Forum) = Svetovni ekonomski forum

WIPO (ang. World Intellectual Property Organization) = Svetovna organizacija za intelektualno lastnino

ZGD = Zakon o gospodarskih družbah

ZPIZ = Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

ZUJF = Zakon za uravnoteženje javnih financ